

Ob osvoboditvi in ujedinjenju.

V vsem svojem poteku vedno čudovita zgodovina jugoslovanskih rodov je dobila še čudovitejši zaključek: dočim je provzročila svetovna vojna razpadanje obširnih ozemelj in razkrajanje istoplemenskih držav, so se strnili Jugoslovani v eno maso, v eno državo, in so s tem završili prvo točko svojega večstoletnega boja za narodno in državno samostojnost. Usoda nas je bila razcepila, da smo živeli v razpredeljenih skupinah po raznih ozemljih, vkovani v različnih političnih mejah, porazdeljeni po kronovinah, kjer smo stali nasproti tujerodnim večinam ošibljeni in dozdevno izdani jim na milost in nemilost. A svesti smo si bili svojega pokoljenja, svoje narodnosti; vedeli smo, da nas vežejo medsebojne krvne vezi. Kri je vodila uspešni odpor za dobe najkrutejšega potujčevanja; prav zato nismo utonili v ptuji povodnji, nismo podlegli narodom, ki so storili vse, kar so zmogli s svojo lokavostjo in svojim nasilstvom. Presejani smo bili s tujerodnimi gospodarji in graščaki, ki jim je bilo poverjeno podrobno delo raznarodovanja in socijalnega razrahlavanja s končnim smotrom, vzeti nam domačo grudo in nas zaslužniti kot brezpravne helote. Večkrat so se pojavili odpori. Posamezniki so povdarjali svojo slovansko narodnost; pod neznosnim pritiskom so zahtevali že pred 400 leti posebno slovenski kmetje v strnjenih masah „staro pravdo“. A tedajni mogotci jim je niso dali. Navzlic temu je pa propadalo tujerodno „plemstvo“. A čimbolj je nazadovalo, tem odločneje je branila država obubožanje ljudi, ki so živeli razuzdano od žuljev svojih podanikov in nevoljnikov. Fizično in intelektualno onemoglo plemstvo je dobilo potem v birokraciji naslednika, ki ni bil bolji od njega. Ravnopravnost na papirju in formalnost, da se je smel uستي v državnih zastopstvih slovenski kmet poleg nemškega kneza, nista izpremenili v bistvu skoraj ničesar. Edini Srbi so bili na boljšem vtoliko, da so se končno otrsli popolnoma in za vedno ptujega nadzorstva, dočim so gospodarili Hrvatom in Slovencem še dalje Nemci in Madjari. In prav v trenutku, ko sta hotela zadrgniti ta dva nepoklicana variha skrbno pripravljeno zanjko okoli vratu Srbov, Hrvatov in Slovencev, se je utrgala vrv — in troedini narod diha prosto.

Adresa delegacije Narodnega Vijeća SHS, prečitana 1. decembra 1918 pred regentom Aleksandrom, poudarja pet točk: 1. Narodno ujedinjenje; 2. edinstveno državo; 3. demokracijo na najširši podlagi; 4. parlamentarno vladno in 5. nepriznavanje londonskega pakta. Teh točk smo pogrešali v svoji zgodovini več stoletij. Narodno nismo bili ujedinjeni, ker smo bili razpodeljeni po raznih državah pod raznimi ustavami. Edinstvene države nismo imeli, ker nismo bili združeni kot narod. Stali smo pod aristokratskimi vladarji, odvisnimi od svojih kamaril in interesiranih najožjih krogov, dočim so bila demokratična načela vedno vladni ideal Jugoslovanov. Vlade je upostavljal aristokratski monarh po nasvetu svojih krogov; zato niso bile parlamentarne in so odstranjale neposredni vpliv ljudske volje, kolikor se je dalo. — Ako bi se odcepil od naše zemlje kos slovanskega primorja, bi pomenilo to reakcijo in ponovitev prejšnje razkositosti; narod bi spet ne bil ujedinjen, a bi moral stremeti za tem, da se ujedini; zato je nepriznavanje londonskega pakta povse upravičena peta točka gori omenjene adrese.

Narodno ujedinjenje in edinstvena država nam stavi nove zadače na vseh popriščih: na narodnem, socijalnem, gospodarskem, političnem državno-upravnem in kulturnem. Zato se bode moralo ozirati tudi naše glasilo na novi položaj in si ustvariti drug pravec, širše območje in nov načrt, da bo kos modernim odnošajem.

Na tem mestu se pridružimo za sedaj samo besedam regenta Aleksandra, s katerimi je zaključil svoj odgovor na adresu: Živel ves narod srbski, hrvatski in slovenski! Bodi nam vsikdar srečna in slavna kraljevina Slovencev, Hrvatov in Srbov!

Adresa ima to-le besedilo:

„Vaša kraljeva visokost! Čutimo se srečni, da moremo pozdraviti Vašo kraljevo visokost v imenu Narodnega Vijeća Slovencev, Hrvatov in Srbov v prestolnici osvobojene Srbije kot vrhovnega poveljnika zmagonosne narodne vojske, ki je v skupnem boju z vojskami močnih zaveznikov ustvarila pogoje za uresničenje ogromnega dela za narodno ujedinjenje Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki so prožeti z idejo narodnega edinstva, izvedeli na teritoriju bivše avstro-ogrske monarhije državni peobrat in začasno ustanovili neodvisno narodno državo.

Opirajo se na veliko načelo demokracije, ki zahteva, naj vsak namreč sam odloča o svoji usodi, so izjavili že v objavi Narodnega Vijeća z dne 19. oktobra, da želijo in hočejo, da se ujedinijo v enotno državo Slovencev, Hrvatov in Srbov, ki bi obsegala ves sklopljeni etnografski teritorij Jugoslovanov.

Da se ta meja udejstvu, je sklenilo Narodno Vijeće v svoji seji dne 24. novembra, *da se proglasi ujedinjene države Slovencev, Hrvatov in Srbov s Srbijo in Črnogoro v eno edinstveno državo* ter je izbralo svoje odposlanstvo, ki stopa danes pred Vašo kraljevo visokost, da Vam sporoči ta sklep Narodnega Vijeća uradno in v svečani obliki. *Sklep Narodnega Vijeća je ta, da naj vrši vladarsko oblast na vsem teritoriju sedaj enotne države Slovencev, Hrvatov in Srbov. Njegovo Veličanstvo kralj Peter, oziroma v njegovem imenu regent, Vaša kraljeva visokost.* Sporazumno z vlado Vaše kraljeve visokosti in predstojniki vseh narodnih strank v Srbiji in Črni gori naj se ustvari *enotna parlamentarna vlada.*

Vaša visokost! Želja Narodnega Vijeća je, da se sestavi *provizorična vlada v sporazumu med Narodnim Vijećem in predstavniki naroda kraljevine Srbije, in da se določi odgovornost državne vlade v smislu modernih parlamentarnih načel temu narodnemu predstavništvu, katera bi morala ostati zbrana, dokler se ne sestane konstituenta, da pridejo na ta način principi ustavnosti in parlamentarne odgovornosti vlade do popolnega izraza.* Iz istega razloga naj bi ostali v veljavi pod kontrolo državne vlade dosednji avtonomni administrativni organi, ki pa morajo biti za svoje uradovanje tudi odgovorni predstavništvu.

V tem prehodnem času bi bilo po našem mnenju tudi potrebno, da se ustvarijo pogoji za končno organizacijo naše edinstvene države. Naša državna vlada bi imela za to poseben nalog, da pripravi konstituantlo in naj bi bila v zmislu predloženega predloga N. V. voljena po načelih splošne, jednake, direktne tajne in proporcionalne volilne pravice, ki naj bi se sestala najpozneje *šest mesecev po sklenitvi miru.*

V tem historičnem času, ko stopamo pred Vašo kraljevsko visokost kot predstavniki naroda in vsega teritorija južnih Slovanov v bivši avstro-ogrski monarhiji, smo globoko užaloščeni, ker moramo konstatirati, da so *veliki in dragoceni deli našega narodnega ozemlja okupirani po četah kraljevine Italije, čeprav je ta zaveznica ententnih držav in čeprav želimo živeti z njo v dobrih prijateljskih odnosajih.* Nismo pa pripravljeni priznati opravičenost kakoršnegakoli dogovora, pa tudi londonskega pakta ne, po katerem bi bili prisiljeni v nasprotju z narodnim načelom in principom samoodločbe, da odstopimo del našega naroda tuji državi. Posebno opozarjamo Vašo kraljevo visokost, da italijanska okupacijska uprava krši meje in pooblastila, ki so ji dana v pogojih premirja z glavnim poveljništvom bivše avstro-ogrske vojne že potem, ko je bil ta teritorij proglašen za neodvisen in integralni del države Slovencev, Hrvatov in Srbov, čemur bomo predložili Vaši kraljevi visokosti vse potrebne dokaze. S polnim prepričanjem pa dajemo izraza svoji nadi, da se bo Vaša kraljeva visokost skupno s celim našim narodom zavzela, da se *definitivne meje naše države uredi tako, da bodo v skladu z našimi etnografskimi mejami in z načelom narodne samoodločbe proklamirane od predsednika Zjedinjenih držav ameriških Wilsona in od vseh držav sporazuma.* Naj živi Njegovo

Veličanstvo kralj Peter, naj živi Vaša kraljeva visokost, naj živi ves nas ujedinjeni srbsko-hrvatsko-slovenski narod, naj živi slobodna ujedinjena Jugoslavija!

Regent Aleksander je odgovoril:

Gospodje odposlanci! Vaš prihod v imenu Narodnega Vijeća SHS, predstavitelja našega naroda, in vaše sporočilo o njegovi zgodovinsko važni odločitvi dne 24. novembra, s katero se proglašča državno ujedinjenje vsega našega naroda in vse naše mučeniške in slavne domovine, me napolnjuje z globoko radostjo. Ko sprejemam to vaše obvestilo sem uverjen, da izpolnujem s tem činom svojo vladarsko dolžnost, zakaj ž njim samo končno udeležujem ono, kar so jeli pripravljati najboljši sinovi naše krvi vseh treh ver in vseh treh imen — na obeh straneh Donave, Save in Drine že v času vladanja blagopokojnega mojega deda, kneza Aleksandra I. in kneza Mihajla, ono, kar odgovarja željam in stremljenjem celokupnega našega naroda.

V imenu njegovega Veličanstva kralja Petra proglašam torej ujedinjenje kraljevine Srbije z deželami neodvisne države SHS v edinstveno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev.

Ta veliki zgodovinski čin bodi najvišja nagrada iskrenim stremljenjem in naporom vas in vaših častitih drugov v Narodnem Vijeću ter drugih sotrudnikov, ki so s smelim prevratom stresli in vrgli raz sebe tuji jarem; ta akt bodi tudi nagrada visoko razviti zavesti in velikim žrtvam, ki so jih položili na žrtvenik domovine vsi oni deli našega naroda, ki jih zastopa Narodno Vijeće. Prav tako bo današnji veliki čin najkrasnejši venec na grobovih naših častnikov in vojakov, padlih za svobodo in ujedinjenje, bo najdivnejša kita na prsih srečnih onih tovarišev, ki so s pomočjo naših velikih in plemenitih zaveznikov z mano doživeli zmago nad sovražnikom.

Slavo izvojevanih zmag delijo z mojimi starimi bojevniki dični boritelji jugoslovanskih oddelkov v moji armadi. Pohiteli so k vam in vi ste jih sprejeli tako, kakor sprejema samo brat brata. Hvala vam za sprejem, hvala vam na navdušenju, s katerim izražate svoje zaupanje mojemu narodu, mojemu očetu, njegovemu Veličanstvu kralju Petru I. in meni.

Zagotavljam vas in Narodno Vijeće, čegar pooblašćenci ste, da je ves narod slovenski, hrvatski in srbski, katerega voljo in misel predstavljate, lahko uverjen, *da se bomo jaz in moja vlada z vsemi onimi, ki predstavljajo Srbijo in srbski narod, dali voditi samo po globoki, neizkaljeni ljubezni bratskega srca napram vsem svetinjam, ki so drage dušam onih, kot katerih pooblašćenci ste prišli semkaj.*

V smislu želj in načrtov, ki ste jih izvolili predložiti in katere jaz in vlada v celem obsegu osvojujemo, bo naša vlada takoj storila vse potrebne korake, da se čim najpreje ustvari vse ono, kar ste predlagali, tako glede na prehodno dobo, dokler se ne sestane in ne konča svojega dela velika ustavotvorna skupščina, kakor tudi glede na volitve in sestavo te korporacije.

Veren zgledu in naročilom svojega očeta bom jaz, kralj svobodnih državljanov, svobodne države SHS, ostal vsikdar veren ustavnim, parlamentarnim in široko demokratskim načelom, temelječim na splošni in enaki volilni pravici.

Radi tega bom iskal vaše sodelovanje pri sestavi vlade, ki bo predstavljala vso ujedinjeno domovino. Ta vlada bo v stalni zvezi z vami in po vas z narodnim predstavništvom, z njim bo delala, njemu bo odgovorna. V zvezi ž njim in s celim narodom bo pripadla tej vladi prva in glavna naloga, da poskrbi, da se bodo meje naše države krile z etnografskimi granicami našega naroda.

Skupno z vami se smem upravičeno nadejati in se tudi nadejam, da bodo naši veliki prijatelji in zavezniki pravično ocenjevali naše stališče, ker leto odgovarja načelom, ki so jih sami proglasili in za katerih zmago so prelili veliko svoje dragocene krvi.

Prepričan sem, da osvoboditev sveta ne bo oskrunila s tem, da bi se izročilo pod tujo oblast toliko naših poštenih in prosvetljenih bratov. Prav tako upam, da bo to naše stališče upoštevala v svojih odločbah tudi sama vlada kraljevine Italije, saj se ima ona za svojo osvoboditev zahvaljevati istim principom, istim načelom, ki so jih tako sijajno tolmačili s peresom in delom njeni veliki sinovi preteklega stoletja. Lahko trdim, da bo italjanski narod imel dejansko več koristi in si zagotovil večjo varnost, ako bo spoštoval ta načela in tradicije, in si s tem zasigural prijateljstvo in dobro naše sosedsstvo kakor pa ako uresniči določbe londonske pogodbe, ki je bila podpisana brez nas in ki ni bila nikdar priznana od nas, podpisana v razmerah, ko se še ni računalo s propastjo Avstro-Ogrske, da so torej od takrat postali brezpredmetni mnogi nekdANJI oziri. Nadejam se, da bo postal naš narod v tem in ostalem delovanju složen in močan do konca, da bo stopal v novo življenje z vedrim in ponosnim čelom, vreden priborjene veličine in sreče, ki ga čaka.

Prosim vas, gospodje poslanci, da sporočite mojo vladarsko besedo in pozdrav mojim milim bratom širom naše svobodne in ujedinjene Jugoslavije. Živel ves narod srbski, hrvatski in slovenski!

Bodi nam vsikdar srečna in slavna kraljevina Slovencev, Hrvatov in Srbov!

Nov prispevek o Čopu.

Objavlja AVGUST ŽIGON.

(Dalje.)

VI.

Z neposredno nadaljnjim kosom prično v Levčevih prepisih Kopitarju namenjeni listi Čopovi, ki jih šteje Levstikova zbirka osem. Vrsti pa se jih: *A)* najpoprej četvero iz l. 1828, 1830, 1831; za njimi sledi: *B)* en list iz l. 1832, ki ne velja Kopitarju; in za tem jih pride: *C)* ostalih spet četvero, ki so vsi iz osodnega l. 1833.

A):

3.) Koncept brez dneva in kraja, = *e:* list, ki je začetek Čopove korespondence s Kopitarjem — iz Ljubljane. Da velja ta fragment res Kopitarju, ni bilo Levstiku težavno določiti: pismo ima na čelu ogovor: „Wohlgeborner Herr Hofbibliothekscustos,“ — kar je, posebej v zvezi z vsebino pisma, popolen in povsem določen naslov.⁶⁶⁾

Na vrh prve strani, tja nad navedeni ogovor, je Fr. Levec v svojem prepisu zapisal s svinčnikom letnico: 1829; razlago tej pripombi imamo v Levčevem „Čopu“ (Zvon 1879, str. 227), kjer omenja Fr. Levec tega lista češ, da v njem „Kopitarju toži, da se mu v Ljubljani (1829.) slabo godi, slabše nego se mu je na Poljskem.“ Toda list je odgovor Čopov tistemu pismu Kopitarjevemu, ki nam ga Kopitarjev „Brief-Journal“ izpričuje pod dném: 12. Dec. 1827, in ki ga tudi sam Čopov fragment potrjuje z besedo: „Ihr geehrtes Schreiben vom 12. v. M.;“⁶⁷⁾ — odgovor torej prvemu listu, ki ga je pisal in poslal Kopitar Čopu v Ljubljano. In Čopov podatek „vom 12. v. M.“ priča, da je Čopov list — iz m. januarja l. 1828, ne pa šele iz l. 1829. Iz istega leta potemtakem kakor tisto edino v Čopovi zapuščini nam ohranjeno pisanje Kopitarjevo, — droben listič, priložen Kopitarjevi vizitki, ki je ž njo prišel prof. Kucharsky k Čopu v Ljubljano nekako okoli 19. avgusta 1828:

Slavo Czop (Zhop, Чопъ) Labac.

Slavum Kucharski Polonum

amicus commendat Slavus Kopitar.⁶⁸⁾

⁶⁶⁾ Označil sem čitatelju gori v pregledu Levčevih prepisov tiste tri liste (3., 4., 9), ki so že sami v sebi z adreso ali ogovorom določeni, komu veljajo, — z debelejšo številko v svojem, tam ob desnem robu dodanem štetju 1—14.

⁶⁷⁾ Prim. Zbornik M. Sl. V., 1903, str. 91 in 110/111.

⁶⁸⁾ Ohranjeno v isti Levstikovi zbirki Čopovih rokopisov, dasi vanjo ne všteto. Prim.: Zbornik M. Sl. V./110. — Spomin o obisku Kucharskega v Ljubljani nam je ohranil J. Kosmač, ki je vpisal „ruskega profesorja“ (Kopitar: „Slavum Polonum“) v dnevnik o obiskovalcih ljubljanske licejske čitalnice („Lese-Journal“) prvič 19./VIII 1828 [H. Kuharsky, Professor], potem: 20., 25., 27., 29., 30. avgusta, nadalje 2. in zadnjič 4. septembra [H. Proff. Kuharsky. Officium Sancti]. Dan 5. septembra

4.) Laibach, 21. Jaenner 1830. = **č**: kakor poprejšnji že sam v sebi določen kot Kopitarju namenjen list Čopov, ker je Čop sam izjemoma pripisal z lastno roko na čelo pisma naslov: „Herrn Hofbibliothek-Custos v. Kopitar.“⁶⁹⁾ Zato je tu Levstiku in nam za njim bilo znanstveno določanje adrese nepotrebno.

5.) Laibach, 16. May 1830. = **d**: Čopova polemika zoper Kopitarjevo obsojanje vse „učene“, t. j. umetne poezije, ter Prešernovih pesmi v Zibelizi I. posebej! Pismo nima adrese; toda v odnosu k poprejšnjemu, naravnost naslovljenemu listu (pod 4.) ni bilo težavno posneti iz vsebine, komu velja ta ugovor Čopov.

6.) Laibach, 23. Juny 18(31). = **m**: fragment, ki ima zgornji desni vogel v izvorniku ravno čez sredo števil 31 odtrgan, da jima je videti le še spodnje ostanke. A pripisal je že Levstik s svinčnikom v originalu 31, kar je takó prepisal tudi Levec. Naslov pa je bilo mogoče določiti listu iz njegove vsebine — brez posebnega truda.

B):

7.) Laibach, 15. 10^{br} 1832. = **b**: popolno pismo, ki mu je iz vsebine določil Levstik le, da „ne Kopitarju“; podčrtal je v Levčevem prepisu svoj „ne“ dvakrat, z rdečo in z modro črto. Pod to Levstikovo negativno določbo je pripisal kesneje Vladimir Levec na očetov prepis s svinčnikom: „morda Šafaříku? Levec.“ In pogodil je resnico! V Zborniku M. Sl. I./125 je l. 1899 objavil prav Vladimir Levec Šafaříku odposlano Čopovo pismo ddo. 21. 10^{br} 1832 (kakor ga je našel † Iv. Kunšič v češkem muzeju v Pragi med Šafaříkovo tam hranjeno ostalino), ter podal s tem dokaz o pravilnosti svoje domneve, ki jo je postavil iz same vsebine tu v očetovem prepisu: dokaz, da je fragment **b** — koncept tistega pisma. Levstikova negativna določba: „ne Kopitarju“ pa nam priča, kako težavno je bilo na tem polju pozitivno delo Levstikovi dobi, ko še ni vstvaril — Kunšič trdnih tal s svojimi bogatimi prispevki.

C):

8.) Laibach, am Ostersonntag Nachmitt. 1833. = **i**: kratek odlomek, ki imamo v njem na Čopovi strani (dné 7. IV. 1833) prvo pričo o razdoru med Čopom in Kopitarjem. Pisal je bil Kopitar Čopu dotlej l. 3831 trikrat: 2./I., 16./II. in 20./II.;⁷⁰⁾ zatem mu je Čop odgovoril 3. marca, a poslal še kesneje neke „Blätter“ po drju. Ulleplitschu enkrat

je zadnji vpisani dan tistega šolskega leta; a Kuharskega ni tam ta dan. Študiral pa je v knjižnici ves čas neki „Mifsale romanum“. Dné 29./VIII. je bil z njim v knjižnici tudi „Prof. Zhopp“, ki je tam bral neke „Jahrbücher“ (najbrže: J. der Literatur). — Novembra 1828 je bil Kucharsky, na povratku iz Trsta, spet v Ljubljani. Prim: Laibacher Zeitung 1828 (Intelligenzblatt Nr. 140, 20. Nov., stran 1074 „Anhang“): Fremden-Anzeige. Angekommen den 17. November 1828. „Den 17. Hr. Andreas Kucharsky, Professor und russischer Unterthan, von Triest nach Dalmatien.“ Ali sta se tudi takrat videla s Čopom, ne vemo do danes.

⁶⁹⁾ ZMS V./94.

⁷⁰⁾ Gl. sprej podani Kopitarjev zapisnik o korespondenci s Čopom.

in enkrat po kustosu Freyerju.⁷¹⁾ Toda — Kopitar je umolknil, kar se je na Veliko noč (7. IV.) zdelo Čopu samemu že nekam čudno. Zakaj pa je umolknil Kopitar, tega ni povedal Čopu, kakor se dá sklepati iz Čopovega velikonočnega fragmenta; pač pa je povedal za Čopovim hrbtom dotlej že Hanku, da zaradi Čelakovskega ocene o Krajski Zibelizi; radi ocene, ki je bila izšla v Čopovem nemškem prevodu s Čopovimi dostavki tistega leta v treh nadaljevanjih v ljubljanskem listu „Illyr. Blatt“: začetek v štev. 6. dné 9. II., nadaljevanje v štev. 7. dné 16. II., (NB.: istega dné Kopitarjevo pismo Čopu ddto. 16. II., za njim drugo ddto.: 20. II.), sklep v štev. 8. dné 23. II. 1833. In dné 21. marca 1833, ko je torej imel Kopitar Čopov list ddto. 3. III. 1833 že v rokah, pa omenjeno Kopitarjevo pismo bibliotekarju Vaelavu Hanku v Prago, ter v tem pismu naslednje o Čopu in njegovi pregrehi:

Legi versionem germanicam (im Illyr. Wochenblatt) recensionis Čelakowskyanae über unsre ЧѢЛЛІЦА. Doleo jure meo

1.) dass man hinter meinem Rücken meine sub rosa -Aeusserungen weiter schreibt; das heisst sonst Possentragen,⁷²⁾ indignum homine honesto.

2.) Den mürrischen Aristarchen lasse ich mir, wie billig, gefallen, besonders wenns der Horazische ist.

3.) Dass auch Č*** sich zu tief ins Detail eingelassen, (wo er nicht genug weiss), zeigt Zhop's Antikritik.

4.) Wir wollen nun Zhop's Weisheit gegen unsere Grundsätze selbst weiter vernehmen, und — auch antworten, wenn es nöthig sein sollte⁷³⁾

Prva izmed teh štirih točk Kopitarjevih nam še ni čisto razumljiva; ne vemo, kaj v njej Kopitar pravzaprav misli. Ponovil je sicer isti očitek Čopu Kopitar sam javno, v znanem svojem pamfletu, kjer je zapisal: „Unbegreiflich, und der ernstesten Rüge verfallen aber ist Hr. Č.[s] mehr als altweibische Indiscretion, mit der er von brieflichen oder sonstigen vertraulichen Aeusserungen Dritter ohne Ermächtigung öffentlichen (vielleicht gar einseitigen, unredlichen) Gebrauch macht. Oder wäre dieß auch ein Bestandtheil seiner Bildung? Cicero, Philipp. 2, 4. und Lessing im 57. antiqu. Briefe nennen es ganz anders. Wir wollen ihn für heute nur mit Horaz warnen: Commissa tacere qui nequit, hic NIGER est, hunc tu, Romane, caveto.“ (Illyr. Bl. 1833, pg. 109). Pa je vzel Čop zato v javno izpraševanje Kopitarja v uvodu svojega odgovora „Slow. ABC-Krieg Nro. 3.“ (pag. 1/2). Vendar dokazuje ta odgovor, da ni Čop sodil prav, kje je vzrok Kopitarjeve zamere; išče ga namreč v razpravi o črkah samih, ter še sluti ne, da je Kopitar zameril že oceno Zibelize!⁷⁴⁾

⁷¹⁾ ZMS. V./99.

⁷²⁾ Pač pomota, vsled napačno čitanega rokopisa Kopitarjevega, nam.: Postentragen (= prenašanje pošt).

⁷³⁾ Jagić V., Neue Briefe, pg. 108/109.

⁷⁴⁾ Prim. o tem, kar tu na koncu razprave v dodanem „Dostavku“ Čop – Vrazu (13. IV. 1834) o Zibelizi IV.: Die „unvorgesehenen Hindernisse“ ... verdankt sie vorzüglich dem Hrn. Kopitar, welcher durch den, ursprünglich durch die Zibeliza veranlaßten ABC-Krieg so erbittert wurde, daß er als Censor über das MS. des 4ten Bändchens derselben ein sehr ungünstiges Gutachten ertheilte, und eine neue Redaktion desselben verlangte.

Druga Kopitarjeva točka se nanaša na sklep Čelakovskega ocene, ki se glasi v Čopovem nemškem prevodu: „Auf denn, Ihr jungen, wackeren Slowenen! Ihr, die erste Hoffnung Eures Vaterlandes! schreitet nun weiter auf der Bahn, welche Ihr betreten, traget redlich bei zur Emporbringung der Sprache, Eures kostbarsten Schatzes, laßt Euch durch keinen mürrischen Aristarchen, durch keinen entarteten Landesgenossen von Eurem Beginnen abschrecken . . .“ (Illyr. Blatt 1833, pg. 24). Zanimivo je, da je Kopitar prenesel to mesto náse, ter sodil, da misli Čelakovskega „Aristarh“ — njega! A zakaj je tako sodil Kopitar? ⁷⁵⁾

V tretji točki Kopitarjevi pomeni Č*** ime češkega kritika Krajinke Zibelize, — ime: Čelakowsky.

Četrta točka pa nam priča, da je bil 21. III. 1833 Kopitar že obveščen, pač iz (nam neohranjenih) pisem Čopa samega, o nameri Čopovi, da nastopi zoper metelčico; in Kopitar obeta že tu — svoj ugovor, dasi je prvi Čopov članek izšel v Ljubljani šele teden dni kasneje: „Slowenischer ABC-Krieg“ — kot „Außerordentliche Beilage zum Illyr. Blatte Nro. 13. vom 30. März 1833.“ Pretehtaj pa izraz Kopitarjev: „Zhop's Weisheit!“

Kar je tu za nas torej posebej nov vpogled v zvezo dogodkov, je tisto doslej neuvaževano dejstvo, da ni Kopitarjeva zamera nastala šele vsled Čopove „borbe za stare črke zoper nova načela“, ampak da je Kopitar Čopu zameril že prestavo pohvalne ocene Čelakovskega o Zibelizi! Tam je torej pričel že razdor, ker tam že nevolja Kopitarjeva, ki pa Čop o njej še dolgo ni slutil ničesar, ampak dopisoval še nadalje Kopitarju po ustaljeni navadi povsem zaupno — do tiste pristranski krivične, tendenciozno ostre cenzure njegove ob rokopisu četrtega zvezka Zibelize (za I. 1833): meneč do tedaj, da ima ob Kopitarju opravka z osornim slovničarjem, a vendar znanstveno objektivnim možem. Toda Kopitar se je izkazal nenadoma zagrizenega subjektivist; jezen in hud zaradi Čelakovskega pohvale je Kopitar strogo pritisnil novi zvezek Zibelize ter žal do pogube poparil čvrsto domačo mladiko kakor smrtno strupena slana. ⁷⁶⁾

9.) Laibach, 2. May 1833 = c: popolen list, z dostavkom Čopovim še z naslednjega dné, „Den 3. May“. Pošilja pa s tem listom Čop odtisek svoje abecedne pravde („Discacciamento“) na Dunaj Kopitarju, kakor priča na vnanji strani pisma napisani naslov, ki je torej tudi Levstiku povedal, komu velja to pisanje Čopovo; naslov: | Sr. des Herrn Hofbibliothek- | Custos v. Kopitar (P. T.) | Wohlgeboren |.

⁷⁵⁾ Prim. od tega leta nadalje ime „Aristarh“ v Prešernovi poeziji!

⁷⁶⁾ Prim.: Grafenauer IV., Iz Kastelčeve zapuščine, str. 31—69: Rokopis Zibelize IV. — O Kopitarju kot cenzorju piše: Archiv f. slav. Philologie, zv. 31 (str. 316: dekret z dné: Wien den 27. 9ber 1817.), ter nadalje str. 409—413 (epizoda iz I. 1813, ki jo je doživel Kopitar kot cenzor novogrškega časnika „Hellenikòs Telégraphos“).

10.) Laibach, 12. May 1833. = j: prvi koncept poslednjega odgovora Čopovega Kopitarju. Dne 8. maja ima „dopisni dnevnik“ Kopitarjev zadnji list Čopu — po dolgem premoru od 20. februarja. In 12. maja, torej takoj po prejemu pisma, piše tu Čop svoj srditi odgovor. A prenehal je sredi lista, ter odložil stvar za dober mesec. Levstik ni določil, ali vsaj ne pripisal naslova temu fragmentu, kar je pa gotove pozornosti vredno, — ker ga je vendar ugotovil naslednjemu pismu:

11.) Laibach, 17. Juny 1833. = k: listu Čopovemu, ki ga je Levstik v svoji zbirki uvrstil takoj za poprejšnjim, kot po abecedni signaturi zaporedna si kosa j in k. Ta zaporednost koncepta in pa iz njega (dober mesec kesneje) nastalega pisma priča v Levstikovi zbirki, da je to soodnosnost, to razmerje med obema kosoma Levstik spoznal. In če je Levstik povsem pravilno ugotovil naslov iz koncepta nastalemu pismu, sledi pač iz tega, da je moral tudi vedeti, na čigavo adresu stresa Čop v tistem konceptu svoj srd; saj so vendar tu in tam celi stavki dobesedno isti. Ne upam si torej domnevati, da bi Levstik bil opustil pri tistem konceptu j svojo določbo naslova iz nevednosti, ampak sodim, da le kot nekaj banalni pleonazem, kot samo ob sebi umljivo konsekvenco. Zato nam je torej reči, da rokopisa s signaturo j, tistega koncepta z dne 12. maja 1833, ni pravzaprav šteti med one kose, ki jim Levstik v svoji zbirki ni ugotovil adrese, ker je z ugotovitvijo naslova pri pismu k eo ipso ga že določil tudi konceptu tega pisma, kosu j.

S tem so pri koncu v Levstikovi zbirki Čopovih rokopisov — Kopitarju namenjeni listi. Pripomnim naj k poslednjemu le še, da tudi tega, iz koncepta ddo. 12. V. dne 17. VI. nastalega prvega pisma, ki je dobilo 20. VI. še kratek pripis, Čop ni odposlal še Kopitarju, ampak ga pridržal v svojih rokah. Vendar pa je spisal in tudi res odposlal kesneje, najbrže še pred objavo tistega Kopitarjevega pamfleta, ki ga je prinesel ljubljanski list „Illyr. Blatt“ dne 6. VII. 1833, Nr. 27, točno dve leti pred Čopovo smrtjo [Čop † 6. VII. 1835], kot „Ein Wort über den Laibacher ABC-Streit (aus einem Briefe aus Wien an Herrn M.[etelko]“, — Čop neko drugo, nam neohranjeno, a po vsebini prvemu, nam v Levstikovi zbirki pod k ohranjenemu podobno pismo, ker vemo o njem iz Kopitarjevega lista Metelku z dne 23. V. 1835, kjer Kopitar še vedno ni pozabil svoje jeze, da ga je Čop premagal! „Mit U. ist meine Correspondenz seit jener Zeit (*ex illo*) abgebroch[en]. Ich habe auch meinen gewissen Stolz und keine Lust mit unverschämten*) Buben, wenn sie auch englisch lesen und plappern, mich herumzuschlagen. —“ In k zvezdici je Kopitar dostavil pod črto: *) dico illum talem, quia injulfa saepius a me petita nunquam obtinuisset, er am Ende mich einen falschen Freund nannte, der nur Schmeichler wie Vuk liebe etc. Qui me tam injulfa tractat, is nec me novit, nec dignus est nosse. Niemand sucht andere hinterm

Ofen, der nicht selbst öfter sich dort versteckt. — Ist die Witwe hübsch?“⁷⁷)
 Bila je pač, kakor mu je Prešeren zapisal v literarni epitaf: „smert in
 ošabnost samé.“⁷⁸) Žal, da pa ne vemo tu vsaj dneva, kedaj je spisal in

⁷⁷) Objavil L. Pintar. (Archiv f. slav. Philologie 30./468). Vprašanje o „vdovi“
 ima v mislih Baragovo nečakinjo von Höffern. (L. Pintar, ravnotam, zv. 32/307).
 — Opozorim naj še, da tistega pamfleta „aus einem Briefe aus Wien an Herrn
 Metelko“ ni Kopitar poslal res Metelku, ampak, kakor kaže, kar naravnost —
 cenzorju Pavšku. Prim. v Kopitarjevem dopisnem zapisniku tu spredaj na str. 30
 pod črto dostavljeno epizodo med Kopitarjem in Pavškom iz dni od 25. aprila pa
 do 3. septembra, odnosno 30. decembra 1833! Ne prej ne posej ni bilo med njima
 nobenega pisma! Posebej pazi tam na Kopitarjevo pošiljatev Pavšku z dné 22. VI.:
 „22. Jun[y] Pauschegg cum 2 Bog[en] pro ephem[eridis]“, t. j.: pošiljatev „dveh
 pól za žurnal“, jasno: dve pólí rokopisa za časnik „Illyr. Blatt“, dva dni za
 Čopovim pripisom ddo. 20. VI. k gor. pismu ddo. 17. VI. 1833. Dné 22. junija je
 torej Kopitar že odposlal svoj pamflet zoper Čopa — Pavšku. Tisti pamflet, ki
 je izšel 6. VII. 1833, in ki je Kopitar sam o njem pisal (Wien, den 6. Aug. 1833)
 Hanku v Prago: „Gewiss haben Sie unseren Laibacher ABC-Streit, zu dessen
 Einleitung man den Čelakowsky als Instrument gebraucht hat, von No. 1—3, cum
 prolegomenis ex Čelakovio, kennen gelernt? Ich kann darin nur die Frucht von*
 Szafarzyk's und You's Freundschaft für mich sehen, allenfalls auch P*** und Č**
 [t. j. = Prefherin in Čelakowsky] Ambition mitgerechnet. Ich habe mein ein und
 letztes Wort drein gesprochen. Ceterum siegt am Ende die Wahrheit, wenn auch
 erst nach uns.“ (Jagić V., Neue Briefe = Istočniki II., pg. 112). — Kakega pisma
 Kopitarjevega Metelku pa iz tistih dni v Kopitarjevem „Brief-Journal“-u ni,
 ker vsega vkup le naslednja: 1823. 19. Juny; 1825. 23. July; 1826:
 22. März; 1830: 30. April [dve: 1 Metelko, 2 Metelko, hkrati istega dné tudi
 Zhopu]. Do tu so nam pisma ohranjena in objavljena: Jagić V., Neue Briefe =
 Istočniki II., pg. 174./177. Za letom 1830 pa je nastopil premor do l. 1835:
 23. May Metelko de Čep (ohranjeno, objavil L. Pintar: Archiv f. slav. Philo-
 logie, zv. 30./468). Nadalje: 1838. 4. Sept. Metelko de Korytko; 1840: 28. Sept.;
 1841: 7. Juny; 1844: 7. May Arco et Metelko; in kot zadnje: 31. May Metelko
 weg. Bleiweiss. (11. VIII. 1844: Kopitar†). — Dostaviti je le: Pismo, ki ga ima
 Jagić v Istočnikih II./172 kot prvo med tam objavljenimi, Metelku pisanimi
 listi Kopitarjevimi, z dném „Wien, 9. Jan. 1821.“, ne veljá resnično Metelku,
 ampak Ravnikařju, ker ima Kopitar v svojem „Brief-Journal“-u pod tem
 dném zapisek: „9. [Jan.] Ravnicher.“ Ta je najbrže prejeti list poslal Metelku, ker
 ocenja nove črke njegove, pa je potem ostalo v Metelkovih rokah in slednjič v
 Metelkovi ostalini med drugimi pismi; ker pa pismo nima adrese, je prišlo
 pomotoma z ostalimi pod naslov: „Kopitar — Metelku.“ — Drugi list Kopitarjev
 v Istočnikih II./174. ima napačen datum: Wien, d. 19. Juny 1821. — namestu:
 1823, ker Kopitarjev zapisnik ima šele tega dné in leta sploh prvo pismo
 Metelku, a prej ne nobenega. — Peti list ddo. „Wien, d. 1. May 1830“ (Istočnik
 II./176.) odgovarja pač Kopitarjevi opazki v „Brief-Journalu“: „30. April — 2
 Metelko“; t. j. prvi Kopitarjev list, ddo. 30. aprila, se nam ni ohranil, ampak le
 drugi, ki pa ima že datum „1. May“, ne „30. April“, kakor pravi Kopitarjev
 zapisnik. — Iz l. 1836 se nam je ohranil list Metelkov Kopitarju, toda brez dneva
 in podpisa (Istočniki II./179.); zahvala za odposlani „Clozianus“. Opomnim naj, da
 se je v licejki poleg „Brief-Journals“ ohranil še poseben listič s Kopitarjevo roko

odposlal Kopitarju Čop svoj poslednji list. Vendar pa je vsaj nekaj, da se nam je ohranil koncept prvega (1828) in prva oblika poslednjega pisma njegovega (s konceptom vred) iz Ljubljane (1833): torej pričetek in konec ljubljanske literarne korespondence Čopove s Kopitarjem, — oboje v tisti zbirki Levstikovi; da vemo vsaj, kedaj in zakaž se je ta korespondenca pričela, ter kedaj, zakaž in kakó — žalostno skončala!

VII.

Preostajajo nam v Levstikovi zbirki le še trije kosi: črke h, l, a, med njimi — le še edino prva dva izpod Čopovega peresa. Torej:

12.) Odlomek o Mickiewiczzevem Pan Tadeusz-u, = h: brez dneva in kraja, brez pravega pričetka in brez sklepa. Ta fragment je nadaljevanje, ali recimo drugo poglavje nekega pisma, ki ga je bil Čop pričel pisati že pred nekaj dnevi, a ga na sredi prekinil: „Es sind schon wieder einige Tage verflossen, bevor ich Zeit fand, mein Schreiben fortzusetzen.“

seznam imen, ki jim knjigarna določila po en izvod knjige v dar. („Vom Verfasser FreyExemplar den Paketten beizulegen.“ Z dném: „24. Febr. 1836 — 1 Laibach an S. Hw. Prof. Metelko“). — Iz l. 1841 se nam je ohranilo ddo: „Baden, den 5. May 1841.“ pismo Kopitarjevo Metelku (Istočniki II./177), ki je Kopitarjev „Brief-Journal“ nima. Vrzeli je tam od 1. maja pa do 7. junija (Istočniki II./845). Vzrok te vrzeli pa nam pové tisto pismo Metelku (5. V. 1841): Kopitar je prebolel takrat hudo gripo, ter si šel zdraviti ta pričetek svoje jetike, ki ga je 11. VIII. 1844 pokopala, — za ves mesec maj v Baden; odtam je pisal pismo Metelku, a si ga v svojem zapisniku, ki mu je najbrže obležal doma na Dunaju, ni notiral, — in kakor tega pisma pa tudi družega ne nobenega ves mesec maj. To v „Brief-Journalu“ neomenjeno pismo Kopitarjevo Metelku je edino, ki se nam je ohranilo izmed vseh od l. 1838 pa do l. 1844 Metelku poslanih. Ali je to le slučaj? Videti je, da so bili Kopitarjevi listi, pisani v tej dobi Metelku, posebno zaupni.

⁷⁸⁾ Poezije 1847, 112. Prim. tu, kako je ubogi mož naravnost patološki sumničil, kje bi bil povod Čopovega odpora, in stikal povsod okoli sebe, le — v sebi samem ne. Pisal je Kopitar Hanku dné 3. junija 1834 ter sumničil tu — Šafařika, češ da je morda ta kriv intrige. „Гофманъ est aliquantisper scandalizatus vestro čechismo, amat enim jure quisque suos. Aber den III. will er doch in Berlin empfehlen. Ego autem jure succenseo тѣ III. Ist das freundschaftlich, oder auch nur redlich, in Briefen an Vuk gegen mich zu insinuiren? So mag er's anderswo auch machen. Daher Kuharski, Maciejowski und Чортъ mich beargwohnen, wo nicht gar hassen? Conscia mens recti famae mendacia ridet, aber — auch vitat calumniatorem.“ (Jagić V., Neue Briefe, pg. 126). — In pisal je nadalje Kopitar tudi Korytku (24. VII. 1838) ter dolžil Prešerna: „Metelko, Kafteliz, vielleicht auch Dr. Prešérn müssen Ihre tägliche Freunde seyn. Ich sage vielleicht, weil er es hauptsächlich war, der den guten Czap gegen mich inspirirte, also vielleicht auch nicht gerne mit meinem Freunde, wie Sie, verkehren [würde: (odtrgano!)] . . . ne le gènez pas.“ (Kronološki pregled Prešernovega dela, str. 58). — Slednjič prim.: Jezičnik XVIII., str. 25: kaj in kako je Kopitar javno govoril o Čopu („ . . . in Carniola doctissimus quidem sed et inconstantissimus socius . . .“). Do skrajnosti subjektiven je bil in tudi trdovratno ostal v tej zadevi Kopitar, pa ni zató dozorél do objektivne sodbe o Čopu — nikoli!

Iz tega dejstva je razumeti, zakaj ni na čelu nobenega odgovora: Čop piše tu nekemu drugi del svojega pred nekaj dnevi pričetega in prekinjenega pisma, v njem svojo sodbo o najnovejšem delu Mickiewiczzevem „Pan Tadeusz-u“. Svoj dopis pričinja z ugovorom zoper „Rozmaitości“, češ: „Ueber dieses Gedicht werden wahrscheinlich nicht nur die Rozmaitości albern urtheilen (mit Recht machen Sie hinter deren „wyszczególnia się pięknymi myślami“ drey! (!!!) — hey diesen Leuten hat Mickiewicz scharfe Züchtigung der Warschauer-Recensenten noch nicht genützt!) sondern [auch] manche andern poln. Zeitschriften u. Leser.“⁷⁹⁾ Iz tega mesta je posneti, da piše tu Čop odgovor nekemu pismu, ki mu je prineslo odnekod vest, kako so sodile „Rozmaitości“ o „Pan Tadeusz-u“; listemu pismu, ki so bile v njem citirane besede o Mickiewicz iz lista „Rozmaitości“: „wyszczególnia się pięknymi myślami“ (t. j. odlikuje se z lepimi mislimi). Ta citat dokazuje, da je bilo tisto Čopu došlo pismo poljsko, ter dá torej sklepati, da odgovarja Čop tu nekemu Poljaku. A kam, in katerega leta približno? „Rozmaitości“ (po naše: Raznosterosti) so bile literarni zabavnik, ki je izhajal kot priloga „Lwowskega časopisa“. Iz tega bi se dalo sklepati, da je Čopu došlo tisto poljsko pismo iz Lvova, kjer so „Rozmaitości“ izhajale, in kjer je nekoč (20./XI. 1822. — 17./X. 1827) sam služboval. Mickiewiczzev „Pan Tadeusz“ je izšel l. 1834 v Parizu. Torej bi bilo soditi, da je Čopov neditirani fragment iz l. 1834, ker prej bi Čop ne bil mogel govoriti o „Pan Tadeuszu“. In „Rozmaitości“ same imajo res kratko poročilo, ali bolje naznanilo Mickiewiczzevega dela v svoji 39. številki dné 27. septembra 1834.⁸⁰⁾ To je sploh edini tekst v tem letniku o Pan Tadeusz-u. Toda v tem besedilu ni gorenjega citata Čopovega; ampak izvirni tekst slove: „jest pełne wzniosłych i pięknych obrazów“, a — ne „misli“! Kako razložiti to nesoglasje? Sodim: poljski, nam neznani dopisnik ni izporočil Čopu besedila iz lista „Rozmaitości“ do besedno, ampak le smisel besedila, vsebino s svojimi prostimi besedami, kakor si jih je bil le približno zapomnil, dodavši jim tri kliče (!!!), ki jih Čop tu odobruje, češ: „mit Recht!“⁸¹⁾ Ugotoviti nam je torej mogoče iz dotičnega mesta Čopovega

⁷⁹⁾ Carniola 1910, str. 218.

⁸⁰⁾ Rozmaitości. Pismo dodatkowe do Gazety Lwowskiej. 1834. Lwow. Nakładem Redakcyi. Drukiem Piotra Pillera. [Lvovska vseučil. bibl.: 66475]. — Nr 39. Dnia 27. Września 1834. Pg. 313: Nie dawno wyszedł w Paryżu nowy poemat Adama Mickiewicza, którego nazwa: Pan Tadeusz, albo ostołni Bajard w Litwie. Jak wszystkie dzieła Mickiewicza i to jest pełne wzniosłych, i pięknych obrazów. Mówią, że do napisania tego poematu było mu powodem wczytanie się w Götthego poemat: „Hermann i Dorotea.“

⁸¹⁾ Kako visoko je namreč Čop cenil Mickiewicza, nam pričata tudi naslednji dve izjavi njegovi iz l. 1827, — pisani Saviju (Laibach, 7. März 1828): „Der polnische Dichter, den Sie meinen, wird wohl Mickiewicz seyn, und das Gedicht dessen Dziady, nur hat Ihnen Ryłski diesen Titel ganz falsch mit „Bettler“ übersetzt. Dziad (unser Krainisches ded, dedez) bedeutet zwar manchmal einen alten Bettler, einen Kirchenalten &c — aber eigentlich avus, wie auch hier;

pisanja, da Čopu tisto, v zapuščini nam žal neohranjeno poljsko pismo ni prišlo iz Lvova v Ljubljano pred dném 27. sept. 1834, ker so tega dné prinesle v Lvovu „Rozmaitości“ šele tisti oglas, ki ga je omenjeno poljsko pismo potem izporočilo iz Lvova Čopu v Ljubljano. In ker je Čopov fragment odgovor temu poljskemu pismu, torej tudi ta ni mogel nastati pred 27. septembrom 1834, ampak če sploh še l. 1834, najmanj kak mesec ali celó kake mesece po tem dnevu.

Iz dosedanjega nam je torej mogoče posneti: Fragment h je koncept nekega dopisa Čopovega — najbrže v Lvov, iz dni po 27. septembru 1834.

A komu veljá ta dopis Čopov? Ker nam v Čopovi ostalini dotično poljsko pismo, ki mu Čop tu odgovarja, ni več ohranjeno, nam je torej iskati odgovora spet drugače in po drugi poti.

dziady ist nämlich die Benennung einer noch jetzt von dem gemeinen Volke in Lithauen, Kurland &c begangenen, ursprünglich heidnischen, nun aber mit unserem Allerseelenfest zusammen fallenden Feyer zum Andenken an die Verstorbenen, deren Geister erscheinen &c. Es ist übrigens nicht leicht, in Kürze von dieser wirklich sehr merkwürdigen Dichtung einen Begriff zu geben. Mickiewicz macht in der poln. Poesie Epoche, er hat sie von der Vormundschaft der französischen, die lange Zeit allein für mustergültig gehalten wurde, befreit, und sie mehr der engl., u. besonders der deutschen genähert, und findet nun viel Nachahmer. Er hat mit vielem Glücke die Ballade in die poln. Poesie eingeführt, und neulich das Sonett erneuert, was mir desshalb noch bedeutender scheint, weil man dadurch der südlichen Poesie näher kommen dürfte, die in früheren Zeiten glücklichen Einfluss auf die poln. übte. Mickiewicz's Sonette unter denen mehrere ungemein schön sind (auch aus Petrarca hat er Sennuccio i vo' che sappi &c und Benedetto sia il giorno &c übersetzt gegeben) erschienen zu Moskau, wo dieser Dichter verbannt lebt, u. wurden dann in Lemberg nachgedruckt und mit enthusiast. Beyfall aufgenommen. Sonst wurde in neuern Zeiten meines Wissens aus dem Ital. nur Alfieri's Virginia in's Poln. (von Felinsky) übersetzt, hat aber in der Uebersetzung gewonnen. — Doch mehr als genug davon.“ (Veda IV., 1914, str. 254/5; prim.: Čopova biblioteka, štev. 1701: Sonety Adama Mickiewicza, Lemberg 1828). In pa še drugič istemu Saviju (Laibach, 7. Juli 1828): „Es herrscht in Pohlen gegenwärtig eine sehr rege literarische Thätigkeit, besonders historische Romane, Gedichte (und darunter sehr merkwürdige) erscheinen in Menge. Eben erwarte ich mit Ungeduld eine viel Aufsehen erregende poetische Erzählung (aus der altlitthauischen Geschichte) von Mickiewicz. Sie ist heuer in Petersburg erschienen; eine Lemberger Buchhandlung wollte eine 2te Auflage davon machen, und verglich sich dafür mit dem Verfasser um ein Honorar von 100 Ducaten (für 6 Bogen) — also 16²/₃ Ducaten in Gold für den Druckbogen für die 2te Auflage eines Werkes in poln. Sprache, die doch verhältnissmässig in engen Gränzen gelesen wird. — Daraus können Sie sich einen Begriff machen. — Indessen ist davon ein Nachdruck in Krakau erschienen.“ (Veda IV., 1914, 383; v uradnem seznamu Čopove biblioteke te knjige ni, kakor tudi ne „Pana Tadeusza“. Kam je neki ta izginil, ko vendar vemo iz Čopovega fragmenta h, da ga je imel. V Čopovi biblioteki sta zaznamovani le dve knjigi Mickiewicz-evi: 1701. Sonety Adama Mickiewicza, Lwow 1828; 1712. Poezije Adama Mickiewicza. Warszawa 1832. —

Iz sprej podanega pregleda Čopovih korespondentov je razvideti, da je Čop po svojem odhodu iz Lvova, od meseca oktobra, odnosno novembra l. 1827 nadalje, imel dosti dopisovanja s tamkajšnjimi Poljaki: bodisi z bivšimi kolegi (Mauß, Waschek), bodisi z bivšimi svojimi učenci-vseučiliščniki (Perko, Martinet, Borkowsky, Skarżyński), bodisi z drugimi osebnimi znanci (Kuhn & Millikowski), posebej literati (Antoniewicz, Zaleski). A krog se je sčasoma skrčil, in v Čopovem zapisniku iz l. 1832 so le trije še, ki si ž njimi še dopisuje v Lvov: knjigarna Kuhn & Millikowski, visokošolec Skarżyński, profesor veronauka Nik. Waschek. In iz l. 1834 nam je v ostalini Čopovi ohranjen dokaz stikov le še s poslednjim: list ddto. 23. II. A prof. Waschek si s Čopom ni dopisoval o poljski literaturi, ampak le o samih privatnih zadevah, in sicer vedno — v nemškem jeziku; torej Čopov odlomek o Mickiewiczu ne bo veljal njemu. Edini, ki si je še preko l. 1832 s Čopom dopisoval o literarnem življenju med Poljaki ter posebej v Lvovu, in sicer dopisoval stalno v poljskem jeziku, — je bil mladi Januاری Skarżyński. Zaduje nam v Čopovi ostalini ohranjeno pismo njegovo sicer ni več iz l. 1834, ampak je datirano: „Lwow, dnia 12. Września 1833.“ A kakor je iz korespondence Skarżyńskega zašlo v izgubo še več (že od l. 1827 pa do l. 1833) izpričanih nam listov njegovih, se nam je izgubilo žal tudi tisto pismo, ki mu tu odgovarja Čop v svojem odlomku h.⁸²) Toda, če

⁸²) Čudno je posebej dejstvo, da so se nam izgubili izmed korespondence Čopove skoraj vsi dopisi ravno iz poslednjih dveh let njegovega življenja: iz leta 1834 in 1835.

Opozorim naj tu mimogrede, da je moral biti, kakor se zdi, en del Čopove korespondence nekoč v ljublj. muzeju, odkoder si jo je bil izposodil sam Levstik, da si je dandanes ni tam zaslediti ni kosca več. Ali je pa morda kedaj odstopil Dežman ljublj. licejski knjižnici, ki je imela že prej en del Čopove lit. ostaline in pisem njegovih, še vse tisto, kar je sam prejel po Kastelem? In sicer odstopil v zameno, kakor se zdi, za Prešernova pisma, pisana l. 1832 iz Celovca Čopu in Kastelem, ki so (vsaj od l. 1888: gl. Lj. Zvon 1888, str. 568) do dandanes v muzeju, a so pa nekoč prav gotovo bila v licejki. Stvari nisem mogel dodanes še povsem dognati, da bi do zadnjega odgovoril vprašanju, ki mi ga je bila vzbudila naslednja dopisnica Dežmanova, pisana 25. I. 1879 Stritarju, ki jo je pa potem poslal v informacijo Levcu, v čigar ostalini se nam je ohranila. „Hochgeehrter Herr! Auf Ihr geschätztes vom 24. d. M. gebe ich Ihnen bekannt, daß ich bereits vorgestern über Mittheilung des Museumsdieners, ob er das Čop'sche Portrait an Herrn Levec ausfolgen dürfe, die schriftliche Weisung ertheilte, ihm dasselbe zur Verfügung zu stellen. Bei diesem Anlasse erlaube ich mir Sie darauf aufmerksam zu machen, daß die reichhaltige Čop'sche Correspondenz, namentlich seitens seiner polnischen Freunde aus dem Nachlasse des Kastelelitz dem Landesmuseum zugekommen ist. Da sich Herr Levstik dafür interessirte, so habe ich ihm dieselbe schon vor mehreren [tu manjka samostavnika v dopisu; najbrže: Jahren. Prim. sprej v opombi 3.] podatek o Levstikovi najdbi in muzejski izposodbi iz l. 1873: Soča IV., 8./I. 1874.] zur literarischen Benützung ausgefolgt. Es wäre daher jedenfalls wünschenswerth, daß Herr Levec — falls es nicht schon geschehen ist — auch dieses Material in seine Arbeit einbeziehe, auch Levstik dürfte sich damit zufrieden stellen, da er das Projekt einer Čop'schen Biographie aufgegeben zu haben scheint.“ (Izporočilo g. kustosa drja. Iv. Prijatelja).

pogledamo, kdo je sploh kedaj pisal Čopu v poljščini, ugotovimo le štiri imena: Antoniewicz, Borkowsky, Bossowsky in Skarzyński. A prvi se je že pred leti bil poročil sè Sofijo Nikorowicz-evo, o čemer že 22. febr. 1832 piše Čopu prav Skarzyński: „NB Antoniewicz Karol oženil się z Nikorowiczowną“; in živel je na svojem posestvu sam zase tiste dni v nesrečnem zakonu svojem, ki mu je v njem pomrlo vseh pet otrok, a slednjič (menda l. 1838) še žena, vsled česar je vstopil potem 11. sept. 1839 v jezuitski red.⁸³⁾ In fakt je, da ga l. 1832 že ni več med dopisniki Čopovimi v znanem nam zdaj Čopovem dopisnem zapisniku. Izmed ostalih treh pa je drugi prenehal dopisovati Čopu že l. 1828, tretji l. 1831, le edini in sam Skarzyński mu dopisuje še l. 1833. In s tem imenom se vjema povsem podatek, da je prejeto poljsko pismo izporočilo Čopu tisto suho oznanilo o Mickiewiczevem „Pan Tadeuszu“, češ, da so je prinesle „Rozmaitości“, ki so izhajale v Lvovu.⁸⁴⁾ Dopisnik tistega poljskega pisma je moral živeti v Lvovu samem in se osebno zanimati za dnevne literarne dogodke mesta. A ni ga bilo tiste dni tam družega takega poljskega znanca in dopisnika Čopovega, kot edini tisti Januاری Skarzyński, ki je Čopa od tam redno obveščal o novih literarnih dogodkih lvovskih in mu iz Lvova nabavljal nove poljske knjige, odkar se je bil preselil Čop v Ljubljano; isti Skarzyński, ki si je s Čopom dopisoval o Mickiewiczu že od l. 1827, in ki je l. 1829 celó preskrbel Čopu prepise (takrat pri nas cenzurno prepovedanih) v Peterburgu izišlih poezij Mickiewiczevih, kakor priča pismo z dné 25. I. 1830, kjer se mu opravičuje, češ: vzrok mojega odlašanja je to, da gospodu nisem hotel prej pisati, dokler ne napravim prepisov iz Mickiewicza, ki se ga le en izvod potika po Lvovu in ga navzlic najsilnejšemu prizadevanju nisem mogel dobiti drugič v roke; isti Skarzyński, ki je poslal 1. IV. 1831 Čopu v Ljubljano Naruszewicza, i. d., a Čop njemu l. 1833 odtisek svoje abecedne polemike s Kopitarjem, kakor je to posneti iz pisma Skarzyńskega z dné 12. IX. 1833, kjer mu piše ta: „Regul mi je izročil zadnji kos vojske abecedne in jaz ne razumem, kako se je mogel človek take učenosti kakor Kopitar poslužiti tako slabega in zanj tako zelo sramotnega orožja. Hotel bi o fem kaj omeniti v tukajšnjih Rozmaitościh, če mi to dopusti moj pičli čas. Radoveden sem, ali ne pride do pobotanja po tako krvavi vojski o priliki sestanka, ki ima biti na Dunaju. Veselim se vsled tega zeló, da ste mi gospod rekli, naj se nadejam poročil z Dunaja. Nadejam se jih!“ Da je Čop poslal Skarzyńskemu svojo „vojsko“ s Kopitarjem osebno, priča o zelo prijateljskem razmerju med obema, ker je Čop doposlal tisto svoje delo sam le najožjim literarnim prijateljem

⁸³⁾ Wurzbach, Biographisches Lexikon, Bd. I., pg. 48.

⁸⁴⁾ Čopova biblioteka nam izkazuje pod št. 1608: Rozmaitości v. Jahr 1828, 29, 30. — Bil je torej Čop prva tri leta po svojem odhodu iz Lvova sam naročnik tega lista, da mu je dohajal kot spomin na Lvov v Ljubljano; a le prva tri leta; potem pa ga je, kakor kaže, opustil, vsled česar mu mora l. 1834 o njem poročati Skarzyński.

svojim, kakor n. pr. tudi Saviju in Šafařiku. Zelo zelo žal torej, da nam Čopovo dopisovanje s Skarzyńskim ni znano, ker bi nam bila ta pisma prav zagotovo zelo intimen literaren vir iz Čopovega kroga; a v rokah nam je poleg gorenjega odlomka **h** le en sam kratek odlomek še, ohranjen nam v Čopovi ostalini: tisti odlomek z dné 7. decembra 1830, ki ga prinašam tu na koncu med Čopovimi dopisi.

Odlomku **h** ni Levstik ni poizkušal določiti naslova; na koncu Levčevega prepisa stoji, toda ne z Levstikovo, ampak z isto roko, ki jo ima prepis, — torej z roko Levčevo samo še pripis s svinčnikom: „NB. Mit dem Orig. genau vergleichen“. A poleg te opombe pa še z roko Vladimirja Levca vprašanje s svinčnikom: „Komu in kedaj?“ Skarzyńskemu, in sicer znatno po 27. septembru l. 1834, — je nam dodanes možni odgovor.

13.) Odlomek brez dneva in kraja, = I: kos Čopove polemike z nekim Čehom o češki in slovenski, ter sploh slovanski prozodiji.⁸⁵⁾ Literarno pismo torej, ki mu je Levstik v Levčevem prepisu in pa v izvirniku pripisal

⁸⁵⁾ Savio piše n. pr. o tem Čopu iz Benetk 14. VII. 1833: In Ihren Streit mit Kop[itar] und den Andern kann ich mich gar nicht einlassen; erstens als ein der Sache Unkundiger, zweitens weil ich das Meiste in dem mir mitgetheilten und hier rückfolgenden Blatte und die vielen Anspielungen nicht verstehen konnte. Soviel aber habe ich doch verstanden daß Kop. uti moris ein erzgrober Flegel ist, als welchen ich ihn schon 1818 zu Laibach aus seiner Grammatik kennen lernte. Mein edler Zhóp wird sich gewiß mit würdigern Waffen vertheidigen. Es wäre mir auf jeden Fall sehr lieb alle Streitschriften zu besitzen. Ein gewisser Fabriotti befindet sich jetzt in Laibach und wird in Kurzem wieder hieher kommen. Sie könnten mir selbe durch ihn schicken. In dem mir mitgetheilten Blatt kommt manches Lächerliche vor, z. B. wo von Rom, Athen und Florenz die Rede ist. Auch Impertinentien glaube ich zu wittern, mitunter armseligen Witz etc. Doch ich will kein Urtheil wagen, als ein Uneingeweihter. Die mit Röthel bezeichnete Stelle begriff [ich] natürlich am esten. Aber wie scha(a)!! Daß Firenzuola ein lockerer Bruder und Aretinos Freund war, hat nichts zur Sache. Haben doch letzterm alle Fürsten seiner Zeit gehuldigt.“ — In potem 15. VII. 1833: „Auf jeden Fall — ist Firenzuola unter allen (t. j. med štirimi Toskanci, ki so nastopili zoper Trissinove nove črke) der bekannteste in der literarischen Welt, und ist hierin Kopit[r]s Angriff nicht nur allzugesucht, sondern impertinent ohne Massen, als wenn auch Sie ehr- und gewissenlos wären, als dessen „Spießgesell“ Aretino. Ich bin auf Ihre Gegenschrift sehr begierig.“ — Slednjič še 7. VIII. 1833: „Auf den Ausgang des ABC-Krieges, und zunächst auf die Erwiderung K[opitar]’s, wenn er sich anders berufen fühlen wird eine zu geben, bin ich sehr neugierig. Weit entfernt, Ihnen die Cour machen zu wollen, muß ich Ihnen freymüthig sagen, daß ich die edle Haltung Ihrer Bemerkungen, die schon aus dem mir gütigst mitgetheilten abgerissenen Blatte ersichtlich ist, nur bewundern konnte. Ich z. B. hätte mich an Ihrer Stelle, — wenigstens bisweilen — einiger kaustischen Ausfälle nicht erwehren können. Aber wie gesagt, die Art Ihrer Vertheidigung kann Ihnen nur zur Ehre gereichen. Trissino’s sämtliche Werke, mit allen Streitschriften über die nuove lettere, warten Ihrer hier in Venedig.“ (O Šafařiku pa prim.: ČČM 1833, str. 179: Přehled neynověgšj literatury illyrských Slovenůw; in: Kronološki pregled Prešernovega dela, str. 28, opomba pod črto.)

na čelo, da velja „Šafařiku“. Vladimir Levec je v očetovem prepisu dostavil Levstikovi besedi pripombo: „quando“ Opomnim naj, da Levčev prepis seza le do podpisa Čopovega, ter da skonča z &c., da pa sklepne formule (= besedi: „Ihr ergebenster Diener MZh“) — nima! Tistih besedi torej, ki so v izvorniku prečrtane s svinčnikom, in ki sem jih prav zato natisnil v Carnioli 1910/221 oklenjene ter v manjšem tisku. A zasvetilo se mi je ob Levčevem prepisu, da nikakor ne po pravici, ker teh besedi ni prečrtal Čop sam, ampak v označbo, da jih je v prepisu izpustiti, isti Levstikov svinčnik, ki je pripisal na koncu tudi tisti &c., a na čelu lista določbo naslova, besedo: „Šafařiku“. Da pa velja list res Šafařiku, kaže nam in je povedala tudi Levstiku vsebina pisma, ter pač pred vsem naslednji dve mesti: „Ihr Recensent in den Wiener Jahrbüchern der Litteratur“, kjer je (zv. 37, l. 1827, str. 1—27) Dobrowský ocenil Šafařikovo l. 1826 dotiskano knjigo „Geschichte der slawischen Sprache und Literatur“; in pa: „Ihre Abhandlung über die Abkunft der Slawen“, ki je izšla l. 1828 „nach Lorenz Surowiecki von Paul Joseph Schaffarik“; dasi je Čopovo vprašanje na koncu lista „um die genauere Bestimmung der Zeit, bis zu welcher Sie die Notizen über unsere Litteratur unumgänglich brauchen würden“, — že samo jasna priča, komu je Čop pisal ta svoj dopis. Opomnim naj, da ima pisni papir Čopov tu vodni vtisek: HOLLAND 1825.

14.) Obsmrtni list Prešernov, = a: tiskovina iz Blaznikove tiskarne; edini kos v Levstikovi zbirki, ki mu ni bilo določati naslova, zaradi česar vsako tako vprašanje odpade. Levčev prepis ima signaturo a, sicer pa nobene druge opombe.

Sklep: Izmed tistih štirih kosov, ki jim Levstik v prepisih Levčevih ni določil naslova (g, b, j, h), pridejo torej tu v poštev le trije: g, b, h, — ker j ima svojo določbo že v določenem naslovu kosa k. Posrečilo se je pa določiti tu naslove njihove vsem trem, ter ugotoviti, da velja g Kranjcu Terléju, b Čehu Šafařiku, h Poljaku Januariju Skarzyńskemu. Tisti kos pa, ki ga je Levstik signiral z f ter o njem določil, da ga je Čop pisal Metelku, a Levec domneval, da Prešernu, jaz pa l. 1910, da „najbrže Kopitarju“, nam je ostal slej kot prej nerazrešena uganka, edini v vsej Levstikovi zbirki.

V Ljubljani, m. avgusta-septembra 1917.

Dostavek. Dognal sem dodatno iz uradnih aktov: Martin Mazek se je po dovršeni ljublj. gimnaziji odločil za učiteljski stan. Zato je vstopil po takratnem kot šolski pomočnik („Gehülfe“, ali kakor je ljudstvo imenovalo to službo, kot „profós“) na triv. šoli v svojem rojstnem kraju Škofji Loki (17. VIII. 1815) ter služil tam skoraj 6 let. Vsled gubern. dekreta ddt. 20. X. 1820, štev. 12859 je ljublj. konzistorij, ker je izstopil Peharz, razpisal 26. XI. 1820 konkurz za enako službo na ljublj. normalkah. Med 11 prosilci je bil tudi Mazek, ki o njem poroča Mehutarjeva „Competenten-Tabelle“ (ddto. 3. III. 1821): | Tauf- und Zunamen: Masek Martin | Stand: Gehülfe an der Trivialschule in Laak | Alter: unbekannt | Geburtsort und

⁸⁶⁾ Carniola 1910, str. 220.

Vaterland: Laak in Oberkrain | Religion: katholisch | Studien: Die deutschen- und Gymnasial-Classen samt der Pädagogik mit guten (!) Erfolge | Bisherige Anstellung: Seit 17. August 1815. Gehülfe an der Trivialschule zu Laak | Dienstjahre im Ganzen: 5 | Sprach-Kenntnisse: krainisch, deutsch und lateinisch | Fähigkeiten: gut | Verwendung: sehr gut | Moralität: sehr gut | Anmerkung: Hat ein Belobungsdekret v. hoch: Consistorium nebst mehreren andern ihn vorzüglich empfehlenden Zeugnissen beygebracht | — In po predlogu konzistorija (ddto. 16. III.) je imenovan ljublj. gubernij v seji 30 III. 1821 Mazka za „šolskega pomagača“ na ljublj. normalki s 120 fl letnega adjuta ter s pogojem: „sich in zwei höchstens 3 Jahren zum brauchbaren Lehrer zu bilden“ (dotični dekret ddto. 21. IV. 1821). In ostal je poslej celih 12 let v Ljubljani, dokler ni bil z dekretom ddto. 2. III. 1833, štev. 2939, imenovan spet v Škofjo Loko za provizornega učitelja 3. razreda, s plačo 300 fl. CM. na leto; zaprisežen 30 VIII., je nastopil to službo 1. X. 1833 ter bil v gubern. seji z dné 23. III. 1837 (na predlog ljublj. konzistorija ddto. 13. III. 1837) imenovan istotam definitivnim. A že 5. marca 1840 je umrl v svojem rojstnem kraju Škofji Loki, po 6½ letih učiteljske službe, zapustivši vdovo Gertrudo ter še nedoletne otroke.

V Ljubljani, 12 februarja 1919.

Račun Fabijana Kirchbergera

u pogledu hrvatske i slovenske protestantske tiskare u Urachu-Tübingenu za god. 1562. i 1563.

Dr. FRANJO BUČAR, Zagreb.

Hrvatske glagolske protestantske knjige otpremale su se na jug poglavito preko Ljubljane. Tamo se je nalazio glavni raspačavatelj tih knjiga Fabijan Kirchberger, ratni tajnik kranjskih staleža, koji je u to ime od kranjskih staleža dobivao i preko kranjskog zemaljskog kapetana stalnu plaću, te je on upravo vodio svu trgovinu i raspačavanje hrvatskih glagolskih i ostalih protestantskih knjiga iz tiskare u Urachu-Tübingenu. Račun predan je preko kranjskih staleža barunu Ivanu Ungnadu, te se sada nalazi original u sveučilišnoj knjižnici u Tübingenu u IV. fascikulu: Slavischer Bücherdruck, pod signaturom br. V. U računu nalaze se točno sastavljeni izdaci oko prodaje, uveza i dopreme hrvatskih, glagolskih i ćirilskih, slovenskih i talijanskih protestantskih knjiga, te popis prihoda prodaje knjiga. Kirchberger primio je knjige od kranjskih staleža, osim toga i od pouzdanika hrvatske protestantske tiskare Matije Klombnera bivšeg staleškog pisara u Ljubljani, te Nikole Piehlera gradjanina u Beljaku, koji je opet dobivao knjige direktno iz Uracha preko Regensburga i Salzburga, te ih otpremao preko Kranja u Ljubljanu.

Od tih knjiga je vrlo mnogo Kirchberger raspoklanjao, i to poglavito različitim osobama u raznim mjestima, gdje se je nadao, da će se te knjige moći prodavati, što se je većinom ali izjalovilo. Tako su knjige bile poslone u Ptuj, Metliku, Idriju, na Rijeku, Senj, odakle se je mislilo na raspačavanje po Dalmaciji, dapače i u Veneciju, kamo su se poslale

knjige na ogled. Kirchberger je mnogim kramarima predao knjiga u komisiju, koji su knjige nosili u razna mjesta, te ih kušali raspačavati. Tako su bile knjige prodavane u Zagreb, Metliku, Varaždin, no sa vrlo slabim uspjehom. Ujedno dao je Kirchberger dosta knjiga na račun i ljubljanskim knjigovežama, koji su onda knjige dalje raspačavali.

Rubrika, koliko je Kirchberger knjiga uistinu prodao, vrlo je zanimljiva, ali i mršava. Tek oko deset komada prodao je od glagolskog Abecedara, Katekizma iz Novog Zavjeta, a isto toliko od prilike ćirilskog Abecedara i Katekizma, te nešto slovenskih i talijanskih knjiga. Za sve prodane knjige ubrao je Kirchberger samo 12 fr. 24 nvč. i 3 denara. Na koncu nalazi se popis sviju poklonjenih, prodanih i onih knjiga, koje su bile predane u komisiju. Od glagolskih knjiga bilo je najviše Novog Zavjeta (80) i Abecedara (60), dočim je od ćirilskih knjiga bilo najviše Katekizma (75) i Abecedara (64). Ostalih hrvatskih glagolskih i ćirilskih knjiga, kao što i slovenskih te talijanskih bilo je razmjerno manje.

Konačno je dodan detaljni iskaz izdataka za dovoz knjiga iz Uracha do Ljubljane. Spominju se cijene dovoza, maltarine i mostovine po Koruškoj i Kranjskoj. Takodjer se spominju izdaci kod knjigoveža za razne knjige hrvatske tiskare i za razne vrsti jednostavnog i finog uveza. Po više vrsti knjiga vezalo se je ujedno, kako je to onda bilo u običaju.

Kirchberger izdao je u svemu za dovoz i knjigoveže 91 fr. 45 nvč. i 3 denara, te je isplatio više nego je primio svotu od 79 fr. i 21 nvč. Račun je potpisan vlastoručno po Kirchbergeru, a pod njegovim potpisom nalazi se i njegov pečat.

Iz vana: Fabian Kirchbergers raytung 62. und 63. jar.
(Ann Gelt vnnd büchern.)

Vermerkt, mein Fabian Kirchbergers empfang vnd aussgab der crabatichen windischen vnnd wellischen puecher, was ich von denselben verkhaufft vnd was mir auf fuer vnd pinden aufgangen.

Erstlich, als ich von den wolgebornen, edlen, gestrengen vnd Erenuesten Herrn Jobsten von Gallenberg zum Gallenstein. Ritter RÖ. Kay. Mt. rath vnnd landtsuerwesser in Crain vnd einer ersamen landtschafft daselbs in Crain verordneten zur empfachung vnd vertreibung der widischen vnd crabatichen buecher verordnet worden, hab ich den 6. Julij anno 1562 jar empfangen vier vässl buecher, darin sein buecher gewest wie volgt:

Chrabatisch (glagolicom):

Der erst theil des neuen Testamendt ¹⁾	252
Mehr vnngepunden Abecedary sambt dem Catechismus vnausgelegt ²⁾	975
Mehr eingepunden Catechismus vnd A ⁿ -ecedarj	40

¹⁾ Prvi del novega testamenta, Tübingen, 1562.

²⁾ Tabla za dicu, Ibid. 1561.

Syrusisch :

Item syrusisch Catechismus mit seiner ausslegung ³⁾ vngepunden	600
eingepunden Catechismus	192
vneingepunden Abecedarii sambt dem Catechismus vnausgelegt ⁴⁾	995
eingepunden Abecedarj	92

Actum den 6. tag Julij anno 1562 hab ich von Mathesen Clobner empfangen	
die epistel Pawli ann die Corinter vnnnd Gallater	514

Den 16. tag Marty anno 1563 sein mir abermals zwen sam puecher khumen,
darinn hab ich befunden :

Crabatich : Postill ⁵⁾	106
Crabatich Locy ⁶⁾	42
Crabatich Confession ⁷⁾	90
Windisch Confession ⁸⁾	290
Wellisch Confession ⁹⁾	45

Den 29. Junj Anno 1563. hab ich abermalls von Niclassen Püchler empfangen :

Crabatich :

Haupt Articl ¹⁰⁾ krabatich	202
darunter sein 2 vassl zerissen	200
Crabatich postill	57
darunter sein 4 zerrissen vnnnd zum theyl mit gantz. Resst	53
In pergamen gepunden crabatich postill	4
Crabatich Confession vngepunden	269
darunter sein 11 zerrissen.	
Rest	258
Im pergamen gepunden crabatich confession	30

Syrfisch :

Item syrfisch posstill	40
Surfisch haubt articl	39
Syrfisch Confession	45

Wällisch :

Item wellisch connfession in pergamen gepunden	179
Vngepunden wellisch Catechismus	26

Den 22. tag nouembriss anno 1563 hab ich abermalls von Niclasen Püchler empfangen 1 vässl puecher, vnd das dritt hat der herr Clombner emphanen, so ich pis zw beschluss diser raittung nit ausszellen oder in emphang nemen mügen, soll aber in khunfftige raittung, was ich empfach einkhumen. Suma. Empfang der vorgemelten puecher

Crabatich :

Denn ersten halben theil des newen testamendt	252
Postill vngepunden	359

³⁾ Katechismus, Ibid. 1561.

⁴⁾ Tabla za dicu, Ibid. 1561.

⁵⁾ Postila. Ibid. 1562.

⁶⁾ Razumni nauci, Ibid. 1562.

⁷⁾ Articuli, Ibid. 1562.

⁸⁾ Articuli, Tübingen. 1557.

⁹⁾ La confessione, Ibid. 1562.

¹⁰⁾ Razumni nauci.

Confession in pergamen gepunden	30
Abecedarj vnngepunden	975
Abecedarj in papier gepunden	40
Syrfisch:	
Postill vnngepunden	40
Haupt artiel vnngepunden	39
Confession vnngepunden	45
Catechismus aussgelegt gepunden	192
Catechismus aussgelegt vnngepunden	800
Abecedarj sambt den catechismus vnaussgelegt	998
Abecedarj gepunden	92
Windisch:	
Di epistll Paulj an die Corinther vnd Gallater vnngepunden	514
windisch Confession vnngepunden	290
Wallisch:	
Confession vnngepunden	45
Confession in pergamen gepunden	179
Catechismus der Clain vnngepunden	26

Aussgab der puecher.

Erstlich was auff di prob verschigkht, verschengkht vnnd zw der corectur geben worden:

Erstlich hab ich Andreen von Ressto burger alhie auf herrn Primusn Trueber beuelch nach Pethaw vberschigkht gepunden syrfisch Catechismus	2
gepunden syrfisch Abecedarium	2
vnnd gepunden crabatisch Abecedarium auch	2
vnnd ime darneben geschriben sich pey seinen bekhandten zw erkundigen, wie vnnd auff was weeg soliche vnnd dergleichen mehr puecher in syrfischer vnnd crabatisher schrifft zuuertreyben vnnd zuuersilbern würden sein, mir ist aber darauff khain anntwort zukhomen.	
Herrn Primusn ain Crabatisch exemplar des neuen Testamendt, so er des Herrn Khissels Kriegszahlmeister auf beuelch herrn Primusn dem Lucass Zwegkhl geben ain crabatisch exemplar des neuen Testamendt	1
Mehr gab ich dem Dionisy Staudacher burger zu Laybach, dass er mit im inn die Metling zu ainer prob, ob vnnd wie man die crabatisch puecher derselben Ennden versilbern möcht, geführt hat, namblich eingepunden syrfisch catechismus	1
syrfisch Abecedarj	1
Crabatisch Abecedarj	1
Herrn Gregorn dem crabatichen predicanten in der Metling hab ich gebn den ersten halbn theil des neuen Testamendt gepunden	1
Crabatisch Abecedarj	4
Syrfisch Abecedarj	4
Die Epistel zum Corynthern vnd Gallatern windisch	2
Herrn Colman Spechikeh prediger in der Metling den ersten halben theil des Neuen Testament crabatisch	2
Abecedarj Crabatisch	2
Mer hat herr Primuss Truber durch den puechpinter Lienharten Stegman empfangn den ersten theill des neuen Testamendt, so er verschennecht	1

Mer gab ich meinem schwager Michael Khrafuess, das er mit ime geen Sanndt Veydt am Pflaumb geführt, sich zu erkundigen ob man die Syrfischen, Crabatichen vnd windischen puecher auf Sadern vnd der Orten verkhaufft möchten werden darvon hat er verschenckht Syrfisch Abecedarj	5
Die andern was er verkhaufft sein in empfang khumen.	
Den 24. Novembris Anno 1562 gab ich herrn Primuss Truber auf sein begern, so er zur Correktur geben hat den ersten halben Theil des Neuen Testament crabatich einzuzogen	1
Mehr Herrn Primussen auf sein zedl windisch Confession in pergament	1
Mehr Herrn Primussen schickt ich ime pcy seinen knabn ain vngelunden windisch Confession	1
Herrn Ahatzen Freyherrn von Thurn den sein gnad in Crabaten verehrt ersten halb Theil des Neuen Testament in pergamen	2
Mehr hat herr Primuss von Puechpinter genumen windisch Confession	2
Herrn Frantzen Warbo schickht ich syrfisch Catechismus in papyr	25
Mehr gab ich auf herrn Primussen mündtlichen befehl einem munich zur Correktur den Ersten halben theill des Neuen Testament in Pergamen	2
Mehr Herrn Primussen geben so er dem herrn Graffen von Görz verehrt ain Crabatich Testament	1
Item mehr so er Primuss herrn Landtschubtman in Crain verehrt ein crabatich Testament	1
Dem Cantzler zu Zengg durch herrn Ahatzen Freyherrn von Thurn ueberschickht den ersten halben Theill des neuen Testament crabatich Postill, Loci vnd Confession auss jeden 1 Stückh, thuet Stuckh	4
Gleichfalls ann die crabatich Granitzen den herrn Lajtnant, aines jeden 1 Stuckh	4
Georgen Zwetschitz gab ich auf des herrn Vngnadt schreiben vnd sein des Zwetschitz bekhandtnuss des neuen Testament crabatich in leder gepunden ainss vnd drey vngepunden	4
Den 29. April anno 1563. hab ich auf herrn Steffan Consul zedl dem Georgn Seyrl geben walisch Confession	15
Ditto herrn Mathes Clombner geben den ersten halben Theill des neuen Testament	1
Die Postill vngepunden	1
Die Hauptartikel	1
Die windisch Augspurgerisch Confession	1
Syrfisch Catechismus sambt dem Abecedarj	1
Den 19. Octobris 1563. herrn Clombner geben, das er pcy Lucasn Warl nach Venedig zur Prob vnd frag vberschickht hat.	
Crabatich (vneingepunden):	
Crabatich Abecedarj	1
den ersten halben Theill des neuen Testament	1
Hauptartikel crabatich	1
Die Augspurgerisch Confession crabatich	1
Postill Truberi crabatich	1
Den 2. Dezembris Herrn Sebastian Khrell Predicanten geben vngepundn syrfisch (vneingepundn):	
Churilica Postill	1
Confession	1

Haubtartikel	1
Catechismus	1
Abececlarij	1

Mehr gab ich herrn Clombner alles vermug seiner handschrifft vneingepunden
crabatich:

Abececlarij	1
den ersten halbn Theil des neuen Testamendt	1
Hauptartiel	1
Die Augspurgerisch Confession	1
Postill Truberi	1

Syrfisch

Postill Truberi	1
Confession	1
Haubtartikel Truberi	1
Catechismus	1
Abececlarij	1

vnd ein in leder gepundn puech, darinen zusammen gepundn der erst halb
Thail des neuen Testamendt haubtartiel vnd Postill 1

Den 2. November Anno 1563 gab ich herrn Marxen Kirchendiener in Idria
vngepunden:

Crabatich

Abececlarij	1
Augspurgerisch Confession	1
Hauptartikel	1
den ersten halbn Theil des Neuen Testamendt	1
Die Postill Truberi	1

Syrfisch

Abececlarij	1
Haubtartikel	1
Confession	1
Postill	1
Den 24. Septembris herrn Primussen ein windisch Confession	1
Die Epistel zue Corinthern vnd Gallathern vngepundn, so er einem Priester verehrt	1
Mehr den 12. Octobris herrn Primusen die Augspurgerisch Confession windisch	1

Crabatich:

Das ganz Testament	1
Die Postill	1
Locy	1
Confession	1

Syrfisch:

Postill	1
Locy	1

Syrfisch vngepundn:

Confession	1
Catechismus	1

windisch vngepundn:

Confession	1
St. Pauls Episteln an die Corinther vnd Gallater	1
windische Lieder	1
So hab ich hieuor dem Anthonj Pigmadt des Albrecht Milofsky burger alhie diener den 7. tag Jully nechst verschieen etlich Syrfisch Catechismus geben, ob er die zu Agramb, Warasdin und derselben orten verkauffn khundte, hat aber derselben khainen on wordn, sonder vngefeher vor 14 Tagen widerpracht.	

Auf Porg.

Damit aber die pucher vmb souil desto mehr aussgebrait vnd unter die Leuth khumen, hab ich etlich Cramern puchführern, puchpindern vnd andern puecher gebn die zu Agramb, Metling, und andern orten feyl zetragn vnd zehabn wie folgt:

Dem Jhesus Buechführer hab ich paldt in anfang allss mir die pücher zehandeln beuelch wordn, geben 4 syrfisch Catechismuss, das er die nach Agram vnd Warasdin, Petau vnd derselben orten sehn lassen vnd verkhauffen soll, damit er alsdan die in mehrer Anzahll pringen vnd fueren khundte, ist aber an ainer Raiss gestorben

So hab ich Dionisius Staudacher burger zu Laibach uber die erst Prob in der Metling und derselben ortn, weil er die mehrer Zeit des Jahrs ainen aigenen diener alda helt, der nit allain in der Metling sonder auch vnder denn Crabaten sein handlierung hat, feyll zu haben, geben wie folgt:

Erstlich den ersten halben Theill des neuen Testamendt in leder gepundn	5
mer in Pergamen gepundn	12
eingepundn Syrfisch Catechismus	10
eingepundn Syrfisch Abecedarij	10
Eingepundn Crabatisch Abecedarij	10
Davon hat er geben Herrn Colman ainen jungen Predicanten 7 Stückh ohne bezallung und aber einem alten Priester ainss, sein alle ped gestorben, vnd nit bezalt wordn.	

Herrn Georgen Predicanten in der Metling hab ich gebn den ersten halbn theil des neuen Testamendt in Pergamen, actum den 16. februari im 63. Jar	1
Abermals gab ich ime den 27. Aprillis in 63. den Ersten halben theil des neuen Testamendt, vnnd die postill crabatisch zusammen gepunden in leder	1
vnd in Pergamen gepunden	2
die hauptartiel vnd Confession zesamen gepunden in pergamen	3
Crabatisch Confession so allain gepunden in Pergamen	2
windisch Confession in leder gepundn	2
Wällisch Confession in leder gepunden	3
Dito mer welsch Confession in leder	5
Mer windisch Confession in leder	5

Meister Linhartn puechpindter vber das er gepunden:

Crabatisch: Den ersten halbn Theil des neuen Testamendt crabatisch	16
Postill crabatisch	24
Hauptartikel	28
Confession	19

Item syrfisch:

Postill	11
Hauptartikel	10

Confession	15
Item windisch Confession	40
Epistel zu Corinthern vnd Gallatern	42
wellich Confession vngepundn	15
vnd in Pergamen gepundn Confession	6
Wellisch Catechismus	26
in Papier gepundn Syrfisch Catechismus	20
Syrfisch Abecedarj	35
in Papier gepundn Syrfisch Catechismus	20
Syrfisch Abecedarj	35
in Papier gepundn Crabatich Abecedarj	33
Dem Lucas Ambchl windisch Confession	1
Mehr die Confession und Haubtartikel Crabatich in Pergamen	2
Mer ain in Pergamen gepundne Confession	1
Mer den ersten halbn theil des neuen Testament	1
Mer in Papier gepundn Syrfisch Catechismus, die nach Warasdin vnd derselbn orthn feil zetragn	3
Dem Christoff Plessner Puchbindter gebn crabatich Testament des erstn halbn Theill	4
Haubtartikel	4
Postill	2
Confession	2
Abecedarj gepundn	6
Syrfisch Catechismus	6
Syrfisch Abecedarj	6
windisch Confession	6
Epistl zue Corinthern vnd Gallatern	6

Was ich für Puecher verkhaufft hab.

Erstlich gab ich dem wolgebornen herrn herrn Wilchalbn Schützenpamer freyherrn zue Sauregg, so sein gnaden nach Sadern verschickht des ersten halben theil des Neuen Testamentt Crabatich 2 Exemplar pro 30 kr. fl. 1 kr. — pz. —
 Zween gemein eingepundn syrfisch Catechismus . . . fl. — kr. 10 pz. —
 Zween eingepunden syrfisch vnnd zween crabatich Abecedarium per
 6 kr. fl. — kr. 6 pz. —
 Mehr verkhaufft ich dem herrn Kheglouitsch ein syrfischen Catechismus
 fl. — kr. 5 pz. —
 Mehr ain syrfischen vnd ain crabatichen Abecedary . . fl. — kr. 3. pz. —
 Dem Herrn Clombner die Epistel Paully an die Corinth vnd Gallatern
 fl. — kr. 8 Pz. —
 Herrn Walthaser von Lamberg verkhaufft ain syrfischen Catechismus, sambt
 dem Abecedary vneingepundn vnd ain crabatich Abecedary . . fl. — kr. 5 dn. 2
 Mayster Augustin schuester verkhaufft die Epistl zue Corinthern vnd
 Galatern fl. — kr. 7 dn. 2
 Dem herrn Pfarer zu Seysenberg die Epistl zue Corinthern vnd Gallatern
 fl. — kr. 8 pz. —
 Mer verkhaufft ich in Khärndten ain crabatich Exemplar des Neuen
 Testament vneingepundn fl. — kr. 30 pz. —
 Ain syrfischen Catechismus vnd 2 Abecedary fl. — kr. 8 pz. —

- Mer inn die Steyermarkht ain crabatisch Testamendt samet ainen eingepundn
 Abecedary fl. — kr. 31 dn. 2
- Herrn Petern wennschickh ain crabatisch Testamendt vnd die Epistl zue
 Corinthern und Gallatern fl. — kr. 36 Pz. —
- Herrn Casparn ¹¹⁾ 2 Exemplar der Epistl zue Corinthern und Gallatern
 fl. — kr. 14 pz. —
- Mer verkhaufft ich Mathesen Clombner die Epistl zue Corinthern vnd
 Gallatern fl. — kr. 16 pz. —
- Die crabatisch postill vngepundn fl. — kr. 30 pz. —
- Vnd Abecedary fl. — kr. — dn. 3
- Ain suruischen Catechismus sambt dem Abecedary fl. — kr. 4 dn. 1
- Ich hab meinem Schwager etliche suruische vnnnd Crabatische puecher
 geben, das ers zu Sannd Veydt am Pflaumb verkhauffn soll, dauon hatt er verkhaufft
 3 eingepunden seruisch vnd 1 Crabatisch Abecedary fl. — hr. 6 pz. —
- Die andern hat er ains theills wider pracht vnnnd ain theil verschenckht wie
 in der andern Rubrigken begriffen. Dem herrn Schintzenpaumer geben 3 in
 Pergamen eingepundn Neue Testamendt, so er nach Saders verschikht, ainss
 per 39 kr. fl. 1 kr. 57 pz. —
- Mer ainen Crabatichen Priester ain crabatisch Neue Testament sambt einem
 Abecedary vneingepundn fl. — kr. 30 pz. —
- Heliass Slotzinger die windisch Confession vneingepundn fl. — kr. 15 pz. —
- Den 26. Aprillis Anno 1563 gab ich herrn Gregorn Krakhoutsch Pfarer zu
 S. Steffan inn Gallthal in Peysein des herrn Clombner 6 vngepundn windisch
 Confession, aine per 10 kr. fl. 1 kr. — pz. —
- Denn 28. Aprillis verkhaufft ich 3 wellisch Confession in schwartz leder
 fl. — kr. 44 dn. 1
- Mehr ain windisch Confession in Leder fl. — kr. 20 pz. —
- Den 19. May verkhaufft ich Herrn Osswalden des Plasy Fischer sun die
 Epistl zue Corinthern vnd Gallatern vngepundn fl. — kr. 6 pz. —
- Den 20. May verkhaufft ich ainem walchn die walisch Confession in leder
 fl. — kr. 15 pz. —
- Den 17. Nouember inn 63. ve-khaufft ich ainem Crabaten doarouitz ain in
 Leder gepundnen Testamendt vnd Postill Crabatisch, so er Ainem Priester khaufft
 mit dem vermeldn, so es innen gefallen, so wollen sy mehr khauffen fl. 1 kr. 12 pz. —
- Item mehr die Hauptartiel sambt der Confession in Pergamen gepundn
 fl. — kr. 36 pz. —
- Herrn moritzen von Dietrichstain diener ain windische Confession
 fl. — kr. 15 pz. —
- Item verkhaufft ich Casparn Neffen in Crainburg die windisch Confession
 fl. — kr. 15 pz. —
- Suma vorgeschribens Empfangs vmb die verkhaufften Buecher fl. 12 kr. 24 dn. 3
- Suma der verschennghkten, verporgten vnd verkhaufften puecher:

Crabatisch :

Den ersten halben Theil des Neuen Testamendt, crabatisch gepundn	38	
vngepundn	42	
Postill gepunden 7	ungepundn	32
Hauptartikel gepunden 8	ungepundn	38

¹¹⁾ Gašpar Neff u Kranju.

Confession gepundn	10	ungepundn	26
Abecedarj in Papier geheftet	40	ungepundn	26
Syrfisch:			
Postill ungepunden			14
Haubtartikl ungepundn			13
Confession ungepundn			18
Catechismus gepundn			64
Abecedarj gepundn	68	ungepundn	5
Windisch:			
Epistl zue Corinthern und Gallathern ungepundn			62
Confession gepundn	9	ungepundn Confession	63
Wellisch:			
Confession gepunden	19	ungepundn Confession	30
Den klain Catechismus wellisch ungepundn			26

A u s g a b.

Was auf fuer vnd Puechpindter ganngen.

Nr. 1. Erstlich hat Niclass Puechler Burger zu Villach die ersten vier vassl puecher von Villach nach Crainburg überschickht, vnd daruon den Lohn pedingt 2 thaler, daran hat er Puechler vermug seiner Raittung bezallt ain thaller, dem andern halb ich dem Caspar Neffen, burger zu Crainburg bezallt fl. 1 kr. 10 pz. — Mehr zallt ich die fuer von bemelten vier vasslen von Crainburg geen Laybach

fl. — kr. 18 pz. —

Die Mauth zue Assling fl. — kr. 5 pz. —

Item Pruggelt zu Crainburg fl. — kr. 2 dn. 2

Nr. 2. Actum den 16. Martii Anno 1563. zalt ich dem Caspar Neffen die fuer von zway Sam puechern vonn Villach gen Crainburg fl. 1 kr. 36 pz. —

Maut zu Assling fl. — kr. 5 pz. —

Item die Fuer von Crainburg gen Laybach von zwayen Saum puechern

fl. — kr. 20 pz. —

Pruggelt zue Crainburg fl. — kr. 2 pz. 2

So hab ich Herrn Anthoni¹²⁾ ain Lagl mit seinen klaidern oder was darinn ist vndter meinem Zeichn nach Villach zum Nicola Puchler überschickht, daruon zalt ich fl. — kr. 26 pz. —

Nr. 3. Ad den 29. Juni Anno 1563. hatt man mir aber von Nicola Puchler von Villach ain Sam puecher pracht, dauon zallt vom Villach gen Crainburg

fl. 1 kr. — pz. —

Zu Assling die Maut fl. — kr. 2 dn. 2

Fuer vonn Crainburg gen Laybach fl. — kr. 2 dn. 2

Zu Crainburg Pruggelt fl. — kr. 1 dn. 1

Mehr sein mir an bemelten tag von herrn Hansen Vngnaden Freyherrn zue Sonnegg zue khumen zway Vassl mit püechern, dauon fuer von Villach geen Crainburg fl. 1 kr. 8 pz. —

Mauth zue Assling fl. — kr. 2 dn. 2

Zu Crainburg pruggelt fl. — kr. 1 dn. 1

Den ersten Jully anno 1563 hab ich den Nicola Puchler burger zu Villach auf sein Schreiben auf fuer vnd Puechpinder geschickht zwanzig ducaten in goldt, sind per 105 kr., wie sy derselben zeit alhie gangen, vberschickht thuet

fl. 35 kr. — pz. —

¹²⁾ Antun Dalmatin.

Denn 17. Nouembris hatt man aber ain grossen Stubich vnd ain clains vassi mit puechern, darinn der Ander halb theil des neuen Testamendt, vnd windischen Lieder, vnd ains so herrn Georgen Prediger gehört pracht, daruon zallt ich fuer von Villach gen Crainburg . . . fl. 2 kr. 19 pz. —
 Maut zu Assling . . . fl. — kr. 6 dn. 1
 Von Crainburg gen Laybach vund Pruggell . . . fl. — kr. 38 pz. —

Aussgab auf Puechpindter.

Hab mit Maister Liennharten Puechpindter abgeraidt, was er mir piss auff dise zeit gepundn hatt, nemlich den ersten halbn theill des neuuen Testamendt crabatisch, Lieder 11. von ainem 16 kr. . . fl. 2 kr. 56 pz. —

In Pergamen 27. ainss per 9 kr., thuet . . . fl. 4 kr. 2 pz. —

Testamendt vnd Postill zesamen 5 per 21 kr. in leder, thuet . . . fl. 1 kr. 45 pz. —

In Pergamen 7 ainss per 14 kr., thuet . . . fl. 1 kr. — pz. 36

Haubt Artiel vund Confession zesamen in Leder 6. ains per 16 kr. thuet

fl. 1 kr. 36 pz. —

In Pergamen 14 von ainen 9 kr., thuet . . . fl. 2 kr. 6 pz. —

Confession in Pergamen 15 Von ainen 8 kr., thuet . . . fl. 2 kr. — pz. —

Syrfisch Catechismus vnd Abecedarii in Leder 18. ain per 8 kr. thuet

fl. 2 kr. 24 pz. —

Item Pergamen 32 von ainen 4 kr., thuet . . . fl. 2 kr. 6 pz. —

Windisch Confession in Leder 9, ain per 14 kr., thuet . . . fl. 2 kr. 6 pz. —

In Pergamen 2, ain per 8 kr., thuet . . . fl. — kr. 16 pz. —

Wallisch Confession 15 in Leder, ain per 8 kr., thuet . . . fl. 2 kr. — pz. —

Damit ich aber Herrn Gregorn Vlachouitsch mit den crabatischen puechern nit saume, sonder befürdert, hab ich beim Christoff Plessner Puechpindter auch pindn lassen, den ersten halben theill des neuen Testamendt Crabatisch in Leder 1 per . . . fl. — kr. 12 pz. —

Crabatisch Confession in Pergamen 10, ainss per 8 kr., thuet . . . fl. 1 kr. 20 pz. —

Windisch Confession in Pergamen 9, ain per 8 kr., thuet . . . fl. 1 kr. 12 pz. —

So hab ich 10 puecher alls drey Stückh allss namlich haubtartiel Testamendt vnd Postill zesamen pindn lassen in Pergamen mit ainen ledern rugkhen, von ainen 16 kr., thuet . . . fl. 2 kr. 40 pz. —

Mehr hab ich bey maister Lienharten Stegman pinden lassen syrfisch Postill vnd Haubtartiel zusamen 19 Puecher per 9 kr., thuet . . . fl. 2 kr. 51 pz. —

Vnd syrfisch Confession in Pergamen 25, von ainer 8 kr. . . fl. 3 kr. 20 pz. —

vnd Crabatisch Confession in Pergamen 29, von ainer 8 kr., thuet

fl. 3 kr. 52 pz. —

Mehr zallt ich maister Lienharten Stegman puechpindter auf herrn Hansn Vngnadrn Freyherrn schreiber die zerung von Augspurg vermüg seiner handschrift . . . fl. 4 kr. 54 pz. —

Suma vorhergeschribner Aussgab auf fuer vnd Puechpinder . . . fl. 91 kr. 45 dn. 3

So nun Empfang vnd Aussgab an geltt ausser der Puecher so vorhandn legt, vnd ausshebt, befindet sich mehr Aussgab den Empfang . . . fl. 79 kr. 21.

(L. S.)

Fabian Kirchperger
 Kriegs Secretari.
 manu propria.

Der diluviale See von Prečna bei Novo mesto.

Von FERD. SEIDL und WILFRIED von TEPPNER.

A. Entwurf der geologischen Geschichte des Tales der Krka (Gurk) und des Beckens von Prečna.

Von FERD. SEIDL (Novo mesto).

Die Krka (Gurk) im südöstlichen Krain ist ein bemerkenswertes Beispiel eines Wasserlaufes, dessen Richtung und Anlage im geologischen Bau der durchflossenen Landschaft begründet sind.

Die Quellbäche der Krka versinken als Karstwässer in den Boden und bilden nach Zurücklegung ihres unterirdischen Laufes vereinigt die starke Quelle (in 290 m Seehöhe), mit welcher die Krka ihren nunmehr durchaus oberirdischen Weg antritt. Die Krka fließt zunächst in einem schmalen rinnenförmigen Tal an Žužemberk (Seisenberg) vorbei in südöstlicher Richtung bis unterhalb der Ortschaft Soteska (Ainöd) und legt hierbei eine Strecke von 25 km zurück. Nun macht der Fluß eine unvermittelte rechtwinklige Schwenkung nach Ostnordost in (cca 170 m Seehöhe) und behält diese Richtung am Städtchen Novo mesto (Rudolfswert) vorbeifließend im allgemeinen bei (durch 25 km) bis zu der Stelle, wo der Raduljabach als linksseitiger Zufluß aus NW herankommend in die Krka mündet. Nun nimmt die Krka den Lauf der Radulja an, und fließt (10 km weit) quer über den Talboden in der Richtung NW—SE bis zu dem Städtchen Kostanjevica (Landstraß), wo sie den Fuß des Uskokengebirges erreicht. Von da an folgt sie diesem, wobei sie wieder in der Richtung nach ENE fließt (17 km weit) bis zu ihrer Einmündung in die Save bei dem Dorfe Čatež gegenüber dem Städtchen Brežice (Rann) in der Seehöhe von cca 135 m.

Bis zur Schwenkung bei Soteska hat das Krkatal die Gestalt einer schmalen Rinne, die im Querprofil die Form des Buchstaben V darbietet, indem die beiderseitigen Gehänge ziemlich steil dem Flußbett zulaufen. Dieses Talstück ist in seiner Form offenbar das Werk der Erosion des Flusses.

Nach dem Knie bei Soteska tritt die Krka in ein über 10 km breites trogförmiges Tal ein, welches sie mit geringem Gefälle (35 m auf einer Strecke von über 50 km) träge durchfließt. Die Flanken des Tales werden gebildet auf der rechten (südöstlichen) Uferseite des Flusses von dem plateauförmigen, im mittlern Teile etwa 950 m hohen Uskokengebirge, und auf der linken Uferseite im SW zunächst vom Ajdovec-Plateau (durchschnittlich 450 m hoch), alsdann in der Mittelstrecke von einem normal gestalteten, gut entwässerten Bergland mit Höhen von 400—500 m, die bis Krško reichen, worauf sich im Nordosten der Zug

des Orlica-Berges (633 m) in unveränderter Flucht anschließt. Im SW wird der Trog durch das Hornwaldplateau (cca 900 m) abgeschlossen. Vom NE her ragen über kroatischen und südsteirischen Boden in den Trog hinein jungtertiäre, Hügel bildende Ablagerungen. Die Basis des Trogbodens sowie seiner Flanken in SE, NW, SW wird von mezozoischen Sedimenten gebildet, zumeist Kalken und Dolomiten der Trias, teilweise auch von Jura- und Kreide-Ablagerungen. Die Flanken des Troges sind stellenweise steile, geradlinig verlaufende Gehänge. Der Querschnitt des Krkatales hat daher von Soteska bis Čatež die Gestalt eines breiten niedrigen Troges von der Form des Buchstaben U. Der Trogboden erscheint in der SW-lichen Hälfte zumeist als ein welliges Hügelland, in der NE-lichen Hälfte dagegen als die weite Ebene von Kostanjevica, gebildet von jungdiluvialen fluvialen Anschwemmungen. In landschaftlicher Beziehung bietet das Trogtal der Krka mit seiner Gebirgsumrahmung nach drei Seiten bei offener vierter Seite, seinem gegliederten Talboden, dem bedächtigen grünen Fluß, sowie der üppigen Vegetation und reichlichen Besiedlung abwechslungsreiche Bilder von seltener Anmut und Schönheit.

Unter den angeführten Umständen hat das trogförmige Talstück den Charakter eines Senkungsfeldes zwischen den horstartig höher stehenden Plateau- und Berglandschaften in SE (Uskokengebirge), SW (Hornwaldplateau) und NW (Ajdovecplateau etc.) und erscheint durch seine jungtertiären Ablagerungen als eine Bucht des großen Pannonischen Tertiärbeckens, welches das ungarische und kroatische Tiefland und seine hügelige Umgebung umfasst. Berichtigend sei hervorgehoben, daß wir die Vorstellung vom „Senkungsfeld“, nur der Anschaulichkeit halber zuhelfe gezogen haben. Sie gehört der älteren Geologie an und entbehrt der Tatsächlichkeit.

Die jüngere morphologische Forschung hat für mehrere Teile der Alpen, und auch für das zwischen der Adria und dem Pannonischen Becken gelegene Wasserscheideland ¹⁾ gezeigt, daß der alttertiären Hauptfaltung des Gebirges ein weitgehender, bis nahe an den beiderseitigen Meeresspiegel reichender Abtragungsprozess durch fließendes Wasser gefolgt ist und daß erst durch nachfolgende junge Hebung, vielfach entlang von Brüchen, die heutigen Gebirge geschaffen wurden. Diese Vorstellung gilt wohl auch für die Landschaften an der Krka.

Darnach ist der Taltrog der Krka als ein während der Hebung der umgebenden Gebirgslandschaften auf einer tiefern Stufe zurückgebliebener Landstreifen aufzufassen. Das weite Tal der Krka, welches zwischen dem Knie bei Soteska bis zur Mündung bei Čatež sich erstreckt, ist demgemäß nicht ein Werk der Erosion des Flusses, sondern ist durch

¹⁾ Kossmat, Die morphologische Entwicklung der Gebirge im Isonzo- und obern Savegebiet. Zeitsch. d. Ges. f. Erdkunde, Berlin 1916. — Referat in Carniola 1917. S. 237—241.

tektonische Vorgänge d. i. Lagerungsveränderungen in der Gesteinsrinde der Erde geschaffen worden und bot sich dem Flusse durch seine tiefere Lage als günstiger Wasserweg dar. Auf diese Weise klärt sich das anscheinende Misverhältnis zwischen dem vergleichsweise kleinen Fluß und dessen unverhältnismäßig breiten Talboden auf.

Auch der Oberlauf des Krkaflusses von dessen Karstquelle bis zum Knie bei Soteska ist durch einen tektonischen Vorgang vorgezeichnet worden. Hier bot dem Flusse den Weg ein Bruch, welcher in der Richtung NW — SE das Plateau gespalten und den jetzt östlich vom Flusse liegenden Teil (Kremenjek- und Ajdovec-Plateau) von dem westlich davon liegenden Hornwald-Plateau abgetrennt hat. Dem Bruch folgte die vertikale Verschiebung beider Flügel, in Folge welcher das Hornwaldplateau in die gegenwärtige wesentlich höhere Lage kam. Den Bruch arbeitete der Krkafluß bis Soteska zu seinem ersten Talweg aus. Der Bruch gehört den dinarischen, parallel zur Achse der Adria orientierten Brüchen an, und setzt sich über Soteska in gleicher Flucht noch weiter gegen Semič fort. Dieser Teil des Bruches wurde von einem von SE nach NW gerichteten Zufluß der Krka, dem Radeča-Bache zu einem schmalen Tal ausgearbeitet. Daher bietet sich dort dem staunenden Auge das Bild zweier entgegengesetzt fließender Wässer in derselben Talfurche. Wohl einem benachbarten Parallelbruch folgt der Sušica-Bach bei Toplice (Töplitz). Letzterer Bruch öffnete auch, indem er in eine namhafte Tiefe der Erdrinde reicht, dem von unten hinauf drängenden warmen Wasser den Weg und schuf die Heilquelle von Toplice.

Der breite Boden des Taltroges der Krka weist zwei Senken auf: eine größere in seiner nordöstlichen Hälfte, die zum großen Teil vom Savediluvium ausgefüllte Tiefebene von Krško-Kostanjevica, und eine kleine Senke in seiner südwestlichen Hälfte, die Ebene von Zalog, welche von der Bahnstation Straža bei Toplice bis zum Pfarrdorf Prečna reicht.

Das Savediluvium der genannten Tiefebene hat die Gestalt eines außerordentlich flachen Kegels, welcher seinen Scheitel bei Krško hat an der Stelle, wo die Save aus dem schluchtförmig ins Mittelgebirge eingeschnittenen Tal, in welchem noch das Städtchen Krško liegt, ins freie Becken hinaustritt. Die Save schüttete von dort aus ihr Geschiebe gegen S und SW und es ist begreiflich, daß dadurch der Krkafluß durch den vordringenden Fuß des Geschiebekegels im Süden gegen den Südrand des Beckens bis an den Fuß des Uskokegebirges abgedrängt, im SW aber zum Verqueren des Beckens genötigt wurde. Die Energie der Krka, vermehrt durch jene der Radulja vermochte dem weitem Vordringen des Geschiebekegels nach SW Einhalt zu tun und so nahm die Krka auf einer ziemlichen Strecke den Lauf der Radulja an. Auf diese Weise kam die oben erwähnte eigentümliche doppelte Knickung im Unterlauf der Krka (bei der Einmündung der Radulja und bei Kostanjevica) zustande.

Zwischen beiden beckenartigen Senken ragt der Boden des Taltroges der Krka als breite Barriere empor, welche eine wellige Oberfläche hat und mit Hügeln von mehr als 300 *m* Seehöhe besetzt ist (Jelšica bei Brusnice 304 *m*). Um die Barriere zu passieren, mußte sich der Fluß zwischen deren breiten Kuppenhügeln mühsam den Weg bahnen, teilweise unter Schleifenbildung (so bei Novo mesto), und sich in Kalkstein und Dolomit einnagen. Er fließt daher von unterhalb Zalog an, bei Novo mesto und weiterhin bis über St. Peter zwischen felsigen steilen Ufern, die mit üppigem Galeriewalde geschmückt sind.

Das kleine Becken von Zalog erheischt ein besonderes Interesse.

Es erstreckt sich unmittelbar vor dem Steilabfall des Ajdovec-Plateaus an dessen Südseite in schmal, etwa gleichschenkelig dreiseitiger Umrissform. Hierbei liegt der eine Schenkel, etwa 8 *km* lang, unmittelbar am Fuß des Steilabfalls, der zweite wird vom Krkalah auf gebildet, die Basislinie aber — $2\frac{1}{2}$ *km* lang — geht von Prečna über die Dörfer Cegelnica und Griblje zur Krka. Die Krka durchmisst das Becken mit geringem Gefälle und passiert es in seinem obern Drittel beim Dorf Jurka vas in der Seehöhe von 166 *m*.

Das Becken ist auf eine Seehöhe von 185 *m* (Kote W von Zalog) aufgefüllt nicht mit grobem Flußgeschiebe, sondern mit feinkörnigen Ablagerungen eines stehenden Wassers, eines Sees, welcher also mehr als 20 *m* über dem heutigen Stande der Krka sich ausbreitete. Die Ablagerung selbst besteht, wie es der Aufschluß bei der Ziegelei W von Zalog zeigt, aus hell rostbraunem feinem quarzsandigem Lehm mit reichlich eingestreuten glitzernden Glimmerflitterchen und grauem Tegel; darüber liegt eine Schichte von feinem Quarzsand, die von einer dünnen Lage von Limonit („Seeerz“) bedeckt ist, und zu oberst ein heller, feinsandiger, lößartiger Lehm. Im Lehm liegen teilweise Geschiebe von rostgelblichem Quarz, von der Größe eines Erbsenkornes bis zu jener eines Taubeneies. Sie sind offenbar von der in den See mündenden Krka herbeigeführt worden. Dazwischen liegen etwas gerundete Bruchstücke von violettrottem Werfener Sandstein. Der Lehm, der Sand und der Tegel sind kennzeichnende Niederschläge der Trübung, die der Fluß bei Hochwasser im See absetzte, um ihn dann abgeklärt zu verlassen. Der feinsandige Lehm wird in Zigeleien zur Herstellung von Bau- und Dachziegeln verwendet.

Die Oberfläche der Ablagerung des Sees, der offenbar der jüngeren Diluvialzeit angehört, ist nicht mehr eine dem ursprünglichen Zustande entsprechende ebene, sondern erscheint vor allem durch den Prečna-Bach und dessen Seitenbach zerschnitten sowie in dem Inundationsbereich dieser Wässer mit deren alluvialen Absätzen überdeckt. Auch durch andere, zeitweilige Abflüsse des atmosphärischen Niederschlagwassers erscheint die diluviale Seeablagerung da und dort angeschnitten und abgetragen.

Zum großen Teil mit jungem Fichtenwald bestanden im übrigen als Ackerboden bestellt und an dem in Schleifen bedächtig dahin fließenden Prečnabach mit saftigem Grün ausgedehnter Wiesen geschmückt, am Rande

NARODNA OPREDELNA
V KRAJINI

von der Krka durchflossen und umgeben mit einem Kranz von Dörfern (Ober- und Unter Straža, Prečna, Zalog, Češča vas, Lokve, Selo, Hruševac, Srebrnice, Potok, Jurka vas, Valla vas) sowie einem Herrngut, bietet das Becken an und für sich einen überaus anmutigen Anblick.

Auf der Ostseite des Prečna-Baches zwischen den Dörfern Prečna, Cegelnica und Češča vas erstreckt sich eine aus anscheinend gleichem Material bestehende Ablagerung, die jedoch die Seehöhe von 205 m erreicht und kräftiger zerfurcht erscheint als die eben beschriebene Beckenfüllung und in ein gegenwärtig mit Wald bestandenes Hügelgebiet aufgelöst ist. Sie erweist sich dadurch als etwas älter denn letztere; sie gehört wohl einem vorangehenden Abschnitt der Diluvialzeit an, in welchem der Wasserstand ein höherer war.

Diesem Höhenunterschied entspricht vielleicht der höhere Stand des Kikaflusses, der talaufwärts bei Žužemberk durch eine den Fluß begleitende Kalkfels-Terrasse bezeugt wird. Ihre Seehöhe ist in der Spezialkarte in der Nähe des Dorfes Dvor (Hof, zwischen Soteska und Žužemberk) mit der Kote 205 m angegeben. Die Terasse ist bei Stavčja vas nächst Žužemberk mit einer mächtigen Aufschüttung von feinsandigem Lehm mit Limoniteinlagerungen bedeckt bis auf eine Seehöhe von 270 m. Die Aufschüttung ist offenbar der Rest einer auf der Terasse abgesetzten Ablagerung während einer Stauung des Flusses, die durch eine längere Zeit andauert hat.

Wenn die Felsterrasse bei Žužemberk eine Zeit des Stillstandes in der Erosionstätigkeit des Gurkflusses bedeutet, so weist sowohl die mächtige Aufschüttung auf ihr, wie das spätere Einschneiden in die angeschüttete Decke, und weiterhin in die Felsterrasse selbst bis auf den heutigen Talboden herunter, auf Veränderungen im Gefälle des Flusses hin. Der Fluß wurde zum Einschneiden in sein Bett offenbar veranlasst entweder durch Senkungen des Landes im Bereiche seines Unterlaufes oder durch Hebungen im Gebiete des Oberlaufes, indem dadurch das Gefälle des Flusses verstärkt und hiemit seine Erosionstätigkeit neu belebt wird.

Solche Vorgänge dürften wohl auch das Entstehen und Vergehen sowohl des ältern wie des jüngern diluvialen Sees bei Prečna veranlassen haben. Die Wiederholung des Aufstaus, des Bestandes und des Abflusses des Sees bekundet eine Wiederholung der Niveauschwankungen des Landes — der Schwankungen, die sich in anderer Form durch Erderschütterungen kund zu tun vermögen.

Die diluviale Ablagerung bei Prečna erheischt ein besonderes Interesse durch die Versteinerungen, die sie birgt. Am Westende des Dorfes, dort wo eine Bachschleife der nach Straža führenden Strasse zunächst kommt und ein Fahrweg nach NNW abzweigt, zeigt sich ein kleiner Aufschluß von blaugrauem glimmerig glitzerndem Tegel, der im Hangenden in rostgelben Lehm mit kleinen Quarzgeschieben übergeht;

auch Bruchstücke eines dünnen Limonitlagers zeigen sich darin. Fragmente von weißen kalzinierten Konchylienschalen verraten das Vorhandensein von Versteinerungen. Hier fand ich die Schalen, welche Herr W. v. Teppner so freundlich war behufs Bestimmung zu übernehmen und im nachfolgenden zu beschreiben. Nach dem Ergebnisse der Bestimmungen von Teppner erweist sich die Ablagerung als der Diluvialzeit angehörig. Da die Fundstelle nur etwa 4—5 m über dem Bache in ca 172 m Höhe sich befindet, so könnte man zweifeln, ob die Ablagerung eine Fortsetzung derjenigen ist, welche die vorhin beschriebene Beckenfüllung bei Zalog bildet, oder ob sie der ältern diluvialen Ablagerung angehört, die das bewaldete Hügellgebiet (mit Kote 205 m) östlich von Prečna aufbaut. Letzteres scheint mir wahrscheinlicher zu sein. Am Hange über der Fundstelle befindet sich eine Reihe von Häusern und unmittelbar an diesen zieht in der Spezialkarte 1:75.000 die Isohypse von 200 m hindurch. Diese Höhe wird von der jüngern Beckenfüllung (bei Zalog) nicht erreicht. Demnach gehört der bis zu den Häusern reichende gleichmäßige Tegelhang wohl der älteren bis zur Höhe von 205 m abgelagerten Beckenfüllung an.

Schon von der Fundstelle der Fossilien sieht man hinter den erwähnten Häusern ein steileres Kalksteingebänge. Geht man auf der Strasse westwärts einige hundert Meter weiter, so kommt man bei der nächsten Mühle zum Eingange in eine in Kalkstein eingeschnittene, $\frac{3}{4}$ km lange Schlucht, an deren Ende der Bach als mächtige Karstquelle unter einer hohen Felswand entspringt nächst dem verfallenden, malerisch gelegenen alten Schloß Luknja (Luegg). Der Prečnabach ist bekanntlich der Unterlauf des Temenica-Baches, der durch unterirdische Bachstrecken unterbrochen ist, und hier das zweitemal hervorkommt, um nach kurzem oberirdischen Lauf bei Zalog in die Krka zu münden. Gegenüber der genannten Mühle sieht man die Anlagerung des Tegels von Prečna an den Kalkstein, indem dieser durch einen Steinbruch aufgeschlossen erscheint. Der Kalkstein ist ein hellgrauer massiger Triaskalkstein, mit eigentümlichen Sinternestern (gleich wie im Uskokengebirge). Er ist reichlich von sich schneidenden Klüften durchzogen, am dichtesten dort, wo er am Tegel abschneidet, und erscheint dadurch zertrümmert. Es bekundet sich hiedurch die Kontaktfläche zwischen Kalkstein und Tegel als Bruch- und Verwerfungsfläche.

Man ist also wohl berechtigt, die geradlinige Fortsetzung dieser Fläche jenseits der Schlucht nach SW, bis zum Knie der Krka bei Soteska, d. i. den Steilabfall des Ajdovec Plateaus zum Becken von Zalog—Prečna, ebenfalls als eine Bruch- und Verwerfungsfläche anzusprechen. Das genannte Becken ist somit nicht ein Erosionsgebilde, sondern es ist ein tektonisch angelegtes Becken.

Da jener Steilabfall einen Teil der nördlichen Flanke des breiten Taltroges der Krka bildet, so erscheint die tektonische Anlage des Troges wenigstens für diesen Teil ebenfalls klargestellt.

B. Versteinerungen aus dem diluvialen See von Prečna.

Von W. v. TEPPNER (Graz).

Pisidium amnicum Müller.

Von dieser Art liegt mir eine gut erhaltene linke Schale vor. Dieselbe ist eiförmig, ihr Hinterrand fällt stark ab und ist abgestutzt.

Fig. 1. *Pisidium amnicum* Müller.

a nat. Größe, b 3× vergr.

Clessin²⁾ hat die genannte Art in Figur 394, Seite 586 dargestellt; doch muß ich bemerken, daß die von Clessin gebrachten Figuren nicht so sehr der Wirklichkeit entsprechen, denn so abgestutzt, wie dies Clessin darstellt, ist der Hinterrand bei *Pisidium amnicum* nicht. Ich hatte eine große Zahl rezenter Exemplare dieser Art aus Kärnten und Krain zum Vergleiche zur Verfügung, an all denen ich diese Feststellung machen konnte. Entschieden entspricht jene

Abbildung, die Sandberger³⁾ auf Tafel XXXIII, Figur 5, von *Pis. amnicum* bringt, mehr der Wirklichkeit.

Die vorliegende Schale zeigt sehr schön die beiden zusammenhängenden und durch eine Rinne geteilten Kardinalzähne, die Seitenzähne und den Muskeleindruck. Der Wirbel ist breit, hart an den Hinterrand gestellt und angefressen; der Wirbel ragt wenig über den Oberrand vor. Die Schale ist dick und ungleich gerippt. Die Anwachsverzierung ist an dem vorliegenden Reste bestimmt stärker ausgeprägt, als dies aus der Abbildung bei Clessin²⁾ hervorgeht; auch hier muß ich die bessere Übereinstimmung des in Rede stehenden Restes mit der von Sandberger³⁾ gebrachten Abbildung feststellen. Clessin²⁾ sagt Seite 586: „... gerippt, Rippen ungleich: Jahresringe tiefer und dunkler.“ Sandberger³⁾ sagt Seite 766: „... außen mit mehr oder weniger weit abstehenden Anwachsrippchen verziert.“ Beides ist richtig. Wenn Sandberger von einer Berippung nichts erwähnt, so mag dies wohl mit dem Erhaltungszustande seiner Reste zusammenhängen. Auch an der mir vorliegenden linken Schale ist die Berippung nur sehr schwer und undeutlich zu erkennen. Ich erkläre das aus dem Umstande, daß die äußerere Schalenschicht teilweise verwittert ist und dadurch die zarte Berippung in erster Linie in Mitleidenschaft gezogen wurde. Die Anwachsringe sind ungleich, was in den Lebensbedingungen des Tieres seine Erklärung findet. Einzelne der mir vorgelegenen rezenten Exemplare von *Pisidium amnicum* haben ebenfalls ein stärkeres Hervortreten der Anwachsringe gezeigt. Die vorliegende linke Schale von *Pis. amnicum* von Prečna bei Rudolfswert ist 8·5 mm lang und 6·5 mm breit.

²⁾ Clessin S., Deutsche Exkursions-Mollusken-Fauna. 2. Aufl. Nürnberg 1884.

³⁾ Sandberger F., Die Land- und Süßwasser-Conchylien der Vorwelt. Wiesbaden 1870–1875.

Valvata (Cincinna) naticina Menke.

Von dieser Art lagen mir 9 Exemplare zur Untersuchung vor, dieselben sind mehr oder weniger beschädigt, doch läßt sich ihre Zuteilung zur *Valvata naticina* einwandfrei durchführen. Das in Figur 2 zur Darstellung gebrachte Exemplar ist ein unbeschädigtes. Clessin⁴⁾ hat diese Art — *Valvata (Cincinna) naticina* — in Figur 316, auf Seite 459 zur Abbildung gebracht.

Zuerst möchte ich die Diagnosen, die Clessin⁴⁾ (Seite 459) und Sandberger⁵⁾ (Seite 774), geben, anführen. Clessin sagt: „Gehäuse gedrückt-kugelig, enge genabelt, fein gestreift, festschalig, von gelblicher Hornfarbe, glänzend; Umgänge 4, sehr rasch an Umfang zunehmend, rundlich, der letzte Umgang sehr erweitert, zwei Drittel der Gehäuselänge ausmachend; Mündung verhältnismäßig weit, rundlich eiförmig, nach oben etwas spitzwinklig. Mundsaum scharf, am Spindelrande bogenförmig ausgeschnitten, nicht erweitert, zusammenhängend; Deckel fein, dünn, aus 4 rasch zunehmenden Umgängen bestehend. Höhe 3·5 mm. Durchm. 5 mm.“

Sandberger sagt: „Die im Leben gelblich gefärbte feste Schale ist fast kugelig mit stumpfem oberen Ende und ziemlich stark gewölbter, eng aber durchgehend genabelter Basis. Sie besteht aus $3\frac{1}{2}$ mäßig gewölbten, durch schmale Nähte von einander geschiedenen Umgängen, welche mit fast geraden, ungleichstarken Anwachsrippchen verziert sind und von welchen der letzte etwa $\frac{3}{5}$ der Gesamthöhe erreicht. Die schwach gegen ihn geneigte Mündung ist breit-eiförmig, oben winkelig und links am vorletzten Umgange angewachsen. Sie besitzt zusammenhängende stumpfe Ränder, nur der Spindelrand ist schwach umgeschlagen. Der dünne Deckel besteht aus $1\frac{3}{4}$ Windungen. Höhe 5·5 mm, Länge 6·2 mm.“

Was nun diese beiden Beschreibungen derselben Art anbelangt, so möchte ich dazu auf Grund meines Untersuchungsmateriales folgendes bemerken: die Schale ist fast kugelig mit stumpfem oberen Ende; die Basis ist ziemlich stark gewölbt, eng aber durchgehend genabelt, wie Sandberger angibt. Umgänge sind $3\frac{1}{2}$, die sehr rasch an Umfang zunehmen, rundlich, mäßig gewölbt, mit fast geraden, ungleichstarken Anwachsringen verziert; der letzte Umgang ist stark erweitert und macht $\frac{2}{3}$ der Gehäuseshöhe aus. Die Mündung ist gegen den letzten Umgang schwach geneigt, rundlich-eiförmig oben spitzwinklig. Der Mundsaum ist stumpf, zusammenhängend und am Spindelrande schwach umgeschlagen. Deckel liegt mir keiner vor.

Die soeben gegebene Beschreibung der *Valvata naticina* stimmt im allgemeinen mit jener von Clessin und Sandberger überein; sie trägt aber entschieden den tatsächlichen Verhältnissen des Gehäuses

Fig. 2. *Valvata naticina*.
a nat. Größe, b $3\times$ vergr.

⁴⁾ Clessin, l. c. 1884.

⁵⁾ Sandberger, l. c. 1870—1875.

mehr Rechnung. Die Reste der *Valvata naticina*, die mir von Prečna bei Rudolfswert vorliegen, haben eine Höhe von 4·5 mm und einen Durchmesser von 5 mm; letzterer ist bei einem zweiten Exemplar 5·5 mm.

Auch bei dieser Art scheinen mir die Abbildungen, die Sandberger⁶⁾ in Figur 15 a—d auf Tafel XXXIII bringt, weit natürlicher als jene bei Clessin.

Valvata (Cincinna) piscinalis Müller.

Von dieser Art liegt mir ein Exemplar von Prečna vor und zum Vergleiche zahlreiche rezente Exemplare aus Kärnten; dieselben stimmen vollkommen überein; das Gleiche gilt auch für die Beschreibungen und Abbildungen die Clessin⁷⁾ Seite 455, Figur 312 und Sandberger⁶⁾ Seite 698, 699, Tafel XXXII, Figur 5—5 b geben. An dem vorliegenden Fossil von Prečna ist der Mundrand etwas beschädigt; es hat eine Höhe von 6 mm und einen Durchmesser von 5 mm.

Helix (Fruticicola) sericea Draparnaud.

Von dieser Art habe ich von Prečna zwei Exemplare; auch für diese Art hatte ich zum Vergleiche eine große Anzahl von rezenten Exemplaren aus Kärnten. Die Stücke aus Kärnten stimmen mit jenem von Prečna vollkommen überein. Clessin⁸⁾ hat diese Art auf Seite 143 in Figur 72 abgebildet, Sandberger⁹⁾ auf Seite 810, 811 besprochen und auf Tafel XXXIII, Figur 40—40 b und auf Tafel XXXVI, Figur 7—7 d zur Abbildung gebracht. Ich möchte jedoch die Form eher mit Sandberger als „stark bauchig-kegelförmig“, als „kugelig“ — wie Clessin meint — bezeichnen. Auch ist das Exemplar von Prečna, wie jene rezenten von Kärnten, schwach durchscheinend, und nicht „nichtdurchscheinend“ wie Clessin angibt.

Fig. 3. *Fruticicola sericea* Drap.

a nat. Größe, b 3× vergr.

Die beiden Exemplare von Prečna (Durchmesser 5, bzw. 5·5 mm, Höhe 4, bzw. 4 mm) sind am Mundrande etwas beschädigt. — *Helix (Fruticicola) sericea* kommt auch in Krain, wie Clessin¹⁰⁾ in seinem zweiten Büchlein angibt, rezent vor.

⁶⁾ Sandberger, l. c. 1870—75.

⁷⁾ Clessin, l. c. 1884.

⁸⁾ Clessin, l. c. 1884.

⁹⁾ Sandberger, l. c. 1870—75.

¹⁰⁾ Clessin S., Die Molluskenfauna Österreich-Ungarns und der Schweiz. Nürnberg 1887. p. 125.

Cionella (Zua) lubrica Müller.

Von dieser Art besitze ich von Prečna nur ein beschädigtes Exemplar; der obere Teil des Gehäuses fehlt. Es ist die Mündung mit einem Teile des folgenden Umganges erhalten. Auch in diesem Falle konnte mit Hilfe zahlreicher rezenten Exemplare der *Cionella (Zua) lubrica* aus Kärnten, eine einwandfreie Bestimmung vorgenommen werden. Clessin⁷⁾ (Seite 226, Figur 130) und Sandberger⁸⁾ (Seite 802, 803. Tafel XXXV, Figur 32—32 b und Tafel XXXVI, Figur 17—17 b) haben diese Art ebenfalls besprochen.

* * *

Außer den angeführten Arten liegt mir von Prečna eine größere Anzahl sehr stark beschädigter *Gastropoden*-Gehäuse vor, deren Bestimmung aber unmöglich ist, da an denselben nicht einmal die Mündung erhalten ist. Zu diesen Gehäuse-Resten kommt noch eine Anzahl von Schalen-Deckeln, die kalkig sind; es handelt sich hier offenbar um *Bythinien*-Deckel und die Mehrzahl der unbestimmbaren Gehäuse dürfte der Gattung *Bythinia* angehören. Ich habe da noch eine *Bythinia*(?), einen Rest, den ich in Figur 4 zur Abbildung bringe und dessen Mündung fast ganz fehlt. Der Grund, warum ich diesen Rest hier besonders anführe, ist der, daß ich unter den rezenten Formen keine gefunden habe, die der von Prečna halbwegs gleichkommt. Eine gewisse Ähnlichkeit zeigt die *Bythinia Vukotinovići*, die Brusina¹¹⁾ aus pliocäнем Süßwasser-Paludinen-Ton angeführt hat und die ihrerseits Ähnlichkeit mit der rezenten *Bythinia tentaculata* zeigt.

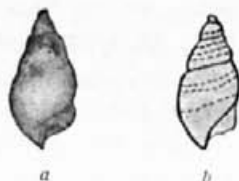

Fig. 4. *Bythinia* sp.
(nat. Größe).

Das Exemplar von Prečna hat $5\frac{1}{2}$ Umgänge, die zu oberst an- und abgefressen sind. Die Höhe beträgt 17, der Durchmesser 9 mm. Das Gehäuse ist kreiselförmig, mit schwacher Nabelspalte, undurchbohrt, Umgänge langsam zunehmend, gewölbt, gekielt. Der letzte Umgang läßt 2 deutliche und 1 nicht immer deutlich erkennbaren Kiel erkennen; der vorhergehende 3 und der drittletzte 1 Kiel. Dieselben ziehen sehr unregelmäßig über die einzelnen Umgänge. In Figur 4 b habe ich diese Kiele auf den Umgängen durch strichlierte Linien gezeichnet. Das sind die wichtigsten Merkmale, die ich besonders hervorheben wollte. Über den Mundsäum und die Mündung im allgemeinen läßt sich infolge des schadhafte Zustandes des vorliegenden Restes nichts sicheres angeben.

¹¹⁾ Brusina S., Fossile Binnenmollusken aus Dalmatien, Kroatien und Slavonien, nebst einem Anhang (Deutsche vermehrte Ausgabe der kroatischen im „Rad“ der südslav. Akademie der Wissenschaften und Künste in Agram. XXVIII. Bd. 1874 erschienenen Abhandlung). Agram 1874. p. 69. T. V. fig. 13—14.

Zum Schlusse möchte ich dann noch das Vorhandensein von Schalenbauchstücken anführen, die einer großen *Helix*-Art angehören dürften und solchen eines größeren Zweischalers; diese Reste sind aber zu schlecht erhalten, um auch nur annähernd etwas Bestimmtes aussagen zu können.

* * *

Wir haben aus dem Tegel von Prečna bei Rudolfswert in Krain folgende Arten sicher festgestellt:

Pisidium ammicum
Valvata (Cincinna) naticina
Valvata (Cincinna) piscinalis
Helix (Fruticicola) sericea
Cionella (Zua) lubrica.

Von diesen fünf Arten leben heute noch sicher vier in Krain; nicht sicher ist das Vorkommen der *Valvata (Cincinna) naticina*, wenigstens habe ich keine diesbezügliche Angabe gefunden.

Für die Altersbestimmung des Tegels von Prečna ist es nun von Wichtigkeit, welchen Alters die Schichten anderer Fundplätze sind, in welchen die vorstehenden fünf fossilen Mollusken vorkommen. Es kann natürlich hier nicht darauf ankommen, ein vollständiges Verzeichnis aller Fundorte zu geben, in welchen die fünf Fossilien von Prečna auch vorkommen, sondern es sollen nur einige angeführt werden.

Pisidium ammicum wird von Sandberger ¹²⁾ auch aus den Pliocän-Schichten des Norwich Crag, neben Funden aus Pleistocän-Schichten angeführt; von A. Weiß ¹³⁾ aus den Kiesen von Süssenborn bei Weimar von Menzel ¹⁴⁾ von Winterhude, von Krause ¹⁵⁾ aus Ostpreußen und von Brusina ¹⁶⁾ und Clessin ¹⁷⁾ als rezent. Die von Weiß, Menzel und Krause angegebenen Fundorte sind diluvialen Alters. *Pisidium ammicum* findet sich auch in den diluvialen rheinischen Sanden, in Mosbach, Hangenbieten, Mauer, Darmstadt usw. *Pis. ammicum* lebt heute noch.

¹²⁾ Sandberger, l. c. 1870 - 1875. p. 733, 765, 837, 871 usw.

¹³⁾ Weiß A., Die Conchylienfauna der Kiese von Süssenborn bei Weimar. Zeitschrift der deutschen geolog. Gesellschaft. 51. Bd. Berlin 1899. p. 164. und Über die Conchylien-Fauna der interglacialen Travertine des Weimar-Taubacher Kalktuffbeckens. Ebenda, 48. Bd. 1896. Briefliche Mitteilungen, p. 180.

¹⁴⁾ Menzel, „Über die Conchylienfauna von Winterhude. Zeitschrift der deutschen geologischen Gesellschaft, 64. Bd. 1912. Berlin 1913. p. 178, 181, 195 Monatsberichte.

¹⁵⁾ Krause P. G., Über einen Fundpunkt jungdiluvialer Conchylien aus Ostpreußen. Ebenda, 69. Bd. 1917. p. 92. Monatsberichte.

¹⁶⁾ Brusina S., l. c. 1874. p. 7.

¹⁷⁾ Clessin, l. c. 1887. p. 757.

Valvata (Cincinnati) naticina wird von Sandberger¹⁸⁾ aus dem Pleistocän und von Krause¹⁹⁾ ebenfalls aus dem Diluvium angeführt. Auch *Valvata naticina* ist eine noch heute lebende Art.

Valvata (Cincinnati) piscinalis wird von M. Hoernes²⁰⁾ aus den Pliocänbildungen des Wienerbeckens, von Sandberger²¹⁾ aus dem Norwich Crag und von Penecke²²⁾ aus Slavonien angeführt. Neben diesen tertiären Fundorten gibt es eine ganze Reihe diluvialer Fundplätze, in denen sich *Valvata piscinalis* fand. Gagel²³⁾ führt diese Art aus dem Diluvium von Tarbeck, Menzel²⁴⁾ von Winterhude, Berendt²⁵⁾ aus Ost- und Westpreußen, Krause²⁶⁾ ebenfalls aus Ostpreußen, Weiß²⁷⁾ aus dem Weimar-Taubacher Kalktuffbecken und Sandberger²⁸⁾ ebenfalls aus Pleistocän-Ablagerungen an. *Valvata piscinalis* ist ebenfalls eine auch in der Jetztzeit lebende Art.

Helix (Fruticicola) sericea wird von Sandberger²⁹⁾ aus Pleistocän-Ablagerungen bekanntgemacht, ist eine noch lebende Art und wird auch von Clessin³⁰⁾ als heute noch in Krain lebend angeführt.

Cionella (Zua) lubrica ist von Weiß³¹⁾ aus dem Diluvium der Weimar-Taubacher Kalktuffbecken angeführt worden, von Sandberger³²⁾ ebenfalls aus Pleistocän-Ablagerungen; die Art findet sich auch in den rheinischen Sanden und lebt heute noch.

¹⁸⁾ Sandberger, l. c. 773, 774 usw.

¹⁹⁾ Krause G., *Paludina (Vivipara) diluviana* Kunth aus dem älteren Interglacial des Niederrheines. Zeitschrift der deutschen geolog. Gesellschaft. 64. Bd. 1914. Berlin 1915. p. 94. Briefliche Mitteilungen.

²⁰⁾ M. Hoernes, Die Fossilen Mollusken des Tertiär-Beckens von Wien. I. Bd. *Univalven*. Herausgegeben von der k. k. geolog. Reichsanstalt. Wien 1856. p. 591.

²¹⁾ Sandberger, l. c. 1870—1875. p. 734.

²²⁾ Penecke K. A., Beiträge zur Kenntnis der Fauna der slavonischen *Paludinen*-Schichten. II. *Congeria*, *Pisidium*, *Cardium* und die *Gasteropoden*. Beiträge zur Paläontologie Österreich-Ungarns und des Orients. IV. Bd. 1. H. Wien 1884. p. 30.

²³⁾ Gagel, Über eine diluviale Süßwasserfauna von Tarbeck. Ztsch. d. deutschen Geolog. Gesellsch. 53. Bd. Berlin 1901, Verhandlg. p. 99.

²⁴⁾ Menzel, l. c. Zeitschrift der deutschen geolog. Gesellschaft. 64. Bd. 1912. Berlin 1913. p. 142. Monatsberichte.

²⁵⁾ Berendt G., Marine Diluvialfauna in Ostpreußen und 2. Nachtrag zur Diluvialfauna Westpreußens. Ebenda, 26. Bd. 1874. p. 519.

²⁶⁾ Krause P. G., Über einen Fundpunkt jungdiluvialer Konchylien aus Ostpreußen. Ebenda, 69 Bd. 1917. p. 92. Monatsberichte.

²⁷⁾ Weiß A., l. c. Conchylien-Fauna Travertine Weimar-Taubacher Kalktuffbecken. p. 179. Briefliche Mitteilungen.

²⁸⁾ Sandberger, l. c. 1870—1875, p. 760, 773, 939, 944, 949.

²⁹⁾ Sandberger, l. c. 1870—1875, p. 810, 811, 888.

³⁰⁾ Clessin, l. c. 1887, p. 125.

³¹⁾ Weiß A., l. c. Conchylien-Fauna Travertine Weimar-Taubacher Kalktuffbecken, p. 175. und l. c. Kiese von Süssenborn, p. 163.

³²⁾ Sandberger, l. c. 1870—1875, p. 802.

Wenn wir nun die fünf Arten von *Prečna* bezüglich ihres Vorkommens im Pliozän, Diluvium und in der Jetztzeit betrachten, so ergibt sich:

	Pliozän	Diluvium	Gegenwart
<i>Pisidium amnicum</i>	+	+	+
<i>Valvata naticina</i>		+	+
„ <i>piscinalis</i>	+	+	+
<i>Helix sericea</i>		+	+
<i>Cionella lubrica</i>		+	+

Wir sehen also, daß 2 von den 5 Arten von *Prečna* wohl im Pliocän vorkommen, daß dies aber Arten sind, die vom Pliocän bis in die Gegenwart persistieren, und können den vorstehenden Ausführungen entnehmen, daß dieselben von einer ganzen Reihe diluvialer Fundorte bekannt sind. Die übrigen 3 Arten sind nur aus dem Diluvium bekannt und leben auch heute noch.

Aus all dem Vorangeführten geht hervor, daß der Tegel von *Prečna* bei Rudolfswert in Krain diluvialen Alters ist.

Naše ujede.

Spisal dr. Janko PONEBŠEK.

Pepelasti splinec, circus cyaneus (L.).

(Dalje.)

Vitka postava pepelastega splinca razodeva precejšnjo gibčnost; ta spretnost je vse kaj drugega nego krepka hitrost pri kraguljih in pravih sokolih, to je lahkost brez velike vporabe moči, združena s precejšnjo mirnostjo. Ker je silno lahek, zato je njegovo letanje rahlo, podobno letanju sov, posebno močvirne uharice in galeba. Kakor vsi lunji, oživlja tudi pepelasti splinec s svojim letanjem vso okolico. Lete razprostre rep⁴⁸⁾ ter drži noge s sklenjenimi kremplji naprej, vedno trdno k životu stisnjene, pod perjem skrite.⁴⁹⁾ O njem piše Brehm tako-le: „Pepelasti splinec se vrne, kakor rjavi lunj,⁵⁰⁾ spomladi na svoje staro gnezdišče, ozir. tja, kjer je zagledal luč sveta. V svojem precej obsežnem lovišču, kjer trpi tudi ptice svoje vrste, živi tako zelo redno življenje, da ga ne prezremo lahko, posebno, ker leti skoraj vedno po isti poti. Brž ko je rosa izginila, se poda na lov in ne neha prej loviti, da se mu posreči plen, potem se odpočije kolikor mu je treba, začne iznova ter nadaljuje do poznega mraka. Gugavo, omahovaje in navidezno negotovo leti po galebje tik nad zemljo, zdaj plava nad seboj strnjenih peruti, zdaj si pomaga

⁴⁸⁾ J. f. O. 1874, 391.

⁴⁹⁾ O. M. Sch. 1895, 284.

⁵⁰⁾ D. J.—Z. 71. zv., 77.

onemoglo s perutnicami mahaje naprej svojo pot najrajši ob kakem grmovju, potoku ali vodnem jarku, ali pa tudi ob kaki daljši vrsti grmovja; krene nekoliko na desno in levo z navadne poti, včasih se zavrti večkrat nad kakim mestom, ponovno se spusti na tla, kakor da bi vsakokrat zagrabil kako žrtev, vzdigne se pa navadno praznih krempljev in leti dalje kakor prej; obletuje gugavo vrh kakega drevesa; leti večkrat preko kake vrste grmovja, nadaljeva svojo pot, zdaj na tej, zdaj na oni strani, preleti travnike ali polja in se vrne končno v velikem ovinku tja, kjer je začel svoj polet. Dognano je, da posebno samec preišče nekatera mesta bolj ali manj natančno na enak način, pa ne vedno ob istem dnevnem času, temveč zdaj zjutraj, včasih opoldne, včasih pa zvečer. Tak lovski pohod traja lahko $1\frac{1}{2}$ uro, potem ptica počiva četrť ali pol ure, vsaj pa več minut, na kakem vzvišenem prostoru ali pa v travi in v žitu, kjer presedi sanjavo nekaj minut mirno, vendar ne pozabi skrbno paziti na vse, kar se godi okoli nje; potem šele začne urejevati in snažiti svoje perje, kar se dogaja tako redno, posebno ob golitvi, da lahko spoznamo počivališče po raztrošenem perju.

Drugače se obnaša pepelasti splinec ob paritvi. Samca in samico, ki smo ju videli leteti vsakega zase po svojih potih, opazimo zdaj skupaj, včasih tako blizu vstrice leteti, kakor da bi se medsebojno pri lovu podpirala, pa tudi krožiti delj časa na istem mestu v zavitih kolobarjih. Zdajci se dvigne samec skoraj navpično, glavo pokoncu, se povzpne hitreje kakor bi si človek mislil, se prekopicne, pada napol odprtih peruti naravnost navzdol, naredi krog in se vzdigne vnovič, da poletava kakor poprej, kar lahko v pol uri 10—12 krat ponovi. Tako se ljuboželna ptica igra po cele minute. Tudi samica skuša pokazati svojo izurjenost v letanju, vendar, kolikor sem opazoval, vedno zmerneje kakor samec.⁵¹

Novejša opazovanja so dognala, da se pri parilnem letanju ne prekopicne vedno, kakor je gori povedano, temveč se le nagne na stran in se nato spusti navzdol.⁵² Skoraj vsi opazovalci trdijo, da vobče ni plašen, dasiravno izborna sliši, ter da pusti človeka, posebno jezdeca zelo blizu priti.⁵³ Kot ropar je zelo predrzen in že večkrat so opazovali, da se je zakadil za ptico, ki jo je lovec obstrelil, ter da je zasledoval obstreljene ujede⁵³). Na drevje se ne useda rad, prenočuje le izjemoma v vrhu kakega drevesa ob robu gozda ali drevesa, ki stoji posamezno; sicer prenočuje v kaki meji ali visoki travi, trstju ali žitu, kamor se poda šele, ko je že napočila noč. Na tleh je precej uren in spreten. Njegov glas, ki ga slišimo le včasih, je lih „gegergeg geg“; med letanjem ob paritvi, navadno dopoldne, slišimo samčev nagli „kekeke . . .“ po 4—8, pri živahnejših samcih po 10—15 in tudi še nekoliko več zlogov zaporedoma; ti glasovi imajo nekaj meketajočega kakor pri kozcih [gallinago gallinago (L.).] Višina teh glasov se zelo spreminja, enako

⁵¹) J. f. O. 1911, 375; 1912, 481.

⁵²) O. M. Sch. 1917, 215, šte. 17. J. f. O. 1918, 257, 299.

⁵³) J. f. O. 1865, 67, šte. 24. O. J. 1898, 138.

njihova zaporednost in število, ki navadno ne presega 3—4 glasov. Skoraj enako se glasi tudi samica, le bolj neredno in različno visoko. Samec pa razpolaga še z drugimi glasovi, kakor ravno nanese hipna potreba⁵⁴⁾. Če ga obhaja zona, kekeče kakor skobec; mladiči tenko čivkajo, če so že odrasli pa tresljajoče prosijo samca za plen. Kadar se zaganja pri kolibi na uharico, se glasi kakor „gunic“⁵⁵⁾. Nad uharico pride rad posamezno ali v družbi, tudi z drugimi lunji. Prileti nizko, se oglasi redkokdaj, se zažene tupatam prav plitvo in neredno, ne treslja nikoli, temveč obletava uharico kakor sove, in se vsede malokdaj na drevo, rad pa na groblje ali na kupe. Ne zdrži dolgo, vendar ni posebno oprezen⁵⁶⁾.

V jetništvu se obnaša tudi star ujet pepelasti splinec veliko mirneje kakor sokoli. Navidezno brez srda se vda v svojo usodo ter je proti človeku, ki stopi pred njegovo kletko, popolnoma ravnodušen, teka mirno gor in dol, postavlja se tako čudovito, da šele tu dodobra spoznamo kakšen da je. Podano hrano zagradi brez obotavljanja in žre vse, kar dobi. Kmalu pa spoznamo, da ga moremo samo ob izbrani hrani dolgo časa vzdržati ujetega. Zato ga vidimo po zverinjakah prav redko in samo malo časa.

Poglavitna hrana pepelastega splineca so miši in žabe; sicer mu pa diše vsakovrstne živali, ki jih more vjeti: ptice vseh vrst, mladi zajci, jerebice, martinčki, žuželke, posebno pa še ptičja jajca. Kljub svoji navidezni slabotnosti je pepelasti splinec najdrznejši in najnevarnejši ropar, ki lovi vse manjše sesalce, napol odrasle fazane in jerebice, pa tudi manjše ptice in vzame njih mladiče iz gnezda. Letečih in popolnoma odraslih ptic res ne more ujeti, ali na tleh valečo starko odnese enako spretno kakor vzame kilavce iz gnezda, bodisi močvirnih in povodnih ptic ali pa ptic na suhem. Leté ne ujame ničesar, temveč si pomaga na ta način, da preseneti na tleh sesalce, ptice in žuželke. Zato leti počasi tik nad zemljo in kadar njegovo bistro oko zapazi kako žrtev, se zakadi nanjo. Lovi zgodaj ob zori in pozno v mraku, ko živali že počivajo, in jih tako najlažje zaloti. Zlasti so miši ob tem času najživahnejše in tako zapadejo v velikih množinah njegovim krempljem; pri lovu na miši ga posebno podpira silno tanek sluh. Slednjič preišče ta škodljivec vsako mesto, kjer sluti kaj užitnega za svoj želodec, izredno natančno in skrbno, kakor to pri drugih ujedah ni navada. Živali, ki jih ne more drugače dobiti v svoje kremplje, bega tako dolgo, da jih upeha. Izmed žuželk mu gredo kobilice najbolj v slast. Svoj plen požre navadno na mestu, kjer ga je ujel, včasih se usede ž njim nedaleč na kako gomilo, na kak kamen ali na kak drug vzvišen prostor.

⁵⁴⁾ J. f. O. 1911, 375; 1912, 484.

⁵⁵⁾ Ornis 1885, 272. — D. J. — Z. 31, zv., 397.

⁵⁶⁾ Georg von Otterfels, Die Hüttenjagd, 90—91. — Hüttenvogel, Die Hüttenjagd mit dem Uhu, 112. — O. M. Sch. 1892, 407; 1900, 407, in 1906, 136.

Pepelasti splinec postavi svoje površno gnezdo v žito, bičje ali travo. Zato pred sredo maja skoraj ne more misliti na gnezditve. Nikoli ne stoji gnezdo na drevju, temveč vedno na tleh, v kakem nizkem grmovju, n. pr. v gostem leskovju⁵⁷⁾, na mladih posekovjih ali v žitu, ki gre v stebila, v visoki travi močvirnih travnikov, v rogozini ali trstju, na polju, posajenem z ogrščico, in včasih baje celo v starih kamnolomih. Na zunaj je velik kup suhih bilk in stebel, krompirjevine ali gnoja, ki ga je samica v naglici s kremplji nabrala in nanesla ter ga šele potem, ko že leže in ima več časa, spravi v red ter znotraj obloži z mahom, dlako in perjem. Včasih je zneseno samo iz nekaj rogozin in slamnatih bilk. Gnezdi samo enkrat na leto; če se je pa gnezdo ponesrečilo, preden je samica znesla vsa jajca, gnezdi tudi drugič⁵⁸⁾. Gnezditni čas je po nekaterih prirodoopiseh od srede aprila do konca maja, po drugih se ne začne pred sredo maja. Kot izredno zgodnji čas naj navedem 27. april 1904 gnezdo 4 svežih jajc⁵⁹⁾. Samica znese navadno 4—5, redko 6, slučajno 7⁶⁰⁾ ali izjemoma celo 8 jajc, ki jih izvali v 22—23 dneh; vali sama, samec ji pa skrbi za hrano. Oblike so zelo različne, večinoma neenako polovične z razločno špičko; včasih so podobna sovjim jajcem, torej trebušnata. Lupina je srednje močna, brez bleska, enakomerno bolj ali manj grbastega zrna. Vozaljčki in podolžni žlebički so pogosti; proti luči je lepo zelenomodro prozorna. Krause trdi, da najdejo toliko marogastih kot nemarogastih jajc, ter da so maroge večinoma zelo blede. Jajca pepelastega splinca imajo risbe najpogostejše izmed vseh lunjev. Merijo največja 50.8×36.4 mm, najmanjša 45.1×35.4 mm ter tehtajo najtežja 2.945 g, najlažja 1.99 g. 37 jajc iz Reyeve zbirke meri poprečno 45.2×35.2 mm, največji 48.5×36 in 44.3×39.6 mm, najmanjše 42×33 mm; tehtajo poprečno 2.425 g, najlažja 2.242 g, najtežja 2.945 g. 90 jajc iz Škotske in škotskih otokov meri po Jourdainu poprečno 45.98×36.17 mm, največji 52.1×38 in 49.5×40 mm, najmanjše 40×32 mm. Splošno se manjša kakor jajca rjavega lunja. V istem gnezdu najdejo večkrat velika in majhna jajca⁶¹⁾.

Mladiči, ki jih krmita starca dopoldne in popoldne⁶²⁾, so poraščeni z belkastim in žametasto mehkim puhom ter ostanejo dolgo v gnezdu. Šele sredi ali proti koncu julija jih vidimo okoli letati. V začetku letajo še v družbi svojih staršev, ki jih uče loviti; čez kake 3 tedne so se že osamosvojili, dasiravno se družbe staršev ne ogibljejo. Potem letajo po vsej okolici ter se vrnejo morda še semtertje v svoje gnezdišče; septembra se začne selitev. — Obvdovela samica dobi takoj svoj par⁶³⁾.

* * *

⁵⁷⁾ J. f. O. 1859, 450.

⁵⁸⁾ O. M. Sch. 1877, 40.

⁵⁹⁾ Z. f. O. u. O. XIV. letn., 61.

⁶⁰⁾ O. M. B. 1914, 189—190.

⁶¹⁾ Z. f. O. u. O. XII. letn., 163.

⁶²⁾ J. f. O. 1898, 533.

⁶³⁾ J. f. O. 1854, XLII.

Z vrnanami živi v vednem sovraštvu, tudi lastavice in bele pastiričice ga preganjajo z boječim kričanjem; vivki ga skušajo prepoditi s svojih gnezdišč. V njegovem drobovju in perju živi dovolj nadležnih zajedalcev; poznamo jih dozdaj 17 vrst. Največji sovražnik je pa človek, ki izsušuje močvirja in mu odjemlje prikladna bivališča in gnezdišča, tako da se število splincev vedno bolj krči⁶⁴⁾.

Lov na pepelastega splinca je zelo težaven. Pasti mu nastavljajo po travnikih ali na polju na tleh, za vabo privežejo miši ali vrabce. Na gnezdu ga je najlažje ujeti, če nastavimo skobec ali pa zanjke. Zalesti ga je skoraj nemogoče.

Koristi le, ker polovi mnogoštevilne glodalce, kobilice in druge žuželke. Neizmerno večja pa je škoda, ki jo prizadene lovu in ptičjemu zarodu, ker zna zelo spretno poiskati gnezda na tleh ali tik nad zemljo; prištevamo ga zato, kakor že omenjeno, najpredržnejšim in največjim roparjem, ki pobere tu napol godne mladiče, tam zopet jajca iz gnezda. Seveda si kaj takega more privoščiti le v poletnih mesecih ob gnezditvi. Kjer neovirano gospodari pepelasti splinec, posebno v družbi plic svoje vrste ali drugih lunjev, zatre vse koristne plice in ugonobi ves lov popolnoma, tako da ga je težko v doglednem času zopet popraviti. Jasneje kakor vse dolgovezne razprave in učene knjige pa govori vsebina želodcev, ki so jih preiskali Roerig, Rey, pl. Chernel in Baer, skupaj 35, kjer so našli ostanke 13 % škodljivih in 87 % koristnih živali⁶⁵⁾. Torej se sliši zelo čudno, če povemo, da ga na Angleškem⁶⁶⁾ ščiti zakon. Pri nas je precej redek, zato ni treba posebnih navodil; če bi se kdaj dognalo, da pri nas gnezdi, potem bi moral vsak lovec v svojem lovišču paziti, da se preveč ne zaredi; sicer bi ga morali ščititi kot prirodni spomenik.

Lunj beloritec, *circus pygargus* (L.).

Navadna imena. Slovensko: lunj beloritec, pepelnasta kanja (Schulz), pepelnata postolka; srbo-hrvaško: biela lunja, eja livadarka (Brusina), pepeljuga; češko: kolovrátek, moták obečný, strakapoun; poljsko: błotniak popielaty, sokoł błotniak popielaty, błotniak łączny, łub łączny; rusko: lun lugovoj, koršun; nemško: Wiesenweihe, kleine Weihe, kleiner Kornvogel, Bandweihe, blaurote Weihe, Hantjücker; italijansko: albanella minore, albanella piccola, albanella rossicia, falcone cenericcio; francosko: busard Montagu, busard cendré; angleško: Montagu's Harrier, ash-coloured Harrier.

Znanstvene soznačnice: *Circus pygargus*, Linné¹⁾. *Circus cineraceus*, Temminck. *Circus cinerarius*, Leach. *Circus ater*, Vieillot. *Circus montagui*, Vieillot. *Circus cinerascens*, Stephens. *Circus pratorum*, Brehm. *Circus nipalensis*, Hodgson. *Falco pygargus*, Linné²⁾. *Falco cinerarius*, Montagu. *Falco hyemalis*, Pennant. *Falco cineraceus*, Temminck. *Buteo cineraceus*, Fleming. *Strigiceps cineraceus*, Bonaparte. *Strigiceps pratorum*, Brehm. *Strigiceps elegans*, Brehm. *Strigiceps cinerascens*, Fritsch. *Glaucopteryx cinerascens*, Kaup.

⁶⁴⁾ J. f. O. 1863, 108; 1883, 374. — O. M. Sch. 1901, 42, 158.

⁶⁵⁾ O. M. Sch. 1894, 41; 1903, 68, 105; 1908, 192; 1910, 227, 356.

⁶⁶⁾ O. M. Sch. 1894, 88.

¹⁾ ne: *circus pygargus*, Stephens.

²⁾ ne: *falco pygargus*, Naumann.

Linné, Syst. nat., ed. X. I. 89. — *Keyserling-Blasius*, Die Wirbeltiere Europas, XXXI, št. 38, 141, št. 38. — *Freyer*, 10, št. 23. — *H. Graf v. der Mühle*, Beiträge zur Ornithologie Griechenlands, 23, št. 29. — *J. Hinterberger*, Die Vögel von Österreich ob der Enns itd., 15, št. 24. — *Dr. R. A. Lindermayer*, Die Vögel Griechenlands, 31, št. 34. — *Fritsch*, 48—49 (tab. 9, sl. 7, tab. 10, sl. 3). — *Fritsch*, Die Vögel Böhmens, J. f. O. 1871, 181—182, št. 26. — *V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen*, Die Vögel Salzburgs, 12, št. 23. — *Dr. Wilh. Blasius*, Über die plastischen Unterschiede der vier europäischen Weihen-Arten (Gattung *Circus*). J. f. O. 1877, 75—80. — Muzeum imienia Dzieduszyckich we Łwowie 1880, 22—23. — *Ornis Vindobonensis*, 24—25. — *Madarász*, Z. f. O. 1884, 246. — *Dr. G. Radde*: *Ornis caucasica*, 109—110, št. 33. — *Schulz*, 3, št. 23. — *Ornis Carinthiae*, 40—41, št. 30. — *J. Frivaldszky*, Aves Hungariae, 3—4, št. 5. — *A. J. Jäckel*, I. c., 52—53, št. 29. — *Ornis balcanica*, II. zv., 107; III. zv., 325—326; IV. zv., 93. — *Naumann*, V. zv., 279—283, tab. 58. — *Brehm*, 6. zv., 39—401. — *Gjurašin*, dio II., 101—102. — *Reichenow*, 72, št. 176. — *Hennicke*, Die Raubvögel Mitteleuropas, 195 do 198, tab. 54. — *C. Dott. E. Arrigoni Degli Oddi*: Manuale di ornitologia italiana, 21—23, št. 11 (posebnega dela). — *Hennicke*, 61, tab. 29, sl. 1. — *C. G. Friderich-Bau*: Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., 449—451, tab. 30, sl. 6, 7 in 8. — *Dr. E. Schöff*, Ornithologisches Taschenbuch für Jäger und Jagdfreunde 35—36. — *Schöff*, 375—376. — *Dr. E. Klein*, Naši ptici, 86, št. 178. — *K. Kněžourek*: Velký přírodopis ptáků. I. díl, 650—653. — *Ornis Romaniae*, 594—596. — *Hennicke*: Handbuch des Vogelschutzes, 152. — *Reichenow*, Die Vögel, I. zv., 383—384. — *W. Hagen*, Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck, 64, št. 126. — *F. Tischler*, Die Vögel der Provinz Ostpreußen, 155—156, št. 138. — *Dr. E. Hesse*: Die Flugbilder der Wiesen- und Kornweihe. O. M. B. 1916, 1—3. — *L. Dobbrick*, Studien an Horsten der Wiesenweihe. J. f. O., 1917, II. zv., 16—27.

Rep., 51—52, tab. 13, sl. 12 in 13. — *G. Krause*, Oologia universalis palaearectica, seš. 46. — *A. Szielasko*, Die Bedeutung der Eischalenstruktur itd. J. f. O. 1913, 289, št. 222.

* * *

Venec neznamen, na grlu pretrgan. 1.—3. letalno pero na notranjem, 2.—4. letalno pero na zunanjem bandercu proti koncu zoženo; 3. letalno pero najdaljše, precej daljše kakor 4. Srednja letalna in gornja krovna peresa enako dolga. Notranja zareza na 1. letalnem peresu presega za 25—30 mm prva gornja krovna peresa; zunanja zareza na 2. letalnem peresu moli dovolj očitno čez gornja krovna peresa (slika na strani 79.). Rep dosega, včasih presega le malo, kakih 20 mm, konec zloženih, zelo dolgih perutnic ter ima 4—5 pasov. Spodaj bel in rdečerrjavo črtan, srednja repna peresa siva, zunanja sivorjava in belo posasta. Kljun modročrn, voščnica in noge rumene. — Odrasli samci poleg črnega konca letalnih peres roke črn pas čez letalna peresa podlahtnice.

Lunj beloritec je najmanjši ali ob enem tudi najlepši lunj. Život je vitkejši, šibkejši in manjši, peruti daljše, ožje in bolj koničaste, rep daljši in ožji kakor pri pepelastem splincu. Trup starega samca je komaj tolik kakor oni stare skobčeve samice, ali je navidez veliko večji, ker ima daljše okončine, posebno dolga letalna in repna peresa. Venec je nerazločen, po obliki peres ne posebno očiten, na podbradku se včasih

komaj opazi, konci peres so malo zavihnjeni. Samec in samica se razločujeta po barvi enako kakor pepelasti spletec. Vrhtega sta še stara samica in dveletni samec lunja beloriteca skoraj enake barve. Odrasel samec je na vratu, glavi in zgoraj višnjevkastosiv, spodaj je bel z ozkimi, rjastimi podolgastimi črtami. Zgornja repna krovna peresa so pepelastosiva, velike peruti so spodaj popolnoma črne. Srednja peresa v repu in zunanja banderca

Po Friču — Alb. Struna.

Lunj beloritec, *circus pygargus* (L.).
(stara samica).

drugih repnih peres so višnjevkastosiva; notranja banderca in spodnja stran pa imajo 4—5 rjastih pasov. — Stara samica in dveletni samec, ko se je prvokrat oskubel, sta si močno podobna in zgoraj temnorjava in rjastorumenno pisana; spodaj sta rdečerumenkasta z rdeče rjavimi črtami ob rebrih; zgornja repna krovna peresa imajo sive konce in temne lise ob rebrih; velike letalne peruti so spodaj pasaste; na repu je sedem pasov. — Mlade ptice imajo pod očesom in nad očesom belo, na licih temnorjavo liso; trtica je bela, punčica temnorjava.

Po dolgem meri 420 mm, samica 445 mm, čez peruti 320 mm; rep je 200 mm dolg. Precej šibki, črni kljun, ki skoraj nima sledu kakega zoba, meri v loku 24 mm.

Noge so zelo podobne nogam lunja dolgorepca, posebno pa nogam pepelastega spletnca; le deščice na kraku in mere krempljev so nekoliko drugačne. Krak je 55—60 mm dolg, spredaj ima 14—15, zadaj 9—10 poprečnih deščic, na zunanjem prstu je 8—10, na srednjem 15—17, na notranjem in na zadnjem pa 6—7 takih deščic. Krempelj notranjega prsta je le približno za 2 mm daljši ko krempelj zunanjega prsta, pri pepelastem spletnu in pri lunju dolgorepcu pa približno za 50—60 mm.

Naslikana noga (stab. XIV, sl. 1) je nekega mladega, septembra 1904 usmrčenega ujetega samca.

Od barvnih premen so znane temnorjave³⁾ in melanistične⁴⁾ ptice. V Transkaspiji živi *circus pygargus abdullae*, Flöricke⁵⁾; stari samci so tudi spredaj na spodnji strani sivi kakor na vratu.

³⁾ Verh. der zool.-bot. Ges. 1877, 154. — Gefiederte Welt. 1873, 117.

⁴⁾ Verh. der zool.-bot. Ges. 1865, 939; 1866, 417. J. f. O. 1901, 120, 143. O. M. Sch. 1894, 12—13.

⁵⁾ O. M. B. 1896, 155.

Lunj beloritec živi skoraj povsod tam kakor prejšnja vrsta, vendar je pogostejši na vzhodu ko na jugu ali zapadu. Na severu živi do 57° sev. šir., Brehm ga je pa opazoval celo v tundrah ob dolenjem Obu pod 68° sev. šir., torej bolj proti severu kakor katerakoli druga vrsta te skupine. Najpogostejši je pa po stepah vzhodne Evrope in zapadne Azije, kjer živi tja do Kine. Jeseni, pri nas meseca septembra, se seli proti jugu, preleti vso južno Evropo, večji del južne Azije, prezimuje v severni Indiji, severni Afriki in v notranjih afriških stepah; marca in aprila se vrne zopet na sever. — Na Britanskem, Irskem, Škotskem, v Skandinaviji, na Danskem, Finskem in Rusiji je precej redek in gnezdi le posamezno. V Nemčiji spada med redkejšje vrste te skupine. Prebiva posebno v nemški nižini od Vzhodne Prusije do dežel ob Renu ter je pogostejši na vzhodu kot na zapadu. Ponekod se njegovo število polagoma krči⁶⁾; le redkokdaj je med ondotnimi prezimovalci, in še ti so večinoma le samci⁷⁾.

Nič manj pogost ni na Avstro-Ogrskem, posebno proti vzhodu. Na Češkem je na prikladnih mestih najpogostejši lunj, posebno ob selitvi meseca septembra in oktobra. Redki so stari samci; semtertje tudi gnezdi. in posamezni prezimujejo; v Sredogorju se prikaže le ob selitvi, ali če se tja zaleti⁸⁾. Na Moravskem se nahaja poleti na krajih, ki mu prija, kjer posamič tudi gnezdi, posebno na jugovzhodnem Moravskem in v ravni in bujni Hani; pogostejši je pa ob selitvi in sicer tačas pogostejši kakor rjavi lunj⁹⁾. V Šleziji so ga opazovali samo ob selitvi in sicer še redkeje kakor rjavega lunja¹⁰⁾. V Galiciji ob selitvi spomladi in jeseni ni redek, v vzhodnem delu dežele, kjer ponekod tudi gnezdi, je brezprimerno manj razširjen kakor rjavi lunj¹¹⁾. V Bukovini ga opazujejo večinoma le ob selitvi spomladi in jeseni, drugi raziskovalci sodijo zopet nasprotno, da je stalen poleti in pozimi, čeprav redek¹²⁾. Na Gorenjem Avstrijskem in Solnograškem ga opazujejo redno ob selitvi, če pa tudi gnezdi, kakor nekateri trdijo, se ne da presoditi¹³⁾.

⁶⁾ O. M. Sch. 1912, 356, 424.

⁷⁾ O. M. Sch. 1911, 347.

⁸⁾ J. f. O. 1871, 181, štev. 26; 1872, 379; 1899, 201, štev. 136. M. O. V. W. 1889, 181; 1890, 188, štev. 12; 1892, 162; 1895, 75, štev. 134. — I. Jahresber. (1882) itd., 37, štev. 31. — Ornis 1885, 273, štev. 31; 1889, 440, štev. 31. — V. Jahresber. (1886) itd., 66, štev. 33. — O. J. 1893, 88, štev. 19; 1898, 40, štev. 75; 1907, 130, štev. 38.

⁹⁾ Verh. der. zool.-botan. Ges. 1876, 423. — O. J. 1897, 192, štev. 107; 1898, 139; 1901, 192, štev. 125.

¹⁰⁾ M. O. V. W. 1892, 126, štev. 37. — V. Jahresber. (1886) itd., 67. — Ornis 1889, 441. — H. Holewa, Die Vogelfauna in Schlesien, 26, štev. 269.

¹¹⁾ J. f. O. 1897, 447, štev. 165.

¹²⁾ Ornis 1885, 273, štev. 31; 1887, 51, štev. 29; 1889, 441. — V. Jahresber. (1886) itd., 67.

¹³⁾ I. Jahresber. (1882) itd., 37. — V. Jahresber. (1886) itd., 67. — V. R. v. Tschusi zu Schmidhoffen, Übersicht der Vögel Oberösterreichs und Salzburgs, 17.

Na Tirolskem se prikaže samo ob selitvi in sicer redkeje kakor rjavi lunj¹⁴⁾; v Trentinu na močvirnih krajih tudi gnezdi¹⁵⁾. Na Dolenjem Avstrijskem je najpogostejši lunj, veliko pogostejši kakor pepelasti splinec. Do l. 1880 je gnezdil po lokah pri Dunaju, po Wangu še dandanes; v Pratru, kjer je bil nekdanj pogost, ga opazujejo le še izjemoma; sicer se pa prikaže redno ob selitvi¹⁶⁾. Na Štajerskem je zelo redek in nereden ob selitvi. V celjski okolici se prikaže posamezno ob selitvi, kjer pa ne gnezdi, kakor sploh lunji ne, vendar se pa ta ali ona ptica nekaj časa mudi. Zbirka v gradu Črnce blizu Radgone ima ptico iz septembra 1870¹⁷⁾. Isto se da splošno trditi glede Koroške¹⁸⁾.

Na Kranjskem so ga opazovali tudi samo ob selitvi in le včasih. Freyer ga samo navede, ne da bi poročal o njem kaj natančnejšega. Med 1. majem 1862 in koncem aprila 1866 je podaril Aleks. grof Turjaški tukajšnjemu deželnemu muzeju samca te vrste¹⁹⁾, ki je menda istoveten s ptico, ki je še dandanes v muzeju. L. 1864 in 1866 se je vršila pomladanska selitev na Ljubljanskem barju v začetku aprila²⁰⁾. Schulz pravi, da je redkejši kakor pepelasti splinec, v svojem poznejšem spisu pa, da je dobil 31. marca 1892 mlado samico in 4. aprila starega samca, ter da se ta lunj nahaja posamič na Kranjskem²¹⁾. Dr. Gv. Sajovic ima ♀ in ♂ ulovljena na skopec pri Bitnem na Planoti (Sorško polje pod Kranjem) in sicer ♂ 7. III. 1918 in ♀ 11. III. 1918. Da je lunj beloritec na Kranjskem, ki leži vendar precej proti vzhodu, primeroma tako redek, se da razlagati le na ta način, da so ga ali popolnoma prezrli ali pa zamenjali s pepelastim splinecem, ker se razločujejo samice in mladiči teh dveh vrst prav težko; zato prepuščam sodbo o resnični razširjenosti poznejšim raziskavanjem. Nasprotno trdi dr. V. Jelčnik, da je lunj beloritec pri nas najpogostejši lunj, da je v začetku ali sredi marca stalen gost ob Savi, na Barju in tudi na Mengiškem polju okrog Trzina. Znanih mu je 8—10, pred uharico ustreljenih, večinoma starih ptic.

V Istri in na Goriškem je precej redek selilec pozimi in spomladi²²⁾. Tudi v Furlaniji so ga opazovali le posamič²³⁾. Med beneškimi Slovenci je najbrž pogostejši, kjer menda tudi gnezdi. V Dalmaciji je zelo

¹⁴⁾ M. O. V. W. 1897, 133, štev. 200; 1890, 262.

¹⁵⁾ M. O. V. W. 1883, 171, štev. 24.

¹⁶⁾ J. f. O. 1879, 46, štev. 22, 113, štev. 23. M. O. V. W. 1895, 155. O. J. 1916, 43, štev. 23. — Rob. Eder, Die Vögel Niederösterreichs, 12.

¹⁷⁾ Eduard Seidensacher, Die Vögel von Cilli. Mitteil. des naturw. Vereines f. Steiermark, I. Jahrg., II. Heft 1864, 65, štev. 18, 19 in 20. — I. Jahresber. (1882) itd., 37, štev. 31. — Orn. 1887, 51, štev. 2; 1888, 56, štev. 31; 1889, 441. — O. J. 1892, 69; 1900, 144; 1912, 214; 1914, 194. — P. Alex. Schaffer: Pfarrer P. Blasius Hanf als Ornitholog 1904, 44, štev. 18, 365, štev. 103.

¹⁸⁾ Orn. 1885, 273, štev. 31; 1887, 51, štev. 29; 1889, 441. štev. 31.

¹⁹⁾ Mitteil. des Museal-Ver. f. Krain, I. Jahrg. 1866, 265.

²⁰⁾ Laibacher Zeitung z dne 11. aprila 1866, št. 82, 557. — Mitteil. d. Musealver. f. Krain 1866, 213.

²¹⁾ M. O. V. W. 1895, 83.

²²⁾ J. f. O. 1882, 86, štev. 150. — I. Jahresber. (1882) itd., 37. — Orn. 1887, 51, štev. 29; 1888, 56, štev. 31. — Dr. B. Schiavuzzi: Materiali per un' avifauna del territorio di Trieste fino a Monfalcone e dell' Istria. Bollettino itd. 1883, 9, štev. 20 (d' estratto).

²³⁾ O. M. Sch. 1894, 348, štev. 15.

pogost ob selitvi in pozimi. Tačas se lahko ustrelji mnogoštevilne pri kolibi. Po Kolombatoviću so mlade ptice te vrste pogoste od novembra do marca, stare pa posebno v marcu in aprilu²⁴⁾; v svojem poznejšem spisu²⁵⁾ pa trdi, da je stalna, manj pogosta ptica. Na Hrvaškem je najredkejši lunj ob selitvi, v Sremu v Slavoniji tudi gnezdi, čeprav zelo redko. Zamenjali so ga pa pogostokrat z lunjem dolgorepcem²⁶⁾. V baranjski županiji, v močvirnem kotu med Donavo in Dravo, so ga po Mojsisoviću, ki se pa naslanja bolj na tuje navedbe kakor na lastne izkušnje, opazovali samo ob selitvi, drugi zopet trdijo, da ond gnezdi²⁷⁾. Narodni muzej v Zagrebu ima 4 ptice te vrste²⁸⁾.

Na Ogrskem se nahaja povsod. Gnezdi po njivah v žitu, po močvirjih med bičevjem in po trstju; pa tudi po gorovju. V začetku aprila se vrne z juga ter preleti deželo v 106 dneh²⁹⁾. Meseca oktobra se začne jesenska selitev; nekaj ptic na Ogrskem prezimuje³⁰⁾. V budimpeštanskem muzeju je 9 ptic te vrste. Pogost je tudi na Sedmograškem kjer menda gnezdi³¹⁾; z juga pride proti koncu marca ali v začetku aprila; v začetku oktobra se že začne selitev³²⁾.

Tudi v Bosni in Hercegovini lunj beloritec ni bogve kako pogost. V Hercegovini ga je opazoval prvi stotnik Bayer, ki je celo trdil, da je stalen v deželi, kjer da je pogost in biva tudi pozimi³³⁾: l. 1889 so ustrelili pri Mostaru nadaljnji 2 ptici te vrste. Poznejša raziskavanja so pa nedvomno dognala, da obišče Mostarsko blato le ob selitvi, septembra meseca, nazajgrede pa marca ali aprila³⁴⁾. Če obišče tudi Sarajevsko polje se ne da popolnoma zanesljivo trditi. Na Livanjskem polju je pa nasprotno naravnost pogost in je celo gnezdil v srednjem in severnem delu tega polja tam, kjer se severno Livna nehajo močvirja ter se razprostirajo peščene ledine in širni travniki, pomešani s tamariskovim gozdom³⁵⁾. Pogostokrat gnezdi tudi v nižavah ob Savi. Sploh

²⁴⁾ Kolombatović, Osservazioni sugli uccelli della Dalmazia. Settimo programma dell' i. r. scuola reale superiore in Spalato per l'anno scolastico 1879 do 80, 10. — J. f. O. 1904, 85, šte. — Z. Aquila 1903, 84. — I. Jahresber. (1882) itd., 37, šte. 31. — Ornith. 1885, 273; 1887, 51; 1888, 56, šte. 31. — V. Jahresber. (1886) itd., 67, šte. 33.

²⁵⁾ J. Kolombatović: Catalogus vertebratorum dalmaticorum. Godišnje izvješće c. k. velike realke u Splitu za školsku godinu 1887—88, 10, šte. 32.

²⁶⁾ J. f. O. 1864, 73; 1915, 90 šte. 59 — O. J. 1912, 31; 1914, 7.

²⁷⁾ Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steiermark 1882, 175, šte. 124. O. J. 1895, 159, šte. 107.

²⁸⁾ Glasnik hrv. naravoslov. društva 1902, 43.

²⁹⁾ Aquila 1895—1899, 1901—1903, 1905—1910 in 1912—1914 na dotič. mestih.

³⁰⁾ Aquila 1903, 187; 1907, 111; 1910, 120, 122.

³¹⁾ Mojsisovića: Das Tierleben der österr.-ung. Tiefebene, 136.

³²⁾ M. O. V. W. 1896, 91, šte. 5.

³³⁾ M. O. V. W. 1881, 12.

³⁴⁾ O. M. Sch. 1906, 294.

³⁵⁾ O. M. Sch. 1905, 280.

pa beloritec najredkejši lunj v Bosni in Hercegovini³⁶⁾. Končno sodbo prepuščam vlad. svetniku O. Reiserju, ki pravi (v svojem pismu z dne 16. okt. 1918) ob kratkem, da je najredkejši lunj na Balkanu; da je vedel za edino gnezdišče v Bosni na Ždralovem blatu na severnem koncu Livanjskega polja, kjer se je naselilo precej parov in kjer je vzel kakih 10 gnezd. V sarajevskem deželnem muzeju imajo dva samca iz meseca maja³⁷⁾. V Črni gori je najredkejši lunj, ki se prikaže ob selitvi in semtertje tudi prezimuje³⁸⁾.

Reiser ga našteva med pticami, ki so jih opazovali na otoku Krfu³⁹⁾. Da bi na Grškem gnezdil, ni nepobitno dokazano, pa tudi ob selitvi je najredkejši lunj. Na otoku Cipru je pa septembra pogostejši kakor rjavi lunj⁴⁰⁾.

Soditi po spisih, ki so mi na razpolago, je tudi v Srbiji zelo redek; muzej srpske zemlje v Belgradu ima le samca z dne 20. III. 1904⁴¹⁾. V Macedoniji so ga opazovali 13. marca 1916 ob Vardarju⁴²⁾. Zelo redek je tudi v Bolgariji; pogostejši pa v Dobrudži, kjer redno gnezdi⁴³⁾. Tudi v Rumuniji je najredkejši lunj in se prikaže le ob selitvi.

Na Poljskem gnezdi ob rekah, na močvirnih mestih, pa tudi po ledinah in travnikih še precej pogosto⁴⁴⁾. Dalje proti severu je vedno redkejši⁴⁵⁾, dokler v severni Rusiji popolnoma ne izgine⁴⁶⁾.

Naštevajo ga med pticami v okolici Carigrada, ne da bi natančneje povedali, če je ondi stalen, ali če se prikaže ob selitvi, ali prezimuje⁴⁷⁾. V Mali Aziji ga opazujejo le ob selitvi; da bi ondi gnezdil, pa ni dokazano; pač pa prezimuje⁴⁸⁾. Na otoku Cipru je pogostejši kakor rjavi lunj in se prikaže jeseni⁴⁹⁾. Na otoku Malti ga opazujejo redkeje kakor druge lunje ob selitvi, ki se vrši istočasno z drugimi⁵⁰⁾.

³⁶⁾ O. M. Sch. 1898, 322.

³⁷⁾ Die Vogelsammlung itd., 16, št. 175—176.

³⁸⁾ O. J. 1900, 183; 1901, 57, št. 138.

³⁹⁾ Glasnik zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini 1906, 213.

⁴⁰⁾ O. J. 1891, 216, št. 12.

⁴¹⁾ Spisak ptica u muzeju srpske zemlje. Prosvetni glasnik 1904, 22 (priloge). — E. Dombrowski, Grundlagen einer Ornithologie Nordwestserbiens. Wissenschaftl. Mitteil. itd. 1897, 10, št. 23.

⁴²⁾ O. M. Sch. 1917, 239, št. 37.

⁴³⁾ J. f. O. 1859, 381, št. 25; 1877, 62. Aquila 1898, 111; 1909, 162.

⁴⁴⁾ J. f. O. 1917, I. zv., 105; II. zv., 288, št. 44; 1918, 298, št. 62. O. M. Sch. 1916, 233.

⁴⁵⁾ O. J. 1891, 216, št. 12.

⁴⁶⁾ J. f. O. 1853, 282.

⁴⁷⁾ August Mommensen: Griechische Jahreszeiten. Heft III, 178. — O. J. 1904, 155.

⁴⁸⁾ O. J. 1891, 182; 1892, 13, 18. — J. f. O. 1908, 563.

⁴⁹⁾ O. J. 1891, 216, št. 12.

⁵⁰⁾ Ornith. VIII letn., 149.

V Italiji se prikaže posamezno poleti, gnezdi semteritje, pa tudi v dolini ob Padu; v južnih pokrajinah je dozdevno bolj razširjen kakor na severozapadu, kjer je naravnost redek. Ob spomladanski selitvi je številen v Liguriji, v Kalabriji in na otoku Malti; na Sardiniji je zelo redek⁵¹⁾. Na otoku Capri ga je opazoval dr. A. Koenig⁵²⁾. Na Balearskih otokih je menda tudi precej redek, v Španiji (Malaga, Valencia itd.) gnezdi⁵³⁾. V Egiptu je ob selitvi ne posebno številen⁵⁴⁾.

Lunj beloritec je torej poletna ptica, ki gnezdi po zmerni Evropi, Aziji in severni Afriki, prezimuje pa v Indiji in Afriki do rta Dobre nade. Najljubše so mu samotne, prostrane ravnine z vodo, posebno zelo obsežna polja, veliki travniki in nizke, močvirne pokrajine, kjer raste semtertje vrbovje in drugo grmovje. Drži se nižav kakor njegovi sorodniki in iščemo ga zastonj po gorah ali po gozdih. Le izjemoma se zaleti v gorate kraje, podobne nizko ležečim, vlažnim košenicam. Take prostore si poišče tudi v stepi, če jih namaka kako vodovje; odondod obiskuje potem suhe pokrajine. Z juga se začne vračati že v začetku marca in pomladanska selitev traja skoraj do konca aprila; oktobra se začne jesenska selitev; le semtertje prezimuje kak lunj beloritec v srednji Evropi.

Lunj beloritec je pravi pritlešni sokol, ki preživi vse svoje življenje na zemlji ali tik nad zemljo. Le ob paritvi ga vidimo večkrat paroma vzleteti in občudujemo njegovo umetno letanje. Sicer leta hitreje, lažje in vztrajneje kakor njegov precej večji sorodnik rjavi lunj; vendar njegovi poleti niso nikdar tako obsežni. Leti lastavici ali galebu podobno; če se pa dvigne od tal, je močno podoben kozomolzi. Leta od zore do mraka, večinoma v precej omejenem okrožju. Če se usede, da se odpočije, se zgodi to le za nekaj trenutkov.

Samica je neprimerno mirnejša kakor samec, posebno ob gnezditvi, in ljudstvo je radi njene neznatnosti niti ne opazi. Samec pa je med najlepšimi in najzalšimi pticami, ki jih premore naša domovina. Njegovo živahno, nemirno obnašanje zelo oživilja enolično ravnino; vitka ptica, srebrno bleščeča v solnčnem svitu, miče in osupne opazovalca, navajenega v srednjeevropskih deželah na ujede temnih barv. Prenočuje v žitu, gosti travi, goščavi, včasih tudi v ločju; za silo so dobri tudi mejniki, koli, znamenja ob potih itd.; vedno je prenočišče na tleh ali tik tal. Skrbno se ogiblje drevja in gozdov; tudi če gnezdi v mladem lesovju, se ne usede nikdar na drevo. Kadar treslja, je obrnjen vedno proti vetru⁵⁵⁾.

⁵¹⁾ J. f. O. 1865, 67, štev. 25.

⁵²⁾ J. f. O. 1886, 515.

⁵³⁾ Falco 1914, Sonderheft, 112.

⁵⁴⁾ J. f. O. 1907, 576.

⁵⁵⁾ O. J. 1914, 39.

Poišče si rad družbo svojih vrstnikov in sorodnikov; največkrat so ga opazovali v družbi lunja dolgorepca, posebno ob selitvi, ki se vrši vedno podnevi⁵⁶⁾. Ogiblje se vselej in povsod svojega smrtnega sovražnika človeka, in le ob kakem vogalu, kjer nima zadostnega pregleda, ga je mogoče presenetiti. Na tleh je manj bojazljiv in plašen, tako da se mu lahko približamo na malo korakov.

O glasu tega lunja skoraj do konca preteklega stoletja ni bilo nič znanega, dokler ni l. 1898 nastopil dr. Müller-Liebenwalde s svojim opazovanjem, trdeč da naša ptica mekeče, kakor je to splošno znano o kozici, kakor nekateri trdijo o pribi in kakor smo že slišali o močvirni uhari. To meketanje proizvaja lunj po mnenju pisateljevem s kreljutni, držeč jih navpik kvišku, potem se pa vrže naravnost proti tlom⁵⁷⁾. To študijo je potem l. 1909 in 1912 poglobil in podpolnil dr. E. Hesse, ki je opazoval v daljni okolici Berlina vse 4 lunje in pa močvirno ubarico, kako letajo in se glase ob paritvi⁵⁸⁾. Svatovsko petje lunja beloritea sploh ni tako ognjevito in živahno kakor ono rjavega lunja, in njegovo letanje ob paritvi je tudi zmernejše. Navadno zamekeče 2—5 krat „ke . . . ke“; s temi glasovi preneha pogosteje kakor pepelasti splevec in kroži večkrat, ne da bi se oglasil. Po končanem letanju se zakadi navzdol, posebno če se prikaže samica. Skoraj brez fofotanja se spusti položenih kreljuti s strme višine deloma globoko doli, se prekopicne vmes večkrat zaporedoma, včasih se prekucne tudi naprej; tako prekopicovaje se glasi večinoma samec „ke . . . ke“. Sploh se strinjajo zgoraj omenjeni glasovi pepelastega spleveca samca, samice in mladičev, popolnoma z onimi lunja beloritea. Včasih se glasi samec, kadar se dvigne v zrak, s kratkim „ke“ ali „kve“; samica, ki je v strahu zaradi mladičev, pa ponavlja 5—8 krat glasno „tje . . . tje“⁵⁹⁾. Dobbrick omeni še nežni in tihi dvozložni glas „tjak tjak“ ali „tjuka tjuka“, kakor opozori samec samico, če je prinesel plen. — Svatovsko petje slišimo od začetka aprila do srede junija. Najživahnejše je to petje vseh treh dozda omenjenih vrst v jutranjih in dopoldanskih urah, potem popoldne do 4. ure; vendar je vse odvisno od vremena; posameznih vrst ne zadržuje tudi dež ne, čeprav v potokih lije. Prezimujočega lunja še niso slišali glasiti se.

Na jetništvo se hitro navadi, bodisi da mladega vzamejo iz gnezda, bodisi da ujamejo obstreljenega starega ptiča. Brez obotavljanja se uda v svojo usodo, postane krotek in zaupljiv, kakor nobena druga ujeda. Njegova kri ima 41'4⁰ C gorkote⁶⁰⁾.

⁵⁶⁾ O. M. Sch. 1901, 42; 1902, 55.

⁵⁷⁾ Meckernde Vögel. D. J.-Z. 31. zv., 305—307, 397, 441—442.

⁵⁸⁾ Über Balzflüge und Stimmen der Weihen und der Sumpfohreule. J. f. O. 1912, 481—494.

⁵⁹⁾ O. M. Sch. 1904, 135.

⁶⁰⁾ O. M. Sch. 1902, 490.

Hrana lunja beloritca je ista kakor živež pepelastega splinea. V slast mu gredo posebno miši, krti, hrčki, mladi zajci, žabe, ob gnezditvi ptičja jajca in žuželke; tudi mladih ptic ne zametava. Gugavo in omahljivo leta nizko nad visokim žitom in gosto travo, preseneti marsikako ptico kakor: tukalice, liske, vsakovrstne močvirne in povodne ptice, pa tudi škrjance, prepelice in druge na tleh živeče ptice; starih jerebic ne napada, ker so mu pretežke. Po mnenju dr. Jeločnika je lunj beloritec edini lunj, ki poprime, če prilika nanese, tudi večjo divjačino: jerebice, mlade zajce itd. Mlade ptice, dokler niso še godne, in stare, kadar se skubejo, poizkusi utruditi in potem ujeti. Svoj plen požre navadno na mestu.

V zraku ne more ujeti nobenega ptiča. Najraje lovi in se klati okoli v mraku do noči, in sicer v bližini svojega prebivališča; podnevi se poteplje cele milje daleč po svojem lovišču ter se prikaže večinoma vsak dan ob isti uri na istem mestu. Pri stepnih požarih v notranji Afriki lovi v družbi lunja dolgorepca in drugih ujed kobilice, raztrgavši jih leteč⁶¹⁾. V vzhodni Rusiji se živi od odpadkov⁶²⁾. Posebno mladiči se branijo hrane v koseih, ki presegajo hroščevo velikost. Voda mu je neobhodno potrebna.

Lunj beloritec gnezdi od Anglije in Francije proti vzhogu do južne Rusije in Turkeстана, Altaja in severozapadne Mongolije; proti jugu do južne Španske, severnega Maroka in severnega Alžira. Gnezdo si postavi na enake kraje kakor pepelasti splinec; in je tudi iz enakih snovi zneseno: na travnikih ali poljih, tudi na robu trstja, v posameznih grmih, na obsežnih travnikih in po ločnatih mečavah, ter je vedno dobro skrito, tako da ga je zelo težko najti, posebno ker se te nestalne ptice z obsežnim loviščem drže, dokler nimajo še mladičev, le zvečer, ko se je že stemnilo, blizu gnezdišča. V južni Španiji in v Maroku, potem ob dolnji Donavi gnezdi v naselbinah, mnogo parov gnezdo tik gnezda. Gnezdo, ki je vedno na tleh, je veliko in visoko znešeno iz suhljadi in mečičevja; plitva kotanja je postлана z mahom, dlako ali perjem; najdejo se pa tudi gnezda s prav pičlo podlago.

Gnezdilna doba traja od srede aprila do konca maja. Samica znese samo enkrat na leto, 4—5, redko 6 jajc, ki so zelo podobna jajcem pepelastega splinea, samo da so nekoliko manjša; ločijo se težko zanesljivo vsaksebi; treba je pri tem skrajne previdnosti. Jajca merijo poprečno največja 45.3×34.5 mm, najmanjša 36×31.8 mm; tehtajo najtežja 2.887 g, najlažja 1.762 g. 100 jajc (59 Jourdain, 41 Rey) meri poprečno 41.54×32.67 mm, največji 46.5×32.5 in 42.5×35.7 mm, najmanjši 36×31.8 in 41.5×29.6 mm. Barve so apnenobe, ki vleče na višnjevkasto, (sveža so bolj višnjevkasta); maroge prihajajo od snovi v gnezdu

⁶¹⁾ J. f. O. 1868, 212.

⁶²⁾ J. f. O. 1878, 90.

in od nesnage. Oblike so zelo različne, navadno so pa kratka in trebušasta, zelo podobna sovjim jajcem. Lupina je tenka in brez bleska, enakomerno drobnega zrna in malo vozalasta. Proti luči je lepo zelenovišnjevo prozorna. Temeljna barva je večinoma svetlejša in nežnejša kakor pri pepelastem splinecu.

Samica znese vsakih 24 ur eno jajce ter obsedi precej na prvem jajcu. Samica izvali v 21 dneh, in ti presledki se poznajo tudi na mladičih. Po Dobbricku, ki je opazoval lunja beloritea ob gnezditvi ob dolnji Visti, se izležejo mladiči tudi v presledkih po 24 ur in izprva si ne znajo in ne morejo pomagati; niti glave ne morejo držati pokoncu. temveč ostanejo prvi dan tako kakor so bili v jajcu; nekateri so celo popolnoma slepi. Že iz načetega jajca se sliši nežno čivkanje, ki postaja od dne do dne krepkejša ter je podobno zategnjenim, zelo se tresočim glasovom odrasle samice, kadar prosjači za plen. Izprva čivkajo mladiči tudi tedaj, če zagledajo sovražnika. Kmalu pa opuste mladiči čivkanje, kadar se jim bliža nevarnost, ter se postavijo razprostrti peruti in široko odprtega kljuna v bran in strah. Ko mladiči postanejo krepkejši, se napadeni prevalijo polagoma vznak ter bijejo s kremplji okoli sebe; začetka se branijo s kljunom, potem pa največ s kremplji.

Kepčki, ko izležejo iz lupine, so pokriti z belim, redkim puhom, ki jih ne ščiti pred mrazom; z desetim dnem se pokaže vmes rumenkasti puh in med njim izgine v malo dneh prvi beli. Ta drugi puh je zelo gost in dolg. Na tilniku pa se prikaže neka okrogla lisa z belim puhom. Približno 13. dan se pokažejo banderica letalnih peres prvega reda in se začne razvijati mladostno perje. Čez nekaj dni se prikažejo letalna peresa druge vrste s tulci repnega perja vred. Mladostno in drugo puhasto perje zraste na glavi nazadnje. 40. dan so mladiči godni, t. j. proti koncu julija; zato pokončajo kosei in ženjice mnogo mladičev. Valeči samici prinaša samec neutrudljivo hrano.

Najhujši in neizprosen sovražnik mu je človek, sploh pa ima enake neprijatelje kakor pepelasti splinec, V njegovem perju in v drobu živi nekaj prav nadležnih zajedalcev; poznamo jih dozdej skupaj 10 vrst. Pribe so mu grozno gorke in se zaletavajo vanj, če se prikaže v njihovem gnezdilnem okrožju, odkoder ga večinoma prepode; sčasom se pa privadijo drug na drugega, če bivajo delj časa blizu skupaj.

Ker je zelo plašen, ga je kaj težko ustreliti, razen blizu gnezda, kjer je pa še vseeno močno previden. Najlažje ga ustrelimo iz zasede na mestu, kjer redno vsak dan ob istem času mimo leti. V pasti ne gre posebno rad in se ujame le, če so za vabo žive miši ali vrabci. Pri kolibi se tudi redkokdaj prikaže in se obnaša kakor pepelasti splinec. Najboljši čas za ta lov je ob jutranjem svitu in v mraku, zgodnja jesen, in najugodnejši kraj za kolibo je ob poljskih robovih in grmovju. Nad uharico pride

posamezen ali tudi v družbi drugih lunjev; približuje se nizko, oglasi se redkokdaj, zaleti se semtertje plitvo in neredno, ne treslja nikoli in se usedo zelo redkokdaj na drevo; rad pa se spusti na malo vzvišena mesta, kakor na kupe kamenja, na krtine itd. Previden ni posebno in se ustrelji lahko tudi brez kritja. Velika uharica se ne zmeni dosti zanj in zato je treba kolikor mogoče hitro streljati; klicati se nikdar ne sme⁶³⁾. Blizu gnezda se zaletava jezno v uharico ter se vrne, tudi če so že nekolikokrat nanj streljali. Na Ogrskem je celo loven⁶⁴⁾.

Pokonča mnogo miši, kobilic in bramorjev. Poleg te gospodarske koristi občudujemo njegovo mično zunanost in umelno letanje, ko jasnega dne v pozni spomladi srebrnobeli samec kroži v sinjem zraku blizu tam, kjer samica vztrajno vali na svojem skrbno skritej gnezdu. Zato in pa menda, ker je lunj beloritec v Britaniji zelo redek, ga je uvrstil sicer praktični ali za naravo vendar dovzetni Anglež med one ptice, ki jih zakon z rjavim lunjem in pepelastim splincem vred celo leto ščiti pred sovražnim zalezovanjem⁶⁵⁾.

Ob valitvi, ko je treba prinašati skrbno valeči samici obilega plena, in ko je pozneje treba pitati nenasitne mladiče, pokonča marsikatero gnezdo in ugrabi tudi nekaj starcev. V 16 želodecih, ki so jih preiskali Chernel, Roerig in Rey je bilo 38 % koristnih in 62 % škodljivih ostankov, zato ga tudi prištevajo škodljivim ujedam. Kar pa na jugoslovanskem ozemlju menda nikjer ne gnezdi ali pa prav redko in tudi ob selitvi ni posebno pogost, ga vzamem v obrambo kot naravni spomenik, ki ga je treba ščititi, dokler se nahaja v zmernej številu, da se ohrani in ne zatre.

Lunj dolgorepec, *circus macrurus* (Gm.).

Navadna imena. Slovensko: lunj dolgorepec, stepna kanja, dalmatinska kanja (Sajovic); srbo-hrvaško: eja dalmatinska; češko: moták jižní; poljsko: błotniak blady; rusko: lun stepnoj; nemško: Steppenweihe, blasse Weihe, blassgraue Weihe, grauweiße Weihe, dalmatinische Weihe, Mittelweihe; italijansko: albanella chiara, albanella mezzana, albanella pallida, albanella bianca, albanella dalmatina, albanella siciliana; francosko: busard blaford busard de Swainson; angleško: Pallid Harrier, Pale Falcon.

Znanstvene označnice: *Circus macrurus*, Gmelin. *Circus swainsonii*, Smith. *Circus superciliaris*, Smith. *Circus cyaneus*, Franklin¹⁾. *Circus albescens*, Lesson. *Circus pallidus*, Sykes. *Circus dalmatinus*, Rüppell. *Circus aequipar*, Pucheran. *Falco macrurus*, Gmelin. *Falco pallidus*, Schlegel. *Accipiter macrourus*, Gmelin. *Strigiceps pallidus*, Bonaparte. *Strigiceps Swainsoni*, Bonaparte. *Strigiceps desertorum*, Brehm. *Glaucopteryx pallidus*, Kaup.

⁶³⁾ Georg von Otterfels, Die Hüttenjagd, 91, šte. 28. — Hüttenvogel, Die Hüttenjagd mit dem Uhu. III. Aufl. 112, šte. 3.

⁶⁴⁾ O. M. Sch. 1895, 129.

⁶⁵⁾ O. M. Sch. 1894, 88.

¹⁾ ne: *circus cyaneus*, Linné.

Keyserling-Blasius, Die Wirbeltiere Europa's, XXXI, štev. 37, 141, štev. 37. — *H. Graf v. der Mühle*, Beiträge zur Ornithologie Griechenlands, 22–23, štev. 28. — *Dr. R. A. Lindermayer*, Die Vögel Griechenlands, 32, štev. 35. — *Fritsch*, 49–50 (tab. 9, sl. 8, tab. 10, sl. 2). — *Fritsch*, Die Vögel Böhmens, J. f. O. 1871, 182, štev. 27. — *Dr. Wilh. Blasius*, Über die plastischen Unterschiede der vier europäischen Weihen-Arten (Gattung *Circus*). J. f. O. 1877, 75–80. — *Museum imenia Dzieduszyckich we Lwowie* 1880, 23. — *G. Kolombatović*: Osservazioni sugli uccelli della Dalmazia. Settimo programma dell' i. r. scuola reale superiore in Spalato per l' anno scolastico 1879–80, 10. — *Isti*: Catalogus vertebratorum dalmaticorum. Godišnje izvješće c. k. velike realke u Splitu za školsku godinu 1887–88, 10, štev. 33. — *Dr. Bern. Schiavuzzi*: Materiali per un' avifauna del territorio di Trieste fino a Monfalcone e dell' Istria. Bollettino itd. 1883, 9, štev. 19 (d' estratto). — *Ornis Vindobonensis*, 24. — *Madarász*: Z. f. O. 1884, 246. — *Dr. Radde*: *Ornis caucasica*, 111–112, štev. 35. — *Ornis Carinthiae*, 40, štev. 29. — *J. Frivaldszky*, *Aves Hungariae*, 4–5, štev. 6. — *Ornis balcanica*, II. zv., 107; III. zv., 324–325; IV. zv., 93. — *Mojsisovics*: Das Tierleben der österreichisch-ungarischen Tiefebene 136, 204. — *H. Holewa*: Die Vogelfauna in Schlesien, 26, štev. 270. — *Naumann*: V. zv., 284–289, tab. 59. — *Brehm*: 6. zv., 393. — *Gjurašin*, dio II., 102. — *J. Thienemann*: Einiges über die Steppenweihe (*Circus macrurus*). D. J.-Z. 38. zv., 306–308, 321–324. — *Reichenow*: 72, štev. 175. — *P. Dr. Fr. Lindner*: Zum Vorkommen der Steppenweihe (*Circus macrurus* [Gm.]) in Mitteleuropa während der letzten 12 Jahre, mit besonderer Berücksichtigung der diesjährigen Invasion. O. M. Schr. 1902, 51–59. — *Hennicke*: Die Vögel Mitteleuropas, 198–201, tab. 55. — *C. Dott. E. Arrigoni Degli Oddi*, Manuale di ornitologia italiana, 17–19, štev. 9 (posebnega dela). — *Hennicke*: 62, tab. 29, sl. 2. — *Georg von Otterfels*: Die Hüttenjagd, 91, štev. 29. — *C. G. Friderich-Bau*: Naturgeschichte der deutschen Vögel itd., 448–449. — *Dr. E. Schöff*, Ornithologisches Taschenbuch für Jäger und Jagdfreunde, 36. — *Schöff*, 378–379. — *Rob. Eder*, Die Vögel Niederösterreichs, 12. — *Dr. E. Klein*, Naši ptici, 87, štev. 179. — *K. Kněžourek*, Velký přirodopis ptáků, I. díl, 648–649. — *Hüttenvogel*, Die Hüttenjagd mit dem Uhu, 112–115. — *Ornis Romaniae*, 590–593. — *Reichenow*, Die Vögel, I. zv., 384. — *W. Hagen*, Die Vögel des Freistaates und Fürstentums Lübeck, 64, štev. 125. — *F. Tischler*, Die Vögel der Provinz Ostpreußen, 154–155, štev. 137. — *Hartert*, 1142–1143, štev. 1576.

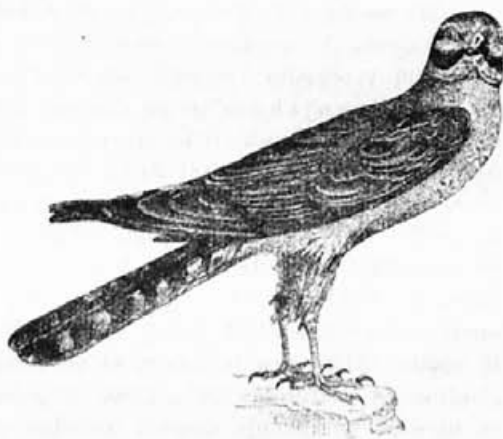
Rey, 52–53, tab. 13, sl. 8 in 9. — *G. Krause*: Oologia universalis palaearectica, seš. 74. — *A. Szielasko*: Die Bedeutung der Eischalenstruktur itd., J. f. O. 1913, 288–289, štev. 280.

* * *

Venec zelo razločen, spreadaj nepretrgan, višnjevkastobel. 1.—3. letalno pero na notranjem, 2.—4. letalno pero na zunanjem bandercu na koncu oglati izrezano; zareza na notranjem bandercu 1. letalnega peresa sega do krovnih peres roke ali pa jih presega kvečjemu za 10–12 mm; 3. in 4. letalno pero skoraj enako dolgo in najdaljše (slika na str. 79). Zložene perutnice ne dosežejo nikoli konca repa. Zgoraj siv, spodaj bel, srednja repna peresa siva, zunanja in gornja krovna repna peresa sivo in belo pasasta. Kljun svetlo rožnatočrn. Noge in voščenica rumene.

Lunj dolgorepec je v marsičem nekaka mešanica med pepelastim splincem in lunjem beloritem, tako da so ga dolgo časa imeli samo za premeno lunja belorita. Precej manjši in šibkejši kakor pepelasti splinec je komaj večji od lunja belorita. Najlažje razločujemo vsaksebi odrasle samce vseh treh vrst, potem mlade ptice in samice pepelastega splinca in lunja dolgorepca, zelo težko pa te od mladih ptic in samic lunja belorita. Lunj dolgorepec ima izmed vseh treh vrst najrazločnejši venec. Star *samec* je zgoraj bledomodro rjav, spodaj bel; bela so spodaj tudi letalna peresa, kar razločuje letečega že oddaleč od obeh sorodnih vrst; perutnica ima spodaj po sredi podolgasto črno prižo. Gornja krovna repna peresa so bela in sivo pasasta. Stare samice so zgoraj temnorjave z rjastorumenimi lisami, spodaj na belem dnu rjastorumeni črtane; srednja repna peresa so črnorjava in sivorjava, zunanja temnorjava in belo pasasta, gornja krovna repna peresa so bela. Mlade ptice se razločujejo od samic po enakomerno rjastorjavi spodnji strani, ki je včasih pisana, včasih pa brez marog (O. M. Sch. 1892. 382).

Po dolgem meri 430—520 mm, peruti 335—375 mm; kljun v loku 24 mm in rep 210 mm; čez razprostrte peruti ima pa 1000 mm. Noge so dolge, ali ne posebno močne. Krak je tanek, spredaj je gornja četrtina pernata in ima 16—18, na zadnji strani 10—14 deščic. Goli deli so rumeni. Prsti so kratki in slabi, spodaj mrežasti; zgoraj imajo deščice in sicer: zunanji prst 6—8, srednji 13—16, notranji in zadnji prst pa 4—5. Prsti imajo ne posebno velike peščaje, med zunanjim in srednjim prstom je kožica. Kremplji so tanki, ostri kot igla, ne posebno zakrivljeni in črni. Mere so te-le: krak 70 mm;

Po Friču — Alb. Struna.

Lunj dolgorepec, *Circus macrourus* (Gm.).
(mladič).

	brez kremplja	kremplj v loku	kremplj v tetivi
zunanji prst	20—23 mm	11—13 mm	8—9 mm
srednji prst	28—30 mm	18—20 mm	12—14 mm
znotranji prst	15—18 mm	15—19 mm	12—13 mm
zadnji prst	15—17 mm	21—24 mm	13—16 mm

Naslikana noga (tab. XIV, sl. 2) je neke mlade, 3. septembra 1901 pri Deersheimu ustreljene samice.

Lunj dolgorepec je ptica južnovzhodne Evrope. Njegova prava domovina so široke stepe Rusije in Azije; proti zapadu se zaleti le redkokdaj. Mladiči se prikažejo poleti semtertja v velikih množinah na zapadu. L. 1897 in 1901 so opazovali v Nemčiji dva taka vpada. L. 1897 so opazili prvo ptico 2. avgusta, l. 1901 pa dne 21. julija; svoj višek je dosegla invazija to leto 23. avgusta in je ponehala v začetku oktobra. Pozneje se je prikazal v večjem številu še l. 1909 in 1911. Semtertje se prikažejo v pokrajinah okoli Vzhodnega morja.

Med Čehoslovaki je zelo redek gost z vzhoda; aprila 1852 so ga ustrčili na Moravskem polju (Verh. d. zool.-bot. Ver. 1852, 41). V Šleziji je ob selitvi redek. V Galiciji je spomladi in jeseni sploh pogostejši kot lunj beloritec; po vzhodni Galiciji pa najbrže tudi gnezdi (J. f. O. 1897, 440, štev. 167). V Bukovini je stalen²⁾. Na Poljskem gnezdi in je posebno ob selitvi najpogostejši lunj (J. f. O. 1918, 298—299).

Na ozemlju Jugoslavije se zlivata južni in vzhodni pas njegove razširjenosti. V zapadnem delu je zelo redek n. pr. na Primorskem in potem v sosedni Furlaniji. Na Koroško se le redkokdaj zaleti.

Na Kranjskem so ga dognali šele v začetku tekočega stoletja, ker so ga zamenjavali z drugimi vrstami. Dr. V. Jelčnik pravi, da je 1902 njegov na bojišču padli brat Mirko, stotnik bos.-herc. pešpolka št. 2, ustrelil ob Savi pri Poganiku nad Hotičem staro lepo samico; trdi nadalje, da pridejo ob selitvi na Kranjsko posebno mladiči, ki jih zamenjavamo z mladiči ali samicami lunja beloriteca. Dne 16. novembra 1908 je ustrelil Ivan Zlate pri Voklem na Gorenjskem mlado samico, ki se nahaja v deželni muzeji (Carniola 1911, 145). Na Ljubljanskem barju je bila ustreljena 6. aprila 1910 ptica te vrste, ki se nahaja sedaj v zbirki rajnega Jos. Poklukarja (Carniola 1911, 190). V golši je imela kašasto vsebino, ki se ni dala natančneje določiti, želodec pa je bil prazen. V svoji zbirki imam mlado samico, ki jo je ustrelil za „kragulja“ dne 7. maja 1911 pri Višnji gori 12 letni sin logarja Stepica, ko je prišla po piščanca na dvorišče (Lovec 1911, 91). Ta ptica je zanimiva iz več vzrokov: dognano je namreč, da se mlade ptice iz prezimovališč vrnejo spomladi tja, kjer so se izvalile, in ker ima lunj dolgorepec precej omejeno lovišče, mislim, da je bila kje v bližini izvaljena, iz česar se da sklepati, da torej ta vrsta na Kranjskem gnezdi.

Na Hrvaškem so opazovali lunja dolgorepca le ob selitvi aprila in maja ter septembra in oktobra. V Narodnem muzeju v Zagrebu je 17 lunjev dolgorepcev iz mesecev februarja, aprila, septembra, oktobra in decembra (Glasnik hrv. naravoslov. društva 1902, 43). Če so ga v baranjski županiji opazovali ozir. če ga niso zamenjali s prejšnjo vrsto, ni dognano.³⁾

²⁾ V. Jahresbericht, 1886 itd. 66, štev. 32. — O. J. 1894, 142.

³⁾ Prof. A. v. Mojsisovics: Zur Fauna von Bellye und Darda. Mitteil. d. naturw. Ver. f. Steierm. 1882, 176.

Zapiski iz ptičjega življenja

na Kranjskem v letih 1917—1918.

Spisal Dr. GVIDON SAJOVIC.

Zima 1916/17 je prizanašala izredno dolgo s svojo ostromostjo. Novo leto je bilo še toplo in solnčno kakor Velika noč. Kmalu pa se je nebo pooblačilo, pričelo je deževati, in ko je začela vleči rezka burja, smo dobili dokajšno plast snega. Koncem januarja je zavladal suh, oster mraz, ki je trajal do marca in je prignal divjačino, zlasti pa ptice v bližino človeških bivališč. Na drevju ob Resljevi cesti sem opazoval 28. jan. *modre sinice*, ki so z otožnim zateglim glasom poletavale od veje do veje, kjer so stikale za mrčesom in njegovo zalego. *Kosi*, *taščice*, *ščinkavčev rod* itd. so prišli v Ljubljani prav do gospodarskih poslopij. V drugi polovici februarja so prihajale jerebice zlasti na severni strani Ljubljanskega mesta prav do hiš: na dvorišča, pred hleve in gospodarska poslopja, zatekale so se po živež celo v veže. Zjutraj so bile tako premrle in oslabele, da so jih ljudje lahko z rokami lovili. 4. februarja je sicer že zadonel ščinkavčev „griču“ raz kostanja v šolskem drevoredu v Ljubljani; toda zima se zanj ni zmenila, umolkniti je moral. Na Gorenjskem so našli januarja in februarja mnogo vsled mraza in gladu poginulih ptic, zlasti nenavadno veliko sov je končalo na ta način. Samo g. R. Šega v Radovljici je prejel v tem času 15 poginulih sov, med njimi največ *malih uharic*, asio otus (L.), (Waidmannsheil 1917, 190.) Prve dni marca je vladalo spremenljivo vreme. Večinoma je bilo oblačno, nekaj dni (od 4. do 8.) je zapadel obilen sneg, potem pa je dobilo zopet solnce premoč in je blagodejno obsevalo prirodo, budeč v njej novo življenje. Po nasadih in šumah ljubljanske okolice so donele krepke *ščinkavčeve* popevke, raznovrstne *sinice*, *brglezi*, *strnadi*, *zelenci* in *taščice* so se jim marljivo oglašale raz drevja in grmičevja, 8. III. 1917 sem čul proti večeru (jasno in toplo) tudi že prvo *kosovo* požvižgavanje. Tudi v kranjski okolici so se oglašale ta čas navedene ptičje vrste. Toda selilk iz juga še ni bilo opaziti in tudi 18. do 19. marca še ne, dasi-ravno je bilo izredno toplo in solnčno.

Koncem marca in v začetku aprila je zavladalo zopet izpremenljivo in deloma vetrovno vreme. V velikonočnem tednu je izginil sneg v nižini popolnoma, v alpah je še ostal in tekom meseca še večkrat nanovo zapadel. Ta čas je pripeljal tudi prve selilke:

28. marca je zakukala v Adlešičih *kukavica*, 1. aprila so čuli v Adlešičih *slavčevo* petje, 4. aprila se je oglasila v Kokrskem dolu pri Kranju prva *siva penica*, 6. aprila se je vzdignil nad primskovskim poljem prvi *škrjanec*, 9. so prišle v Kranj prve *lastovice*, 12. je zažvrgolel raz drevje za državno gimnazijo v Ljubljani *grilček*, 17. apr. se je pokazal v Adlešičih *slegur*, 26. pa *kobilar*. In tako so prihajale naše selilke druga za drugo vendar ne v tolikšnem številu kot običajno. Sprejemali so jih solnčni pomladanski dnevi.

Vobče je bila tudi pomlad za gnezditve ugodna. V poletju pa je nastopila huda vročina in ž njo velika suša. Med 20. in 22. julijem so se speljali v Kranjski okolici (Čirčiško in šenčursko polje, Struževo, Savski drevored pri Kranju, Šmarjetna gora, Stražišče) *rjavi srakoperji*, opazil sem jih več gnezd. Vobče pa je primanjkovalo žužkojedim pticam vsled nastale suše potrebnega živeža, zato mnoge izmed njih niso v drugič gnezstile. Mnoge so nas predčasno zapustile, da so si poiskale novih, boljših prehranjevalnih pokrajin, ali pa so se pomaknile proti jugu. Koncem avgusta je bilo le še malo število žužkojedih selilk pri nas. Ostale pa so lastovice, ki so se to leto v običajnem času podale na pot. Odletele so med 6. in 14. septembrom; zadnjo jato potujočih lastavic sem opazoval v Ljubljani dne 14. septembra. V Adlešičih so videli zadnje lastovice 11. oktobra, kar je pač pripisovati izredno topli in solnčni jeseni, ki je zadržala nekatere selilke pri nas preko njihovega časa. V drugem tednu oktobra je nastopilo večinoma deževno in hladno vreme, po planinah je zapadel sneg, vendar pa nadaljno jesensko in poznejše zimsko vreme nista delala pticam prevelike sile. V dolini smo dobili prvi sneg 25. novembra ponoči, ostrejši mraz pa je pritisnil šele v drugi polovici decembra. Naše stalne ptice in prezimovalke so dobile zunaj dovolj hrane, zato so bila krmišča, kolikor so jih pri splošnem pomanjkanju med vojno po mestih postavili, večinoma prazna.

Hujše je pritisnila zima po novem letu 1918. Zavladal je oster mraz, ki je obdržal ledeno odejo. Toplomer je zjutraj nekolikokrat pokazal — 20° C. Šele v drugi polovici januarja se je zjužilo in med 20. in 22. januarjem je izginil sneg v ljubljanski okolici, tudi v kranjski so ga pregnali solnčni žarki na vseh prisojnih mestih. Tačas so se prikazale prve selike: 22. I. so čebljale po strehah nad Dunajsko in Marije Terezijo cesto prve *kavke*, 26. I. pa se je vozila pri solčnem vremenu ob 11½ dopoldne nad Križankami prva *postolka*. Februarja se je vreme zopet spremenilo; nastal je nov mraz. Zato smo opazovali oba prva meseca v novem letu isto bedo v ptičjem življenju kakor v prejšnjem letu.

Vendar je bilo februarja tudi nekaj toplih dni, ki so privabili k nam nekatere selilke: 8. II. sem videl nad ljubljanskim mestom več tisoč *kavk*, 23. II. pa v Kranju prvi par *lastovic*. V Adlešičih so videli 13. II. prvo jato *škorcev*, 1. III. pa prvo *belo pastaričico*. Marčevo vreme je bilo še ugodno, zatem je nastopilo spremenljivo večinoma deževno vreme, ki je trajalo celo leto. Ker sem koncem marca težko obolel, mi ni bilo možno opazovati dohoda naših selilk. Med 7. in 18. aprilom je bilo vendar le vsak dan vsaj nekaj solčnih ur in v tem času je vzbrstelo po ljubljanskih nasadih zelenje; 21. IV. je bil popoldne in zvečer močan naliv z gromom in bliskom; 26. IV. pa me je pozdravila iz Suyerjevega vrta prva *črnoglavka* s svojo ljubko popevko. Vesel sem bil tega pomladanskega pozdrava v bolniški postelji. Velik ljubitelj ptičjega sveta, g. Iv. Šašelj, mi poroča, da so v Adlešičih opazovali prve selilke v tem-le redu: 1. IV. *kukavico*, 14. IV. *slavca* in *lastovico*, 16. IV. *sivo čapljo*, 19. IV. *grlico*, 24. IV. *kobilarja* in 27. IV. *rjavega srakoperja*. Iz poročil posnamem, da so došle tudi to leto selilke v bolj pičlem številu.

Nestalno pomladansko in poletno vreme sta neugodno vplivala na ptičji zarod, ki ga je bilo manj kot prejšnja leta; posledice lanske suše, letošnje deževje in hlad so bili glavni vzroki. Tako n. pr. je došlo v Kranj to leto mnogo manj *lastovic* in več parov je vzgojilo le en zarod, k drugemu se niso pripravile. Tudi so se podale prej na jug; izginile so mahoma. Prejšnja leta so opazovali nekaj dni jate potujočih *lastovic*, ki so nekaj ur počivale v mestu in okolici; letos jih ni bilo. Tudi *škorcev* je bilo to leto v Beli Krajini veliko manj kot običajno. Vzrok temu je zopet pomanjkanje živeža vsled velike suše. Celo jeseni se niso vrnili tja v večjem številu, pokazali so se le posamezni. Jesen in zima nista delala pticam neprilik. Sredi novembra se je za nekaj dni zjasnilo, potem je padel sneg in pritisnil je nekoliko mraz, toda ne posebno občutljiv. December je pa bil pretežno deževen in brez mraza.

O izredno barvanih pticah mi je poslal nekaj podatkov g. I. Šašelj: Opazoval je v Adlešičih *albinistično rdečo taščico* 26. X. 1917, in *albinističnega škorca* 14. IV. 1918. V obeh slučajih je bil pojav delnega albinizma, ki se večkrat pojavi pri družno živečih ali v omejenih pokrajinah stalno bivajočih pticah.

O pticah na Kranjskem se je v teh dveh letih malo pisalo, vsaj kolikor je meni znano. Dr. J. Ponebšek je v svojem obsežnem delu „*Naše ujede*“ opisal rjavega in beloglavega jastreba, mrharja, brkatega sera, rjavega lunja, splinca, lunja beloritca in dolgorepea (Carniola 1916—19). Dr. Guido Schiebel je poročal o „*Schneeammern und Zwerg-*

trappe in Krain" (Journal f. Ornithologie 1917, II. 223—26). M. C. opisuje v sestavku „Die Höhlentaube" (Waidmannsheil 1918, Nr. 5, 98—102) življenje skalnih golobov v Trnovski jami na Krasu. Med besedilo je uvrstil 3 slike.

Ptičeslovni podatki so letos precej pičli, čemur sta prvi vzrok vojna in moja dolgotrajna bolezen, ki mi je celo leto onemogočila opazovanje. Izmed poročevalcev sta mi ostala samo še dva: g. Iv. Šašelj, župnik v Adlešičih in g. Iv. Cof, sodomerec v Kranju; prejel sem tudi nekaj posameznih poročil. Vsem se za zanimive podatke tudi na tem mestu zahvaljujem. Zapiski poročajo le o 51 opazovanih vrstah.

Dvojica žličaric - patka kašikarka ¹⁾ (*spatula clypeata* [L.]) - ♂ in ♀, je bivala v začetku marca 1917 nekaj dni na velikih mlakužah in ob potoku na travnikih za Bitnjem; 12. III. 1917 so jih ustrelili. Žličarica biva (po Gjurašinu) po močvirjih ob Savi in Dravi kakor tudi na livanjskem Blatu; v Dalmaciji je le prilično pozimi zelo pogosta. Vobče gnezdi na prikladnih mestih (velika močvirja, na obrežju polagoma tekočih rek i. p.) po Evropi, Aziji in Severni Ameriki, na zimo se pa zaleti do Senegambije, Somalilanda, Indije in do Srednje Amerike. Na gnezdišča se vrača navadno aprila, odhaja proti jugu oktobra. Ob selitvi se pokaže tudi v naših krajih in sicer včasih že marca in septembra. V začetku decembra 1899 so ustrelili na Savi pri Struževem nad Kranjem lepega samca te vrste, l. 1911 meseca marca pa na Blejskem jezeru. V ljubljanskem deželnem muzeju je 5 žličaric; 3 so brez vseh podatkov, izmed ostalih dveh je eno ustrelil Ad. Galle 30. marca 1893 na Ljubljani pri Ljubljani, drugo pa istotam T. Galle 30. novembra 1890.

Prlivka, čukavica (*oedinemus oedinemus* [L.]), se je pokazala v začetku marca 1917 na Gorenjskem. Ustrelili so jo 6. III. 1917 v Mišačah pri Radovljici. Bil je lep samec ²⁾. Po Schulzu ³⁾ je prlivka v ljubljanski okolici zelo redek gnezdilec.

Togotnika - grličar, pršljivac (*totanus pugnax* [L.]) - samca, so ustrelili 5. marca 1917 pri Bledu na Gorenjskem.

Malo dropljo — dropljica (*otus tetrax* L.) - je opazoval dr. Schiebel v okolici Dolenjega jezera pri Cerkljanskem jezeru 4. januarja 1915 ⁴⁾. Opazovani eksemplar je bil samica. Ta ptica le redkokdaj obišče naše kraje. V ljubljanskem deželnem muzeju so 4 male droplje: 2 sta bili ustreljeni na ljubljanskem barju l. 1860 in 1863; izmed ostalih dveh je eno ustrelil dr. H. Dolenc na Dolenjskem l. 1892, drugo pa dr. Janoš ob Savi pri Jesenicah l. 1895. Navedene 4 male droplje so bile ustreljene meseca decembra. Jeseni l. 1902 pa je zasačil g. Krejči malo dropljo na ljubljanskem barju.

¹⁾ Slovenskim izrazom sem dodal srbohrvatska imena.

²⁾ Iv. Šega, Waidmannsheil 1917, str. 190.

³⁾ Ferd. Schulz, Verzeichniss der in Krain beob. Vögel. Mittlg. d. Musealvereines für Krain 1890, 355.

⁴⁾ Dr. Guido Schiebel, Journal f. Ornithologie 1917, II., str. 223—226.

Bela štorlkja, roda biela (ciconia ciconia [L.]), je iskala hrane 17. junija 1917 kraj njive z ržjo pri Voglih pod Kranjem. Neki lovec, ki mu je bila ta dolgovrata in visokokraka ptica neznana, jo je iz nepoznanja ustrelil. Zanimivo je, da se je naselila štorlkja v tem času pri nas. Sredi aprila sta krožili dalj časa dve štorlkji nad Šmarjetno goro pri Kranju. V prvi polovici majnika 1918 se je ustavila jata štorkelj na Ljubljanskem barju.

Bobnarice — bukavac nebogled (bubanus stellaris [L.]) — so opazovali ob selitvi posamezne aprila 1918 v ljubljanski okolici, pri Domžalah, pri Medvodah in pri Škofji Loki.

Sivo čapljjo — čaplja siva (ardea cinerea L.) — so v zadnjih dveh letih pogostokrat opazovali v Beli Krajini in sicer: 27. VI. 1917 je ustrelil starega samca M. K. na Kulpi pri Adlešičih; 12. VII. 1917 je videl I. Š. sivo čapljjo ravnotam; 16. IV. 1918 in 25. VI. 1918 so jo opazovali na velikem kalu pod Preloko; 5. V. 1918 je letela nad Adlešiči; 1. VII. so jo videli v Tribušah, kjer jo splošno skozi celo leto večkrat opazujejo, in 2. IX. na Kulpi pod Preloko. Na Gorenjskem so opazovali sivo čapljjo 1. 1918 na Ljubljanskem barju v začetku maja, pri Medvodah in ob Sori pri Škofji loki junija.

Rjava čaplja, čaplja danguba (ardea purpurea L.) Sredi majnika 1918 se je mudilo nekaj rjavih čapelj na Ljubljanskem barju. Isti čas se je pokazala tamkaj tudi nočna čaplja, kvakavac (*nycticorax nycticorax [L.]*), za naše kraje precej redka prikazen. Opazovali pa so v preteku enega tedna le tri ptice te vrste.

Grivar, golub grivnjaš (columba palumbus L.), je po podatkih g. I. Š. stalen gnezdilec v radovljiškem okraju²⁾.

Skalni golob, golub sivi (columba livia L.), je gnezdil 1. 1917 v družbi grivarja v radovljiškem okraju. Najbrže je pregnalo streljanje tega gnezdilca kraških podzemeljskih jam na Gorenjsko²⁾. Ta golob je tipičen reprezentant kraškega živalstva.

Grlica, grlica divlja (turtur turtur [L.]), je prišla iz juga v Adlešiče 23. IV. 1917, leta 1918 so prve opazovali že 19. IV. zadnje pa 4. oktobra. Obedve leti je gnezdilo nekaj parov te plahe ptice v Kokrski debri pod Kranjem.

Rjavega lunja — eja pijuljača (circus aeruginosus [L.]) — so našli ustreljenega 5. III. 1917 v Kokrski debri pod Hujami pri Kranju. Bil je star samec z živahno pisanim perjem. Obširneje sem poročal o tej ptici v Carnioli 1917, str. 261.

Par lunja beloritca — eja livadarka (circus pygargus [L.]) — je lovil dalje časa na Sorškem polju pri Bitnjem. Dne 7. III. 1918 se je vjel samec v nastavljeni skopec na planoti (pri Bitnem pri Kranju). Po perju soditi je to star ptič, zakaj njegovo krovno perje je na hrbtni strani vobče pepelnato sivo, na trebušni strani in po stegnih pa belo z redkimi, rjastimi črticami. Velika letalna peresa so črna, preko onih II. vrste, ki so višnjevkasto siva, se pa vleče črn pas; pod perutmi in pod repom ima več širokih črnih pasov. Samica, ki se je ravnotam 11. marca 1918

na isto nastavljeno past vjela, je vobče temnorjava z rjastimi črticami, na trebušni strani je svetlo rjasta z nekoliko temnejšimi črticami. Pod perutni so letalna peresa široko črno pasasta. Lunj beloritec je za naše kraje bolj redka prikazen, vsaj poročila o njem so zelo pičla. Popolnoma lahko pa je, da se mudi večkrat pri nas, toda ga vsled nepoznanja tudi lovci ne opazijo. Gnezdi po zmerno toplih pokrajinah Evrope, Azije in severne Afrike. pozimi pa potuje v Indijo in južno Afriko. Seli se marca, aprila in septembra.

Kragulj, jastrieb kokošar (astur palumbarius [L.]), je bil tudi zadnji dve leti prava nadloga lovcem in gospodinjam. Vsled odsotnosti lovcev in brezbriznega opravljanja lovov od strani lovcev — dobičkarjev se je v zadnji dobi izredno močno zaplodil. Samo na Sorškem polju sta ubila v letih 1917 in 1918 dva vestna lovca nad 25 kraguljev. V šenčurskih gozdovih se je vjel prvi teden januarja 1917 mlad kragulj v zanjko, nastavljeno zajcem. Očitno je preganjal drobne pevke po grmičevju, kjer se je zadržal. O mnogoštevilnem zaplodu kragulja mi poroča tudi Iv. Šašel iz Adlešič. V tamošnji okolici je ta predrzni kokošji tat vsakdanja prikazen. 3. IV. 1918 so ubili ondi dva kragulja: enega je ustrelil neki posestnik na Vrhoveh, ravno ko je popadel kokoš, drugega so vjeli živega v skopec, ki so ga nastavili pod kokošjim perjem na mestu, kjer je bil en dan preje napadel kokoš, a so ga pregnali. Več kraguljev so uničili poleti (julij, september) l. 1918 v ljubljanski okolici in pri Višnji gori.

Skobec, kraguljček, kobac ptičar (accipiter nisus [L.]), tudi v tem dveletju ni zaostajal za kraguljem. Več so jih pobili v kranjskem in škofjeloškem okraju. Javljenih mi jih je bilo 11 brez nadaljnjih podatkov.

Tudi o kačarjih — *orav zmijar, gujaš (circaetus gallicus [Gm.])* — mi poroča Iv. Šašel iz Adlešič, da so se za časa vojske zopet močno pomnožili, ker ni bilo lovcev doma, ki bi jih uničevali. 8. avgusta 1917 sta krožila dva kačarja nad Adlešiči, posamezne pa je med letom večkrat opazoval. Tudi l. 1918 je videl opetovano po 1 ali 2 kačarja, 20. marca in 21. septembra pa kar po štiri skupaj.

Kanjo ali mišarja — škanjac mišar (buteo buteo [L.]) — lovci še vedno nepremišljeno preganjajo. Iv. Cof mi je poročal o 11 pticah, ki jih je prejel, da jih nagati. Bile so ubite v Udnem borštu, Besnici, Sorškem polju in šenčurskih gozdovih. Omembe vredna je skoraj popolnoma črnorjava samica iz Udnega boršta, ustreljena februarja 1917. Živo kanjo so vjeli 12. januarja 1917 na Bregu pod Kranjem. Zaletela se je za vrabci na skedenj, kjer jo je doletela zla usoda. 2. in 5. marca so ustrelili kanjo na hujanskem polju pri Kranju. Tudi drugod (pri Ljubljani, Novem mestu, Postojni, Črnomlju, Kamniku itd.) so postrelili l. 1917 in 1918 več teh koristnih ujed.

Sršenar, osišar (pernis apivorus [L.]), gnezdi pri nas po iglatih gozdovih. L. 1918 so ga opazovali v ljubljanski okolici meseca maja in junija; pri Višnji gori so to leto ustrelili dve samici (5. junija in 2. julija).

Sokol selec — sokol sivi (*falco peregrinus Tunst.*) — je razširjen skoraj po vseh krajih starega in novega sveta, zlasti v Evropi in Aziji; pozimi se pokaže v večjem številu v Indiji in Afriki. Opazujemo ga v posrednih slučajih na Kranjskem v vseh letnih časih, vendar poleti zelo redkokdaj. Vesti o njegovi gnezditvi na Kranjskem so izredno pičle in dvomljive. Na Sorškem polju so vjeli v železje sokola selca 5. januarja 1917, na Brezovici pri Ljubljani pa so ustrelili samca te vrste 10. sept. 1918.

Sokol selec. Gjurčin, Ptice II.

Južno postolko — vjetruša bjelonokta (*cerchneis naumanni* [Fleisch.]) — je vjel 5. februarja g. J. K. v Lescah na Gorenjskem. Po sporočilu g. I. Š. se je pojavila ta ujeta l. 1912 sredi aprila na Gorenjskem v večjem številu²⁾.

Prvo postolko — vjetruša klikavka (*cerchneis tinnuncula* [L.]) — sem opazil l. 1917 v Ljubljani nad Kolizejsko ulico 16. marca popoldne ob 2¹/₂ pri solnčnem vremenu, toda močnem severnem vetru. V Kranju je prišel prvi par na gnezdo v Kokrski debri nasproti pokopališča 19. marca dopoldne pri toplem solnčnem vremenu. L. 1918 sem opazil prvič postolko že 28. januarja nad Križankami v Ljubljani; bilo je toplo in solнечно dopoldne.

Veliko uharico — sovuljaga buljina (*bubo bubo* [L.]) — so ustrelili 7. junija 1918 pri Postojni, bil je star samec.

O mali uharici — sova utina (*asio otus* [L.]) — sem dobil zadnja tri leta prav pičle podatke. In še pred kratkim je bila ta ptica po lesovju ljubljanske okolice prav pogosta. Toda razni poklicani in nepoklicani lovci so jo póbijali kar za stavo. Že slučaji, ki sem jih omenil v svojih zapiskih, pričajo zadostno o tem; toda če pomislimo, da so ti le majhen del vseh postreljenih ptic, potem si lahko predstavljamo kako so decimirali to koristno sovo in to zlasti pri Ljubljani. Priporočam več umevanja ptičjega življenja. Varujmo koristne sove!

Kozačo — sovina jastrebača (*syrrnium uralense* [Pall.]) — so ustrelili 5. I. 1917 v Brdski gmajni (okolish Udnega boršta), bila je samica, nadalje: 17. II. 1917 samca v Udnem borštu in 18. II. 1917 samico v Besnici nasproti Udnemu borštu.

Lesna sova, sovina šumska (*syrrnium aluco* [L.]). V začetku marca so vjeli v Podbrdu samico sivkastega perja, na Visokem pri Kranju pa

samca običajne barve. Samica, ki jo je prejel 4. marca 1917 Iv. Cof iz Št. Gotharda, je bila živo rdečkastorjava. L. 1918 je isti poročevalec prejel 7 lesnih sov iz kranjskega okraja.

Kukavica, kukavica (cuculus canorus [L.]), je prišla l. 1917 dokaj zgodaj: v Adlešičih je zakukala že 28. marca, pri Radovljici 1. aprila²⁾, ravnatelj dr. Jos. Mantuani jo je slišal 26. aprila na Homecu pri Kamniku in 1. maja na pobočju Lubnika nad Škofjo loko. V Šmarjetni gori pri Kranju se je oglasila 12. aprila. L. 1918 so slišali v Adlešičih kukavico prvikrat 1. aprila in zadnjikrat 1. julija.

Vodomec, vodomar ribar kovač (alcedo ispida L.), je stalen gnez-dilec ob Ljubljani. V Beli Krajini so ga opazovali 12. julija 1917 pri adleškiškem studencu.

Kmetiška lastavica, lasta seoska (hirundo rustica L.), se je pokazala ob pomladanski selitvi l. 1917: 8. IV. pri Radovljici, 9. IV. pri deževnem in hladnem vremenu prvi par v Kranju, 12. IV. nekaj parov v Adlešičih in okolici. Jesenska selitev se je splošno izvršila v normalnem času med 6. in 14. septembrom, ta dan sem opazoval zadnjo, več sto lastavic broječo jato nad jubilejnim mostom v Ljubljani, letečo v južni smeri, bilo je proti večeru toplega in solnčnega dne. L. 1918 je letel 23. II. en par preko Kranja v smeri proti Kamniškim planinam, bil je zelo topel, solnčen dan. V Adlešiče so prišle to leto prve lastavice 14. aprila, zadnje so videli še 11. oktobra. V kranjski okolici je bilo l. 1918 mnogo manj lastavic kot običajno, nasprotno so se pa naselile v večjem številu v Devici Mariji v Polju pri Ljubljani, kjer so bile doslej redke. Vsled neugodnih vremenskih in prehranjevalnih razmer so mnogi pari odgojili le en zarod. Jesenska selitev se je izvršila nenadno hitro in predčasno; o potujočih jatah lastavic preko naših krajev mi niso letos nič poročali.

Rjavi srakoper, svračak rusi (lanius collurio L.), se je vrnil z juga l. 1917 v Adlešiče 29. aprila. V kranjski okolici sem opazoval l. 1917 več gnezd rjavega srakoperja; mladiči so se izpeljali 20. — 22. julija (glej stran 178), bili so solnčni in vroči dnevi, vladala je suša. Leta 1918 so videli v Adlešičih prvega srakoperja 27. aprila.

Kavke — čavka (colaeus monedula [L.]) — so se pokazale l. 1917 na gnezdiščih v Kokrski debri pri Kranju prvi teden januarja. 18. januarja 1918 sem opazil prve kavke nad Dunajsko in Marije Terezije cesto v Ljubljani; 8. februarja 1918 je letelo več tisoč kavk ob 5¹/₂ zvečer v smeri od učiteljskega proti sodnji v Ljubljani.

Kobilarja — vuja zlatna (oriolus oriolus [L.]) — so slišali v Adlešičih prvič l. 1917 26. aprila, l. 1918 pa 24. istega meseca. Par kobilarjev je gnezdilo obe leti zapored v Kokrskem dolu pod Kranjem.

Škorec, čvrljak šareni (sturnus vulgaris L.). Prvi škorcei so se vrnili l. 1917 v Adlešiče 24. februarja, zadnji so se mudili tam še 20. oktobra; v Tribučah so pa ostali do 28. oktobra. L. 1918 so opazovali prve škorce v adleški okolici že 13. februarja. Vsled vladajoče suše je bilo obedve

leti tamkaj mnogo manj škorcev kot sicer; jeseni so opazovali le posamezne. Zanimiv je delno albinističen škorec, ki ga je opazoval Iv. Šašelj v Adlešičih 14. aprila nasproti župnišču.

Ščinkovec, zeba bitkavica (fringilla coelebs L.), se je oglasil na kostanjih na Pogačarjevem trgu v Ljubljani l. 1917 pryč s svojim „griču“ 4. februarja; bilo je megleno in mrzlo jutro. Vobče so se gnezdišča ščinkavcev po ljubljanskih nasádh in okolici v zadnjih letih razveseljivo pomnožila.

Veliki lišček, češljugarka velika (carduelis carduelis maior Tasz.), domuje na Ruskem in po zapadni Sibiriji. Pozimi se klati ter pride na svojih potih v balkanske pokrajine in v južno zapadno Azijo. Od našega navadnega liščka se loči po večji in krepkejši postavi; rdeča barva na glavi je temnejša in zavzema večje polje, belo krovno perje pa je čistejše. Peruti merijo po dolžini 80 do 82 mm, dočim pri navadnem liščku samo 75 do 77 mm. V hudih zimah pride tudi v naše kraje. Sam sem ga imel že večkrat v kletki, enega tri leta (1898—1901). Vendar ni bil tako priden pevec kakor naš domačin. Brat ga je imel v kletki 1913/15, zadnjega je dobil v začetku februarja 1917. Pri ptičarjih iz kranjske in škofjeloške okolice sem ga opazoval tekom let 1894 do 1917 pozimi večkrat, vendar vedno le posamezne in nikdar v večjem številu.

Grilček, žutarica obična (serinus hortulanus Koch.), se je oglasil spomladi 1917 že 12. aprila na vrtu za I. državno gimnazijo v Ljubljani, bilo je solučno in vetrno. Sredi aprila so prišli grilčki sploh v ljubljanski okolici na svoja gnezdišča. Grilček postaja od leta do leta pogostejši in tipičen prebivalec naših mestnih nasadov in vrtov.

Navadni kalin, zimnica mala (pyrrhula pyrrhula europaea Vieill.). Proti koncu februarja 1918 so imeli v Beli Krajini nekaj dni prav hudo zimo, takrat jih je obiskal tudi kalin in sicer se je mudil 20. februarja na župniškem vrtu v Adlešičih. Kot gnezdilce poznam kaline iz bukovih besniških gozdov pod Sv. Joštom pri Kranju.

Ostroglež, ostrugaš (passerina nivalis [L.]). Celo jato ostrogležev, broječo okoli 50 ptic, je opazoval ornitolog dr. G. Schiebel 30. decembra na obrežju cerkniškega jezera. Mudili so se tam nekaj dni. Ko pa je nastopil z novim letom oster mraz in je tla pokrila trda ledena skorja, so odleteli, in sicer jih je pogrešil 4. januarja 1915³⁾. Ostrogleža sem opazoval na ljubljanskih krmisčih le dvakrat l. 1909: 5. l. pod Tiroljem in 27. l. pod Gradom (Carniola 1910 pag. 43.)

Bela pastaričica, pliska biela (motacilla alba L.), je došla v Adlešiče l. 1917 dne 26. februarja, odšla 20. oktobra; l. 1918 pa se je pokazala prva pastaričica ravnotam 1. marca, zadnjo pa so videli 25. oktobra. Leta 1917 je gnezдила bela pastaričica v vrbovju ob Savi pri Rakovici pod Sv. Joštom pri Kranju; tudi v Kokrskem dolu je redna gnezdilka.

Prve poljske škrjance — ševa poljska (alauda arvensis L.) — sem videl l. 1917 na primskovskem polju pri Kranju 6. aprila. Dasiravno je bil hladen in oblačen dan, vendar so se veselo prepevaje vzdigovali.

Skalnatega plezalca — brzeli zidarčac (tichodroma muraria [L.]), — krasnega samca, je prejel g. I. Cof iz Tržiča, kjer so ga našli mrtvega poleg cerkvenega stolpa. Pogostokrat so opazovali to lepo planinsko ptico v Kranju pozimi na konglomeratni steni v Kokrskem dolu. Več o tej ptici prihodnjič.

Modre sinice — plavetna sjenica (parus caeruleus L.) — so se podile po vrtovih in drevoredu na Resljevi cesti v Ljubljani 28. januarja 1917; bil je mrzel dan in snežilo je s severnim vetrom. Redno sem opazoval te ljubke ptičke že izza otroških let vsako leto spomladi, jeseni in pozimi na našem vrtu nad Kokrskim dolom, kako so veselo čebļaje poletavale v malih jatah (5, največ 12 ptic skupaj) od drevesa do drevesa iščoč si živeža. Večkrat sem imel modre sinice tudi v gajbici. Hranil sem jih z drobno narezljanim korenjem, pomešanim s koruzno moko, z bučnimi peškami in konopljo (toda vsak dan le nekoliko zrnec); zelo so jim šli v slast močni črvi, ki so jih dobile na dan po 6. V gajbici so bile prav prikupljive in zaupljive. Posebno naj omenim eno, ki sem jo imel dve leti. Privadila se je mene in gajbice tako, da sem jo lahko poletil spustil po vrtu. Na kratek žvižg je priletela k meni, vsak večer se je vrnila v gajbico spat; čez dan pa je skakljala po drevju in obirala mrčes. Ker je bila zelo zaupljiva in prav nič plaha, je postala nekega dne žrtev krvoželjnih mačjih krempljev.

Mala pevka, popic sivi (accentor modularis [L.]) se pokaže vsako leto posamič na jesen in spomladi v Kokrskem dolu pod Kranjem. Gnezdi poredkoma po hostah pod Kamniškimi alpami. L. 1917 sem jo prvič videl in slišal v Kokrskem dolu 11. aprila ob 8¹/₂ zjutraj, pri solnčnem, toda nekoliko veternem vremenu.

Siva penica, germuša (sylvia sylvia [L.]). Opazoval sem jo 4. aprila 1917 v Kokrskem dolu. Bilo je vetrno in hladno vreme, toda kljub temu je marljivo popevala v grmovju.

Črnoglavko — črnoglavka (sylvia atricapilla [L.]), sem slišal l. 1917 prvič 25. aprila popoldne ob petih na vrtu pri Koslerjevi vili (mirno in solnčno vreme, 12⁰ C); 27. IV. se je oglasila na Knezovem vrtu v Kolizejski ulici zjutraj ob 9. uri pri solnčnem in mirnem vremenu. Črnoglavka je stalna gnezdilka v Kokrskem dolu pri Kranju. L. 1918 sem slišal prvo črnoglavko 26. IV. v Suyerjevem vrtu ob Resljevi cesti.

Kos, kos črni (turdus merula L.). Kosov par si je napravil l. 1917 v botaničnem vrtu v Ljubljani svoje gnezdo 68 cm visoko od tal v gostih vejah tuje tik ceste. V gnezdu so opazili prve dni aprila 4 jajčeca, izmed katerih so se 3 izvalila. Mladiči so se izpeljali 3. majnika. Ker je bilo to prvo gnezdo, sklepam, da je bila samica mladica. Starke imajo namreč v tem času že drugo gnezdo. Leta 1917 sem čul prvo kosovo žvižganje 8. marca proti večeru na vrtu ob kolodvorski ulici.

Slegur, stenjak kamenuša (monticola saxatilis [L.]). G. Iv. Šašel je opazoval slegurja l. 1917 prvič 17. aprila, potem ga je videl vsak dan do 1. majnika zjutraj prav zgodaj, ko je popeval po strehah v Adlešičih.

Višnjevi drozg, modrokos (monticola cyanus [L.]), je plaha in samotno živeča ptica, tipična za skalnato sredozemsko obrežje južne Evrope. Zois in Erjavc ga navajata tudi kot prebivalca Primorja, Freyer ga omeni le mimogrede, Schulz pa sploh ne. Na tem mestu omenim plavega drozga vsled tega, ker ga nihče ne navaja za Kranjsko. Znan mi je pa slučaj, da je prejel moj stric Dr. Fr. Z. od nekega svojega znanca plavega drozga okoli l. 1900. kot izredno redko ptico iz notranjskega Krasa. V gajbici je živel ta drozg 7 ali 8 let.

Navadna taščica, rdeča taščica, crvendač (erithacus rubecula [L.]), je stalna gnezdilka v Kokrski debri in na Šmarjetni gori pri Kranju. L. 1918 je gnezдила v gostem smerečju tik pod našim vrtom. Samec je prihajal redno na vrtno gredico po živež in se ljudi ni prav nič bal. Prišel je pri južini po drobtinice in se je prav zaupljivo vsedel na klop ali mizo. Mladiči so bili godni sredi avgusta. Iv. Šašelj je opazoval v Adlešičih nasproti župnišča 26. oktobra 1917 albinistično rdečo taščico.

Višnjevo taščico, — modrovoljka žutokrpica (erithacus suecicus [L.]) — so videli zadnjo v Adlešičih l. 1917 dne 5. novembra.

Slavca — slavulj mali (erithacus luscini [L.]) — je slišal 23. aprila 1917 v gaju pri Stični na Dolenjskem ravnatelj g. dr. Jos. Mantuani; v Adlešičih se je oglašil 1. aprila, leta 1918 pa šele 14. istega meseca.

Slovstvo.

Referati.

Ušeničnik Alexius Dr., Um die Jugoslavia. Eine Apologie, Laibach, 1918.

Tik preden se je zrušila Avstrija, smo dobili v roke Ušeničnikovo knjižico. Jugoslovani so nepopustno zahtevali lastno državo, Nemci so jim jo pa odločno odrekli. Članki v dnevnikih, brošure in knjige naših nasprotnikov so izzivale tudi na naši strani ugovore in poprave, večidel sevé s političnega podstava.

Ušeničnikova knjižica je bila namenjena Nemcem, da jih strezni — ob 12. uri. Ustvariti je hotela razumevanje naših teženj med Nemci. Zato je pisana v nemškem jeziku.

V njej pojasnjuje izvor jugoslovanske ideje in ponovna razočaranja, ki smo jih doživeli. Zagovarja „Jugoslavijo“ in odklanja narodno avtonomijo, ki bi morala biti spričo nemških zahtev samo navidezna. Brani pravično samoodločbo in narodnostno načelo; sredstva, s katerimi hočejo realizirati Jugoslovani svoje težnje, niso protipravne. Kot duhovnik se ozira vestno pri vsem tem tudi na krščansko moralo.

Knjižica je pisana še raz stališče, da postane Jugoslavija federativen del avstrijske države.

Dogodki so šli preko tega smotra. Knjižica ni več aktualna; a v razvoju pomeni važen mejnik med tozadevnimi razpravami. U. misli jasno, z neizprosno logiko izvaja zaključke in pri tem ostane vseskozi stvaren in miren. M.

Premrou Miroslav, *Monimenta sclavenica, Petit-choix tiré de la collection des documents recueillis et anotés par —*. Ave six cartes géographiques photographiées et prouvant que les soi-disant terres irredentes sont slovènes. Lioubliana, 1919. 4°. VIII. + 2 + 110 str.

Nasproti navideznim razlogom, ki jih uveljavljajo Italijani v svoje svrhe, po svojih spisih, ki izhajajo večidel v njihovih dnevnikih kot agitačno sredstvo, namenjeno širokim masam, je zbral pisatelj v prilog našemu stališču v trudapolnem delu iz listin, krajepisov, potopisnih poročil in drugih virov 130 mest, ki so deloma obsežna, ter se raztezajo na dobo od l. 117 pred Kr. do l. 1899. Njegovo obsežno znanje jezikov mu je omogočilo uporabljati latinska, francoska, italijanska, nemška in domača slovenska — tudi v glagolici pisana — poročila iz spisov 109 raznih pisateljev. In vendar je to le majhna izbira njegovega obsežnega gradiva. Mirno navajanje mest v natančnem besedilu izvirnika brez posebnega podčrtavanja in usiljevanja lastnih nazorov učinkuje možato in plemenito. Komur je na tem, da izve naše razloge, jih bo moral pazno čitati; najgloblje segajo Italijanom v gostobesednost umetno nanizanih trditev. Izvajanja njihovih lastnih pisateljev so najostrejša orožja zoper nje same. Delo je resno, želeli bi bilo le, da bi ne bil "aman ogromen trud. Tiskovnih pogreškov je precej popraviti. M.

Bibliografija za l. 1917 in 1918.

Sestavil dr. J. Šlebinger.

Kratice: Carn. = Carniola; Č = Čas; ČZN = Časopis za zgodovino in narodopisje; ČJKZ = Časopis za slovenski jezik, književnost in zgodovino. I.; DS = Dom in svet; LZ = Ljubljanski zvon; SN = Slovenski narod; UT = Učiteljski tovariš.

Pregled našega jezikoslovja za l. 1913—1918 je priobčen v ČJKZ I, str. 234—242.

I. Občna, lokalna in kulturna zgodovina.

Bohinjec Peter, Stiki Hrvatov, Srbov in Slovencev. Zgodovinski drobci.

Slovenec 1918, št. 11—13, 17, 23, 24.

P. Bren Hugo dr., Janzenizem na Dolenjskem. Dol. nov. 1917, št. 38.

— K zgodovini ljubljanskega semenišča. Carn. 1917, 139—143.

— Stara izjava [ljubljskega magistrata dne 10. apr. 1654] o naših frančiškanih. Carn. 1918, 105—6.

Carigrad. (Zgodovina). SN 1917, št. 1—10.

Grivec F. dr., Pravoslavje. Izdalo Apostolstvo sv. Cirila in Metoda. Ljubljana 1918. 8°. 117 + (III) str.

Poročila: Č XII, 287—8. Dr. Aleš Ušeničnik. — LZ 1918, 810—2. A. Melik.

— Slovenec 1918, št. 164, 165. Dr. Srebrnič.

— Vzhod. Č XI, 57—70.

— Ruska revolucija. Č XI, 203—213.

— Dostojevskij o pravoslavju in katoličanstvu. Č XII, 1—9.

Hauptmann Ljudmil dr., Staroslovenska družba in njeni stanovi. ČJKZ I, 79—99.

— Die neuere slowenische Geschichtsforschung. Österreich, Zeitschrift f. Geschichte. I, 160—4.

Ilešič Fr. dr. Poročilo o slovenskih deželah iz l. 1818. ČZN 1918, 90—98.
Iz potopisa Jurja pl. Martensa iz Nemčije v Benetke; njegove opombe se tičejo noše, stavb, značaja pokrajin po Slovenskem.

Kidrič Fr. dr., Prispevki in opombe k zgodovini reformacije na Slovenskem.
I. Ivan Ungnad v prognanstvu. ČJKZ I, 64—78, 153—178.

Kolbezen L., Krajepisno-zgodovinske črtice iz Bele Krajine. (Glej Carn. 1917, str. 118). Dol. nov. 1917, št. 4, 15.

— Izlet k Sv. Križu. Dol. nov. 1917, št. 25, 26.

Kos Fr. dr., K zgodovini trga Žalca. ČZN 1918, 57—71.

— O ustanoviteljih zatiškega samostana. ČJKZ I, 193—200.

Kos Milko dr., Oglejski patriarhi in slovenske pokrajine do srede 13. stoletja s posebnim ozirom na vlado patriarha Bertolda iz rodovine Andechs. ČZN 1917, 1—44.

— Tolminska gastaldija leta 1377. Carn. 1917, 1—15, 147—162.

— O nameravani ustanovitvi škofije v Gornjem gradu leta 1237. ČJKZ I, 100—8.

Kovačič Fr. dr., Sv. Areh na Pohorju. ČZN 1917, 45—94.

V uvodu so zbrani zgodovinski podatki iz goriškega nadškofijskega arhiva o dveh sedaj razvaljenih cerkvicah (sv. Tomaža in sv. Primoža) v neposredni bližini Sv. Areha. Cerkev sv. Areha je podružnica Št. Martinske župnije na slemenu Pohorja. Največja znamenitost v tej cerkvi je „grob Henrika“ pred prezbiterijem. Razvoj Arehove cerkve nam kaže razne prezidave in spremembe; sedanja cerkev je delo 17. stoletja, dozidana je vsaj nekaj let pred 1659. Začetek prvotne cerkve je v zvezi z vprašanjem, kako pride kult cesarja Henrika II. (umrl 13. jul. 1024) na Pohorje. Kult sloni na historični podlagi Henrikovega razmerja do posameznih cerkev, posebno do benediktinskega reda, čigar zaščitnik in dobrotnik je bil cesar Henrik vse svoje življenje. Vsa dravska dolina in Slov. gorice severozahodno od Maribora je bila v benediktinskih rokah; hvaležni menihi so z velikim navdušenjem poveljevali Henrika in njegovo ženo Kunigundo, ki je dobila na njihovem ozemlju dve cerkvi v spomin (Gornjo in Spodnjo Kungoto). Enako je našlo razmerje med Henrikom in njegovim vplivnim vzgojiteljem Bolfenkom, rezenskim škofom, izraz tudi na našem Pohorju: kako poldrugo uro hoda od Areha proti Hočam se nahaja zapuščena cerkvica sv. Bolfenka. Prvotno Arehovo cerkev in svetnikov spomenik (kaže sledove poznoromanskega sloga) je dal skoro gotovo postaviti Henrik Rogaški v prvi polovici ali sredini 13. stoletja. — Sv. Areh (ljudska oblika za Henrik) velja med ljudstvom za pomočnika pri črevesnih in trebušnih boleznih. Ljudske pripovedi o početku Arehove cerkve „so po svoji obliki pristno delo sto- in tisočletne ljudske legende, iz njih dije davna starina, segajo v pradedne čase, kjer si mitologija in zgodovina podajata roke“, tako n. pr. pravljica o pohorskih jezerih in zmajih; v njih živi spomin na velike naravne katastrofe v planinah, na nekdanje viteze in puščavnike.

- „Geschichte der Diözese Seckau von Dr. Ernst Tomek“, I. Band. (Ocena z mnogimi dodatki.) ČZN 1918, 104—113.
- „Beiträge zur Geschichte der Juden in Steiermark von Dr. Artur Rosenberg“. (Ocena in podrobni vsebinski posnetek.) ČZN 1918, 115—9.
- Lah Ivan dr.**, Slovenci in slovanski kongres v Pragi leta 1848. SN 1918, št. 151, 179, 180, 184, 187, 191—197, 211.
- Mal Josip dr.**, Kaj so bili župani nekdanj. Občinska uprava X (1916), št. 1—4.
- Cerkev na otoku in izsušitev blejskega jezera. DS 1917, 114—8.
- V Slovincu 1917: Za integriteto Kranjske: od Drave do Adrije. Št. 24. — Poklonitev cesarja Karla VI. v Ljubljani. Št. 24. — Emona v stiskah. Št. 136. — Slovenec 1918: Wilsonova cesta in podobno. Št. 263. — Češko-nemški spor v srednjem veku. (Misli iz preteklosti za sedanjost.) Št. 293.
- Jugoslovan 1917: Naš narod. Št. 3. — Naša misel v preteklosti. Št. 4.
- Mantuani Jos. dr.**, Neznani rimski napis [najden na severnem delu nekdanje Emone]. Carn. 17, 242—251.
- Ob osvoboditvi in ujedinjenju (K ustanovitvi kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev). Carn 1918, 117—121.
- Melik Anton (A. Loboda)**, Za kulturno zedinjenje Jugoslovanov. Slovan XV (1917), 179—183, 250—1.
- Peldesetletnica Jugoslovanske akademije. Slovan XV, 191—4.
- Misli o osnovah južnoslovanske zgodovine. Slovan XV, 229—233.
- Misli o slovanskih narodnostnih problemih. LZ. 1918, 64—73.
- Nacijonalna država proti historični. LZ. 1918, 788—797.
- Podkrajšek Franc**, Zvonovi na ljubljanskem gradu. Carn. 1917, 258—9.
- Podlogar Leopold**, Utemeljitev mest Črnomlja in Metlike. Dol. nov. 1918, št. 1, 2.
- Doneski k zgodovini Bele Krajine. Dol. nov. 1918, št. 3—7.
- Črnomaljski gospodje. (Donesek k zgodovini Bele Krajine). Dol. nov. 1918, št. 15—23.
- Spomini na vojne zvonove**. Dol. nov. 1917: 5. Župnija Črmošnjice na Kočevskem. Št. 1. — 6. Mestna župnija Novo mesto. Št. 2. — 7. Župnija Mirna peč; Brusnice. Št. 3. — 8. Župnija Stopiče. Št. 4. — 9. Vavta vas; Soteska. Št. 5. — 10. Župnija Št. Jernej. Št. 6. — 11. Preloka (Belokrajna). Št. 7. — 12. Župnija Planina pri Črnomlju. Št. 8. — 13. Župnija Radovica (Belokrajna). Št. 9. — 14. Župnija Adlešiči. Št. 10. — 15. Župnija Zagradec. Št. 11. — 16. Župnija Šmihel pri Žužemberku. Št. 13. — 17. Župnija Ajdovec. Št. 18.
- Srebrnič Jos. dr.**, Zamujeni trenutki v življenju slovanskih narodov. Č XII (1918), 25—50.
- Imperializem. Č XII, 97—119.
- Usoda malih narodov. Č XII, 249—269.

- Steklasa Ivan**, Spomini na mojega deda in tihotapce. Dol. nov. 1917, št. 14—17.
- Janzeniška praksa v Šent-Rupertu. Dol. nov. 1917, št. 21, 22.
- Meje mokronoške deželne sodnije leta 1610. Dol. nov. 1917, št. 35.
- O starih pravicah mokronoškega trga. Dol. nov. 1918, št. 26.
- Socijalne in pravne razmere v trgu Mokronogu v 18. veku. Dol. nov. 1918, št. 30—32.
- Dve darilni listini rodovine Reissigov, posestnikov mokronoške graščine. Dol. nov. 1918, št. 39.
- Dob na Dolenjskem. Zgodovinski opis. Dol. nov. 1918, št. 40—42.
- Steska Viktor**, Cerknčan Juri Textor (1552—1602). Carn. 1917, 254—5.
- Kranjski zvonarji na Hrvaškem. Carn. 1918, 104—5.
- Strmšek Pavel dr.**, O kmečkih vstajah v Studenicah. ČZN XIV (1918), 100—102.
- Šarabon Vinko dr.**, Zlagani zgodovinski izreki. Mentor X, 181—2.
- Štrekljeva Milica**, Grad Ojstrica v Savinjski dolini. ČZN XIV (1918), 76—90.
- Ušeničnik Aleš dr.**, Austria nova. Č XI (1917), 1—8.
- Um die Jugoslavija. Eine Apologie. Laibach 1918. Verlag der Kathol. Buchhandlung. 8°. 65 + (II) str.
- Poročila: Dr. Jos. Mantuani: Carn. 1918, 187. — LZ 1918, 703—4. A. Melik. — Slovenec 1918, št. 203.
- Vrhovnik Ivan**, Kdaj je bila sezidana šentpetrska cerkev v Ljubljani? Carn. 1917, 255—8.
- Graditi so jo začeli 30. marca 1730, dozidana je bila 31. okt. 1733.

II. Zemljepisje. Narodopisje.

- Abgrenzung**, Die nationale — im Süden. Ein Beitrag zur Realisierung der Selbstbestimmung der Völker Österreich-Ungarns. Von einem Südslaven. Zagreb 1917. 8°. 40 str.
- Poročila: LZ 1917, 611—3. A. Prepeluh. — Slovan XV (1917), 249. A. Melik.
- Andrejka Rud. pl.**, Vipava. (Po spisu v „Reichspost“). Slovenec 1917, št. 143.
- Balič Jos.**, Slovenci in Furlani. Slovenec 1917, št. 279.
- Benečija**. Dol. nov. 1917, 33.
- Bitenc-Radoš V.**, Slike iz Lublina. Dol. nov. 1917, št. 6—10, 21, 22.
- Č, O ozemlju južnih Slovanov. Č XII (1918), 132—167, 277—286.
- Glonar Jož. dr.**, O „Poberinu“ in enakih starih slovenskih „bogovih“. LZ 1917, 330—2.
- „Regiment po cesti gre“ med Nemci. LZ 1917, 390—2.
- Ilešič Fr. dr.**, „Areh“ in druga svetniška lastna imena v mariborskem okraju. ČZN 1918, 71—6.
- Verski motiv v pripovedki o kralju Matjažu. ČZN 1918, 102—3.
- Jugoslavija** Jugoslovanom. Poljudna razprava o jugoslovanskem vprašanju. Tiskala in založila tiskarna sv. Cirila v Mariboru. 1918. M. 8°. 64 str.
- Oeena: LZ 1918, 590—2. Dr. J. A. Glonar.

- Knific Ivan dr.**, Med Jevreji. Zgodba z rusko-rumunske meje. DS 1917, 40—47.
- V ruskem Turkestanu. (Nadaljevanje iz l. 1916). 12. V starem Taškentu. — 13. Na bazaru med Sarti — 14. Kako žive Rusi v Taškentu. — 15. Pri sobratu v Taškentu. — 16. Ob Sirdariji. — 17. Kokand. — 18. V osrčju Azije. DS 1917: 104—9, 147—154, 195—201, 266—271, 319—322; 1918: 130—5.
- Kocbek Fr.**, Slovenski pregovori, prilike in reki. Popotnik 1918: 65—70, 119—121, 156—7, 187—8.
- Kovačič Fr.**, Praznoverne navade ob suši. ČZN XIV (1918), 127.
- Koželj Lud.**, O starem gradu (pri Novem mestu). Straža 1917, št. 30.
- Lovrenčič Joža dr.**, Beneška Slovenija. Slovenec 1917, št. 256.
- Soča — desni breg! Narodno-kulturno premišljevanje ob Mohorjevih koledarjih. Slovenec 1918, št. 300.
- Mačkovšek Ivan**, Jezikovna meja od Spielfelda do Monoštra leta 1844. LZ 1917, 332—6.
- Jezikovna meja na Štajerskem l. 1846. LZ 1918, 299—301.
- Melik Ant.**, Vprašanje narodno mešanih ozemelj. LZ 1918, 637—650.
- Oblak Jos. C. dr.**, Koroška. Slovenec 1918, št. 264, 273.
- P. dr.**, Čigava je Goriška? Jugoslovan 1918, št. 21, 22.
- Podgorjanski**, Dolenjci, kaj nas uče ogrski Slovenci? Dol. nov. 1917, št. 25, 27, 28.
- Podlesnik Ivan**, Iz Albanije. Č XI, 177—190.
- Prepeluh Alb.**, Dubrovnik. LZ 1918, 341—357.
- Prerokovanja**, Ljudska — o vojski. Straža 1917, št. 8.
- Pripovedka o Kurentu**. (Po bajkah J. Trdine). Straža 1917, št. 13, 14.
- Račič Božo**, Narodna noša v Mačvi-Srbija. UT 1917, št. 21—24.
- Razstava slovenskih ženskih narodnih del in narodnih noš** (v veliki dvorani „Mladike“ v Ljubljani). Slovenec 1918, št. 233; SN 1918, št. 231. (A + M.)
- Seidl Ferd.**, Razvodje na Krasu — demarkacijska črta. SN 1918, št. 309.
- Sič Albert**, Narodne vezenine na Kranjskem. V Ljubljani 1918. Natisnila in založila Ig. Kleinmayr & Fed. Bamberg. 2°. I. del (1.—4. zvezek): Vezenine z Gorenjskega. — II. del (5.—7. zvezek): Belokranjske vezenine.
- Poročila: Carn. 1918, 85—7. Dr J. Mantuani. — LZ 1918, 589. J. Š—r. — Popotnik 1918, 75. — Slovenec 1918, št. 150. Mantuani. — Božo Račič: Sičeva zbirka narodnih motivov in domača narodna industrija. UT 1918, št. 20.
- Soča v bajki**. (Posnetek iz Ant. pl. Mailly: „Der Isonzo in der Sage“). Slovenec 1917, št. 150, 151.
- Šarabon Vinko dr.**, Azijska Turčija in židje. Č XI, 85—90.
- Šašelj Ivan**, Kakšno zimo smo imeli letos v Beli Krajini, zlasti v adleški župniji. Dol. nov. 1917, št. 5—7.
- Iz spominov na lakotno leto 1817. Dol. nov. 1917, št. 9, 12, 14, 16, 17, 29, 33.

- Belokranjski pregovori in reki. DS 1918, 168
- Trdan Fr. dr.**, Ukrajina. Mentor X, 143—5.
- Trst.** (Posnetek Alfr. Escherjeve brošure „Trst in njegove naloge v okviru avstrijskega gospodarstva). Slovenec 1918, št. 31, 32, 34, 36, 38.
- Trst in Slovenci. Demokracija I, št. 11—14.
- Vošnjak Bogumil**, A Bulwark against Germany. The fight of the Slovenes, the western branch of the Jugo-Slavs, for national existence. Transl. by Fanny S. Copeland. London, Allen & Unwin, 1917, 270 str.

III. Slovstvena zgodovina. Nekrologi.

- (Aškerc Anton)**. Harambaša: Še neobjavljen verz pesnika A. Aškerca. (Geslo pevskega društva „Ljubljanski zvon“). DS 1918, 107.
- (Basar Jernej p.)** V. Steska: Carn. 1917, 138—9.
- Bevk Fr.**, Dve sliki iz moderne nemške lirike. (Gustav Falke, Detlev v. Lilieneron.) Mentor X, 16—21, 103—7.
- (Bezenšek Anton)**. F. S. Šegula: Profesor Anton Bezenšek in jugoslovanska stenografija. Luč, Almanak hrv.-slov. katol. narod. djaštva 1918, 70—80.
- Bren Hugo p. dr.**, Valentin Vodnik kot frančiškan. Č XI (1917), 31—7. (Grafenauerjev dodatek: Č XI, 141—2.) — Še enkrat: Val. Vodnik kot frančiškan. Č XI, 213—9.
- Abbé Martin Kuralt mej leti 1815—23. Carn. 1918, 101—3.
- Za zgodovino akademije ljubljanskih operosov. Carn. 1918, št. 3—4.
- Breznik Anton dr.**, Literarna tradicija v „Evangelijih in listih“. DS 1917, 170—4, 225—230, 279—284, 333—347.
- Vsebina: 1. Zgodovina izza Trubarja in Dalmatina. 2. Hren. 3. Od Schönleba do Japlja (1672—1787). 4. Od Japlja do najnovejših izdaj (1887—1912).
- O. Stanislav Škrabec. ČJKZ I, 218—226.
- Bučar Franjo dr.**, Račun Fab. Kirchbergera u pogledu hrv. i sloven. protestantske tiskare u Urahu-Tübingenu za god. 1562—1563. Carn. 1918, 135—145.
- † **Cankar Ivan**. Cankar o sebi. DS 1917, 25. — Dr. Iv. Pregelj: Literaren uvod v „Podobe iz sanj“. Mentor X, 78—85.
- Nekrogi: P. Flerè: Popotnik 1919, 27. — E. Gangl: UT 1918, št. 28 (13. dec.) — Dr. Iv. Grafenauer: Slov. družina I, zv. 6—7, str. 156—8 (s sliko; po „Kratki zgodovini slovenskega slovstva“, str. 277—281). — Dr. Iv. Lah: SN 1918, št. 296 (13. dec.); Jugoslavija I, št. 1, 2 (15., 16. dec.); Domovina I, št. 44 (20. dec.). — Nedin Sterad: O očetu „Lepe Vide“. Jugoslavija II, št. 3. — Oton Župančič: SN 1918, št. 295 (12. dec.) — Slovenec 1918, št. 285 (uvodnik). — Naprej II (1918), št. 285. — Demokracija I (1918), 23. in 24. št. (Cankarjeva številka).
- Vsebina: Ivan Cankar: Kako sem postal socialist. — Slovenci in Jugoslavlani. (Predavanje v ljubljanskem „Mestnem domu“ 12. apr. 1913.) — Fran Albrecht: Bojevniki Ivan Cankar. — Alojzija Štebi: Glasnik socijalne pravičnosti. —

Fran Erjavec: Cankar in Kačurji. — Outlau: Ivan Cankar in politika. Spominu Ivana Cankarja (1876—1918). V prid Cankarjevemu spomeniku izdali njegovi prijatelji. Založba „Omladine“. Ljubljana 1919. 8°. 33 str. (s sliko).

Vsebina: Oton Župančič: Posmrtnica. Slovo ob rakvi. — Dr. Ivan Lah: Nekrolog. — Zofka Kveder-Demetrovič: Prigodom smrti. — Alojz Kraigher: Ob sedmini. — Djordje Čirić: U spomen Ivanu Cankaru. — Dr. J. Šlebinger: Cankarjevi spisi. (Bibliografski načrt.) — Aforizmi iz Cankarjevih spisov.

Niko Bartulović: Ivan Cankar. Književni jug, II. god., 3. knjiga, str. 49—79.

(Čop Matija). Čopova biblioteka. Objavlja dr. Avg. Žigon. (Nadaljevanje.) Slovan XV (1917), št. 1—12. (Konec španskega dela). — Avg. Žigon: Nov prispevek o Čopu. Carn. 1918, 12—37, 122—135.

Čremošnik Gr. dr., Pegam in Lambergar. LZ 1918, 190—4.

V tej narodni pesmi ni ohranjen spomin na turnirje, nego je ostanek iz dobe, ko so bile aventiure v navadi. Pegam je tip srednjeveškega aventurista, ki hodi po svetu in išče junakov, da bi se skušil z njimi. „Pegam“ najbrž ni zgodovinska oseba Vitovca, ampak spomin na „grozne Čehe“ izza husitskih vojsk.

Debeljak Anton, Emil Verhaeren. LZ 1917, 209—215, 263—271.

† Engelman Vinko (učitelj v Trstu, † 10. febr. 1918.) Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1919, 36—40 (s sliko). Ciril Petrovec. — UT 1918, št. 3. Ivo Trošt.

(Erjavec Fran). Albin Seliškar: Ob tridesetletnici smrti. Slovan XV (1917), 120—4 in Priroda VIII, (Zagreb 1918), 58—61. — SN 1917, št. 11 (listek). — Ljud. Kuščer: Erjavec kot „jamar“. Carn. 1918 št. 3—4.

Finžgar F. S., Dominsvetoveci. DS 1917, 8—9.

„Zakaj so umolknil premnogi, ki smo nekdanj skupaj dominsvetovali?“ Spomini na A. Medveda: nasveti „Dom in svetu“ za bodočnost.

Foersterjeva osemdesetletnica. Slovenec 1917, št. 293 (22. dec.). — SN 1917, št. 289 (18. dec.).

† Gerbić Fran (glasbenik, † 29. 3. 1917 v Ljubljani). SN 1917, št. 73. — Slovenec 1917, št. 72. — Dr. P. Kozina: Slovan XV (1917), 138—9. — Dr. Jos. Mantuani: Carn. 1917, 137—8 (s sliko). — Stanko Premrl: Cerkveni glasbenik 1917, 21—7. — Zorko Prelovec: UT 1917, št. 7.

(Glaser Marko). Dr. Fr. Ilešič: Iz kroga Slomškovega prijatelja Marka Glaserja. Na trgatvi pri Marku Glaserju pri Sv. Petru poleg Maribora. ČZN XIV (1918), 98—100.

Glonar Jož. A. dr., Davorin Trstenjak (1817—1890). Ob stoletnici njegovega rojstva. Slovan XV (1917), 266—273.

— Govor ob desetletnici Gregorčičeve smrti. LZ 1917, 68—78.

Grafenauer Ivan dr., Jeranov problem. DS 1917, 10—14.

Analiza Jeranovih literarnih nazorov. „Vrhovno načelo mu je bila krščanska vera in morala“. Prva in temeljna napaka Jeranova je bila, da ni ločil med moralno in nemoralno ljubezensko poezijo; druga zmota je bila ta, da je

zamenjaval vzgojno in moralno kakovost slovstva. Boj proti prvi glavni logični hibi Jeranovi se je pričel že davno pred Stritarjem; do psihološke razlage in do znanstvene označbe Jeranovih nazorov pa je storila šele moderna literarna zgodovina. — Grafenauerju odgovarja Al. Ušeničnik: Č 1917, 98—119; Grafenauerjeva replika v članku: „Vprašanje preteklosti in sedanjosti“: DS 1917, 188—192 in Ušeničnikova duplika v Č 1917, 236—240.

- Med „Glasnikom“ in „Zvonom“. Antonu Janežiču v spomin. DS 1918, 5—9.
- Razni popravki. (1. Brižinski spomeniki. 2. Gregorčičiana. 3. Razno.) DS 1918, 104—7.
- Vodnikova „Ilirija oživiljena“, slavospev na slovensko zgodovino. DS 1917, 84—7.
- Vodnik kot frančiškan. (Dodatek k p. Brenovemu članku v Č XI, 31—7). Č XI, 141—2.
- Valentin Vodnik — pesnik. Analiza njegovega pesniškega razvoja in značaja. Knezova knjižnica XXII (1918), 104—169.
- O Vodnikovi pesniški zapuščini in o dosedanjih izdajah njegovih pesmi. ČJKZ I, 179—192.
- Kratka zgodovina slovenskega slovstva. I. Od začetka do marčne revolucije. V Ljubljani, 1917. Založila Katoliška bukvarna. 8°. (IV) + 160 str. — II. Od marčne revolucije do naših dni. 1919. Založila Jugoslovanska knjigarna. 8° str. 161—335.
Poročila o I. delu: Dr. J. Debevec: DS 1917, 238—9. — Dr. Jož. A. Glonar: Slovan XV (1917), 319—321. — Jagićevo pismo dr. J. Grafenauerju: DS 1918, 110—111. — n —: Č XI, 296—8. — Dr. Iv. Pregelj: Mentor X, 34—6.
- (Gregorčič Simon). Dr. Jož. Glonar: Govor ob desetletnici Gregorčičeve smrti. LZ 1917, 68—78. — Dr. I. Grafenauer: Gregorčičiana. DS 1918, 106. — Dr. Fr. Ilešič: S. Gregorčič in njegova učenka. Slovan XV, 24—5, 53—4. — Prof. Adolf Robida: Gregorčičeva „Soči“. Študija. Slovenec 1917, št. 22, 23.
- Grivec Fr. dr., „Čas“ (1897—1907—1917). Slovenec 1917, št. 142.
- Iz poljske književnosti. Č XI (1917), 120—3. — Poljsko leposlovje. I. Dramatika. Č XI, 133—5. — Poljsko pripovedništvo. Č XI, 220—5.
- Gruden Ivan, Madame de Staël. Ob stoletnici njene smrti 14. jul. 1817. DS 1918, 138—144.
- Gruden Jožef dr., Ob svitu romantike. DS 1917, 14—17.
O vplivu „Akademije operosorum“ na našo umetnost in znanstvo.
- (Hipolit p.) Dr. Iv. Lah: Pater Hipolit in njegov „Orbis pictus“. (Nadaljevanje). Popotnik 1917: 16—22, 61—7; 1918: 50—7, 112—5, 149—151, 180—2.
(Se nadaljuje v I. 1919.)
- Ilešič Fr. dr., Naši Varaždinci. (Iz St. Valdečevih „Uspomen iz najmlajšega mog djačkega života u Varaždinu“.) ČZN 1917, 94—8.
- Peter Preradović (* 1818, † 1872). Demokracija I, 68—71.

— † Podlimbarski. LZ 1917: 600—3, 655—9; 1918: 261—6, 560—7.

(Jeglič Anton Bonaventura, knezoškof). Spomenica ob dvajsetletnem škofovskem jubileju. Izdala in založila Marijina družba duhovnikov in bogoslovcev ljubljanske škofije. 1917. V 8°. 119 str. s sliko.

Vsebina: Življenje in delovanje. Slovstvena dela. Imenik knjig in spisov. Slovstvo o knezoškofu dr. A. B. Jegliču. — Na str. 118. so navedeni vsi prigodni spisi, povodom praznovanja dvajsetletnice škofovskega posvečenja. Poročila o „Spomenici“: F. S. Finžgar: Slovenec 1918, št. 123. — Dr. J. Mantuani: Carn. 1918, 87. — Č XII, 243 (—n—). — Dr. J. Samsa: Mentor X, 158—160.

(Jelenc Luka). Ob šestdesetletnici njegovega rojstva. UT 1917, št. 20.

(Jeran Luka). Stoletnica Jeranova. Č XII, 295. — Jeranov problem. Glej: Grafenauer Iv. dr.

† **Jezeršek Egon.** (Učitelj C. M. D. šole pri Sv. Jakobu v Trstu, padel 14 XI. 1917 ob Piavi) Ciril Petrovec: Koledar Družbe sv. C. in M. za l 1919. 40—2 (s sliko).

Jež Štefan, Česka literatura za časa vojne. Slovan XV, 211—5 (Poslovenil V. Zalar.)

Kalan Andrej, Ustanovitelj „Dom in Sveta“ (Fr. Lampe). DS 1917, 2—4.

Kaspret A., Prispevek k rodovniku Franceta Prešerna. ČJKZ I, 109—110.
Radovljški urbar l. 1579 „dokazuje, da so Prešerni vsaj od konca 15. stoletja do smrti Simona, očeta slavnega pesnika, domovali v Vrbi in v posesti imeli prvo in najvišje obdačeno kmetijo“.

Kidrič Franc dr., Primerek Linhartove Miss Jenny Love. ČJKZ I, 213—4.
— Korespondenca izza dobe jugoslovanskega protestantizma v „skupnem heneberškem arhivu“. ČJKZ I, 215—7.

Knaflič Vladimir dr. (Dr. Zober), Slovensko in tuje slovstvo. LZ 1917, 434—8, 492—5.

† **Koder Anton,** LZ 1918, 443. Dr. J. Šlebingar.

(Kostanjevec Josip), Dvajsetletnica literarnega delovanja. Slovan XV, 324—5. Iv. Podržaj.

Kovačič Fr. dr., Stoletnica Trstenjakovega rojstva. Straža 1917, št. 91—93.

(Krek Janez Ev. dr.) Ob 50letnici dr. Janeza Evangelista Kreka. Izdali in založili pisatelji doneskov. Ljubljana 1917, V 8°. 95 str.

Vsebina: Zatajena 50letnica. — Iv. Dolenc: Dr. Krek in slovensko katolištvo. — Jože Gostinčar: Dr. Krek in delavstvo. — Fr. Jež: Življenjepisni podatki. — Dr. Krek-časnikar. — Dr. Krek in obmejni Slovenci. — Dr. Krekovo politično delo. — Janez Kalan: Protialkoholno delo. — Anton Komlanec: Dr. Krek in njegov vzgojni vpliv. — Anton Kralj: Dr. Krek in zadružništvo. — J. Puntar: Nekaj misli. — Dr. Krekovo literarno delo. — Dr. Krek in izobraževalno delo. — Pero Rogulja: Dr. J. E. Krek in Hrvati. — A. V.: Dr. Krek in prvi rod „Danice“. — Delo na verskem polju. — Spomin. Prim. o spomenici in 50 letnici: Zatajena 50 letnica. UT 1917, št. 11. — Dr. Drag. Lončar: LZ 1917, 320. — Straža 1917, št. 37.

— † 8. okt. 1917 v Šent Janžu, pokopan v Ljubljani. Nekrologi (najvažnejši) in spomini: Abditus (Alb. Prepeluh): Nekaj spominov na dr. J. E.

Kreka. LZ 1918, 14—21. — Bogoljub XV (1917), 332—4. — Č XI 249 a — 250 a. — Iv. Dolenc: Po gorah in cestah. Iz spominov na dr. Kreka. DS 1917, 309—314; Iz zapuščine Krekove (Prevod iz Gautiera „Comédie de la mort“). DS 1918, 164—5; Krekova binkoštna pesem. Mentor X, 189—190. — DS 1917, 304. (Naznanilo smrti). — Dol. nov. 1917, št. 29—31, Ob obletnici deklaracije. Dol. nov. 1918, št. 21, 22. — F. S. Finžgar: „Fant, ti tega ne razumeš!“ Kreku v spomin. DS 1917, 306—8. — Govor Fr. S. Finžgarja ob Krekovi akademiji Glasb. Matice 21. apr. 1918. Slovenec št. 91. — Dr. Drag. Lončar: Ob smrti dr. J. Kreka. LZ 1917, 611. — Joža Lovrenčič: Kreku (pesem). DS 1917, 305. — Dr. Jos. Mantuani: Carn. VIII (1917), 262—9 (s sliko). — A. Melik (A. Loboda): Slovan XV (1917), 254. — Dr. J. Samsa: Ob grobu dr. J. E. Kreka. Mentor X, 29—31. (Ponatisnil Slovenec 1917, št. 287). — Slovenec 1917, št. 231—236. — SN št. 231 in sled. — Fr. Smodej: Govor na Krekovi akademiji 18. apr. 1918. SN št. 89. — Al. Stroj: Duh. pastir 1917, 620—3. — UT 1917, št. 21. — O. Župančič: LZ 1917, 610.

Dr. Krekov spomenik. Poziv na prispevke v časnikih in DS 1917 št. 9—10 (ovitek). — Dr. Krekov spomenik: DS 1918, 50—1. — Ferdo Kozak: O osnutkih za Krekov spomenik. LZ 1918, 294—5. — Dr. Jos. Mantuani: DS 1918, 66—72.

Dr. Krek kot hribolezec. Slovenec 1917, št. 244—246, 251, 255, 259, 261, 262. (Ponatis spisa: „Iz Trente čez Luknjo“ v Plan. vestniku 1904, št. 1—4). — Zbirka Krekovih izrekov v parlamentu. Slovenec 1918, št. 270. — Dr. Krek v Avguštejnu. Slovenec 1918, št. 296.

„Luč. Almanak hrvatskog-slovenskog katoličkog narodnog djaštva 1918“, posvečen „Spominu jugoslovanskega veleuma dr. J. E. Kreka“, je prinesel sledeče članke o Kreku: Ivan Dolenc: Dr. Krek in naše svetno izobraženstvo (9—19). — Dr. Djuka Kuntarić: S drom J. E. Krekom u Beču (36—39). — Dr. Stjepan Pelz: Uspomena na dra. Kreka (103—110). — O. Leonardo Kalac: Dr. Janez Krek kao profesor filozofije (195—6).

Lah Ivan dr., LZ 1918: Otokar Theer. 40—3. — Viktor Dyk. 97—101 — Rod Julija Klemenčiča. (O romanu češke pisateljice M. Gebauerjeve.) 275—283, 406—412, 490—5. — „Ruch“ in Mladika. 762—770.

† Lampe Evgen dr. (umrl 16. dec. 1918). Cerkv. glasbenik 1918, 100. — DS 1918, 248. — Dr. J. Mantuani: Carn. 1918. — Al. Ušeničnik: Slovenec 1918, št. 291. — SN 1918, št. 298. — UT 1918, št. 29.

(Lampe Frančišek dr.) Andrej Kalan: Ustanovitelj Dom in Sveta. DS 1917, 2—4. — Dr. J. Krek: Dom in Svet živi. DS 1917, 6—7.

Lenard Leopold dr., Henryk Sienkiewicz. DS 1917, 67—69.

† Levec Franc. Bibliografiji v Carn. 1917, 23 še dodaj dr. Janko Bezjakovo biografijo o Levcu v DS 1917, 240—5, 293—301, 354—360. —

- Harambaša (Fr. Podkrajšek): DS 1918, 51—2 (Levčev iprispevki v dijaški: „Torbici“ l. 1862). — Dr. J. Šlebinger: Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1918, 43—46 (s sliko).
- Levstikova sodba o Jurčičevem „Desetem bratu“. K 50 letnici Desetega brata priobčil Oton Župančič. LZ 1917, 40—47. — O Fr. Levstiku gl. Žigon Avg. dr.
- Maceluh Evgen, Ševčenko, pesnik prostosti Ukrajine. Slovenec 1917, št. 181.
- Mal Jos. dr., Doneski k Vodnikovemu življenjepis. Za stoletnico pesnikove smrti. DS 1918, 174—189, 1919: 46—7.
- † Maselj Fran - Podlimbarski (umrl v Pulkavi pri Oberhollabrunnu na N. Avstrijskem 20. sept. 1917). Dr. Fr. Ilešič: LZ 1917, 600—3, 655—9; 1918: 261—6, 560—7. — Ladislav P.: Slovan XV, 246—7. — M. Pugelj: Fr. Maslju v spomin. (Pesem). Slovan XV, 201. — UT 1917, št. 19. — Iv. Vrhovnik: Iz življenja Podlimbarskega. Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1919, 30—35.
- Mohorič Fr. dr., Radoslav Razlag. ČN 1918, 1—56.
- † Muha Janko, Učitelj v Ajdovcu pri Žužembergu; padel v 11. laški ofenzivi v sept. 1917). Dol. nov. 1918, št. 8.
- Nachtigall Rajko dr., Vatroslav Jagić 1838—1918. K osemdesetletnici. LZ 1918, 724—736.
- Važnost latinskega dela brižinskega kodeksa in njegovih pripiskov za vprašanje o postanku in domovini slovenskih odlomkov. (Freisingensia III.) ČJKZ I, 1—63.
- † Novak Alojzij (šolski ravnatelj). E. Gangl: UT 1917, št. 15.
- Omerza Fr., Rimska satira. DS 1917, 234—7, 285—8.
- (Parma Viktor). Šestdesetletnik. F. G(ovekar): SN 1918, št. 41.
- † Perušek Rajko (umrl na Dunaju 25. febr. 1917). SN 1917, št. 46. — Dr. J. Šlebinger: LZ 1917, 220; Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1918, 49—50 in v Carn. 1917, 133—7 (s sliko).
- † Pfeifer Viljem (umrl v Krškem 9. dec. 1917). Slovenec 1917, št. 282.
- Poberin Ladislav, Kako se je godilo slovenščini pred 70 leti? Popotnik 1917, 164—171.
- † Podkrajšek Fr. (Harambaša). Dr. Iv. Lah: Pismo na oni svet (Fr. Podkrajšku-Harambaši v spomin.) LZ 1919, 62—3. — Iv. Vrhovnik: Carn. 1918, št. 3—4.
- Pregelj Ivan dr. Mentor IX: Književni pomenki (Finžgar, Študent naj bo; Detela, Svetloba in senca; M. Elizabeta, Iz moje celice; Ks. Meško; Opeka, Rimski verzi; Fr. Omerzov prevod Iliade; L. Coloma, Boy), str. 71, 118—9, 152—3, 184—5, 219—220. Mentor X: 71—72, 192 (Milčinski, Mataj Tolovaj; Debevčevi Vzori in boji . . .).
- Dve sliki iz moderne slovenske lirike. Mentor IX, 204—9 (Oton Župančič), 252—7 (Silvin Sardenko).
- Ivan Cankar. Literaren uvod v „Podobe iz sanj“. Mentor X, 78—85.
- Iz poetike. (Roman. Novela. Impresionizem v slovstvu. Moderna drama.) Mentor X, 22—7, 67—8, 137—142, 178—180, 214—7.

- Prešeren — Bürger — Herder (Nekaj sorodnosti med Prešernom, Bürgerjem, in Herderjem). DS 1917, 127—9.
- (Prešeren Franc).** A. Kaspret: Prispevek k rodovniku Franceta Prešerna. ČJKZ I, 109—110. — Dr. Iv. Pregelj: Prešeren — Bürger — Herder. DS 1917, 127—9. — Dr. Avg. Žigon: Amor ch' al cor gentil: ratto s'apprende. Benevolenti. (1. Teorija; 2. Praksa: Dante in Prešeren; ital. „endecasillabo“ in Prešeren.) Slovan XV (1917), 287—299. — Isti: Nov fragment iz Prešerna. (Odlomek lastnoročnega Prešernovega rokopisa iz obsmrtnice „Dem Andenken des Mathias Zhop“.) Slovan XV, 117—9. — Isti: Levstikovo delo za Prešerna do l. 1870 (Ljubezni tiranija; Nebeška procesja; nagrobniki Čopu, Linhartu, Julijanu ...) Slovan XV: 31—2, 86—8, 141—2, 196—9, 255—6, 321. — Isti: Krst pri Savici. Iz nameravanega predgovora k Prešernovi čitanki. LZ 1918, 413—429.
- Prijatelj Ivan dr.,** Pesniki in občani. LZ 1917, 17—23, 314—320.
- O izdaji naših klasikov. O ureditvi naših klasikov. „Naša knjiga“ (Priloga „Ljublj. zvonu“) I (1917), št. 2, 3.
- Naši časopisi. (Nekaj misli in nasvetov.) LZ 1918, 201—216.
- Zakaj sta si prišla navzkriž Vraz in Trstenjak. ČJKZ I, 201—212.
- Ramovš Franc dr.,** Delo revizije za Dalmatinovo biblijo. ČJKZ I, 113—152.
- Slovenistika v Jagičevem „Archiv für slavische Philologie“. ČJKZ I, 227—233.
- (Razlag Radoslav).** Dr. Fr. Mohorič: Njegovo delovanje na polju slovenske književnosti in prosvete. ČZN XIV (1918), 1—56.
- † **Rebóš Frančišek** (prof. v Šent Vidu nad Ljubljano, umrl 11. okt. 1918). Prof. L. Arh: Mentor XI, 111—2. — Dr. Jos. Mantuani: Carn. 1918.
- Samsa J. dr.,** William Shakespeare. Mentor IX, 174—9, 210—5, 257—263.
- † **Skvarča Stanislava M.** (Pesnica, učiteljica vnanje uršulinske šole v Ljubljani; umrla 25. dec. 1917). V. Steska: Carn. 1918, 103—4.
- Venec hvaležnosti na grob M. Stanislavi: Slovenec 1918, št. 1.
- Steska Viktor,** Pred rojstvom Dom in Sveta. DS 1917, 4—7.
- Dr. Janez Schoenleben, kranjski zgodovinar (1618—1681). Ob tristoletnici njegovega rojstva. DS 1918, 235—9.
- Ob Schoenlebnovi novi izdaji „Hrenovih“ Evangelijev in listov l. 1672.
- † **Stranetzky Kajetan.** Dr. Gv. Sajovic: Carn. 1918.
- Strmšek Pavel dr.,** Kette in Valjavec v Štrekljevi zapuščini. LZ 1918, 297—9.
- Kettejeva burka „Naši dijaki“ v dveh dejanjih in šest Valjavčevih pesmi.
- † **Supanek Josip.** (Šolski ravnatelj, umrl v Celju 4. apr. 1917). Franc Brinar: Nekaj spominov. UT 1917, št. 8.
- † **Škrabec Stanislav P.** (umrl 6. okt. 1918 v frančiškanskem samostanu v Ljubljani). P. Vinc. Kunstelj: Cvetje z vrtov sv. Frančiška 1918, 282—4 (s sliko) in Carn. 1918 (s sliko). — Dr. Ant. Breznik: ČJKZ I, 218—226. — Dr. F. Ramovš: LZ 1919, 81—88. — Č XII, 300. — Dr. Iv. Pregelj: Slovenec 1918, št. 244

- † **Trstenjak Anton** (umrl 17. dec. 1917). SN 1917, št. 288. — Dr. J. Šlebinger: SN 1917, št. 289; Carn. 1918, 108—110 (s sliko) in LZ 1918, 79.
- (**Trstenjak Davorin**). Dr. Jož. A. Glonar: D. T. (1817—1890). Ob stoletnici njegova rojstva. Slovan XV, 266—273. — Dr. Fr. Kovačič: Str. za 1917, št. 91—93. — Poziv za Trstenjakov sklad. ČZN XIV (1918), 134—6; LZ 1918, 304. — (Dr. Fr. Ilešič): Jugoslovan Dav. Trstenjak. SN 1917, št. 254 (6. nov) — Dr. Ivan Prijatelj: Zakaj sta si prišla navzkriž Vraz in Trstenjak. ČJKZ I, 201—212.
- (**Verovšek Anton**). Milan Skrbinišek: DS 1918, 49—50 (Nekrolog)
- (**Vilhar Miroslav**). Ob stoletnici Vilharjevi. SN 1918, št. 203.
- (**Vodnik Valentin**). Dr. p. Hugo Bren: Valentin Vodnik kot frančiškan. Č XI, 31—7. (Dodatek Brenovemu članku: Dr. J. Grafenauer: Č XI, 141—2) P. Bren, Še enkrat: V. Vodnik kot frančiškan. Č XI, 213—220. — Dr. Iv. Grafenauer: Vodnikova „Ilirija oživiljena“, slavospev na slovensko zgodovino. DS 1917, 84—7. — Isti: Val. Vodnik — pesnik. Analiza njegovega pesniškega razvoja in značaja. Knezova knjižnica XXII (1918), 104—169. — Isti: O Vodnikovi pesniški zapuščini in o dosedanjih izdajah njegovih pesmi. ČJKZ I, 179—192. — Dr. Jos. Mal: Doneski k Vodnikovemu življenjepis. Za stoletnico pesnikove smrti. DS 1918, 174—189 in 1919, 46—7. (Hiša, v kateri je umrl V. Vodnik; s slikama).
- (**Vraz Stanko**). Dr. Rud. Andrejka: Na Vrazovem domu. Slovenec 1916: št. 230, 248, 261; 1917, št. 13, 14. — Dr. Fr. Kovačič: Vrazovo pismo Jurju Matjašiču (za god. apr. 1838). ČZN XIII (1917), 98—100. — Dr. Iv. Prijatelj: Zakaj sta si prišla navzkriž Vraz in Trstenjak. ČJKZ I, 201—212.
- Vrhovnik Ivan** (Iv. Pobješar). Stolica slovenskega jezika v Ljubljani. Popotnik 1917, 8—16.
- Iz življenja Podlimbarskega. Koledar Družbe sv. Cirila in Metoda za l. 1919, str. 30—35 in v Carn. 1918, št. 3—4.
- † **Wider Karel** (učitelj v Ljubljani; umrl 5 sept. 1917 v Podgorici v Črni gori). Jak. Dimnik in Eng. Gangl: UT 1917, št. 19, 22.
- † **Zbačnik Lojze**. Anton Debeljak: LZ 1917, 280.
- Žigon Avg. dr.** Levstikovo delo za Prešerna do l. 1870. Slovan XV (1917), 31—2, 86—8, 141—2, 196—9; 255—6, 321. (Nadaljevanje iz XIV. let.)
- Bridka zgodba iz Levstikovega življenja. (Levstikovi cilji in upi v Trstu: Levstik pri Vilharjevem „Napreju“ v Ljubljani . . .) Slovan XV, 8—13, 41—46, 97—102, 154—161, 234—240.
- Nov fragment iz Prešerna (iz obsmrtnice „Dem Andenken des Mathias Zhop“). Slovan XI, 117—9.
- Amor ch' al cor gentil: ratto s' apprende Benevolenti (Odgovor dr. A. Pavlici). Slovan XV, 287—299.

- Krst pri Savici. Iz nameravanega predgovora k Prešernovi čitanki. LZ 1918, 413—429.
- Čopova biblioteka (Nadaljevanje). Slovan XV, št. 1—12.
- Nov prispevek o Čopu. Carn. 1918, 12—37, 122—135.
- Prispevek k petdesetletnici. LZ 1918, 542—550, 617—631, 771—784. (Nadaljevanje v LZ 1919.)
 - 1. Dunajska „Mladika“ in celovski „Glasnik“. 2. Mazepa, prevod Koseskega in Levstikova kritika. 3. Jurčič-Stritarjeva „Mladika“.
- † Žun Valentin. Dr. Rud. Marn: SN 1918, št. 245.

IV. Umetnost.

- Ferjančič Fr.**, Cerkvenoglasbena liturgika. Cerkv. glasbenik 1917, št. 1—12; 1918, št. 1—12. (Nadaljevanje iz l. 1916; se nadaljuje v l. 1919.)
- Gledišče**, Slovensko narodno — zopet otvorjeno. Vlad. Levstik: Obnovitev ali preporod? Misli o „Narodnem gledišču“. LZ 1918, 664—7. — Dr. Iv. Prijatelj: SN 1918, št. 222. — Slovenec 1918, št. 224. Poročila o glediških predstavah prinašajo redno ljubljanski dnevnik.
- Humek Dragotin**, Prva zbirka dopisnic po originalih slov. umetnikov izdala Umetniška propaganda v Ljubljani. UT 1917, št. 4. — Odgovoril „Rudi Gasperin“: UT 1917, št. 6. — Humkov „Odgovor odgovoru“. UT 1917, št. 7.
- Ilešič Fr. dr.**, Češko narodno gledišče (divadlo) in Slovenci. SN 1918, št. 104, 106.
 - Kde domov můj. (Češka narodna himna.) SN 1918, št. 123.
 - Naše himne. SN 1918, št. 186.
- Iz dveh zagrebških umetniških atelijejev**: Marko Rašica, Fran Berneker. DS 1918, 163—4.
- Kimovec Fr. dr.**, Zunanji vplivi na slovensko narodno pesem. DS 1917, 163—7, 207—212.

Naša cerkvena pa tudi svetna narodna pesem je doživela konec 18. in v prvi polovici 19. stoletja velik preobrat pod tujim vplivom. Na cerkveno glasbo je v prvi vrsti vplivala instrumentalna glasba tedanje vsemogočne italijanske opere, na svetno pa v prvi vrsti nova iznajdba preprostih moških zborov.
- Kogoj Marij**, O umetnosti, posebno glasbeni. DS 1918, 26—8, 92—5.
- Kozak Ferdo**, O osnutkih za Krekov spomenik. LZ 1918, 294—5.
- Lovšin Vinko**, Ob 25 letnici „Cecilijinega društva ljubljanskih bogoslovcev v duhovskem semenišču. Cerkv. glasbenik 1917, 48—53.
- Mantuani Jos. dr.**, Franc Gerbič. Nekrolog. Carn. 1917, 137—8.
 - O umetniških slogih. DS 1918, 15—9, 117—122.
 - Spomenik za dr. J. E. Kreka. DS 1918, 66—72.
 - Šubici. DS 1917, 52—63.

Početki umetniškega ustvarjanja Janeza in Jurija Šubica, s 15 risb. osnutkov.
- Podkrajšek Fr.**, Kam so prišle slike iz nekdanje bolniške cerkve sv. Križa na Dunajski cesti? Carn. 1918, 204—5.

Porenta Gašpar, Lepa knjiga. DS 1917, 95—7.

O zgodovinskem razvoju lepe knjige in načelnih vprašanjih knjižne ilustracije.

— Smrekarjev Martin Krpan. Mentor X, 131—6.

Prelovec Zorko. (Poročila o koncertih „Glasbene Matice“ in drugih glasbenih prireditvah): UT 1917, št. 2, 3, 5, 8, 10, 12, 13; 1918: št. 10.

— Avguštin Štamcar. (Nekrolog.) UT 1917, št. 3.

Premrl Stanko, Cerkevni glasbenik 1917: Cerkevna glasba v hrvaškem Primorju, zlasti na Trsatu in okolici. 35—7. — 1918: Nekoliko statistike o orgljah v ljubljanski škofiji. Št. 1—10.

— Zagovor slovenske moderne glasbe. DS 1917, 64—66.

— (Poročila o koncertih in glasbenih publikacijah: DS 1917—1918.)

Razstava. XIV. umetniška razstava v Jakopičevem paviljonu: Izidor Cankar: DS 1917, 253—4. — J. D.: Slovenec 1917, št. 214. — Iv. Zorman: LZ 1917, 664—666.

— XV. umetniška razstava: Iv. Zorman: LZ 1918, 801—5. — K. D.: Demokracija I, 307—310. — Slovenec 1918, št. 274.

Rodin Auguste (Nekrolog o francoskem kiparju). Iv. Dornik: DS 1918, 52—3. — Gašpar Porenta: Mentor X, 154.

(**Smrekar Hinko**). O ilustracijah k Levstikovemu „Martinu Krpanu“. K. D.: Demokracija I, 81—4. — G. Porenta: Mentor X, 131—6. — Dr. Milj. Zarnik: LZ 1918, 222—4.

Stabej Jos. R., Umetnost in vojni spomeniki. Č. XI, 131—3.

Steska Viktor, Henrik Dejak (slikar, umrl 6. okt. 1917 v Ljubljani). Carn. 1917, 251—3.

— Slikar Matija Koželj (1842—1917). Carn. 1918, 1—12.

Tratnik Fran, Aforizmi o umetnosti. LZ 1918, 436—8, 679—680.

(**Vavpotič Ivan**). Ilustracije k Milčinskemu „Mataju Tolovaju“. K. D.: Demokracija I, 81—4. — Dr. Milj. Zarnik: LZ 1918, 220—221.

Vurnik Ivan, Iz modernega umetniškega mišljenja. DS 1917, 63—4.

V. Prirodosnanstvo. Matematika. Tehnika.

Čermelj Lavo dr., Najnovejše o Röntgenovih žarkih. Slovan XV (1917), 133—6, 188—190, 316—8.

— O številu prvin. Demokracija I, 63—4.

Flerš Pavel (F. Palnak). Slike iz živalstva. Zvonček 1917, št. 6—12; 1918, št. 3—10.

Humek Dragotin (Stric Tone). Čudovite živali iz pradavnih in sedanjih dni. Zvonček 1917: 9—12, 90—2, 182—5; 1918: 33—35 (s slikami).

Kuščer Ljudevit, Donese k jamski favni. Carn. 1918, št. 3—4.

Paulin Alphons, Iris Cengialti Ambrosi und Centaurea alpigena Paulin, zwei für Krain neue Pflanzen aus den Wocheiner Alpen. Carn. 1917, 93—109.

— Über die in Krain adventiven Euphorbia - Arten der Sektion Anisophyllum. Carn. 1917, 228—235.

- Pengov Frančišek**, Mentor IX: Med raznimi stanovi. (Pridelovalci žita in sočivja. Pri mlinarjih.) 8—12, 44—9; 88—92. — Srce. 105—9. — Med pomorščaki (o ribah). 136—146. — Žveplenka. 165—172. — Smodnik. 194—8. — Brezdimni smodnik. 241—252.
Mentor X: Sladkor. 5—11. — Milo. 59—65. — Želodec & Comp. 91—99. — Kost. 170—3.
- Podobe iz narave. Ilustriral Anton Koželj. 2. zvezek. Izdala in založila Družba sv. Mohorja v Celovcu 1917. 8°. 80 str.
Poročilo: Dr. Angela Piskernik: DS 1918, 101—2.
- Ponebšek Janko dr.**, Naše ujede. I. del: Sove. Z 10 podobami in 8 prilogami. Ponatis iz „Carniole 1915—1916. V Ljubljani, 1917. Izdalo in založilo „Muzejsko društvo za Kranjsko“. V. 8°. (IV) + 155 str. + 8 listov prilog.
Referati: Č XI, 130—1. Prof. Fr. Pengov. — Popotnik 1917, 31—2. Dr. Leop. Poljanec. — Slovan XV (1917), 82—3. Alb. Seliškar. — UT 1917, št. 3. Milan Lovič. — Laib. Zeitung 1917, št. 45 (24. febr.) — Lovačko-ribarski viestnik XXVI (Zagreb 1917), 12. R(össler dr. Erw.) — Ornitholog. Jahrbuch XXVIII (Hallein 1917), 163. K. Kněžourek.
- Naše ujede. II. Kragulji — Accipitres. Jastrebi — Vulturidae. Sokoli — Falconidae. Carn. 1917: 57—70, 203—228; 1918: 67—85, 158.
- Sajovic Gvidon dr.**, Nekaj o užitni zelenjavi na prostem. Sava 1917, št. 14 (Jakec Travojed).
- Ornitologični zapiski za Kranjsko v letih 1914 do 1916. Carn. 1917, 70—93.
- Rjavi lunj. Carn. 1917, 261.
- Skalni podor v Kokrski dolini I. 1917. Carn. 1918, 107—8.
- Zapiski iz ptičjega življenja na Kranjskem v letih 1917 — 1918. Carn. 1918, št. 3—4.
- Seidl Ferdinand**, Rastlinstvo naših alp. Prispevek k spoznavanju slovenske zemlje. Ljubljana 1918. Založila in izdala Zvezna tiskarna. M. 8°. 224 str.
Z „Imenikom omenjenih rastlin“ pomnožen ponatis iz Slovana. (Glej Carn. 1917, 132.)
Poročila: Darwinizem na Slovenskem. Č XI, 137—9. — LZ 1919, 58—9. Sr. Brodar.
- Zemeljski potres pri Brežicah in Krški vasi dne 29. jan. l. 1917. Carn. 1918, 43—60.
- Der diluviale See von Prečna bei Novo mesto. A. Entwurf der geologischen Geschichte des Tales der Krka und des Beckens von Prečna. Carn. 1918, 146—152.
- Die in Krain und Görz-Gradisca 1914 beobachteten Beben. Allg. Bericht und Chronik der in Österreich 1914 beobachteten Beben. Nr. XI. 1917, 29—53.
Referat: Carn. 1918, 91—2. Anton Melik.
- Svetina Ivan dr.**, Diferencialni in integralni računi. Mentor IX, 23—8, 69—70, 115—7. (Nadaljevanje iz Mentorja VIII.)

Zapiski.

Kam so prešle slike iz nekdanje bolniške cerkve sv. Križa na Dunajski cesti? Oltarno sliko križanega Rešitelja sem zasledil v „hiralnici“ v stari Kravji dolini (sedaj Radeckega cesta) v II. nadstropju na hodniku na levo. Precej sem jo spoznal za ono, ki je za časa moje ministrantovske službe kitila oltar špitalske cerkve. Neka usmiljenka mi je potrdila, da je i ona čula, da jo je slikal Kühnl. Dasi sva pa z moj strom Zajcem, ki me jes premljal, iskala podpisa umetnikovega na njej, ga nisva mogla izslediti. Slika Kristusova je malo premesnata, ima pa vrlo lepo, idealno krasno glavoter je še zelo dobro ohranjena. — Potem sva jo mahnila v kapelo nove bolnice. Na mah sem spoznal v njej stari, sedaj renovirani križev pot iz nekdanje cerkve. Živo sem se spomnil Šimna Cirenejskega na 5. postajališču, ki nosi nekako srednjeveško odelo kacega „Edelknabe“-ja temnosive boje, ter torbo ob boku; nadalje vojaka na drugi sliki, ki kaže pod križem onemoglemu Kristu — figo. — Takoj sem tudi spoznal Madono, ki je nekdanj stala nad šatoriščem v stari cerkvi, toda le fragment je še. Pod baldahin novega tabernaklja v ozadje so jo djali. Nima pa več širocega kositrenega in posrebrenega okvirja, obdanega ob straneh z zlatimi prameni, nego prilagoditi se je morala kamenitemu, v dnu baldahina se nahajajočemu. Krasno, milostno podobo so vsestransko — obrezali, da se je mogla stisniti pod „nebo“!! Zdaj jej je jedva jedna tretjina stare slike. — V govorilnici, kjer sem pričakoval prihoda sestre predstojnice, nad 70letne dame Vestfalke, ki je že za časa moje „cerkvene službe“ načelovala milosrdnicam, a je radi bolehnosti in starosti ni bilo na razgovor, sem stal pred podobo sv. Vincencija Pavlanskega, ki je v osmini njegovega svetkovanja bila na mestu, kjer je navadno zrla na nas, čestilce svoje, sv. božja Rodica — nad šatoriščem stare cerkvice — ta podoba je bila prvo, kar sem zapazil na sobni steni. Stopil sem pred njo. In pred staro znanko je hitelo pred mano več nego 40 let, ki so se potopila v večni ocean. Živo mi je bilo stopilo pred oči, kako sem, negodè tedaj, srečen bil, nepoznajoč sveta, ko sem odgovarjal Bitt für uns! o času, tako rano prošlem, ko smo čestili v osmini tega ugodnika božjega, in mehke sem postal, — zarosilo mi je oko. — Namestu z načelnico sem govoril z namestnico sestro Bernardino, Nemko, ki je že od leta 1863. v Ljubljani, a še danes ne umeje slovenski; zato smo govorili švabski. Kazaje na podobo redovnega ustanovnika sem trdil, da je imela slika svoj čas temnolakiran ozek okvir, danes novi in pozlačen in širok; a ona je nasprotovala, češ 43 let sem v Ljubljani in vedno je podoba jednaka in v onem okvirju. Šla je vprašat predstojnico. Ko se je s. Bernardina vrnila, mi je naredila poklon,

da imam tako izvrsten spomin. Predstojnica je potrdila, da imam jaz prav. Zlati okvir se je res umaknil temnolakiranemu ozkemu prvotnemu šele kesneje. Dognali smo: Slika sv. Križa v hiralnici je istinito oltarna iz špitalske cerkve. Istotako je križev pot od ondod, kakor tudi Madona nad šatoriščem. — Sliko, *Decollatio s. J. Baptistae*,^{*} ki se je nahajala v stari cerkvi pod korom, so nekam prodali. Deželnega odbora tajnik Josip Pfeifer je posredoval pri prodaji in bi vedel navesti kaj več^{*)}. Bogorodica *Immaculata*, v polčloveški velikosti, katero so stavili na oltar o „majski slavi“ — v beli tuniki in modri, z zlatimi listi okičeni togi, katere glavo je kot nimbus obdajal zlat venec z zvezdami, je zapadla čudni osodi. Dali so jo kot dobiček v neko dobrodelno loterijo. Jaz za svojo osebo bi jo bil lepo hranil in dal za dobiček dva para kranjskih klobas. Dobil jo je, kakor trdi sestra prečastna, baron Lazarini v Smledniku, oziroma njegova grofinja soproga. — Božji grob (stari) se je prodal po posredovanju kanonika Antona Urbasa nekam na deželo v bližino, kjer je nekdanj župnikoval Urbas; niti s. Bernardina, niti s. predstojnica ni določno znala kam. Morda je ta božji grob slikal še rajni Langus. Lep je bil in meni je — seveda sem bil takrat ministrant — zelo imponiral. Trije rimski „soldati“, tvoreč skupino: načelnik, naslanjajoč se na živ meč, a poleg njega dvoje vojakov s kopjema, pred grobom, in na strani, na desno in levo pojeдин legijonarec, prvi starec v vsej moči moške dobe, sivobrad in drugi, mlad plavolas German, kojemu so segali dolgi kodri preko rame, sinjih oči, oba en profil, oborožena z bradljama. Kako so me zanimali tedaj! In te pinije z eksotičnim drevjem in rastlinjem vred! Kako sem si tedaj želel v Palestino, Ameriko in prekmorske dežele! Kako je človek mlad — neumen, fantastičen. — Na vsakem „oddelku“ stare bolnice se je nahajal oltar. Po največ je stala na njem podoba sv. Device. Na žrtveniku kirurgičnega oddelka, mislim, za moške, pa je bila obešena nekdanja oltarna slika Rešitelja na križu, stara, zadimljena podoba. Menim, da je bila ta podoba, sodeč po njeni velikosti in starosti, oltarna slika v špitalski cerkvi, predno so jo zamenili z ono v začetku omenjeno. Ta slika je sedaj last sirotišča v Kočevju. — V Ljubljani dne 29. X. 1905. † Fran Podkrajšek.

Za zgodovino akademije ljubljanskih operozov. Da spolnim, kar sem zadnjič obljubil¹⁾, hočem v naslednjem objaviti one zgodovino ljubljanskih operozov zadevajoče dokumente, ki jih hrani tukajšnji frančiškanski provincialni arhiv. Če jih, vsaj večino, priobčujem v celoti, storim to zato, ker so last zasebnega arhiva, ki ni vsakemu dostopen. Šestero dokumentov imam pri rokah, pet jih zadeva akademijo operozov, eden pa njeno hčerko, akademijo filharmonistov. So pa: 1.) Spominski govor za umrlim prvim predsednikom akademije operozov

^{*}) Iz zapuščine pok. Josipa Pfeiferja je prešla ta velika Mencingerjeva slika v deželni muzej, kjer se sedaj nahaja.

I. Vrhovnik.

¹⁾ Gl. Carniola, 1917, str. 140, op. 2.

škofa grofa Kuenburga, da bi prevzel pokroviteljstvo akademije operozov. 3.) Predelana pravila akademije operozov. 4.) Seznam operozov izza časa, ko je bil dr. Marko Gerbec predsednik akademije. 5.) Kronologičen Janez Krst. Prešern-om. 2.) Povabilo naslovljeno na ljubljanskega knezo-zapisnik znanstvenih del, ki so jih operozi mej leti 1695—1716 v imenu akademije izdali. 6.) Povabilo ljubljanskih frančiškanov naslovljeno na filharmonike, naj bi sodelovali pri slovesni proslavi kanonizacije frančiškanov Jakoba iz Marke in Frančiška Solana.

Dokumenti pod 1, 2, 6, gotovo niso še bili objavljeni, niti, kolikor mi je znano, od zgodovinarjev vporabljeni. Onih pod 3, 4, 5, kakor je videti sicer tudi niso še imeli pri rokah, a so, vsaj ona dva, pod 3. in 4. skoro gotovo že v tisku izšla. Zveščič, ki vsebuje preurejena pravila s seznamom akademikov nosi namreč naslov; *Statuta Siue Leges Recenter Stabilitae Nec non Nomina, Agnomina, Patria et Lemmata D. D. Academicorum Nobilis ac Eruditae Academiae Operosorum Labacensium. Labaci typis. Zveščič z zadnjič objavljenim „Razgovovorom“ in dokumentom pod št. 5. ima poleg tega še: Nouiter reuisa, ac reformata, et Typo recusa. Labaci formis Jo: Georgii Mayr Typographi An: Sol. 1714. Manj verjetno se mi zdi, da bi bil tudi: Syllabus DD. Academicorum, qui quodcumque opus academico nomine typis ediderunt, objavljen. Napis enega zveščiča ga sploh ne omenja, napis drugega ga sicer omenja, a kot parentetičen dostavek. Prepis tiskane predloge ta silab gotovo ni, ker je pisavec na več mestih pustil prazen prostor v svesti si, da nima še vseh del skupaj, in nekaj jih je pozneje na posebni prilogi vstavil. Po mnenju avtorja samega tedaj zapisnik ni popolen.*

Kar še ni bilo ali skoro gotovo ni bilo objavljeno, namreč št. 1, 2, 5, 6. objavljam v celoti, drugo ne. Priobčujem sicer neizpremenjeno, le okrajšave pišem mestoma razvozljane in marginalne dostavke, ki jih ima zlasti spominski govor za J. K. Prešernom več, vstavljam na nakazanih mestih.

Memoria Prescherniana.

Illustrissimi et Excellentissimi, Illustrissimi et Reverendissimi, Perillustres Praenobiles, Clarissimi et Excellentissimi Nobiles, Admodum Reverendi, Excellentes Doctissimi Domini Domini Operosi Academici.

Quae nobis nuper ingentis laetitiae praebuit apparatus dies, dum ob inauditas ad Höchstatt in imperii hostes obtentas victorias uniuerso exultante populo, debitae exercituum Domino publicae soluebantur grates. Eadem nimirum XXVIII. Septembris dies vobis immensi luctus et maeroris constituit argumentum. Dum Illustrissimum et Reverendissimum D. D. Joannem Baptistam Preschern SS. Theologiae et J. U. Doctorem, Protonotarium Apostolicum, Comitem Palatinum Caesareum, Celsissimi ac Reverendissimi Principis Archiepiscopi Salisburgensis Consiliarium intimum, Poetam Laureatum, Cathedralis Ecclesiae Labacensis Praepositum. Vestrum inquam primum Praesidem et Principem Academicum inuidiae mortis falx primum e medio demessuit neonatae Academiae florem Si eupitis extensius merita tanti viri vobis ob oculos poni, ex memorata sui tituli

inscriptione²⁾ singula perbendatis, et inde quantam feceritis iacturam conspicietis. Neque sine singultu vestro licebit animum reflectere ad meritum seriem et ingentis spei lugubre detrimentum, dum singultus vestro Praesidi mortis attulerit cladem. Quis enim siccis oculis virtutum eius enarrabit centonem, per quas velut scallas sensim ab imo gradiebatur ad dignitatum honores? Praeludebat nimirum in fasciis iam et per humanarum litterarum pallestam quas in Patria inbibit quantus futurus sit hic Palladis Cliens. Primi moderatores non vani extitere augures sequuturorum honorum in cuius tenella indole legebant incunabula virtutum, dum fulgebant in eo Angelicae pietatis species, et futurae sapientiae specimina, quae iunctim ad vitae usque exitum coluit inseparabili nexu. Vix primis elementis iectis excitavit suae classis aemulos, parem tamen haud umquam vidit superiorem admittebat neminem, ut omnium Praecursor Joanes merito audire meruerit, tanta iam tum memoriae et ingenii pollebat felicitate, ut iusto etiam moderatorum suffragio primas semper publicorum praemiorum retulerit palmas virtutis indices.

Expleto hic summo conatu, imo inaudita felicitate sexennii tyrocinio, seueriori disciplinae animum daturus Viennam petiit; vix degustato inibi Aristotelis jibamine, iam propinare aliis caeperat sapientiae dictamina, cuius tanto amore succensus, ut omnium etiam primus sine ullo honorarii penso praestito, supremi gradus Philosophici laurea solius justitiae nixu, unde suae nationis haberetur gloria, condecoraretur. Nec mirum semper primum et felicem fuisse, cum Primi et Feliciani dies eum in lucis et natalis primordia dederit. Neque tam lauro et aetate virentem verticem ausa est hunc Viennae saeviens pestifera lues dum per media licet pericula, suo toxico afficere, ad maiora servandum.

Theologicae demum disciplinae et Sacris litteris totum animum adiecit, cuius adeo sedulam nauavit operam, ut praeter id solum agere videretur nihil: tantam equidem argumentorum, et difficillimarum quaestionum Professoribus, aut publice aut privatim disputantibus obiciebat, vel sibi propositam dissolvebat vim, ut ipsi saepe stupore attoniti mirarentur profunditatem mentis, et ingenii sagacitatem. Et dum hic sibi thesaurisaret sapientiam, liberalis etiam extitit in informandis aliis, a quo certatim erudiri cupiebant.

Hinc expleto sacrarum scientiarum cursu, quo tempore stimulabatur Spiritus Sancti ductu, refragari diu noluit, mox sacerdotii dignitatem amplexus, neque sic se satis sanctum et sapientem arbitratus, nisi etiam profani iuris scientia poleret, quandoquidem tanta tenebatur sciendi aviditate ut quidquid ornare magis et beare animum suum posset, nihil intermitebat consequi. Quapropter Salisburgum ad litterarum sedem se contulit, postquam scilicet Italicas et Gallicas pene omnes perlustrasset regiones, minime veritus adhuc discipuli sustinere vices, ut omnium aliquando scientiarum doctor euaderet. Nec fefellit opinio, nam et legum, et publicorum Jurium scientia tantum profecisse visus est, ut cunctis admirationi esset et stupori. Nec aliter vulgo nisi doctus Carniolus per antonomasiam passim nuncupari meruerit.

Ergo ad fructus tandem laborum decerpandos eminenti in speculo componere voluit, dum Theologiae, et Juris utriusque Doctoralem laureolam uniuersali applausu et cunctorum acclamatione consequeretur, postquam nimirum arduas resoluit in propositis thesibus et difficultates et examinantium subivit tentamina. Cuius inde magis in Uniuersa Metropoli percrebuit fama, ut ad Secoviensem Episcopatus Administrationem et totius Dioecesis iurisdictionem multis sponsonibus invitaretur,

²⁾ Druga verzija: enarratione.

quod etiam eius maiori gloriae accedit, dum vix 28 annum excessit; nec latere diu inibi voluit sapientiae radius; Salisburgum denuo ad partem pastoralis oneris ferendi accersitur, ubi ad nives Canonicus, mox consistorialis Consiliarius, inde Archiepiscopalis Bibliothecae praefectus efficitur, in qua velut apes inter flores nutriebat cupidos sapientiae spiritus. Dum singulis his officiis summa laude praeesse videretur, adeo sui Principis affectum et aestimationem sibi conciliavit, ut ardua quaequae eius prudentiae comittenda non dubitaret. Hinc ad Brandenburgensem et Bavariae Aulam secretis expeditionibus ablegatur, ad Caesarem feudum investituram pro Archiepiscopo Ernesto petendam mittitur, quae omnia admirabili dexterritate confecit.

His experimentis sapientiae suae factis, fidem et existimationem sui apud Principem suum in tantum auxit, ut dum cum Passauensi Episcopatu de suffraganeatu et Metropolitico iure plurimis annis in Romana curia ambigua semper lite altericaretur, Preschernius Vester deligitur ut suo tentaret iudicio tam scabrosos processus Romae iuxta suae prudentiae dictamen in ordinem collocare, finem tantae causae positurus. Accessit is Romanum Pontificem, informavit Sacrum Collegium, ingentes scripturarum tomos confecit, agitavit causam, et praeter omnium spem quod alias multis vigiliis, laboribus, et immensis sumptibus stetit, exiguo dumtaxat tempore pro Principe suo victoriam reportavit.

Dum subsistebat interim Romae exterorum Principum, Cardinalium, legatorumque cuius continua consuetudine ob linguarum peritiam, sermonis affabilitatem, et familiarium discursuum foecunditatem quos non sine gratioso lepore miscere noverat utebatur, ob singularium denique dotum virtutumque praerogativas omnium sibi amores deuinciebat.

Interim denuntiatur Cathedralis Ecclesiae Labacensis Praepositura uacare. Cardinalis Goes tum Caesaris Romae Juribus invigilans Preschernium cuius virtutem noverat ipse sapientissimus adit³⁾ proponit conditionem quam favorabilis sese exhibeat, ubi in Patria in conspicuo etiam honoris gradu Caesari et Patriae utilem faceret suae sapientiae talentum. Annuit ille, sed et ad Cardinalis benignissime Caesar preces, Preschernio Vestro [cuius virtutum famam habuit iam inde commendatam] ad magis arcana negotia destinando, nisi unius invidia scenam mutasset.

Sed quam aegre Salisburgum suum amisit Preschernium uel ex eo liquet quod Archipraesul duplicatos stipendii et beneficiorum spondebat redditus, ut operam longiorem sibi nauaret; Caesareae uero spes gratiae praevaluit. Consilarii tamen secretioris officio Archipraesul Preschernium condecoravit, annua pensione designata, torque aureo in collum iniceto, pendulo suae effigiei numismate Preschernium sibi in obsequium captivavit, ut suus etiam post hoc videretur a quo consilia captare consuevit.

Excelsi porro Carnioliae status multis quantum vis difficultibus obortis Preschernium in Deputatorum et Procerum Patriae Collegium assumpsere, ubi tanta assiduitate vigilantia et aequitate per quadriennium in maxime arduis temporibus lotis (ut dicitur et incontaminatis manibus praefuit, ut summam inde laudem et aestimationem ab uniursa Patria tamquam publicae pacis et utilitatis studiosus consequeretur.

Quo tempore Academia etiam Vestra in ipsa sui origine de Praeside eligendo sollicita, in Preschernium oculos deflexit, omniumque unanimi suffragio in Academiae Principem delegit.

³⁾ Variacija: accessit.

Sed heu sisto calamum abrupto voces, quia praematura mors in ipso aurorae nascentis limine nostras spes uno falcis ictu omnes deleuit. viginti duorum dierum tenebatur is corporis debilitate, a tertiana et dyarrhea principia malum sumens, quod sensum degenerauit in continuam duplicem, non sine aliqua latente malignitate quibus accessit singultus ab inanitione, quae adeo extenuauit corporis vires, ut consilium medicum de remedio consulens conclamatam spem repperit. Ergo ad Sacra accursus, provisus biduo⁴⁾ ante obitum die Sacris poenitentiae fontibus, ex animi contritione, et sumpto S. Sinaxis Viatico refectus, ut amicis adstantibus excusserit lacrymas et exemplarem dederit sincere penitendi normam. Et dum eum arescente gutture edendae vocis potentia deseruerit, affectu et suspiriis coelum implebat atque oculos in altum vibrando suum cum Deo Pactum renovabat, quod in sua a se composita familiari oratione quotidie recitabat. Dignare Domine pactum hoc amoris mei admittere, ut quoties oculos in coelum eleuauero, ille actus sit interpretis cordis et animi mei, quo tibi offero omnium creaturarum amorem.

Altera die confectis testamenti tabulis, summa breuitate maxima tamen sapientia suae voluntatis ultimae dispositionem perfecit. Ergo vigesima octaua Septembris, nigro calculo notanda die, inter Confratrum et Sacerdotum Choros post Auemariae pulsum Deo Creatori suo sapientem et sanctam animam reddidit.

Nec Vestri immemor stetit Academici Operosi, dum libros suos qui selectissimi sunt, tomorum pene . . . magno pretio comparatos Vestrae utilitati et publicae usurae exponendos cauit, unde suum erga litterariam facultatem et singulos verae sapientiae sectatores, ut animum ad virtutem et sapientiam impelleret, etiam post funera affectum testari voluit. Dignus sane ut memoriam Academia Vestra celebret Doctissimi PresCherni.

Ast vero compescite lacrymas et meroris frontem erigite, vivit ille Superis et pectoribus nostris numquam emoriturus, nisi illud lugendum restat, quod usuram vitae longiorem nobis non fecerit. Parcarum id crimen est, quae intra 49 annorum angusta spacialam praetiosa filamenta sapientis spiritus auro in aevum texenda tam subito praeciderint.

Si quem naeuum in candido eius pectore Momus inquirat, is sinceritatis leges ignorat necesse est, vitium enim non est sed virtus eximia patentia amicis corda communicare, ut veluti per fenestram reserato velo veritas intueri possit. Ast vitium imo scelus est simulare quod non est, unde veritas ipsa fraudatur. Hoc Poetae (Aeschylus in Hectore) proinde monito vos cautos esse volui

Vita functos si libet beneficiis proseguere
Nam iniuriam illis inferre, facile quidem factu est,
Neque gaudio neque dolore mortales afficiuntur.
Verum nemesis superior nobis est,
Et ipsa iustitia mortuum vindicat.

Inermis fratrem parentando Concinabat.

Kakor je iz obeh kronogramov razvidno je proslavljal spomin rajnega predsednika akademije kanonik Dr. Jurij Gladič (Inermis) l. 1704. Biti je moralo prve dni oktobra, ker je Prešern umrl 28 sept. istega leta. Najberž je bil Gladič ob isti priliki, če ne izvoljen, vsaj določen za njegovega naslednika kot predsednik akademije.

⁴⁾ Tako izvirnik, poznejša roka je biduo prečrtala in zapisala u n o.

II.

Invitatio Academica Pro assumendo Patrocinio Academiae ad Celsissimum et Reverendissimum Principem et Episcopum Labacensem D. Ferdinandum Comitem de Khienburg directa.

Celsissime ac Reverendissime S. R. J. Princeps Domine Domine gratiosissime,

Puam plurimorum animos ad genuinae virtutis apicem anhelantes, quos Patria haec ingeniorum Mater progenuit, non ita pridem adeo incendit litterarum ardor, ut iunctis viribus et studiis perpetuum otio darent repudium, atque sub Operosorum Labacensium nomine Academiam instituerent.

Ea enim qua pollent ingenii felicitate quos liberalior natura dotavit, tum morum probitate tum mentis sagacitate, ad sapientiae fastigium totis viribus adlaborant. Si enim pulcherrima possessio est eruditio mortalibus, iuxta sapientis dictum: quid iucundius, quid ornatius unquam natum dare potuit, quam adeo instructa moribus animos, ut ad eam prosequendam, aut in posteros propagandam, nullis conatibus pareant.

Quemadmodum enim ignavia turpe vitium est, cum honestas invitat, ita labor ad litterarum cultum eximia virtus. Illae etenim Tullio asserente: Adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, in aduersis perflugium ac solatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur, quod si ipsi attingere, nepue sensu nostro gustare possumus, eas tamen mirari debemus, etiam cum in allis videamus.

Aliena exempla nobis facem praeferrunt, et adaperiunt Musarum ianuam, ad insistendum domestico litterarum consortio, quae teste Lysio, pacem dirigunt, bellum dirimunt, vitia virtutesque premunt, aut excitant, testes temporum, arbitrae meritorum. Praeclara etenim semper est aemulatio ad virtutis opus, nec segnius agere licet, quod libuit aliquando audacter aggredi.

Sed quoniam gloriosa facta, aut attentata, praesertim litteraria facultas plerumque osiores reperit, qui vel improbant, vel contra nituntur tam honestis conatibus, vespertilionibus similes, qui lucem damnant suis contenti tenebris.

Ut securae proinde Apes Academicæ in hoc Labacensi Alueari mellificare queant: Celsitudinis Vestrae Reverendissimæ adgeniculatae benignum exposcunt, patrocinium, nec tutius intentæ Laboribus suis operabuntur favis, quam sub tutela tanti Principis; cuius esca studium, eruditio ornamentum, sapientia cunctarum virtutum (sic) sedes.

Apum natura est asseuerante Plinio, ut Ducem quem deligunt tota veneratione diligant, nutibus obtemperant, operam deferant: cui forma eximia, gressus celsior, frons diademate candicans, Maiestate non aculeo armatus.

Academicus hic Senatus, dum Apum suarum imitatur instinctum ad Celsitudinem Vestram Reverendissimam suos merito deflectit oculos, ac eius se patrocinio submittere contendit, dum in ea delecti Protectoris et fautoris sui adaequata reperit insignia; in qua resplendent excelsa dignitas, et illustres natales, Maiestas in vultu residet, suauitas in moribus spirat; omnia denique ad summae virtutis famam composita relucent. Quidni obsequium etiam pollicetur et perpetuae gratitudinis monumenta; puando Celsitudo Vestra Reverendissima benigno ut speramus fauore hanc complecti non dedignabitur Operosorum Academiam. Sub cuius auspiciis incunabula prope collapsa, denuo erigere contendit ut radices altius agat, et succrescet imposterum si Diis placet, in maius gloriae et litterariae reipublicae incrementum. Ut proinde merito cum Ovidio mihi concludere fas sit:

Seribentem iuvat ipse fauor minuitque laborem

Cumque suo crescens pectore feruet opus.

Kdaj so se operozi s to prošnjo obrnili na knezoškofa ni mogoče natanjko dognati, ker nima nikakega datuma. Da bi se bilo to zgodilo takoj ob vstopu akademije v javnost, tedaj l. 1701. se mi zdi malo verjetno. Takrat pač še niso mogli reči, da so njih „incunabula prope collapsa“. Pozneje, proti koncu Kuenburgove vlade (1701—11) se je moralo začeti kaj krhati, če jih niso sovražni, temo ljubeči netopirji prisilili iskati zaščite. Je-li grof Kuenburg bil kdaj pokrovitelj akademije ni znano; pač pa vemo, da jo je njegov naslednik grof Kauniz sprejel v svoje varstvo. To priča spredaj sledeči delni seznam operozov izza predsedništva Dr. Marka Grbee-a.

III.

Statuta . . .

nouiter reuisa ac reformata . . .

Naravno so operozi „incunabula prope collapsa“ akademije s preuredbo društvenih pravil začeli popravljati. Sicer njih druga redakcija ne izkazuje mnogo novega, a nekaj le in deloma še značilnega.

Poglavij imajo devet, kakor prva. Prva izdaja označuje kot namen akademije „rei litterariae exercitatio et incrementum“. Nad tem so se morali nekateri spodtikati. Morda se jim je stvar zdela pretirano humanistična. Zato se prvo poglavje druge redakcije tako-le glasi: „Dei honor et gloria primarius, ac ei proximus rei litterariae exercitatio incrementum cinosura et scopus esto Academiae operosorum Labacensium.“ V prvi izdaji se zahteva, da morajo akademiki svoja dela ali pod samim akademiškim imenom, ali vsaj ne brez njega objavljati. Druga izdaja o tem molči. Bistvena sprememba obstoji v tem, da je bil po prvih pravilih predsednik stalen, po drugih pa ne. Četrto poglavje namreč določa: „Praeses Academiae finito triennio, ut omnia legitimo procedant tramite, trium praecipuarum facultatum serie potioribus notis novus eligitur.“ So gotovo spoznali, da je od menjavanja predsednika pričakovati več življenja, kakor če bi bil stalen. Tudi podpredsednik je bil po novih pravilih voljen le na tri leta. Pač pa so bili tajnik in trije cenzorji stalni. Glede sestankov določa druga izdaja, naj se javen vrši ali meseca januarija ali februarja „ut Academiaram ubique mos obtinuit; zasebni pa kakor prej, štirikrat na leto. Razprava o poljubnem predmetu naj se bere ali govori, potem pa spravi „ad acta reponatur, quin suo tempore sub inscriptione Florilegium miscelaneum Operosorum Labacensium in lucem prodeat.“ Kronologičnega reda razprav po stoletjih, nova pravila ne predpisujejo.

Catalogus

DD. Academicorum Operosorum Labacensium ⁵⁾.

Protector.

Celsissimus ac Reverendissimus D: D: Franciscus Carolus, Episcopus Labacensis, S. R. J. Princeps, e Comitibus de Kauniz, Metropol: Salisburgen: et Cathedr. Passauieni: Canon: nec non Collegiatae Eccl: Vetero Oettingae Praepositus etc. etc

Lemna: Non violo violam.

Placidus.

Praeses.

Praenobilis, Strenuus, ac Excellentissimus D. Marcus Gerbezius, Phil: et Medic: Doctor, Inclyt: Stat: Carn: Intro-Physicus, S. R. J. Acad. Imp: Leop: Nat. Cur. Ad inania numquam.

Intentus.

Vice Praeses.

Reverendissimus D. Georgius Andreas Gladich J. U. D. Cathedr. Eccl. Labac. Canonicus.

⁵⁾ Izvzemši odbor navajam vse one, ki jih seznam iz l. 1701. nima.

Signat clementia regem.

Inermis.

Actuarius.

Praenobilis D. Franciscus Christoph: Wogathej Incl. Vice Dom: Secret: et
S. C. M. Fiscalis.

Loca florea circum.

Congruus.

Academici

Ordine quo in albo Academico reperiuntur.

D. Joannes Bapt. de Perenberg, Styrius, Prasbergensis Med. Phys. Welsii Austriae.
Mella dabit. Facundus.

D. Franc. Bernardus Fischer, Labacens. Canon. Cathed. Labacen., Parochus
ad S. Martinum et Consistorialis Passauensis.

Arsuros per lilia ceros excudunt.

Illuminatus.

D. Francisc. Ernestus Commes a Trautmansdorff, Styrius Graecensis S. C. M.
Consil. Intim. Legatus Caes. In civitate Badensi Helvetiis.

Aui numerantur aurorum.

Illustris.

D. Joann. Bapt. Francol, Italus Tergestinus, Canon. Cathed. Eccl. Tergest.
Tantus amor florum et generandi gloria mellis. Industrious.

D. Paulus Ritter, Dalmata, Segniensis, S. R. J. Eques S. C. M. Consiliarius.
Sic pro melle malum. Laboriosus.

D. Urbanus Cavalier, Carn. Vellachensis, Parochus et Commissarius in
Altenmark. (sic.)

Genio reperit pabula grata suo.

Proficiuus.

D. Joann. Andr. Kerschiner, Labacens., Parochus Canal., Celsiss. Princ. Episc.
Passauensis Consiliarius.

Prohibent cum pabula venti.

Quietus.

D. Felix Bartholom. Gladich, Flumin. Med. Physicus ibidem.

Dum corpora languent.

Promptus.

D. Adamus Balthasar Kuschlan, de Mosthal, Labac. Canonicus, et Parochus
Labacen.

Ingentes uersant animos.

Pusillus.

D. Franc. August. Bossio, Labacen. Medic. Universitatis Viennen:

Odor etiam a longe gratus.

Sensibilis.

D. Rochus Maria Rossi, Italus, Patavinus, Histor. Vienen.

Hominique Deoque dona ferunt.

Justus.

D. Christoph. Georg. Maytitsch, Styrius, Rainen: S. C. M. Camerae Viennen
Consiliarius.

Rursum reuiuiscet.

Uigorosus.

D. Julius Schmidt, Austriacus Vienen. Phil. et Medic. Doct. Universitatis Viennen

Nectar in pratis legit.

Expeditus.

D. Joann. Antonius a Marburg, Goritiensis, J. U. Dr.

Venturaeque hiemis memores.

Indefessus.

D. Joann. Casimirus Donadoni, Tergestinus, Inclyti Capitaneatus ibid. Secretarius.

Certos nouere penates.

Expertus.

D. Franc. Sigismundus ab Utschan, Labac. Inclt. Universitatis Viennen.

Omnes operi instant.

Feruidus.

D. Joann. de Forne, Mediolanensis J. U. Dr.

Gustasse nocet.

Incautus.

D. Joann. Marius Crescimbeni, Romanus, Canonicus ad S. Stephanum Rotondo

Consulet rostro genus omne florum.

Perspectus.

- Joann. Josephus de Zannetti, Carn: Locopolitanus Med. Physicus.
Mores et studia gentis. Genuinus.
- D. Joann. Bapt. Kamnizer, Goritiensis Phil. et Med. Doct. Incl. Ducat.
Carniol. Physicus. Serenus.
- Nunc ire uoluptas.
- D. Joann. Bapt. Boccolini, Italus, Spoletinus, Professor publicus. Insomnis.
- Ille operum custos.
- D. Franc. Ludovicus Püpier, Austriacus, Viennen. S. R. J. Eques et nobilis
de Sternfeld. Phil. Chirurg. et Med. Doct., Physicus Melicensis. Compositus.
- Mutuato succo.
- D. Georg. Adamus a Grimschiz Lib. Bar. de Pallenstein, Portendorf et
Schönstein, Jud. Praet. et Vicedom. Assessor. Cupidus.
- Omne uiretum sedulo obit.
- D. Joann. Bapt. Weinizer, Carn. Ratschach., J. U. Dr.
- Ti so bili toraj od l. 1701. ko je bil izdan prvi seznam, pa najmanj do l. 1712.
ko je bil dr. Marka Grbec izvoljen za predsednika, na novo sprejeti v akademijo.
Kakor vidimo je mej njimi precej tujih mož, nele izven Ljubljane, ampak tudi
izven Kranjske, da celo Avstrije. Ni li to glavni vzrok, propada akademije? Kolikor
bolj se je krčilo število v Ljubljani stanujočih operozov toliko manj življenja je
bilo pri znanstvenih sestankih, dokler ni vse zastalo in zaspalo.

V.

Syllabus

DD. Academicorum, qui quodcumque opus Academico nomine typis ediderunt ⁶⁾
Anno 1695,

D. Joannes Stephanus Florianschitsch de Gaienfild: Bos in lingua, seu
Discursus Academicus de Pecuniis Vetero-nouis. Dicatas Amplissimo Praesidi
caeterisque Academ. Operosis.

Anno 1696.

D. Marcus Josephus a Perizhoff: Victoria Carnioliae.

D. Joannes Casparus Corusius. De Mumiiis.

D. Joannes Georgius Gotscheer: Observationes Astronomicae circa stellas
fixas et errantes. Item: De Cometis.

D. Eques Paulus Ritter: Fatum et Votum, dicatum Excelsis Statibus et
Deputatis Carnioliae.

Anno 1698.

D. Georgius Andreas L. B. de Gallenfels: Crisis Poetica ad turbatum Regni
Poloniae statum in noui Regis electione. Cum annotatione Anonymi.

Anno 1699.

D. Marcus Gerbezius: Chronologiae Medicae Annus primus seu Constitutiones
Anni 1697. Philosophice, Historice et Medice descriptae. Dedicatus Revendissimo ac
Illustissimo D. Abbati Sitticensi D. Antonio L. B. a Gallenfels.

Anno 1700.

Idem D. Gerbezius: Chronologiae Medicae Annus secundus, seu Constitutionem
Anni 1698. Dicatus tribus fratribus L. B. Tauffrer.

D. Joannes Bpsta Preschern: Ex nomine omen, siue nota prognostico
Genethliaca cunis Serenissimi Principis Leopoldi Josephi et Porphiro-geniti. Aug.
Josephi et Amaliae Rom. Regis filii, substrata. Item in electione Neo Pontificis

⁶⁾ Kaj je vse kdo bil, tu izpuščam, ker je že zgoraj povedano.

Clementis XI: Omen Prophetiae Malachiae Archiepsc. Hybarniae de futuris Rom. Pontif. in nomine Jo: Francisci Albani Urbinatis, qui fit Clemens XI.

D. Eques Paulus Ritter: Croatia Rediuiua.

Anno 1701.

Nomine totius Academiae prodierunt. Apes ACaDeMICae Operosorum Labacensium.

D. Eques Paulus Ritter: Stemmatographia siue Armorum Illyricorum delineatio, Dicata Excellentissime D. Julio Friderico Comiti Bucellenio Supremo Aulae Cancellario.

Anno 1702.

D. Marcus Gerbezius: Chronologiae Medicae, seu Constitutionem Ann. 1699. Dicata Celsissimo Principi Ferdinando ex Comitibus de Kuenburg Episcopo Labacensi.

D. Joannes Stephanus a Grienfeld: Uotina Parenesis, dum Illustriss. Comes Wolff. Weichard Comes et Dom. a Gallenberg in Locumtenentem et Praetorem Carnioliae inaugeretur.

D. Franciscus Bernardus Fischer: Fssces Praetoriales, siue Honoris Iudicii et Justitiae applausus. Illustriss. Comiti Wolff. Weichardo a Gallenberg dum in Locumtenentem et Praetorem inaugeretur.

Item: Carmen gratulatorium intitulum: Flores ACaDeMICI AeMonae DeCerpTI Corde DeDiCatI Illustrissimo D. Laurentio Hueber S. C. M. Cancellario Regiminis etc.

D. Eques Paulus Ritter: Plorantis Croatiae saecula duo, dicata Jo. Ferdinando Com. ab Herberstein Ord. Meliten. Equiti.

Anno 1703.

D. Franciscus Bernardus Fischer: Nouitiatus Sacerdotum Saecularium, dicat. Excelentissimo D. Jo. Frid. Comiti Bucelleni, Supremo Aulae Cancellario.

Item: Lignum vitae. Opus omnibus statibus utile. Dicatum Eminentissimo Cardinali, Principi Episc. Passauensi Comiti Joann. Philippo a Lamberg.

Anno 1704.

D. Eques Paulus Ritter: Obseruationes Astronomicae, dedicatae Excelsis Statibus Carnioliae.

Anno 1705.

D. Marcus Gerbezius: Cronologiae Medicae Annus quartus, dicat. DD. L. B. ab Englshaus.

D. Joann. Bpsta Francol: Historia Sacra Cathed. Tergest. praelo parata.

Anno 1706.

D. Georgius Sigismundus Pogatschnig: Lacrymae operosorum in funere Praesidis Academiae. Praelo paratum.

Anno 1707.

D. Georgius Andreas Gladich: Schola Crucis in tuba Pauli resonans, dicata Almae at insigni Congregationi S. Crucis et S. Philippi Nerii.

Anno 1708.

D. Joann. Rudolph. L. B. Coraducius: Poemata selectiora praelo parata.

Anno 1709.

D. Georgus Adamus L. B. a Grimbschitsch: Monita ap Principem Praelo. parata. Item Sermo Academicus: Artium cultus Veterum cum Modernis computatio.

Anno 1710.

D. Marcus Gerbezius: De salubritate aerae Labacensis. Dedicat. Inclyto Magistratui urbis Labacensis.

D. Rochus Maria Rossi: *Tributi festini festini d' ossequio, dicat. Celssis. Principi Franc. Anton. ab Harrach Archiepisc. Salisburgensi.*

Item: *Casilda. Oratorium dicatum S. C. M. Viennae Austriae.*

Anno 1711.

D. Franc. Adamus ab Hohenwarth: *Gazophylaceum auitae nobilitatis, tractatus genealogicus praelo paratus.*

Anno 1712.

D. Franc. Bernardus Fischer: *Vaticinium Caroli VI. Romanorum imperatoris, Regis Hispaniae etc.*

D. Jo. Andreas de Coppini: *Panacea Aemonensis.*

Anno 1713.

D. Marcus Gerbezius: *Intricatum Extricatum. Item: Opera omnia. Francofurti ad Maenum recusa.*

D. Joann. Bptsta Werlosnig de Pernberg: *Curationis Verno-Autumnalis, Purgationi, Venosectioni innitenti abusus.*

Anno 1714.

D. Joann. Gregorius Thalbergius: *Epitome Chronologica Memorabilium Nobilis et Antiquissimae Urbis Labacensis a condito mundi.*

Rerum Labacensium Lib. V.

Historia Cathedralis Basilicae Labacensis.

D. Joann. Iosephus a Zanetti: *De morbis mulierum.*

Anno 1715.

D. Joann. Baptsta Kamnizer: *Dissertatio de morbo epidemico Labaci grassante An. 1715. Praelo paratum.*

Anno 1716.

D. Franc. Ignatius L. B. Androcha: *Genethiacon seu aupuri in felici partu Serenissimi Archiducis Leopoldi primogeniti.*

D. Joann. Baptsta Werlosnig de Pernburg: *Historia pestis.*

D. Marcus Gerbezius: *Vindiciae medicae Curarum Vernalium.*

So bila li res vsa ta dela v imenu akademije izdana, oziroma za izdanj pripravljeni, ne morem reči. Zdi se mi pa, da je avktor tega zapisnika vsa dela akademikov, ki jih je zasledil, obenem akademiji pripisal. Seveda je v tem slučaju seznau jako nepopolen. Nisem imel vseh v rokah, nekatere pač. A že pri nekaterih teh nisem našel ničesar, kar bi kazalo, da so izšla v imenu akademije. Zato menim, da bo glede tega opreznost na mestu.

VI.

Frančiškani vabijo Filharmonike k proslavi kanonizacije Sv. Jakoba iz Marke in Sv. Frančiška Solana.

Illustrissime et Reverendissime Domine Rector, Illustrissime Domine Vice-Rector, Caeterique Illustrissimi, Perillustres, Praenobiles, Clarissimi ac Consultissimi Domini Domini Academici Philharmonici Labacenses etc. etc.

Tanta profecto Musicae vis inest, ut merito Plutarchus neget, posse esse Rempublicam, quae Musicam lege non sanciat, Divinusque Plato affirmet, mutatione Musicae, mutari debere Respublicas; quare, ut refert Polibius, Arcades in dissensiones et Tyrannidem degenerarunt, quia cum Musica civiles proscripserunt mores; cum ex adverso effera alias et intractabilis, ferroque assueta Gallorum natio omnem imbiberit urbanitatem Musicae beneficio. Neque in hominibus solum hanc vim exercet Musica, licet velit Cassiodorus ideo dici cordas Musicas, quod corda hominum moveant: ipsis etiam rationis expertibus animalibus imperat, nam

eguntur in retia illectae modulis aviculae, non fugiunt in Alexandrino lacu audita Musica pisces: trahit cythara cygnos Hyperboreos, contrahit, amicitiam lyra Delphinos inter, et homines, ut pene errare non possit, qui Musicam dixerit Omnipotentem, utpote quae non feris duntaxat et hominum dominetur cordibus, sed et Supremi Numinis iram placare Divinique furoris fulmina avertere sufficiat; quare Regius Psalter, dum Nablio suo delictorum obtinisset veniam, caeteros quoque ad propitium reddendum atque laudandum Deum in sono tubae, tympano in psalterio et cythara, in chordis et orguno invitabat, cuius et exemplum et documentum secutus Ambrosius, ut in Ecclesiis caneretur, instituit, atque adeo temporum decursu piissimus inolevit usus celebrioribus anni festis Deum suosque Coelites Cives Musicorum instrumentorum pulsu, intensione, inflatu ac vocum harmonia dilaudare.

Cum vero sub finem mensis Augusti anni currentis, festiva per octiduum in Ecclesia nostra in celebrem memoriam duorum nuper ab Ecclesia Orthodoxa ex Ordine nostro catalogo Sanctorum insertorum Sacerdotum videlicet Jacobi Piceni, ac Francisci Solani (quorum primus integram prope Europam percurrans et hanc Patriam, dum viveret, Apostolici sui zeli, animarum saluti studiose incumbendo saepius participem reddidit, alter vero Americae Apostolus et Musices amantissimus, quocumque pergebat, panduram suam secum deportabat, quam dum suavissime plectro tangebatur, saepe in Divinorum contemplationem extaticus abriperetur) instituenda sit solemnitas, eandemque ad illorum honorem exquisitioni Musices concentu ac harmonia adaugere et magnificentiorum reddere magnopere exoptemus; hoc vero per inclytas Philharmonicorum Academias in aliis Regnis atque Provinciis, dum eiusmodi extraordinaria Canonizationis occurrant solemnia, gratiose ac meritorie praestari solere intellexerimus. Quare, ut par Labaci Neo-Canonizatis Sanctis Jacobo de Marchia et Francisco Solano exhiberetur honor, eorumque accidentaliter in terris adaugeretur gloria; Supplices recurrimus ad Illmum et Rmum D. Rectorem Illmum D. Vice-Rectorem, caeterosque Illmos, Perillustres-Praenobiles, Clarissimos ac Consultissimos Dnos Dnos Academiae Labacensis Philharmonicos, ac enixe obsecramus, ut pro Dei gloria ac antedictorum Neo-Sanctorum honore per solemne octiduum in memoriam Canonizationis celebrandam choro praeesse, ac gratiose providere dignentur. Quam gratiam Deus etc.

Illustrissimarum, Perillustrium, Praenobilium Clarissimarum ac Consultissimarum Dominationum Vestrarum

Humillimi in Christo servi N. Guardianus et Conventus
Labacensis Ord. Min. S. Franc. Strict. Observ.

Ta proslava kanonizacije je v prvi vrsti veljala sv. Jakobu iz Marke, ki je bil svoj čas provincijalni predstojnik takozvane bosenske vikarije h kateri so spadali tudi kranjski frančiškanski samostani. Dne 23. maja 1727. je sklenil svet ljubljanskega samostana kako in kdaj se ima slovesnost vršiti. Prvotno je določil 31. avg. kot začetek slovesnosti, poznejši definitivni program ima 23. avg. kot začetek in 31. avg. že kot konec. Vsak dan skozi osmino ima biti slovesna sv. maša s slovenskim in nemškim govorom, slovenskim pred, nemškim mej sv. mašo, popoldne slovesne večernice. Vodstvo petja je bilo izročeno regentu ljubljanskega samostanskega kora P. Zigmundu Skerpin⁷⁾, ki naj saj k sklepni procesiji povabi

⁷⁾ To je listi P. Zigmund Skerpin, rojen v Kamniku, ki so mu kranjski stanovi po smrti Schönleben-ovi poverili izpeljavo njegovega zgodovinskega programa. Pred vsem naj bi spopolnil in po napravljenem načrtu za tisk priredil „Carniolia

„tubicines provinciae ac alios musicos.“ Sploh se je celo aranžiranje njemu prepustilo. In ni dvoma, da je on avktor predstoječega povabila. So se li Filharmoniki odzvali vabilu ali ne, mi ni znano. Vspored slovesnosti⁸⁾ jih sicer ne omenja, pa to še ni znamenje, da so odrekli sodelovanje, ker kora sploh posebno ne omenja.

To bi bili tedaj zgodovino ljubljanskih operozov zadevajoči dokumenti, ki jih hrani frančiškanski provincejalni arhiv. Mej njimi so tudi l. 1. 01. tiskana pravila Filharmonikov, ki so pa že znana, zato jih le omenjam kot en nov znani izvod.

Dr. P. Hugo Bren O. F. M.

Peter Pavel Vergerij Starejši. V „Izvestjih Muzejskega društva“ (l. XVIII, 1908, str. 81—86) sem priobčil kratek spis o znamenitem humanistu Petru Pavlu Vergeriju Starejšem, ki slovi kot prvi vzgojni pisatelj renesančne dobe. Podatke sem povzel zlasti iz A. Röslerjevega spisa o Vergeriju (v „Bibliothek der kathol. Pädagogik“, VII, str. 73—101. Freiburg, Herder, 1894.). Pripomnil sem takrat, da natančnega življenjepisa o njem še nimamo. Omenil sem tudi njegova pisma. Iz njih je črpal Muratori (Rer. Ital. SS. XVI.). Da je Vergerij pisal mogo pisem, so vedeli zgodovinarji; a bila so razen onih, ki jih je priobčil Muratori, neobjavljena. Šele l. 1887 je napovedal zbirko pisem italijanski učenjak Combi, ki pa je prej umrl, preden je mogel zbirko objaviti. Izdajo je oskrbel po Combijeve smrti Tommaso Luciani¹⁾. Od 146 pisem nekako ena tretjina do tedaj še ni bila priobčena. Žal, da izdaja ne ustreza, ker so pisma urejena alfabetično, t. j. po prvi besedi, s katero se pričene. Tudi nima nikakih vednostnih in posebej zgodovinskih pojasnil. Oziral se je na njo A. Kucer v disertaciji o kardinalu Zabarellu²⁾. Prav tako sloni na njej življenjepis Vergerijev, ki ga je setavil K. A. Kopp³⁾, ki pa ni povsem zanesljiv.

Zato je Vergerijeva pisma in zlasti do zdaj še nenatisnjena temeljito preiskal dr. Konrad Bischoff⁴⁾. Iz te študije povzemljem naslednje

nova.“ Nadalje naj bi po raznih rokopisih, ki jih je takrat hranil arhiv kranjskih stanov dokazal patronatsko pravico avstrijske vladarske hiše nad akvilejskim patrijarhatom. Da bi mogel to nalogo izvršiti, so mu imenovani stanovi sami (ne ljubljanski frančiškani kakor pravi pl. Radics „Mitteilungen d. M. f. K. 1894. str. 58.) v Rimu izposlovali potrebnih dispenz; od vlade pa častni naslov „cesarski teolog“, „ut opus istud majoris sit apud exteros auctoritatis.“ Se je li Skerpin tega dela sploh lotil mi ni znano. Najberž ne, je bil z redovnimi zadevami preveč zaposlen. Naši zapiski o njem o tem molče. (To posnemam po sedmerih tozadevnih aktih našega prov. arhiva).

⁸⁾ V istem arhivu.

¹⁾ Epistole di Pietro Paolo Vergerio Seniore da Copodistria v zbirki: Monumenti Storici pubblicati dalla r. deputazione veneta di storia patria. Serie Quarta Miscellanea V.

²⁾ Münster, 1891.

³⁾ Histor. Jahrbuch, XVIII, 273—310, in 533—571.

⁴⁾ Studien zu P. P. Vergerio dem Älteren v „Abhandlungen zur Mittleren und Neueren Geschichte“. Heft 15. Berlin und Leipzig. Dr. Walther Roth-schild, 1909.

podatke, ki ž njimi popravljam, oziroma izpopolnjujem v začetku navedeni spis.

1. Že rojstno leto se je napačno navajalo. V imenovanem spisu in drugod stoji, da je bil Peter Pavel Vergerij Starejši rojen v Kopru l. 1349. Pravo bo, da je za 20 let mlajši. Rojen je bil namreč l. 1369 ali 1370. Kucer je v gori navedeni disertaciji o kardinalu Zabarellu, Vergerijevega dobrotniku, učitelju in očetovskemu prijatelju, dognal, da je bil Zabarella rojen l. 1360. V pismu iz Kostnice (št. 122. v Combijevi zbirki) l. 1417 pa pravi Vergerij o Zabarellu, da je bil krog 10 let starejši kot on⁵).

2. Iz pisma št. 27. zvemo, da je bil Vergerij znan s senjskim škofom Ivanom, ki je umrl aprila l. 1392.

3. Pismo s št. 116., pisano v Padovi, nam pojasnjuje, da se je Vergerij l. 1401 mudil v rojstnem mestu Kopru (Justinopolis), ker je v Italiji kuga razsajala. Čital je tedaj Odisejo, ki mu jo je posodil Pallas Strozzi in Gorgija, ki mu ga je dal Jakob de Scarperia.

4. Pismo, št. 95., iz l. 1394, je pisano nekemu državniku in vojaškemu poveljniku, ki se mu mora Frančišek Kararski Ml. (Novello) zahvaliti, da je v Padovi zopet zasel vladarski prestol. O tem državniku pravi, da je pomiril Italijo, da je oprostil goriške grofiče iz rok hudih jerobov. Priporoča mu blaginjo Furlanije; svari ga, naj se váruje jeze Nemcev, od katerih je prišel umorjeni oglejski patriarh Janez. Ta državnik, ki je bil obenem tudi vojak, je Mihael de Rabatta, ki vemo o njem, da je bil oskrbnik posestev oglejskega patriarhata. V pismu št. 127. ga imenuje Vergerij svojega vplivnega prijatelja.

5. Iz pisma 113. vidimo, da je bil Vergerij prijateljski zvezan s Kozmom de Migliorati, poznejšim papežem Inocencijem VII., da torej ni bilo treba Zabarellovega posredovanja, da je bil Vergerij sprejet v službo pri rimski kuriji. Tudi s „tajnikom“ ga nazivati nismo opravičeni. Vergerij se nikjer tako ne imenuje, tudi papež mu nikjer ne daje tega imena. V pismu 140. govori Vergerij samo o nalogah (officia), ki mu jih je Inocencij naložil.

6. Vergerijevega prijatelja Zabarella je imenoval protipapež Janez XXIII. kardinalom. Vsled takega izrednega povišanja se je prijateljstvo med Zabarellom in Vergerijem sicer nekoliko ohladilo; vendar se je Vergerij tupatam še vedno v pismih spominjal očetovskega prijatelja. Povpraševal ga je o raznih cerkvenih zadevah in priporočal mu razne osebe, da se zanje zavzemlje pri sv. Stolicy. Tako n. pr. mu priporoča v 17. pismu koprskega škofa Krištofa Zeno v povišanje, pa brez vspeha.

7. L. 1414 je prišel Vergerij v Bologno, kjer se je tedaj mudil protipapež s svojimi dvorjani. Tudi Kardinal Zabarella je bil tam. Oktobra l. 1414 je potoval z Zabarellom in papeževimi dvorjani v Kostnice. Navzočen je že bil, ko se je začel cerkveni zbor. V prvi javni seji,

⁵) „Nunquam oblivisci possum, quod quum me decennio aut circiter anteiret“

6. novembra 1414, je bil izvoljen razen treh drugih za števca glasov (votorum scrutatores) tudi Vergerij (Petrus Paulus de Justinopoli, canonicus Ravennatensis, decretorum doctor.) Ime njegovo se navaja zopet v poročilu o glavni seji, 7. julija 1415: njega in 13 tovarišev voli cerkveni zbor za spremljevalca cesarju Sigismundu, ki je potoval na Špansko, da bi pregovoril protipapeža Benedikta XIII., da bi se odpovedal papeški časti. V tem poročilu se imenuje Vergerij „juris utriusque doctor“. Zdaj čitamo o njem šele l. 1417. Maja meseca tega leta so bili na zboru začeli razpravljati o vprašanju, ali ne bi bilo potrebno prej prenoviti vso cerkev („reformatio in capite et membris“), preden bi volili novega papeža. Del narodov (nationes) je menil soglasno s kardinali, da je pravo prenovljenje cerkve mogoče samo pod papeževim vodstvom. Nemci in Angleži pa so potegnili s cesarjem Sigismundom, ki je hotel, da naj se cerkev prej prenovi in šele potem papež voli. 10. maja je povabil Sigismund kardinale, naj te obravnave do tedaj prekinejo, da bo Benedikt XIII. odstavljen in izvršena „reformatio in capite et membris“. Kardinali pa so nastopili po predlogu Petra d' Ailly-a z novim volilnim redom: razen kardinalov naj bi volilo papeža tudi enako število prelatov. Po tem predlogu bi se bila menda res hitreje dosegla edinost. A ker ni v njem zahteve po prenovljenju, cesarju ni ugajal. Med cesarjevimi pristaši je bil tudi naš Vergerij, ki je 11. junija nabil na cerkvena vrata oster ugovor proti novemu volilemu redu za papeževo volitev. Vergerij je odločno zagovarjal mnenje, da se mora prej vsa cerkev prenoviti, potem šele naj se voli novi papež. Njegov nekdanji prijatelj kardinal Zabarella, ki je bil o tem pogledu drugačnega mnenja in se je zvesto držal svojih kardinalskih tovarišev, je kmalu po teh dogodkih umrl, namreč 26. sept. 1417.

8. Prijateljstvo Vergerijevo in Zabarellovo se javlja tudi v skupnem slovstvenem delu. Omenjam delce „de arte metrica“, ki še ni natisnjeno. Rokopis se nahaja v Padovi. Iz predgovora se vidi, da sta pri spisu skupno sodelovala⁶⁾. V uvodu slikata lepoto pesništva; ne moremo ga pa prav ceniti, če ne pazimo na merilo, ki se je o njem že veliko pisalo, a se vendar še vedno tako različno o njem sodi. Zato pojasnjujeta pravila metrike in skušata odstraniti nasprotja razlinčnih pisateljev.

Omeniti je tudi modroslovno in bogoslovno razpravo „de Felicitate“ (o sreči), ki jo je Zabarella Vergeriju posvetil. Pisana je bržčas l. 1398, ko se je Vergerij mudil v Florenciji. Podlago za razpravo so dali skupni pogovori obeh prijateljev⁷⁾. Vergerij je posvetitev knjige rad sprejel in

⁶⁾ Poesis metro concluditur, ipsum autem metrum certis regulis, ea de re super ipsis regulis plerique scripsere. Quas regulas obscure plerumque, nonnunquam etiam varie traditas, elucidare ad concordiamque ducere vir doctissimus Petrus Paulus Vergerius de Justinopoli egoque cum diligentia studuimus et eas in hoc redigere volumen curavimus.

⁷⁾ De hac autem humana felicitate tu et ego multo sermone disserere consuevimus . . .

se prijatelju za njo zahvalil v šegavih distihih. Že krog l. 1400 jo je prepisal in potem prepisu je bila natisnjena v Padovi l. 1655.

Dramo, ki jo omenjam na str. 84 (Izvestja 1908) z naslovom: „O poboljšanju mladeniške nravi“ nazivlje Bischoff veselo igro z naslovom „Pavel“ (Paulus). Objavil jo je prvi l. 1901 Müllner v „Wiener Studien“, 22, str. 232 ss. Vzgojna v pravem zmislu pesnitev pač ni, marveč dijaška burka je, posnemajoč antične vesele igre, s podučno namero.

Dr. J. Lesar.

Erjavce kot „jamar“. Pri iskanju „originalnih diagnoz“ sem našel v „Verh. zool.-bot. Ges. Wien 1854“ (str. 83) sledečo notico, zanimivo radi tega, ker nam kaže razmerje F. J. Schmidta do svojih „učencev“ in Erjavca - sedmošolca kot „jamarja“, ki prinese svojemu učitelju-Šnakšneperlajnu novo jamsko vrsto:

(Odlomek iz pisma F. J. Schmidta G. Mayr-u na Dunaju.) „Sie werden mich sehr verbinden, wenn Sie die Güte haben werden, bei der nächsten Vereinssitzung nachträglich zu erwähnen, daß das von Herrn G. Frauenfeld bei der Jännersitzung bekannt gemachte *Carychium obesum* von drei meiner lieben Zöglinge, nämlich von Hrn. Franz und Math. Erjavec und von Hrn. Skuliz, Studierende der 7. Gymnasialklasse zu Laibach, in der Obergurker Grotte während der verflossenen Ferien gefunden worden ist. Diese jungen Männer machen mir außerordentliches Vergnügen und sind nebst Herrn H. Hauffen unermüdlich, was zur Folge hat, daß fortwährend neue Entdeckungen gemacht werden“ etc.

Ljud. Kuščer.

Donešek k naši jamski favni. V septembru l. 1918 sem obiskal dve za zoologa „klasični“ jami na Krimu: Malo in Veliko Pasjico pri Zgornjem Igu. Našel sem v njih sledeče polže:

Zospeum schmidti Frfld. v obeh jamah,

Acme stussineri Bttg. v Mali Pasjici,

Acme gracilis Cless. v Mali Pasjici.

Obe jami sta razmeroma majhni in vnaprej že ni verjetno, da bi prebivalo v njih več vrst zospejev; vendar so iz njih popisane sledeče vrste in „varijetete“:

1. *Zospeum schmidti* Frfld.
2. — *lautum* Frfld.
3. — *amoenum* Frfld.
4. — *pulchellum* Freyer.
5. — *nycteuum* Bgt.
6. — *aglenum* Bgt.

Ne morem še z gotovostjo soditi, vendar se mi zdi, da so to vse sinonimi! Vse vrste zospejev so zelo spremenljive, ravnotako tudi *zospeum* iz Velike in Male Pasjice, toliko glede oblike lupine kolikor glede skulpture in zobkov; zunanji zobek na „stropu“ zadnjega zavoja je pri nekaterih

eksemplarih več ali manj krepko razvit, pri drugih pa ni niti sledu o njem. Prvo, veljavno ime med navedenimi je schmidti Erfld. (Verh. zool.-bot. Ges. Wien, 1854, 33—34), ker stoji v določilni tabeli na prvem mestu; tudi večina individuev odgovarja popisu z. schmidti, medtem ko se ostala imena nanašajo pač na različne individualne varijacije.

Ljud. Kuščer.

Tiskovne pomote v članku: *Ferd. Seidl, Zemeljski potres pri Brežicah in Krški vasi dne 29. jan. 1917.*

Stran 45 V vrsti 20 od zgoraj naj stoji gibanja namesto gibanje.

„ 49 V razpredelnici I naj stoji skupno število 243 namesto 234.

„ 50 V Bessel-ovi formuli v opazki naj stoji 0 90 namesto 9 90.

„ 54 V vrsti četrti od zgoraj naj stoji skupin namesto skupni.

Društveni vestnik.

P. Stanislav Škrabec.

„Integer vitae scelerisque purus.“

Hor. l. 22, 1.

To znano Horacijevo pesem so pred leti zapeli kostanjeviški kleriki na čast † p. Stanislavu Škrabcu, možu, ki jo je v polni meri zaslužil, možu, ki je o njem zapisal l. 1894, v „Ljubljanskem Zvonu“ neki m. p.¹⁾ da je „veren in vesten, učen in pohleven, pravi krščanski redovnik.“²⁾ Precej časa je že poteklo v večnost, kar so bile te besede zapisane, ali ostale so resnične. Kedor je † p. Stanislava poznal, kedor je imel priliko ž njim občevati, ta je prišel do prepričanja, da je to mož v najlepšem pomenu besede, mož, ki zasluži, da bi se mu postavil spominik iz najdragocenišega marmorja.

Rojen je bil v Hervači ribniške župnije na Dolenjskem 7. prosinca 1844. leta. Očetu je bilo ime Anton, materi pa Marija, rojena Zobec. Novorojenčku so dali pri sv. krstu očetovo ime: Anton. Že v domači šoli je kazal veliko nadarjenost in izredno marljivost, kar je skrbne stariše napotilo, da so poslali malega Antona v ljubljanske šole, kjer je vrlo napredoval in od leta do leta kazal večjo nadarjenost. „Ljubljanski Zvon“ piše: „Že na gimnaziji se je bavil otec Stanislav s slovansko filologijo. Bil je tih in miren dijak, ki se je ogibal šumnih veselice in družb ter se resno bavil s svojimi ljubljenimi študijami.“³⁾

¹⁾ Morela: profesor Maks Pleteršnik.

²⁾ Ljubljanski Zvon XIV. str. 47.

³⁾ Ljubljanski Zvon XIV. str. 48.

Ko je l. 1907. umrl znani glasbenik p. Angelik Hribar, tedaj mu je napisal p. Stanislav v „Cvetju“ kratek nekrolog, kjer pravi: 44 let je te dni, kar sva ko gimnazijska učenca v Ljubljani oba v eni hiši stanovala, vendar v različnih stanovanjih. Poznala sva se le malo, ker nisva bila skupaj v šoli in naju vzori tudi niso bili popolnoma enaki. On, dasi šele v 6. razredu, je bil že nekak pevovodja na gimnaziji; jaz sem se vbijal z maturo in, kar mi je ostajalo časa, sem posedel v knjižnici.“⁴⁾ Iz tega nekrologa zvemo tudi, da je pri volitvi stanu vplival šestošolec na osmošolca. Pravi namreč nadalje: „Pri hiši, na Poljanah nekje, je bil majhen vrt, kjer sva se včasih sešla. In kaj bi bila govorila v tistih okoliščinah, ko o tem, kam sedaj? Jaz sem moral, pa tudi on je mislil slovo dati ljubljanski gimnaziji, in že je tudi vedel, kam hoče. Meni pa je prav njega poslala previdnost božja, da me je peljal tja, kamer me je klicala. Skupaj sva si izbrala novi imeni, vsak po svojem okusu, in skupaj vstopila ko kandidata v borno celico tedanjega predstojnika hrvaško-kranjske frančiškanske provincije, p. Salezija Volčiča, in par mesecev pozneje sva prejela redovno obleko, jaz na Tersatu 26. avgusta, on v Nazaretu 28. avgusta 1863.“⁵⁾

Ne smemo pa misliti, da je našega Antona Škrabca spravil v samostan le vpliv Hribarjev. Brez dvojbe je moral imeti zanj, ki je bil do skrajnosti skromen, veliko privlačno silo red, ki sloni na serafinskem uboštvu in je znan po svoji priproščini. Tudi je mogel upati, da bo imel v samostanski celici priložnosti dovolj za nadaljno učenje in raziskavanje, v čemer se ni zmotil, ker mu je predstojništvo šlo v tem oziru silno na roko in se ni zbal precejšnih stroškov.

Po dovršenem novicijatu, ki traja eno leto, je bil poslan v Gorico, kjer je na kostanjeviški šoli zvršil prva dva letnika bogoslovja, ostala dva nato v Ljubljani, kjer je bil 3. avgusta 1867. leta v mašnika posvečen in je obhajal ondi tudi novo mašo. Ob tistem času je bila novomeška gimnazija še v rokah frančiškanov provincije sv. Križa. Kaj je bilo torej bolj umevno, kakor da je predstojništvo mladega nadarjenega patra takoj poslalo na novomeško gimnazijo za suplenta, kar je ostal do konca šolskega leta 1870., ko je politična oblast fračiškanom gimnazijo vzela. Gotovo se je p. Škrabec težko poslovil od priljubljene mu šole, vendar pa mu je bila tedaj odprta pot na vseučilišče, kamor so ga predstojniki poslali in sicer v Gradec, kjer se je neumorno učil skozi tri leta, na kar je napravil skušnje iz klasične filologije in slovenščine, vse z odličnim uspehom. Profesor slovenščine † Gregorij Krek, mu je celo rekel: Red si zapišite sami, kakršnega hočete; jaz bom z veseljem podpisal najboljšega.“

V precej srditem boju s prof. Hostnikom je bil nekako prisiljen, da je tudi sam omenil svoje uspehe na univerzi. „Mej starimi papirji ima (namreč „učena senca“ = učena ténj, to ime mu je tedaj dal prof. Hostnik) celo pismo s štampilji in pečati, ki ga dozda ni še nikoli po-

⁴⁾ „Cv.“ XXIV. str. 190.

⁵⁾ Prav tam.

trebovala, in — nerada se baha — še nikomer kazala — razen enemu samemu človeku,⁶⁾ ki ji je bil ob svojem času nekako najbliže, zdaj je, žalibog! pa pod zemljo že enajsto leto. V tem pismu torej se bere proti koncu: „Nach diesen einander bestätigenden und ergänzenden Leistungen beschloss die unterzeichnete Commission, Herrn P. St. pardon! recimo: Frauen M. Učena Senca — die Befähigung zuzuerkennen classische Philologie und slovenische Sprache am ganzen Gymnasium unter Gebrauch

P. Stanko Škrabee.

der deutschen und slovenischen Sprache zu lehren.“ In posebej o grščini se bere mej drugim: „geradezu sehr befriedigend sind Uebersetzung und Commentar der Chorstelle und enthält der letztere eine Reihe feiner Bemerkungen und einige selbständige ansprechende Textesänderungen.“⁷⁾

⁶⁾ Kolikor sem mogel pozvedeti, je bil to p. Evgen Heglar, po rodu Ljubljčan, ki je s p. Škrabcem ob enem študiral na graški univerzi in mu bil dober prijatelj ter jako izobražen mož. Umrl je na Kostanjevici 27. prosinca 1887. leta star še le 43 let Cf. „Cv.“ VI. str. 383.

⁷⁾ „Cv.“ XVI. 2 c.

Proti istemu prof. Hostniku zatrjuje tudi, da se je že, ko je še v Ljubljani v šolo hodil, začel učiti ruščine. „In učil sem se je,“ pravi, „to se ve da, po malem, koliker so mi pripuščali čas in pripomočki, vse nadalje.“⁸⁾ Po končanih študijah (1873) je bil nastavljen na Kostanjevici v Gorici za lektorja na frančiškanski gimnaziji, kar je ostal do pozne starosti. L. 1876 je napravil v Gradcu izpite za profesorja. Mimogrede je poučeval tudi bogoslovce.⁹⁾

Kot lektor je bil jako temeljit in je gorečnost za znanstvo znal vcepiti tudi v srca mladih klerikov. Z manj nadarjenimi je imel občudovanja vredno potrpežljivost, vsako nemarnost in površnost je pa strogo obsojal, ne da bi bil kedaj komu delal krivico. Jako natančen je bil za lepo branje, za kar je imel silno razvit posluh. Na pravi naravni povdarek, ki ga zahteva stavkova smisel, je polagal veliko važnost, zlasti pa je bil velik nasprotnik načina, kakor se navadno bero grški in latinski pesniki več ali manj po vseh naših gimnazijah. Navadno namreč tako bero, da je slišati le ritmični povdarek, na besedni povdarek se malokdo ozira, zlasti v latinščini, kjer ni zaznamovan, kakor v grščini. Kedor ima tudi le malo posluha, hitro čuti velikanski razloček mej tako imenovanim škandiranjem, ko se posamezne stopice bolj ali manj suhoparno naštevajo ali sekajo ter mej pravim naravnim branjem, ko se pri vsaki posamezni besedi vse ob enem razodeva: ritmični in besedni povdarek ter dolgi in kratki zlogi. V začetku nam je tako branje kajpada delalo precej preglavice, ali ko so bile prve težave premagane in smo se v ta način branja nekoliko vživeli, tedaj je bil naš trud bogato poplačan, zakaj odprle so se nam oči in spoznali smo lepoto stare klasične poezije vsaj po njeni vnanji obliki, tako da se nam je zdelo navadno šolsko škandiranje nekako otročje in smešno.

Ko nas je naš Stanko — tako smo ga navadno imenovali — vpeljal v to skrivnost in nam s par besedami izrazil svojo zadovoljnost z uspehi, tedaj nam je začel odpirati notranjo vrednost grške in rimske poezije. Predvsem je zahteval, korektno prestavo, ki je najtrdnjša podlaga za pravo umevanje klasikov, za kar smo imeli na razpolago, ne raznih „Freundov“ in preparacij, temveč dobre in precej obširne besednjake. Nato smo ob njegovi roki skupno predstavljali in ni miroval, dokler ni bil vsak stavek vsestransko pravilno prestavljen.

In njegovo razlaganje! Tu si ga moral slišati: to ni bila navadna suhoparna filologija, ki se opoteka in lomi okoli korenin in koreninic, tu je bil pred vsem duh, ki živi v vsakem velikem klasiku, duh, ki ga je rajni vedno in povsod upošteval ter v vsej globokosti umeval. Duhovite stvarne in besedne opazke, ki so nam pričale o njegovi vsestranski izobraženosti, je kakor iz rokava stresal. Zahteval je pa seveda tudi, da smo pri ponavljanju prestavo z razlago ob enem natančno znali.

⁸⁾ Cf. „Cv.“ XV. 11 b.

⁹⁾ Cf. „Cv.“ XXIII. 3 b c.

Še danes se spominjam, kako nam je, ko je prilika tako nanesla, dobro razložil znani latinski pregovor: „de mortuis nil nisi bene“. Ta pregovor namreč navadno tako umevajo, kakor bi bilo sploh prepovedano o mrtvih kaj slabega govoriti, kar je vendar malo prestrogo. Le pomislimo, kaj bi bilo sè zgodovino, ki vendar navadno govori le o mrtvih in pove o njih marsikaj slabega. Zoper ta pregovor, ako ga vzamemo v zgornjem strogem pomenu, bi se pregrešili celo pridigarji, ki tudi večkrat povedo iz življenja mrtvih, kar ni ravno hvale vredno. Kje je tukaj zmota? — V slabi, netočni prestavi! V latinščini namreč ne stoji: „nisi bonum“, kar bi imelo seveda omenjeni pretirani pomen, temveč „nisi bene“. Ta zadnja beseda pa pomeni: „na dober način“ ali recino „iz dobrega namena“. Iz dobrega namena pa res smemo tudi o mrtvih kaj slabega povedati.

Ali kaj bi govoril dalje? Kedor je pazno bral platnice „Cvetja“, ta je že iz ondi raztresenih opazk lahko spoznal, kako dobro je bil ta učenjak podkovan v klasični filologiji.

Kaj pa šele v filologiji slovanski, ki je glavni predmet platnic. Tu vidimo mojstra vseh mojstrov, naših učenjakov prvaka.

Leta 1880. je bilo „Cvetje“ rojeno v solnčni Gorici. Že prvi zvezek je prinesel znamenito obljubo: „Ako bo našlo „Cvetje“ zadosti podpore in obilno število slovstveno izobraženih brancev, prinašalo bo tudi na zavitku različne literarne, zgodovinske ali jezikoslovne črtice ko znanstvena pojasmila in opazke k spisom, ki bodo stali v listu“¹⁰⁾.

Drugi zvezek že v resnici prinaša obljubljene „opazke, literarne, jezikoslovne in druge“, o čemer se vsak lahko sam prepriča, ako nima platnic pri rokah iz 2. snopiča jezikoslovnih spisov p. Stanislava Škrabca str. 92 sl., kakor jih izdaja „Leonova družba“.

V tretjem zvezku na zadnji strani platnic pa se naš učenjak že mora braniti zoper napad na njegovo jezikoznanstvo. V „Listnici“ namreč beremo: „Čislane mu ljubljanskemu listu „Slovenec“ lepa hvala za veselje, s katerim je pozdravil tudi 2. zvezek „Cvetja“! Kar se pa tiče sveta glede „opazek“, naj nam dovoli to, kakor mislimo, opravičeno prošnjo. Tistega vbogega Marka mi nikakor nismo in ne bomo budili; naj ga le tudi „Slovenec“ pri miru pusti in nikomur ne daje njegovega imena, dokler ne dokaže s terdnimi jezikoslovnimi dokazi, da ga dotični res zasluži. Brez zamere!“¹¹⁾

Čudno! Vlada ga je odslovila iz novomeške gimnazije, ker še ni nosil naslova „c. kr. profesor“. Četudi je namreč vzela gimnazijo fračiškanom iz rok, so vendar še nadalje smeli poučevati na nji patri, ki so že nosili gornji naslov. Sili vladnih paragrafarjev se je p. Stanislav seveda umaknil

¹⁰⁾ „Cv.“ I. 1 d.

¹¹⁾ „Cv.“ I. 3 d.

ter zapustil novomeško gimnazijo, nikakor pa se ni hotel umakniti sili tistih, ki so ga sramotili z Markom Pohlinom ter mu hoteli zamašiti usta, ko jih je komaj odprl. To je na eni strani silno značilno za ljudi tiste vrste, ki vse opsujejo, česar ne razumejo, od druge strani pa ravno tako za p. Škrabca, ki se ni dal oplášiti od takih godrnjačev, temveč je vstrajal ko hraber junak sredi bojnega polja do pozne starosti.

Po samih platnicah bodo kajpada le posamezni spoznali globoko učenost Skrabčevo ter njegovo široko obzorje, ker so bile, ko so izhajale, premalo znane, zdaj jih je pa težko skupaj spraviti. Pisavec teh vrstic jih je že imel vse, ali ob žalostnem begu iz Gorice v družbi p. Stanislava jih je polovico ondi ostalo. Po mnogem prizadevanju se mu je vendar posrečilo zgubljeno zopet nadomestiti, četudi ne prav vse. Zato moramo biti „Leonovi družbi“ iz srca hvaležni, da je pričela izdajati rajnega jezikoslovne spise. Ko bo vse delo v celoti pred nami, tedaj bomo šele do dobrega spoznali, kako temeljita, pred vesm jezikoslovna, pa tudi splošna izobrazba je tičala v tem skromnem možu.

Z bojem za svoje vzore je začel. Bil je tako skromen, da je tudi na malenkostne, celo zvijačne napade odgovarjal. Sam pošten in ves prevzet vzvišenih idealov je imel za poštene tudi druge, kar pa, žal, niso vedno bili.

Za podlago vseh raziskavanj, ki se tičejo slovenskega jezika, mu je bil naravni živi ljudski govor, nepokvarjen po pretirani učenjaški domišljavosti, opirajoč se na začetek razvoja naše literature, to je na 16. stoletje. Sè svojim modrim pogledom se je oziral kajpada tudi na druge slovanske jezike, zlasti na bližnje Hrvate, ali tudi bolj oddaljenih, Rusov in Poljakov, ni zanemarjal, dobro vedoč, da smo si vsi bratje mej seboj po jeziku in sreč. Obsojal je pa vse, kar je kalilo edinost mej nami, pa če so bile to tudi le stvari, ki jih mnogi imenujejo filologiške malenkosti. Njemu ni bilo nič malenkost, kar je količkaj pripomoglo k lepoti in povzdigi našega jezika. V pozameznosti njegovega naziranja se na tem mestu skoraj ne moremo spuščati, ker bi sicer morali napolniti ves cenjeni list „Carniolo“ in še bi bilo premalo. Le eno hočemo posebno povdariti namreč: p. Stanko je bil po svoji izobrazbi in jekleni vstrajnosti izredno sposoben, delati za prospeh in povzdigo našega jezika, ki ga je ljubil zè vsem svojim moškim srcem.

O njegovi ljubezni do naša materinščine se lahko vsak prepriča, kedor hoče vzeti v roke Jezikoslovni^h spisov Skrabčevih *h. snopce*, ki nas je letos razveselila z njim „Leonova družba“. Odpre naj stran 283 ter bere od ondi nadalje, da se bo prepričal, kako je bil naš jezik rajnemu učenjaku srčna zadeva, kako je o njem razmišljal in razpravljal ne samo sè svojim globokim razumom, temveč tudi z ljubečim srcem, kako je celo v zadnjih urah življenja še povzdigoval naš jezik sè svojo zgovorno besedo. „Naša slovenščina je torej“, tako sklepa, „prepričani smemo biti, eden najlepših jezikov na svetu. Mi bi ta jezik morali ljubiti ko dragocen dar, ki nam ga je Bog dal, varovati ga skrbno vsake po-

škodbe in učiti se ga zè vso pridnostjo in natančnostjo“. Kako se to vjema s trditvami tistih, ki se jim zdi, da našega jezika ni škoda, ako se tudi zgubi v drugih slovanskih jezikih?! Ti so podobni ljudem, ki rušijo zgodovinske spomenike, in še hujši so, zakaj oni rušijo spomenike, ki presegajo vrednost zlata in srebra in dragocenega marmorja — „monumenta aere perennia“. ¹²⁾

V zmoti so pa vsi, ki govore samo o platnicah „Cvetja“. Našemu Stankotu je bila to samo obleka otročiča, ki ga je skozi toliko let vzgojeval in negoval. Bolj ko za obleko je skrbel, da se je tudi dete samo dobro in krepko razvijalo. Ni čuda, da je rajni profesor Štrekelj priporočal svojim mladim slušateljem na vseučilišču v Gradcu, naj prebirajo ne samo platnice „Cvetja“, temveč tudi njegovo notranjo vsebino, ki je tudi v jezikoslovnem oziru kaj znamenita. P. Stanislav ni bil namreč izmed tistih jezikoslovcev, ki jim je samo za učeno raziskavanje in disputiranje, za prakso pa jim ni mar, ne! Kar je on učil, je pred vsem sam izvrševal. Zato je pa predsedel dostikrat skoro po cele noči, da je prelil in predelal spise drugih po svojih zahtevah, zlasti pa, da je svoje lastne, dostikrat precej obširne sestavke, svojim nazorom primerno priredil.

„Leonova družba“ nam izdaja njegove jezikoslovne spise, kdo se bo pa oglasil, da zbere raztresene ude drugih spisov njegovih iz različnih letnikov „Cvetja“, pogosto izredno znamenitih in važnih?

Na tem mestu hočemo imenovati le važnije izmed njih ter o enem ali drugem spregovoriti nekaj besed.

Takoj v prvem letniku imamo po zanesljivih virih živahno opisane povesti iz življenja sv. Frančiška, moža, ki je po svoji izredni svetosti in delavnosti znan povsod, celo mej nekrščanskimi narodi in ki ga je rajni p. Stanislav prav posebno častil in vse mogoče spise o njem prebral in preštudiral, ne samo v naših domačih, temveč tudi v drugih evropskih jezikih. Da je ž njim svoje ljubo „Cvetje“ nekako pričel, je čisto naravno za zvestega sinu sv. Frančiška, čegar slovečo „Solčno pesem“ in njegova ravno tako znamenita pisma je že takoj v prvem letniku „Cvetja“ prav izvrstno in z njemu lastno natančnostjo v naš jezik prestavil.

Mimogrede bodi omenjeno, da je življenje sv. Ludovika IX. v I. letniku, Sv. Antona čudeži v IV. in „Neketeri čudeži, ki so se zgodili po smerti sv. očeta Frančiška“ v V. letniku „Cvetja“, delo že omenjenega p. Evgenija Heglarja. ¹³⁾

V drugem letniku imamo prejkone njegovo lastno prestavo okrožnega pisma sv. očeta papeža Leona XIII. o prazniku sv. Cirila in Metoda kakor tudi istega veličastno pesem: „O prvem vesoljno katoliškem prazniku

¹²⁾ Cf.: Hor. III. 30, 1.

¹³⁾ Cf.: „Cv.“ VI. str. 383.

sv. Cirila in Metoda 5. malega serpana 1881“ ter znamenito popisano „Življenje sv. Elizabete Ogerske, deželne grofinje turingijske, patrone tretjega reda svetega Frančiška“.

Pred vsem važen pa je za nas Slovence III. letnik „Cvetja“, ki je v njem znameniti spis: „Častimo sv. Cirila in Metoda!“ V tem spisu je zlasti skušal, kolikor je to le mogoče, dopovedati preprostemu ljudstvu ter razložiti mu vprašanje o slovenskem bogoslužju. Postavil se je na edino pravo stališče, ki bi ga bilo zlasti zdaj, ko je to vprašanje postalo aktualno, treba upoštevati. Naj navedem njegove lastne besede: „Povdarjam glede stare cerkvene slovenščine, da mi je zadosti znana, ter vem, kako bogat, lep in častitljiv jezik je bila. Vem pa tudi to, da bi bila po naših cerkvah kaker izpakovanje, ki bi vtegnilo bolj smeh buditi ljudstvu, kaker pobožnost. Tudi le po priliki vemo, kako se je govorila stara cerkvena slovenščina, samo to je gotovo, da se ni tako, kaker jo navadno izgovarjajo Rusi ali Hrvatje. Rusi so cerkeno slovenščino pokvarili; najbolje bi storili, ako bi prej ko mogoče tudi oni svoj navadni ruski jezik vpeljali namestu nje.“¹⁴⁾

Leto pozneje pa piše: „Kaj torej, ali naj oživljamo mumije? Ali naj vpeljujemo „staroslovenščino“, ki ji današnji niti glasov niti naglasov pravih ne znamo? Ali naj gojimo glagolico, ki se je dandanašnji učenjaki učenjakom ne upajo ponujati, izdajaje cele stare glagoliške rokopise v latinski ali ciriliški tiskanih knjigah? Niti — niti! Duha Cirilovega se mi držimo, ne čerke njegove, ki je mrtva! Sveti Ciril ni nerazumljivega mrtvega jezika vpeljal v cerkev, temveč pravo ljudsko slovenščino svoje dobe, ki so jo vsi verni njegovi razumeli in govorili, in pisal jo je kaker je v tistih časih najbolje vedel in znal — — — Cerkev ne bodi shramba starih pisem; služba božja bodi po duhu svetih slovenskih apostelnov živa in razumljiva, v živem, razumljivem jeziku, pisanem, kaker se zdaj sploh piše!“¹⁵⁾

Še bolj določno je preciziral svoje tozadevno stališče v boju s „Cerkvenim glasbenikom“, kar omenimo zlasti zato, ker je ta partija v „Jezikoslovnih spisih“ ipuščena, glede našega vprašanja pa so posamezna mesta zelo važna; mej temi zlasti sledeče besede: „Po pravici torej pričakujemo korenite reforme (v slovenski liturgiji namreč); koliker prej pride, toliko bolje. In kakšna mora ta biti, da bo imela zdravo jederce in življenje v sebi? Gotovo v duhu (ne po mrtvi čerki) sv. Cirila in Metoda. Torej navadni, živi literaturni jezik v navadni literaturni pisavi, na Hervaškem hervaški, pri nas naš; in pravica gre celemu narodu ne omejena na posamezne fare, ki so jo po srečnem naključju ohranile do današnjega dne. Ako pravim „celemu narodu“, pa prosim, da mi ne cepite našega od hervaškega in serbskega. Mi smo v resnici s tema dvema plemenoma en slovenski narod — — — Vender pa nočem

¹⁴⁾ „Cv.“ III. str. 228. sl.

¹⁵⁾ „Cv.“ IV. str. 262. sl.

reči s tem, da imamo hervaščino sprejeti v svojo liturgijo; mi faktično različno narečje rabimo v obhoji kaker v literaturi in temu gre torej naravna pravica tudi pri službi božji, ker ni služba božja zavoljo jezika, temveč jezik zavoljo nje¹⁶⁾

Dobro je tudi odgovoril na nepremišljene besede prestavljavca A. M. Segürjevih „Odgovorov na ugovore proti sv. veri“. Pod črto pravi namreč ta A. M. o slovenski liturgiji: „Samoumevno se je moglo dovoliti to le mrtvemu jeziku, kar je na pr. staroslovenski — saj ga nihče več ne govori.“ Kako se glasi Škrabčev odgovor? „Da se je dovolilo to ob času sv. Cirila in Metoda, ko je bila tista slovenščina, ne stara in mrtva, temveč mlada in jako živa — — — . Saj naše ljudstvo razun nekaterih vbogih zapeljanih Rimanjcev, tudi nima nikakega hrepenenja po „stari slovenščini“, ki je dandanašnji celo nerabljiva. Ohranjena je namreč le v starih rokopisih, ki jih komaj učeni slavisti znajo brati s približno pravimi glasovi, ne pa ruski ali hervatski duhovniki, ki slovenski mašujejo. Jezik ruske, tako pravoslavne kaker unijatske cerkve, je zmes, kakeršne sv. brata Ciril in Metod nista govorila in jo Rusi dandanašnji le umejo, ker se je uče v šoli vse od prvega šolskega leta nadalje. Tudi jezik rimskega glagóliškega misalja je staroslovenski le po besedah in oblikah, ne pa po glasovih, ki so večinoma hervaški in morejo vgajati Hervatom, našemu slovenskemu ljudstvu pa bi bili bolj v spotiko ko v spodbujo.“

„Zato Rim prav ravna“, pravi h sklepu, da dovoljuje staroslovenščino le, kjer je je ljudstvo od nekedaj vajeno. Na novo vpeljavati mertev jezik namestu drugega mertvega jezika, bi bilo če ne v škodo, vsaj brez koristi¹⁷⁾

Pri tem vprašanju smo se nekoliko dalje pomudili, ker bi bilo želeti, da bi se gospodje, ki imajo zdaj to reč v rokah, ne prenaglili in bi morda važne in tehtne trditve Škrabčeve upoštevali.

V VI. letniku je zlasti pomenljiv spis Škrabčev: „Goriška nadškofija in cerkvena okrajina Ilirskega kraljestva“, spis, ki bi bil tudi najnovejšim politikom našim izvrsten kažipot do Slovenije pravice.

Na koncu V. letnika pravi v vabilu k naročevanju na VI. letnik: „Leto 1885 je kaker za vse Slovene, tako tudi za nas imenitno in smemo reči sveto leto: tisočletnica smerti slavnega blagovestnika in nadškofa slovenskega svetega Metoda. Skusimo jo tudi mi po svoje primerno praznovati. Šesti letnik „Cvetja“ bo torej po vsi pravici posvečen sv. Metodu in Cirilu. Govorili bomo v njem kaj več o Slovenih in njih pokristjanjenju ter o prevelikih zaslugah svetega Cirila in Metoda za naš rod in jezik. Govorili bomo tudi natančneje o slavnem Velegradu in slovesnostih, ki se bodo obhajale tamkaj to leto.“

¹⁶⁾ „Cv.“ VI. 5 c d.

¹⁷⁾ „Cv.“ XX. 6 d.

Da je dano obljubo spolnil, je skrbel p. Škrabec na vso moč in imamo zato ravno v šestem letniku več njegovih lastnih prav znamenitih spisov, mej katerimi zavzema prvo mesto klasično ter dovolj obširno in pregledno popisano življenje in delovanje sv. Cirila in Metoda. Tu imamo zares pravi biser mej vsemi popisi teh dveh svetnikov. Kako se vrsti vrsta za vrstjo, ne pisane na dragocen papir, pač pa z dragocenimi mislimi in globoko preudarjenimi opombami, ki nam govorijo s prepričevalno besedo o naših prvih apostoljih. Koliko je v tem spisu nakopičenega temeljitega znanja, to skoraj ni mogoče presoditi, kaj še le drugim dopovedati. Tu se ne more družega reči kakor: „Vzemi in beri!“

Isti letnik je prinesel njegova članka: „Tisočletnica smrti svetega Metoda, velikega škofa slovenskega“ ter: „H sklepu tisočletnice sv. Metoda, kjer mej drugim izraža svoje veselje, da se je ustanovila v Ljubljani „Družba sv. Cirila in Metoda“ ter povdarja: „Nova družba se je že z imenom svojim postavila ne le v narodnem, temuč tudi v verskem oziru na domača, to je katoliška tla.“¹⁸⁾

O Velegradu je priobčil spis po „Vaterlandu“. Znamenit je v tem zvezku tudi njegov članek: „Spoznamo se!“ spis, ki pravi, „da si moramo na vso moč prizadevati, da se zedinijo naši ločeni bratje gerškega obreda z nami in mi ž njimi.“¹⁹⁾

Prav iz tega letnika pa zvemo še nekaj družega, kar je tudi važno in nam priča o neutrudljivi delavnosti našega p. Stanislava. Na strani 335. namreč piše dobesedno: „Gdo bi pač z veseljem pisal do ene, do dveh, do treh popolnoči, ako si mora misliti: „Bog ve, ali bo gdo bral, ali ne?“

Iz te kratke opazke lahko spoznamo, kako se je rajni učenjak, rekel bi, cele noči trudil, da bi koristil svojim ljubim rojakom, vsem Slovenom ne z besedo, temveč v dejanju in v resnici. Ne čudimo se pa, da se je „Cvetje“ tedaj malo bralo, zakaj upoštevati moramo, da so ljudje bili, so in bodo vedno več ali manj površni, da torej najrajši bero lahke stvari, pri katerih ni treba veliko misliti. List, ki ga ljudje najbolj hvalijo, ni vedno najboljši. Ne bravež list, temveč list naj vzgaja bravee!

Preveč bi bilo, ko bi hoteli samo našteti vse spise p. Stanislava v poznejših letnikih „Cvetja“, upamo pa tudi, da so ti letniki več ali manj na razpolago vsem, ki jim je na tem kaj ležeče. Vendar bi bil pisavec teh vrstic pripravljen, kolikor je to mogoče, napraviti natančen sestavek p. Stanislava Škrabca spisov, ki so tekom let izšli v „Cvetju“.

Razen v „Cvetju“ je pisal v izveščju novomeške gimnazije 1870, pozneje v „Sočo“ in „Kres“, a nemške razprave v Jagićev „Archiv f. slavische Philologie“, in še tako rekoč na koncu svojega življenja v „Čas“ XI (1917) „V sporazumljenje“.

¹⁸⁾ „Cv.“ VI. str. 130.

¹⁹⁾ „Cv.“ VI. str. 225.

H sklepu bodi še omenjeno pismo, ki sem ga podpisani prejel od p. Stankota iz Ljubljane, kjer je prebival ko begunec, ko je izšel 9. zvezek „Cvetja“ XXXIV. tečaj, kjer sem se spomnil njegove zlate maše. Tedaj mi je poslal sledeče pismo:

„Cvetje“, ki sem ga včeraj prejel, me je prav „presnetilo“. Ne vem, kako bi se otepal. Na vsak način sem dolžan lepo hvalo Vam in p. Gracijanu,²⁰⁾ ker vem, da sta imela le dober namen. Sicer jih bo skoraj gotovo kaj, ki bodo rekli, da preveč sami sebe hvalimo in povzdigujemo. Ali od druge strani bo moralo vtihniti govorjenje, ki se je vsaj nekedaj menda precej pogosto slišalo (meni je znano že iz časa, preden sem vstopil), da se mnihi le koljejo in kregajo mej sabo. Naj se torej prepriča svet, da temu vender le ni tako in ni po krivem, ako se poje o slovesnih prilikah: „Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum.“ Naj sprevidijo ljudje, da bi se vsaj po večem tudi o nas smelo reči, kar se je reklo o prvih kristjanih: „Glejte, kako se ljubijo!“

L. 1917 je začel bolehati in se ni mogel več popraviti; dné 5. oktobra 1918 zvečer je izdihnil svojo veliko dušo.

Naj le še opozorimo, kako lepo veljajo o † p. Stanislavu besede, ki jih je zapisal naš pesnik Silvin Sardenko o pastirčku Pashalu (Šotor miru, str. 20):

„Prelistaval bele liste
temne črke pregledaval;
kakor ptica nad valovi
mu pogled po njih je plaval.“

P. Vincencij Kunstelj, O. F. M.

† Fran Podkrajšek.

Izvenrednemu veljaku, neupogljivemu značajniku, žarkemu rodoljubi, marljivemu pisatelju, budnemu čuvarju domačih starin, zvestemu pobratimu Franu Podkrajšku so posvečene naslednje vrstice. Telesno je bil velik, močen junak, kakršni so redki med nami. Izpod košatih obrvi mu je sijal presunljiv pogled; dolge, jugoslovanske brke so dopolnjevale lepoto njegovega z orlovskim nosom odičenega obraza. „Menila sem, da je Dalmatinec“, je rekla rodoljubka iz Trsta, ko sva govorila o Podkrajšku in sem ji povedal, da se je rodil v ljubljanskem Krakovem pri Lucnikovih — sedaj Vrtna ulica 8 — dne 8. listopada 1852. Kmalu po njegovem rojstvu so se preselili stariši na Sv. Petra cesto. Šolati se je začel pri neki gospodični, ki je imela zavod za malčke „Za zidom“ (sedaj Francevo nabrežje). Tam je prejel za premij knjižico „Čujte, čujte, kaj žganje dela!“ Potem je obiskoval normalko, šest let gimnazijo in eno leto realko. V počitnicah leta 1871. je stopil v službo južne železnice in

²⁰⁾ Ta je bil tedaj upravitelj „Cvetja“, ki je oskrbel podobo p. Stanislava.

jo zapustil kot oficijal leta 1906., ko je stopil v pokoj. Med tema časovnima točkama je bilo mnogo službenih postaj: Zagorje, Litija, Jordani, Sošiči, Grljan, Rakitovec, Postojna, Prestranek, Nabrežina, Trst, Maribor, Gossensass in Vintl na Tirolskem, Sava, Rajhenburg, Ljubljana. Na Savi se je poročil leta 1888. z rodoljubno Ano Tomanovo iz ugledne ljubljanske rodbine. Leta 1903. je zadela Podkrajšeka nesreča; zlomil si je nogo. V pokoju v Ljubljani živeč je tajnikoval „Slovenski Matici“ izza leta 1906. do 1909. V jeseni 1915 se mu je iz zanemarjenega prehlajenja izcimila dolga bolezen, ki se je navzlic vzorni domači in zdravniški postrežbi končala s smrtjo v deželni bolnici dne 31. velikega srpana 1918.

Rajni P. je bil do svoje bolezni jako živahen in vesel družabnik, kar vedo zlasti njegovi tovariši iz zabavnega kluba „Dolga vas“, kolikor jih je še živih; še na bolniški postelji, kadar so se polegale bolečine, se je šalil in zabaval obiskovalce. Kakšen živček je bil šele v mladosti! Slastno sem poslušal Podkrajšeka, ko mi je razodeval svoje doživljanje iz mladih let. Za podarjeno jabolko je preplaval Ljubljano. Ko je rabutal sadje na vrtu Korenove Neže na Poljanah, so ga ošile samo njene ostre besede, druga je pela ob enakem poslu pri Cekinovem gradu; tam je dobil iz oskrbnikove puške šestinaštel v zadnji del telesa. Ko so ga prinesli ranjenega domov, bi ga bila vrh tega še oplazila očetova šiba, da ga ni čuval njegov angelj varuh, blaga praujna Neža Ambroževa. Ob Jerinovem ribniku poleg Malega grabna je zalezoval povodne hrošče, v Mestnem logu pa cipe. Ptiče je hodil loviti na „čevnk“ tudi v gozdiče blizu Šmartna ob Savi; tam bi bil nekoč kmalu ponesrečil, ker se je odkrhnla veja pod njim, ko je prirejal nastave na hrastu. Dečkom, ki so v Zeleni in v Lovševi jami ob četrtkih žogo bili, je večkrat načeloval P. Po zimi je švigal po drsališču na Kernu. V stari bolniški cerkvi na Ajdovščini je bil zaposlen kot ministrant. Doma je pod streho mašo bral in na stari skrinji za kolovratom stoječ je pridigoval (Slov. Narod 1903 št. 300). V šentpetrskem zvoniku sem ga našel na veliki petek, ko je gonil ragljo. Kaditi je jel, ko mu je bilo 7 let; pipa mu je bila tovarišica izza 11. leta. Deška razposajenost se je prelevila v dijaških letih v fantastičnost. P. se je napravljajal za Miklavža; v njegovem spremstvu je bil parkelj — Maselj. Za stavo je preplezal o polnoči obzidje pri Sv. Krištofu in začrkal s kredo tri znake na velikem križu sredi pokopališča v dokaz, da je bil tam. Po trikratnem pozivu bi bil streljal, ako bi se mu bila približala kaka prikazen. Drugič ga je spremljal tja ob isti nočni uri prijatelj Maselj. P. je molil pod križem očenaš. Maselj pa je zadaj stal in se smejal. O velikih počitnicah je P. potoval po domovini.

A ne samo telo, tudi duh je razmahnil krila. Že v deški dobi se je P. zatopil v knjigo, ki mu je bila tudi pozneje najljubša prijateljica in jo je odložil še le, ko mu je smrt ugašala oči. Tako je ljubil knjigo, da je nekaterikrat stradal, da si jo je mogel nabaviti. Slo do čitanja sta mu vzbudila bolniški cerkvenec Anton Mrgole, ki je dajal Podkrajšku Mohorjeve knjige, med njimi Jurija Kozjaka, in sošolec Fran Maselj;

ta ga je opozoril na Janežičev Glasnik. Leta 1914. je pisal P.: Petdeset let je preteklo v večnost, odkar je družba sv. Mohorja izdala Jurija Kozjaka. Živo mi je še v spominu, kako smo se tedaj jaz in moji tedanji součenci trgali za to povest, kako smo jo požirali v pravem pomenu besede! Pretežna večina nas jo je znala malone celo na pamet. To drobno knjigo hranim še danes v svoji knjižnici kot ljub, drag spomin na mlada leta. Čitali je nismo samo negodeti, nego naslajali so se ob nji celo zreli, da celo stari ljudje. (Slov. Narod 1914 št. 56). Poleg Kozjaka se nahajajo v Podkrajšekovi knjižnici do malega vse tiste slovenske knjižice, ki jih je krog srede preteklega stoletja izdajal ljubljanski knjigar Giontini. Svoje knjižne zaklade je P. rad posojal prijateljem. Med obiskovalci licejske knjižnice je bil izmed najmarljivejših on. Zaradi branjaželjnosti ga je jako čislal skriptor Čebeličar Jurij Kosmač, ki mu je nekoč o božičnih praznikih celo na dom posodil dva letnika „Slovenskega Glasnika“, da je mogel svojcem glasno čitati krasne Jurčičeve povesti. P. je segal tudi po nemških knjigah, po Hoffmannovih, Cooperjevih in drugih povestih in po roparskih romanih, ki so mu razburjali domišljijo. Zgodaj se je jel baviti tudi s hrvatskim slovstvom. Navduševale so ga srbske junaške pesmi in poleg njih zlasti Mažuraničev epos Smrt Smail-age Čengića. Pozneje je bil mnogo let naročnik hrvatskega leposlovnega lista „Vienca“.

Fran Podkrajšek, revident.

Poleg knjig je P. ljubil orožje. Spominjam se, da se je še dijak ponašal z bodali in s samokresi. Pozneje je narasla njegova orožarna in si je okrasil stanovanje s šlemi in s sulicami, s starinskimi puškami in s samopali, s sabljami in z bodali. Med njegovim orožjem sta zlasti zanimiva dva darova prijatelja Maslja: sablja, ki mu jo je poklonil nekoč za vozilo, in bosenski handžar iz Dolenje Tuzle. Ko se je začela leta 1915. italijanska vojna, je Podkrajšeka hudo zadel ukaz, da se mora oddati orožje gosposki; on ga je rajši večinoma skril v zemljo in na ta način pokvaril.

Opremljen z orožjem — P. ni šel nikdar na daljšo pot brez samopala — pa tudi opasan z uma svetlim mečem — vsestransko načitan — je korakal samozavestno skozi življenje. Oboje orožje je sukal za blagor

slovenstva. S samokresom v rokah se je некоč po robu postavil sveto-kriškimi italijanašem, ki so ga zalezovali in jih zapodil v beg. Podkrajšekovo strastno rodoljubje, spočeto pred taborsko dobo, je razvnel v do smrti nevgasni plamen vižmarski tabor in dogodki po njem, zlasti nasilna smrt Rodetova — opisal jo je P. v „Slov. Braniku“ 1. stran 155 in 156 — in preganjanje, s katerim nas je osrečevala tedaj nemška vlada. Ko je pozneje služboval kot železniški uradnik na severu in na jugu slovenske domovine, so ga pekle v dno duše v nebo vpijoče grehote, ki so jih prizadevali Nemci in Italijani slovenskemu narodu. P. ni molčal; branil je zatirance, odpiral oči zaslepljencem, vtrjeval omahljivce. Za svoj trud je žel preganjanje. Južna železnica, mačeha svojih slovenskih vslužbencev, je tudi Podkrajška kakor druge narodne uradnike gonila od kraja do kraja. Za svoje narodno delovanje se je moral P. dve leti pokoriti na Tirolskem. O raznih volitvah ni držal križem rok, nego je posegal vplivno vmes za narodno stvar. Za jugoslovansko idejo, katere vresničenja ni doživel, je bil P. vnet že leta 1875., ko so jo pozdravljale ustaške puške na Nevesinju in je šel „raji“ na pomoč njegov prijatelj Fran Simončič.

P. je mnogo deloval v društvih. „Južni Sokol“ ga je doraščajočega dečka na vso moč mikal; P. ni miroval, dokler ga niso gimnazijca skrivaje sprejeli med naraščaj. Sokolu je ostal vedno zvest pristaš in branitelj proti napadam. O Sokolski 50letnici so namerjali izdati spominsko knjigo, ki pa ni izšla; zanjo je pripravljaj P. svoje Sokolske spomine. Na brežini je vzbudil z nekaterimi narodnjaki vred Čitalnico in nastopal na njenih prireditvah z deklamacijami in s predavanji. V Pisateljskem podpornem društvu v Ljubljani je predaval dne 16. malega travna 1887 „o Predjamskem gradu in njegovem poslednjem posestniku Erazmu Luegerju“ — ob istem predmetu je govoril P. na jour fixu mariborske čitalnice dne 4. grudna 1881 — in dne 14. malega travna 1888 „o železnicah po Bosni in Hercegovini“ (Ant. Trstenjak, Pisateljsko podporno društvo v Ljubljani str. 31 in 33). P. se je jako zanimal za našo narodno obrambo. Zlasti je imel pri sreč Družbo sv. Cirila in Metoda. Kakor čebelica je marljivo zbiral za njo o vsaki priliki. Njeni šentpetrski moški podružnici je bil tajnik osem let. Zelo se je zavzemal za Muzejsko društvo; njegovih zborovanj se je redno vdeleževal. Po smrti Josipa Pfeiferja je prevzel posel pregledovalca društvenih računov. P. je bil član mnogim slovenskim društvom. Dasi slabo plačan uradnik, je izdatno podpiral domače kulturne naprave. Za časa Matičnega tajnikovanja je bil poverjenik Matici Hrvatski in Društvu sv. Jeronima.

Kot pisatelj je poskusil P. v mlajših letih na leposlovnem polju, sodeloval potem pri političnem časniku in se naposled uveljavil v zgodovinski stroki. Njegovi spisi se odlikujejo s samoniklim, bogatim, vzletnim jezikom; okoriščal se je z besedami pobranimi iz naroda; nekatero je tudi sam skoval. Kakor se je rad pošalil v pogovoru, tako je čestokrat vdaril na šaljivo struno v svojih spisih. Podkrajškov slog spominja na

Gorenjca Podgoričana, čegar poslovenjeni roman „Kirdžali“ je navduševal dijaka Podkrajšeka, ki je še v poznih letih tolikrat vznemirjen deklamiral uvod: Stara Donava! slovanska reka! povej, ali si na dno Črnega morja na svojim hrbtu zanesla in vtopila slavo in ime plemenom slovanskega in daškega rodu ali kaj? Tu pripomnim, da je P. razpolagal z velikim dušnim darom — z izrednim spominom; Prešerna je znal iz glave. Čudil sem se mu, ko je nekoč dobesedno recitiral oddelek Cegnarjevega „Trsta“, ki mu je ostal v spominu iz gimnazijske dobe, ko je čital ta opis v berilu. V slovenskem pisanju se je vabil P. že na gimnaziji; tedaj je prevel Fingala, ki je ostal v rokopisu. Službujočega v Prestranku je izpodbodel k pisateljevanju gori omenjeni Lavoslav Gorenjec, tedanji kapelan v Slavini. Opozoril ga je na Levstikovo slovnico. Podkrajšekov prvenec „Strah v cerkvi“, ljudska pripovedka, ki jo je čul v ljubljanski okolici, je zagledal beli dan v celovškem „Besedniku“ dne 10. X. 1873. V tem družinskem listu je priobčil potem v naslednjih tečajih do incl. l. 1877. več spisov, večinoma prevodov in priredb raznih romantičnih povesti in pravljic; izmed njih omenjam po srbski narodni pesmi povzelo „Kraljevič Marko in vila Ravijolja“ (1876), „Blag dobrotnik“, črtice z ljubljanskega kongresa, ko je ruski car Aleksander na Tržaški cesti obdaril ubogo starko in v Kolečkem mlinu ostavil za kislo mleko 6 zlatnikov, ki jih je P. kot gimnazijski dijak še videl pri ondodnem mlinarju (1876), „Gjuja Skundričeva“, obraz, poln sočutja do božanske raje (1877). V „Besedniku“ (1876) je objavil P. tudi nekoliko doneskov „K tobakovej (!) zgodovini“. V Pajkovi „Zori“ sta izšli izpod Podkrajškovega peresa dve povesti: „Zoa“, prigodba iz grških bojov (1874) in „Gozdna kraljica“ (1876); prva je preložena, druga prirejena po neimenovani nemški in presajena na domača tla. V istem letniku je natisnjena Podkrajškova narodna pripovedka „Materino zlato“. Sedmi zvezek Krajčeve „Narodne biblioteke“ je prinesel zanimivo, iz spisov črkeškega častnika prosto predelano povest „Krvna osveta“. Doslej omenjene spise je obelodanil P. s psevdonimom Mérovčkov (recte Mrvčkov) Prostoslav. Ta priimek si je zdel po očetu — železniškem skladiščniku — ki je bil doma pri Mrvčkovih v Trnovem, sedaj št. 5 v Karunovi ulici. Pozneje se je podpisoval: Prostoslav, največkrat Harambaša*) kakor so ga bivaajočega v Sosičih nazvali istrski rodoljubi spre-

*) Pod imenom Harambaša je bil P. znan najširšim slovenskim krogom. A zgodilo se je nekoč, da se mu je očital z nasprotne strani njegov priimek, češ da je janičarski. Ob tem napadu je zrasel P. kakor malokdaj, in posvetil svojemu zoperniku s plamenečim peresom pišoč: „Psevdonim moj je janičarski, trdi P. Vidi se, da s pridom čita švabske novine, v katerih čifuti junaške Jugoslovane pitajo „Räubergerindel“ in „Hammeldiebe“. Morda je tam naletel na izraz „bimbaša“, kar res znači nekdanjega janičarskega polkovnika. Harambaše pa, ki načelujejo hajdukom, so vse kaj drugega, nego janičarji. Oni so vrli rodoljubi, ki se bore „za krst častni i slobodu zlatnu“. Harambaše so bili n. pr. Kara-Gjorgja, Kirdžali, Miloš Obrenović In kdo mi je nadel pošteti psevdonim Harambaše? P jevi

jemši ga v svoj krog, Trnovčan, Krakovčan, Jurij Čelešnik, Prepeluhov Jernej, Star Sokol itd. — Za uredništva Josipa Jurčiča se je oklenil P. z veliko vneto „Slov. Naroda“. Tedaj je minil malokateri teden, da bi mu ne bil napisal kakega članka ali vsaj vesti na dopisnici. Že njegov prvi dopis leta 1874. poslan iz Prestranka je vzbudil veliko pozornost na Krasu; v njem je branil prijatelja Gorenjca premeščenega zaradi nečednih spletk iz Slavine v Št. Jurij pod Kumom. „Slov. Narodu“ je dopisoval P. tudi pozneje, kjer koli je služboval. V njem je objavljajal zlasti nekrologe svojih številnih znancev in probratimov; vsaka vrstica dotičnih osmrtnic priča, kako je P. ljubil svoje prijatelje. V strankarskih bojih, v katere so ga zapletle razmere, je dajal čutiti nasprotniku sarkastično ostrino svojega peresa. Gorje onemu, ki se je zapletel z njim v peresni dvoboj! Izmed polemik je bila najzanimivejša borba za Prešernovo pipo, ki jo je opisal P. v Koledarju Družbe sv. C. in M. za leto 1904. Pripomnim, da je dajal P. „Slov. Narod“ vezati in da se nahajajo letniki izza 1874 vplatičeni v njegovi knjižnici. V novjšem času je bil P. dopisnik tudi nekaterim drugim časnikom. „Slov. Ilustr. Tednik“ (1913 št. 29) je objavil iz njegovega peresa nekrolog: „Nadučitelj Lovro Letnar“.

P. je deloval s peresom tudi v železničarski stroki za slovenstvo. Na pobudo pokojnega železniškega uradnika pesnika Ivana Resmana je jel prirejati po hrvatskem slovenski opravilnik za naše železničarje; ali rokopis se mu je izgubil pri neki selitvi. Na obisku na Savi in v Rajhenburgu sem opazil, kako so Podkrajšekovi železniški vslužbencem rabili lepi slovenski izrazi.

Dostojno mesto med našimi zgodopisci si je priboril P. s svojimi članki, tičočimi se slovstvene, krajevne in umetnostne zgodovine, ki jih, kolikor mi je znanih, navedem tu po časovnem redu. Kraške dvorne kobilarne (v spomin 300 letnice, Sl. N. 1880 št. 103), Lavoslav Gorenjec-Podgoričan (Sl. N. 1886 št. 54, 55), Grad Predjamski, o katerem je predaval v Pisateljskem podpornem društvu (Lj. Zv. 1887), Janez Ziegler (ib. 1892), Rodbinska rakev Valvasorjeva v Polšniku (ib. 1892 in 1893), Znamenitostina sv. Kumu (ib. 1894), Andrejčkov Jože-Podmilšak, reminiscenca povodom prenosa njegovih smrtnih ostankov (Sl. N. 1906, št. 105, 106 in Slovan 1906), Akademični slikar Ludovik Grilec (Lj. Zv. 1910), Kužno znamenje ob „Zeleni jami“ (Carn. 1911), Človeška kuga na Kranjskem (Sl. N. 1911, št. 177, 178), Znamenitosti podružnice Sv. Lenarta v Bodešičah (Slovan 1912), 350 letnica kranjskega de-

stanovski drugovi, pošteni možje, požrtvovalni in goreči rodoljubi! V sedemdesetih letih sem bival v kršni Istri. Celo kopo duhovnikov sem tam zval svoje pobratime. V tem našem društvu nazivali so se kapelani hajduci, župniki harambaše. I jaz sem skrajema hajdukoval med njimi, a so me kasneje inštalirali za harambašo. Pošten je ta moj psevdonim, nič se ga ne sramujem in nič nima na sebi janičarskega“ (Slov. Narod 1903 št. 286). — Kolikor sem mogel dognati, se je P. podpisal privikrat „Harambaša“-Mérovčkov v „Slov. Narodu“ dne 9. III. 1886.

želnega strelišča (ib. 1913), Josip Debevec in drugi spomini (ib. 1916), Zvonovi na Ljubljanskem Gradu (Carn. 1917), Franc Levec (Dom in svet 1918), Še ne objavljen verz pesnika Antona Aškerca (ib.) Časopis za zgodovino in narodopisje prinese Podkrajšekovo dopolnilo knjigi „Pokopališča pri cerkvah Lavantinske škofije“. V „Slov. Narodu“ je priobčil P. leta 1911. dva sestavka I. P (oboljšarja): Kolera v Trnovem in Krakovem (št. 192) in Kaj piše Janez Tomec iz Trnovega o suši leta 1833., 1834., 1839 (št. 244).

Podkrajšek so bile nad vse pri srečanju naše starine. Cenil jih je, kjer koli jih je našel, in jih skušal rešiti in ohraniti. O raznih svetkovinah se je držal starih narodnih običajev. Priljubljene so mu bile cerkve, naše umetnostne galerije. V ljubljanski frančiškanski cerkvi, kamor ga je otroka vodila praujna Neža in mu razkazovala svetnike in njihove pridevke, mu je bila znana vsaka malenkost. Kako se je zavzel za ondotne stare jaslice! Pišoč o Grilčevih trnovskih dostavlja: Deloma so te jaslice posnetek enega prvih del znanega slikarja Matevža Langusa, ki jih je ustvaril za ljubljansko frančiškansko cerkev. Otrok še sem z navdušenjem hodil gledat ta idealno krasni original Prešernovega prijatelja, torej v dobi, ko nisem še imel nikakega zmisla za upodabljačo umetnost; občudoval pa sem ta ljubki, lepi proizvod tudi mnogokrat še v zreli moški svoji dobi. Nedavno so se morale te jaslice umakniti nekemu groznemu lesenemu nestvoru, ki je priromal baje tam iz Tirolske. Ti strašni sloni, ti neokusni velblodi, ki iztegajo svoje rilce in vratove preko betlehemskega obzidja, ta ovčad, ti pastirji! Grozen pogled! Lepi idealni proizvod Langusov pa ždi gori nad zakristijo v shranišču zapuščen, pozabljen in je baje namenjen nekam na kmete, kjer bo propal popolnoma! Ne bi bilo umestneje, da se te jaslice ohranijo slovenski prestolnici in deponirajo pri drugih častitih starinah v deželni muzej? (Lj. Zv. 1910. str. 296 n 297). Podkrajšekova zadnja pešpot je bila v frančiškansko svetišče dne 10. kimavca 1917, ko je oteklih nog iztežka lezel tja počastit sv. Nikolaja Toletanskega in svetogorsko Mater božjo. V živem spominu je ohranil P. po potresu podrto cerkev sv. Križa ob nekdanji bolnici. Podpisanemu je postregel z njenim opisom, uvrščenim v zadnje poglavje „Zatrtih nekdanjih cerkva in kapel ljubljanskih“ (Danica 1905 str. 307 do 309). Zanimiv je dodatek: Kam so prešle slike iz nekdanje bolniške cerkve sv. Križa na Dunajski cesti? — ki ga doslej nenatisnjenega prinaša „Carniola“ v pričujočem zvezku. — Ko sta izginila pred leti iz šentpetrske cerkve v Ljubljani dva oltarja in je bil potem tudi odstranjen starinski kamen za blagostovljeno vodo s svojega stoletnega stajališča, se je oglasil P. z ostro filipiko. — V prijateljski družbi, včasih pa tudi sam, je P. rad zahajal na božja pota, zlasti na Kum, odkoder mi je poslal dne 30. velikega srpana 1908 razglednico z opazko: „Danes sem 19tič na Kumu“. Večkrat je romal na Limbarsko goro. V ondotni cerkvi stoji pri velikem oltarju nad lokom, pod katerim hodijo krog žrtvenika k darovanju, svetnik, ki je bil neznan celo cerkvenim

predstojnikom. P. jim je pojasnil, da je to sv. Donat, pomočnik zoper tresk in hudo uro. Njega časte tudi pri Sv. Katarini v Topolu, a tam je bil znan. Nevedneže je zasačil P. v Mekinjah, kjer niso poznali sv. Kolomana, čegar podobo imajo v oltarju. Tega svetnika je omenil nekoč profesor Gariboldi v 3. šoli in vprašal učence, ali kdo kaj ve o njem. P. je vzdignil roko in povedal, da je Koloman potoval po Istri, kjer so ga napadli in obesili na dve drevesi; visel je tam dolgo neizpremenjen; a nohti in lasje so mu rasli. — Nekaj let je zahajal P. v Dob na letovišče. Ondukaj in v bližnji okolici je nabral pri kmetih precejšnje število starih slovenskih knjig, tablic in drugih starin in jih rešil pogube. Delal je izlete h graščinam in k cerkvam, ki jih je mnogo razpostavljenih po ondodni ravnini in po holmih. Iz Doba mi je pisal „na Vidovo, v dan bitve na Kosovem“ 1903: „Tu mi vrlo ugaja. Posetil sem že Češenik, Črnelo in Krtino. Ko bi znal za tistega cepca, ki je dal nekdanj prebeliti slike v tej podružnici, bi ga šel izkopat, ter bi ga stresel za lase in ušesa, posito, če jih še ima. Stara cerkvena vrata so brez vrednosti. Danes jo mahnem na Holmec“. Na izletu v Ihan je pograbil P. nagrobnik nekdanjega tamošnjega župnika Mateja Primožiča, ki mu ga je bil omislil njegov nečak ljubljanski knezoškof Ivan Zl. Pogačar in je bil vzdignjen v zunanjo steno ihanske cerkve. Dotičniku, ki je zakrivil odstranitev spomenika, je bral P. ostre levite v „Slov. Narodu“. — P. je bil jako pozoren na stare zvonove in znamenja. Njegovega članka o ljubljanskih grajskih zvonovih sem omenil. P. je namerjal opisati tudi zvonove nekdanje bolniške cerkve. V dno duše ga je pekla o vojni zaplenitev zvonov, zlasti Lambergovega navčka v stolnici in bizoviškega dragocenega Šilingovega zvona, ki ga je kot deček večkrat zvonil pri Sv. Petru. Na vso moč si je prizadeval P., da bi bil dognal, kam je izginila stara slika rožniške Bogorodice s krajevnim ozadjem iz znamenja pod Rožnikom, kjer jo nadomestja sedaj Lurška Mati božja.

Ko je bil opisal znamenje ob Zeleni jami, je vzel P. potni les v roko in hodil po Gorenjskem od vasi do vasi zbirajoč podatke o kužnih znamenjih. Našel jih je 19. Gradivo, nabrano na tem potovanju, je ostalo neobjavljeno. P. je sestavljal tudi opis in zgodovinske črtice o znamenju, ki je stalo ob ustju Sv. Petra in Radeckega ceste v Ljubljani, in o ondodnem nekdanjem šentjanževem predmestju. Namerjal je objaviti svoje zanimive spomine na ljubljanski Grad, kamor je kot otrok s tovariši plezal po ostankih mestnega obzidja od odstavka do odstavka in se čudil gori tistemu dolgemu železnemu topu, ki je z velikim cesarskim orlom vred že pred mnogimi leti romal v železno tovarno v Dvor. V Podkrajškovih zapiskih se nahaja zabeležen tudi tisti nemški napis, katerega so iz lope na grajskem strelišču odstranili, ko so Slovenci zavladali na mestnem magistratu. — In še neko važno delo je čakalo Podkrajškovega peresa, a je žal ostalo neizvršeno: opis grobov in nagrobnikov naših veljakov počivajočih pri Sv. Krištofu v Ljubljani. Tik pred boleznijo ga je pridobil za to namero msgr. Tomo Zupan, ki mi je pisal dne 12. li-

stopada 1917, da sta imela s P. o tem besedo in pristavil: „Škoda, da ne bo počival v pokopališču, ki mu je bilo tako drago, kakor malokomu. Grobove naših ljudi je ohranjeval in označeval, kakor nobeden izmed nas.“ P. je imel v razvidnosti gomile zaslužnih mož in je marsikomu izmed njih prižgal lučco o Vseh svetih. Posebno drag mu je bil grob prстонarodnega pisatelja Andrejčkovega Jožeta Podmilšaka; vsako leto ga je dal pred Vsemi sveti osnažiti. Želel ga je premestiti izmed navadnih grobov na odličnejše počivališče. Po mnogem prizadevanju se je posrečilo Podkrajšek, da mu je dovolilo Pisateljsko podporno društvo predetje Podmilšakovih zemeljskih ostankov v svojo grobnico. Prenos se je izvršil slovesno dne 10. velikega travna 1906. Videč, kako razpadajo nagrobniki: Čopov, Korytkov, Linhartov, Zajčev in se bližajo drug za drugim razsulu, je zbiral P. doneske in oskrbel temeljito popravo navedenim spomenikom in deloma tudi Vodnikovemu.

Ako je bil mrtvim dober, je bil tem boljši živim. P. je imel sočutje s starimi, nadložnimi ljudmi. Slepe starke v Trnovem ni ostavil brez daru, kadar se je nameril na njo. Ko je romal na Limbarsko goro, se je redoma oglasil pri ubožni sestri Andrejčkovega Jožeta in ji kaj stisnil v roko; na njeno edinščino je opozoril rojake v časniku in ji naposled pridobil podporo pri deželnem odboru. S taščo je v njeni mnogoletni bolezni ravnal usmiljeno. Kdo bi mogel naštetiti dobra dela, ki sta z njimi lajšala bedo nesrečnim vojakom in ranjencem posebno v prvih letih svetovne vojne on in njegova blaga soproga?

Odšel je; a pred njim še za njegove dolge bolezni so šli prijatelji: Pintar, Levec, Perušek, Maselj, Trstenjak, Kokalj, Pelan, Cvetnič. Smrt najljubšega prijatelja Frana Maslja ga je kruto zadela. Ko sem ga posefil po tem udarcu, je vzel v roke svoj dnevnik rekoč: „Čuj, kaj sem zapisal o njem!“ Začel je brati, ali hipoma so ga polile solze in glas mu je umolknil. Podal mi je zvezčič: „Ne morem, sam prečitaj!“ Ginjen sem bral: „Grozno me je potrla Tvoja smrt, pobratime. Oba sva se veselila, da se zopet vidiva, kakor si mi pisal nedavno, med 1. in 9. X. na Resljevi cesti. A je Morana posegla vmes. Pol svojega srca sem izgubil s Tabo. Na tujem ležiš, morda na kaki deski v mrtvašnici, sam, tako sam. Nihče Ti ni položil blazine pod glavo, nihče Ti ni prižgal borne lučce, nihče prijatelj Te ni pokropil; na tujem, med Švabi, Te bodo zagrebli, Tebe, ki si bil tako vnet Slovan, Slovenec, rodoljub! Ko si se pred letom odhajaje v Pulkavo, poslavljal od mene, si viknil solznim okom: Nikoli več se ne vidiva, brate! Menil si, da so meni, težko bolnemu, štete ure, — pa si šel Ti pred mano. O kruta usoda! Oko mi zalivajo pekoče solze. V miru počivaj! Lahka Ti bila tuja zemlja!“ — Ni minilo leto, ko je odšel za njim P. Kakor Maselj tudi on ni dočakal našega odrešenja, po katerem je tako strastno hrepenel; pač, na njegovo smrtno posteljo je posijal žarek upanja; prihajale so že vesti o nemških porazih. Ločitev mu je lajšalo prepričanje, da gre švabska slava v zaton in da vzhaja na obzorju Jugoslavija. Odšel je in vzel s seboj svoj duševni zaklad — nebroj

spominov na staro Ljubljano; le pičlo število jih je rešenih v njegovih dnevnikih iz poslednjih let. Skromna pokojnina, izredna radodarnost in dolgotrajna bolezen so krive, da P. ni zapustil niti bora. Njegovo ostalino tvorijo: dela izvršena v blagor slovenskega naroda in človeštva, žalujoča soproga, narodno vzgojena deca: Fran, Vida, Olga, (rodoljubna Sokolica Vida je šla čez malo mesecev za očetom v prerani grob), skupina orožja, zbirka dragocenih knjig in neizbrisen spomin v prijateljskih srcih.

I. Vrhovnik.

Prof. Kajetan Stranetzky. Mala družba slovenskih prirodoslovcev je izgubila zopet enega iz svoje srede. Zahrbtna bolezen nam je ugrabila 29. sept. 1918 prof. Kajetana Stranetzkega. Rodil se je l. 1879 v Idriji, kjer je obiskoval ljudsko šolo. Gimnazijske nauke je dovršil na I. drž. gimnaziji v Ljubljani z zrelostnim izpitom l. 1899, vseučilišče na Dunaju, kjer je napravil l. 1907 usposobljenostni izpit iz prirodoslovno-matematične stroke za srednje šole. Jeseni 1906 je vstopil na realko v Idriji kot namestni učitelj. L. 1908 je bil imenovan istotam za stalnega realčnega profesorja in je ondi ostal do smrti. Po izbruhu svetovne vojne je postal žrtev tedanjega podlega denuncijantskega režima. Označen je bil — poleg drugih natolcevanj — kot ne neobhodno potreben — dasiravno je bil Stranetzky edini prirodoslovec na realki! — in moral je iti v strelni jarek pod Doberdob. Vsled vojnih strahot se mu je že čez pet mesecev omračil duh. Dasiravno je takoj iskal zdravniške pomoči, vendar je bolezen vedno bolj in bolj napredovala, dokler ga ni smrt rešila iz njenih krempljev. Umrl je v Steinhofu na Dunaju, kjer so ga 1. okt. pokopali na Hernalškem pokopališču.

Stranetzky je bil vesten, natančen in dobrohoten učitelj, zato je bil priljubljen pri učencih in občinstvu. Zavedal se je resnosti svojega poklica in se je na pouk vedno skrbno pripravljal. Z živahnimi besedami mi je vedno pripovedoval, kako je to ali ono iz domače zemlje uspešno uporabil v šoli, na kak način je skušal težje odstavke razložiti učencu kolikor mogoče razumljivo in poljudno. Kadar sva se sešla, je imel vedno v mislih šolo ali pa znanstveno vprašanje.

Akoravno so ga zanimale vse panoge prirodoslovja in je bil v vseh dobro podkovan, vendar ni čuda, da si je izbral kot rojen Idrijčan mineralogijo in geologijo za svoj posebni študij. Redno, dan za dnem je zahajal v zanimivo idrijsko okolico, bogato na prirodnih krasotah. Pro učaval je več let geologično sestavo idrijskega pogorja in je nameraval napisati o tem obsežnejše delo za izvestje tamošnje realke. Na svojih izletih se je zanimal za vse in je zbiral tudi domača ljudska imena za strokovne nazive. Tako mi je n. pr. sporočil v pismu z dne 5. IV. 1913 zanimiv ljudski izraz „grod“ (tudi „grot“) za „Karre“ in odtod je potem izvajal „grodno polje“ (žlebovje, Karrenfeld). Veliko pažnjo je posvečal „studentni kislini“: „ker je zelo važen faktor pri tvorbi jam.

Gg. kolegom, ki razpravljate na društvenih prirodoslovnih temah, bi predlagal, da se to „Quellsäure“ krsti in popiše njen postanek in pomen; morda bo to prav hvaležno delo“, tako v navedenem pismu. Nekatere manjše zanimivosti je pri proučevanju idrijske okolice samostojno opisal. Bil je sotrudnik „Carniole“, kjer je priobčil sledečih šest razprav:

Krystallisation des Gypses bei der mikrochemischer Analyse. 1911, str. 193—215 s prilogo.

Einiges über krystallisierten Gyps von Idria. 1911, str. 310—311.

Flourit na Kranjskem. 1912, str. 131—134 s prilogo.

Kapniki iz vapnenčeve siže v idrijskem rudniku. 1912, str. 293—4.

Jame, brezdna in požiralniki na Vrsniku in okrog Ledin. 1913, str. 105—114 s 7. podobami.

Jame in požiralniki okrog Žirov. 1916, str. 84—5.

V „I. izvestju c. k. drž. višje realkke v Idriji“ za l. 1909—10, je objavil razpravo „*Kristalizacija gipsa ob mikrokemični analizi*“ (str. 21 do 38, s prilogo). Predno je šel Stranezky po kratkem dopustu zopet v vojaško službo, mi je pisal: „Doma imam še spis, ki sem ga že v mineraloškem inštitutu na Dunaju napravil. Mislim sem vedno, da ga priobčim enkrat v „Izvestjih“ v slovenščini. Pisan je nemški, 4 polne strani, in obdeluje „*Über zwei Krystalldrüsen von Hallstatt*“, s sferičnimi projekcijami in slikami. Škoda bi bilo, ako bi se kar tako izgubil. Izročil ga bom Tebi . . .“ Tega rokopisa mi ni poslal in mora ležati med njegovo zapuščino v Idriji. Neizdano je še tudi ostalo njegovo poljudno znanstveno delo o *naših užitnih gobah*, ki

je bilo v rokopisu že dovršeno in je bil Stranezky že v dogovoru z Družbo sv. Mohorja v Celovcu. Pilil in delal je na rokopisu in je imel deloma tudi to že dokončano, kakor je razvidno iz pisma, dne 15. IV. 1915, kjer mi piše: „Moj začetni del o gobah sem dal g. svetniku Sinkoviću, da še on popili in uredi po svoje, ima jako dobre misli. Jaz nimam več časa, ker, ako me pridrže v vojaški službi, ne vem kaj bo z menoj . . .“ Njegova težka slutnja se je uresničila, vse načrte mu je prestrigla smrtna kosa. Kje se nahajata omenjena rokopisa, nisem mogel izvedeti, vsekakor bi bilo škoda, ako bi se izgubila. V rokopisu o gobah je zbranih mnogo ljudskih izrazov za gobe v idrijski okolici.

Kajetan Stranezky je bil plemenita in blaga duša, mehkega srca, toda kremenitega značaja. V svojih ugovorih ni bil nikdar žaljiv; vsak je lahko spoznal, da izvirajo njegove besede iz moškega prepričanja in

Prof. Kajetan Stranezky.

dobre volje. V življenju je okusil mnogo bridkega. V rani mladosti je izgubil oba roditelja. Skozi življenje se je preboril z velikimi težavami, a je ostal pri tem vedno značajan, in končno je moral ravno on — zvest tovariš in vdan prijatelj — prav kakor nesebično delujoči in zvesti Dobovšek, pasti kot žrtev domačega intriganstva. Iskreno je ljubil domačo zemljo, a grob mu je dala mrzla, daljna tujina.

Ohranimo ti časten spomin!

Dr. Gv. Sajovic.

Dr. Matija vites Wretschko. V Aichgrabnu blizu Dunaja je preminul naš dolgoletni dopisujoči član, ministerijalni svetnik v p. dr. Wretschko, star nad 84 let. Rojen je bil v Jurkloštru pri Laškem trgu 23. februarja, 1834 kot sin neimovitih slovenskih starišev. Šolal se je najprej v Loki ob Savi, potem v Celju, kjer se je l. 1845 vpisal tudi na gimnazijo; dovršil je srednjo šolo z maturo l. 1853. Ker mu oče ni mogel dajati sredstev za študije, bil je že v gimnaziji navezan le na-se. Na svojo roko je šel tudi v Gradec na vseučilišče, da se posveti filozofiji, posebno prirodopisni stroki. Tu je pa bil samo en semester, ker graška univerza takrat ni imela dobrih profesorjev za njegovo stroko. Preselil se je na Dunaj, nadaljevat študije. Razen prirodopisja je poslušal tudi teoretična predavanja na medicinski fakulteti. Izpite je položil l. 1857; potem je bil eno leto asistent na dunajski trgovski akademiji. Koncem l. 1859 je šel v Budimpešto kot pravi gymn. učitelj. Ko so se l. 1861 šole ondi pomadjarile, je prišel v Ljubljano; a že l. 1865 je bil prestavljen kot profesor na akademiško gimnazijo na Dunaju. Nameraval se je tudi posvetiti vseučiliškemu poklicu; habilitiral se je l. 1866. Da izpopolni svoje znanje, gre l. 1867/68 na inozemske univerze: Heidelberg, Halle, Berlin. L. 1869 pa je postal šolski nadzornik in je pustil vseučiliško karijero; nadzoroval je matematično-prirodopisno skupino v srednjih šolah na Štajerskem, Koroškem in Kranjskem; svoje uradno bivališče je imel v Gradcu. Tu je dociral ponovno nekaj let na univerzi, a preobložen z uradnim delom se je moral ločiti od docenture. L. 1877 so ga poklicali na Dunaj kot deželnega šolskega nadzornika za isto skupino, kakor jo je imel v Gradcu; istočasno je bil odlikovan z redom železne krone III. razreda. Pri vseh enketah in komisijah, kjer so razpravljali o šolskem poduku in njega metodiki, je imel povsodi odločilno besedo. Za svoje zasluge je bil povzdignjen l. 1883 v viteški stan. Šolski nadzornik je bil do l. 1893, potem je deloval v naučnem ministerstvu kot referent za srednje-šolske zadeve; v pokoj je stopil kot ministerijalni svetnik.

Deloval je tudi na slovstvenem polju. Njegovi važnejši spisi so nastopni. 1) L. 1855—1857 je spisal besedilo za Fitzingerjevo knjigo: *Wissenschaftlich-populäre Naturgeschichte der Säugethiere in ihren sämtlichen Hauptformen*. Wien, 1855—1857. — 2) *Über Behandlung der Naturgeschichte an den Gymnasien*. Zeitschrift f. oest. Gymnasien, 1861. — 3) *Zur Frage über die künftige Stellung der Naturwissenschaften an unseren Gymnasien*, ZÖG. 1862. — 4) *Zur Entwicklungsgeschichte des Laub-*

blattes. Gymnasialprogramm Laibach, 1862. — 5) Zur Entwicklungsgeschichte des Umbelliferenblattes. Botan. Zeitung, Halle, 1864. — 6) Beitrag zur Entwicklungsgeschichte getheilter und gefiedeter Blattformen. Sitz.-Ber. der Wiener Akad., math.-naturw. Cl., Bd. 50, (1864). — 7) Vorschule der Botanik f. d. Gebrauch an höheren Classen der Mittelschulen etc. Wien, Gerold. I. izd. 1865, II. 1877, III. 1880. — 8) Beitrag zur Entwicklung der Infloreszenz in der Familie der Asperifolien. Progr. d. akad. Gymnasiums Wien, 1866. — 9) Über die Reform d. naturwissenschaftl. Unterrichtes an Mittelschulen. ZÖG. 1869. — 10) Über die Reform des landwirtschaftl. Unterrichtes an Mittelschulen ZÖG. 1870. — 11) Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der Cruciferenblüte. Sitz.-Ber. d. Wiener Akad., math.-naturw. Cl., Bd. 58 (1872). — 12) Über das zu begründende Mädchenlyceum in Gratz. 1873. — 13) Fortbildung und Prüfung d. Lehramtskandidaten f. Mittelschulen. Wien, Hölder, 1875. — 14) Kurzes Lehrbuch d. Botanik f. Schulen mit besonderer Rücksicht auf die Bedürfnisse d. Lehramtskandidaten u. zum Selbststudium. Wien, Hölder, 1888. (Ta knjiga tvori drugi del učne knjige A. Bisching - M. Wretschko - W. Genz: Naturgeschichte f. Lehrer- und Lehrerinnen-Bildungsanstalten; 1. del: Genz, Zoologie in 3. del: Bisching, Mineralogie sta prišla na svetlo že l. 1886.) — Poleg teh je pisal tudi v graške in dunajske dnevnike (Tagespost, Neue Freie Presse in dr.). — Službujoč v Ljubljani je postal član našega društva, ki ga je imenovalo pozneje dopisujočim udom. — Vsak dan njegovega življenja je bil list njegove zgodovine. M.

† *Mous. dr. Eugen Lampe*. Rojen je bil 13. novembra, 1874 v Metliki v Beli Krajini. Šolal se je doma in v Ljubljani; posvečen je bil 22. julija, 1897. Doktorat teologije je napravil na graški univerzi. Potem se je posvetil izključno politiki. Izvoljen za deželnega poslanca je postal 1908 tudi deželni odbornik; tu je zastopal načela svoje stranke. L. 1900 je prevzel z dr. M. Opeko po smrti svojega strica, dr. Frančiška Lampeta uredništvo Dom in Sveta. A drugi interesi so mu začetali druga pota; zapustil je literaturo. Vendar je deloval tudi slovstveno. Imamo več resnih razprav iz njegovega peresa. Prvo večjo študijo je priobčil v Cerkv. Glasbeniku l. 1894: „Najstarejše slovenske pesmarice“. L. 1897 je uredil 7. zvezek „Pomladnih glasov“, ki so jih izdajali bogoslovci ljubljanskega semenišča. — Omenim še na kratko nastopne spise: Leposlovje fin de siècle (KO. I-1897); František Palacký (DS. 1918); William Ewart Gladstone (DS. 1898); Franč. Gestrin (DS. 1899); Dekadentizem (DS. 1899); Slovstveni paberki (KO. III. 1899); Modroslovec dekadentizma (DS. 1900); Spomini na dr. Fr. Lampeta (DS. 1900); Prešeren-Slomšek (DS. 1900); S Kristusom (KO. IV. 1900); V zarji novega stoletja (DS. 1901); Umetniška razstava v Zagrebu (DS. 1901); Medovičeva slika „Zbor Kralja Tomislava“, (DS. 1901); Iz početka češke znanstvene književnosti: Tomáš Štítý in Tycho Brahe (DS. 1901); Franc Dobnikar (DS. 1903); V majhni koči velikega carja (DS. 1904); Immanuel Kant (DS. 1904); Jos. Juraj Strossmayer (DS. 1905); Glagolica na Slovenskem (DS. 1905); Nedelja v Hyde-Parku (DS. 1906); Anton Medved (DS. 1910); V muzeju emigrantov (DS. 1912); Uredil je tudi knjigo: Vojska na Daljnem Vzhodu (1906). Vsi spisi odsevajo izrazito, često strastno osebnost; to velja v prvi vrsti o neštetih političnih člankih, ki jih je pisal v „Slovenca“ in druge liste. Možno, ki je stremil brez miru za svojimi smotri, bodi večni mir in pokoj. M.

† **Janez Mervec**, duhovni svetnik in župnik v Šent Rupertu je umrl, zadet od kapi, dné 22. decembra, 1918. Rojen je bil 21. januarja, 1846 v Vodicah; šolal se je v Ljubljani, pozneje v Novem Mestu. Po semenških študijah je bil posvečen l. 1871. Služboval je kot kaplan v Semiču, Starem trgu pri Poljanah, Šent Jerneju in Kranju; kot župnik v Stopičah in v Šent Rupertu. — Zanimal se je za umetnost in je imel tudi precej bogato zbirko knjig o umetnosti. Bil je tudi dober pevec; pel je že (bas) kot dijak in si je ohranil veselje za glasbe do konca svojih dni. Član Muzejskega društva je bil dolgo vrsto let. — Blag mu spomin!

M.

† **Karel Zotman**. Dne 23. septembra 1918 je nenadno umrl za kapjó sodni svetnik Zotman. Rojen je bil v Ljubljani, dne 3. novembra, 1864. Šolal se je v Ljubljani. Po dovršenih pravoslovnih študijah je vstopil v sodnijsko službo in je deloval najprej v Ljubljani, potem kot avskultant v Kranju, dalje v Litiji, v Ložu, v Logatecu in od l. 1906 dalje spet v Ljubljani. Dne 13. junija, 1913 je bil imenovan sodnim svetnikom. V svojem poklicu ni bil samo nepristransk sodnik, ampak tudi izredno blag človek, ki je vedno skušal med pravdajočimi se stranikami posredovati tako, da bi se sporazumele in preprečile dolgotrajno pravdanje. Podrejenemu osebju je bil blagohoten predstojnik. — Izven svojega poklica je žrtvoval ves prosti čas glasbi. Bil je član pevskega zbora Glasbene Matice nad 25 let, nekej časa je vodil tudi kot podpredsednik posle tega odličnega zavoda. Zadnja leta je bolehal za srčno hibo, kateri je žal tudi podlegel v sicer še krepki moški dobi. Čast odličnemu rodoljubu!

M.

† **Prof. Fran Rebol**. Poleg številnih žrtev, ki jih je zahtevala strašna vojna, je decimirala tudi še španska bolezen preostalo prebivalstvo; tej morilki je podlegel tudi F. Rebol. Rojen je bil 13. novembra, 1876 v Hrašah (župnija Preddvor pri Kranju). Posečal je ljudsko šolo doma, potem v Kranju 3. razred, a v Loki 4. razred. L. 1888 se je vpisal na ljubljansko gimnazijo. V tretjem razredu so ga sprejeli v Alojzijevešče. Maturiral je l. 1896. Bogoslovje je študiral na ljubljanski bogoslovnici; posvečen je bil 22. julija, 1899. Po preteku enega leta je prišel za kaplana v svojo domačo župnijo (od 28. maja do 19. septembra 1900). Od todi v Postojno za kaplana in kateheta (20. septembra 1900 — 20. sept. 1902). Od todi je šel na Dunaj študirat germanistiko in slavistiko. Naredil je tudi skušnjo iz stenografije. Dasi je imel s svojo obsežno stroko mnogo dela, se je vendar žrtvoval z vneto za dunajske Slovence, katerim je ustanovil l. 1904, „Stražo“, društvo, ki naj bi postalo središče najširših plasti tam živčih Slovencev. Dosegel je po velikih težavah dovoljenje, da so imeli Slovenci po enkrat na mesec slovensko službo božjo v cerkvi oo. lazaristov v 16. okraju. Nameraval je tudi zidati „Slovenski dom“. Tik pred svetovno vojno je praznovala „Straža“ svojo prvo desetletnico. — Po dovršenih študijah je prišel kot namestni gimn. učitelj v zavod sv. Stanislava (31. avgusta, 1909); pravi gimn. učitelj z naslovom „profesor“ je bil imenovan 1. februarja 1912. — Kot pedagog je bil miren, dobrohoten, potrpežljiv, vesten in neumorno delaven. Tudi se je vedno dalje izobraževal; večji del svojih sredstev je dal za knjige. Osebnost je bil naročen na množico časopisov in posebno znanstvenih revij, ki jih je podarjal koncem leta zavodu, odnosno učiteljski knjižnici, katero je tudi upravljal več let.

Pri svojem delu za šolo, kateri je žrtvoval poleg truda v dušobrižju, vse svoje moči in ves svoj čas, mu za obsežno literarno delo ni preostajalo mnogo časa. Vendar je sodeloval navzlic temu pri raznih listih in revijah. (Dom in Svet, Duhovni pastir, Mentor, in dr.) Priobčil je obširno svojo disertacijo: „Matija Naglič in njegova rokopišna ostalina. Prispevki za slovensko slovstveno zgodovino 1680 do

1830" (Čas, I. (1907) 318, 378, 412, 452; II. (1908) 57, 130, 222, 374, 423; III. (1909) 64, 125, 203). — Opravljajl je tudi več let — do svoje bolezni — vestno in potrpežljivo korekturo „Mentorja“. — To bogato delovanje je ukinila hripa, ki se je razvila v pljučnico. — Svojo lepo zasebno zbirko moderne literature je zapustil učiteljski knjižnici v zavodu sv. Stanislava. Umrl je 11. oktobra, 1918. R. i. p!

M.

† *Prelat Janez Flis*. Neizprosna smrt je dvignila zopet iz naših vrst moža ki ni bil samo naš zvesti član, odkar se je naše društvo preporodilo, ampak tudi njegov odbornik v letih 1889—1891: dné 10. maja t. l. ob polu dveh zjutraj je preminul generalni vikar, prelat in kanonik Janez Flis po kratki bolezni. — Rojen je bil 27. februarja, 1841 kot sin imovitih starišev v Dobu; šolal se je v Ljubljani, po dovršenih bogoslovnih študijah je bil posvečen 1. avgusta, 1864. Služboval je naprej kot kapelan v Mokronogu, potem je bil katehet pri uršulinkah v Ljubljani, na to spiritual v duhovskem semenišču, tako dolgo, da je postal stolni kanonik. Več let je vodil tudi mestno župnijo sv. Nikolaja pri ljubljanski stolnici. L. 1898 je bil imenovan za škofovega generalnega vikarja. Njegovo delo je bilo v pretežni meri poduk: kot katehet in spiritual je porabil največ časa v to svrhu. V bogoslovnici je uvedel nov predmet: predavanja o cerkveni umetnosti, ki jih je nadaljeval tudi še kot kanonik in generalni vikar; predaval je bogoslovcem nad 30 let in si stekel s tem največjih zaslug. Da je mogel poučevati zgodovino cerkvene umetnosti uspešneje, je spisal knjigo: Stavbinski slogi, zlasti krščanski, njih razvoj in kratka zgodovina. Z dodatkom o zidanji in popravljanji cerkvâ. V Ljubljani, 1885. — Založil je mož knjigo sam. Naš jezik je obogatil s celo vrsto uspešnih tehničnih izrazov, ki jih je tudi zbral na koncu imenovane knjige. To je bila prva slovenska knjiga o splošni zgodovini umetnosti. — Da ji je oblika bolj neokretna, je vzrok v dejstvu, da je bil pisatelj navezan na merila tablic z umetniškimi podobami. — Ker je dajal bogoslovcem vedno tudi praktičnih nasvetov in navodil na pot v življenje, je sam naprej prebiral knjige o cerkveni umetnosti, estetiki in tehniki ter jih pridno ekscerpil v svoje svrhe in za domače odnošaje. Tako je nabral polagoma mnogo gradiva. Ker je samostojno predelal vse kar je čital, se mu je porodila polagoma misel, spisati priročno knjigo o cerkveni umetnosti, osobito o njeni uporabi, o načelih, estetiki, in o predpisih. Tako je nastalo drugo delo: Umetnost v bogočastni službi. V Ljubljani, 1908. — Flis je bil mnogo let tudi dopisnik in konservator centralne komisije, predsednik bratovščine sv. Rešnjega Telesa, ki ima tudi namen preskrbovati revne cerkve z liturgično obleko. Tu je udeleževal svoje ideale in nazore, da je bila oprava dostojna in po obliki tudi umetniško neoporečna. — Zadnja leta je predsedoval tudi „Društvu za krščansko umetnost“. — Osebnost je bil neizmerno ljubeznjiv, uslužen, prijazen, resnično pobožen, asket, ki je plemenitil vse svoje srce in svojega duha z neumornim delom v prid idealnim smotrom, za katerimi je stremil in na korist svojemu bližnjemu; lahko bi rekel o sebi: Visitatio tua custodivit spiritum meum! N. p. v. m.!

M.

Novi udje. Dr. Stanislav Beuk, gimn. ravnatelj, Ljubljana. — Jaroslav Foerster, ing., Ljubljana. — Urban Horvat, knjigarnar in tiskarnar, Novomesto. — Dr. Fran Ilešič, vseuč. prof., Ljubljana-Zagreb. — Josip Janša, okrajni sodnik, Kamnik. — Ljudevit Kuščer, gimn. prof., Dunaj. — Dr. Danilo Majaron, odvetnik, Ljubljana. — Janko Mayerhofer, župnik, Planina. — Dr. Ed. Pajnič, sodni svetnik, Ljubljana. — Dr. Viktor Peterlin, gimn. prof. Ljubljana. — Pavel Plesničar, učitelj, Ajdovščina. — Dušan Kazimirovič Podkrajšek, kr. upravni uradnik,

Beograd. — Samostan Cistercijancev, Stična. — Albert Sič, profesor, Ljubljana. — Dr. Jos. Srebernič, prof. bogosl., Ljubljana. — Dr. P. Strmšek, gimn. prof., Maribor. — Rihard Sušnik, lekarnar, Ljubljana. — Ivan Šega, učitelj, Radovljica. — Uršulinski samostan, Gorica. — Ivan Vurnik, arhitekt, Ljubljana. — Ignacij Zaplotnik, mestni katehet, Ljubljana. — Dr. Iv. vitez Žolger, Ljubljana.

Našim članom in sotrudnikom.

S to dvojno številko zaključujemo IX. letnik „Carniole“, ki izide kot zadnja l. 1910 začete „nove vrste“.

Ob tej priliki izreka uredništvo svojim sotrudnikom najiskrenejšo zahvalo za njihovo sodelovanje, a članom za njihovo potrepežljivost v vojni dobi, ki je delala prej nepoznane zapreke, posebno tehniškemu obratu v tiskarni.

Občni zbor je sklenil dne 29. aprila 1919, da se preosnuje naše društvo spričo novih razmer v „Muzejsko društvo za Slovenijo“ ter da razširja svoj delokrog po potrebi tudi preko mej slovenskega življa.

S preosnovo društva je v najožji zvezi preustroj našega glasila. Namesto „Carniole“ bo izhajal „Glasnik Muzejskega društva za Slovenijo“ to pa v dveh delih (zgodovinski in prirodopisni del).

Uredništvo prosi vse člane, da ga sprejemajo z isto naklonjenostjo, kakor so jemali „Carniolo“, sotrudnike pa, da ohranijo svojo zvestobo in delo tudi „Glasniku“. Storili bomo vse, da zadovoljimo člane in sotrudnike. Spričo vedno naraščajoče draginje je moral občni zbor zvišati članarino, ki je bila nad polstoletja vedno ista, **od 6 na 10 K.** — A tudi honorarje je izboljšal. —

Za člane, ki niso še plačali, velja nova članarina; onim pa, ki so že plačali, e dano na prosto voljo, da doplačajo razliko K 4— za letošnje leto. Usojamo si pa prositi člane, da redno plačujejo članarino, ker so tiskarski stroški za glasilo zelo visoki in jih moramo poravnati sproti.

Sotrudnikom sporočamo, da se moremo ozirati odslej nadalje pod pritiskom tiskarniških razmer samo na popolnoma dovršene rokopise. Sklepna redakcija $\frac{1}{2}$ zvezka „Glasnika“ je 30. VI. 1919, $\frac{3}{4}$ zvezka pa 30. VIII. t. l. — Rokopise naj blagovolijo pošiljati cenjeni sotrudniki na „Uredništvo Glasnika Muz. društva za Slovenijo“ v Ljubljani, Dež. muzej. —

Poročilo o občnem zboru za l. 1918 priobčimo v $\frac{1}{2}$ številki „Glasnika“.

Uredništvo.

Imenik udov.

(V pričetku leta 1919.)

Častni člani.

- † **Dr. Hyrtl Josef**, c. kr. dv. svetnik, unverz. prof. itd. (anat. : * 7./XII. 1810 v Oderberg-Eisenstadt, † 17. VII. 1894 v Perchtoldsdorf pri Dunaju — izvoljen za častnega uda še od društva „Hist. Verein für Krain“).
- † **Dr. Ettinghausen Konst.**, vitez pl., c. kr. vlad. svetnik, unverz. profesor itd. (paleontolog in botanik; * 16. IV. 1826 na Dunaju, † 1. II. 1897 v Gradcu — izvoljen za častnega uda še od društva „Hist. Verein für Krain“).
- † **Dr. Schröer Karl Jul.**, častni meščan Kočevja, prof. na dunajski tehniki itd. (literarni zgodovinar; * 11. I. 1825 v Požunu, † 16. XII. 1900 na Dunaju — izvoljen za častnega uda še od društva „Hist. Verein für Krain“).
- † **Globočnik Anton pl. Sorodolski**, c. kr. vladni svetnik; (zgodovinar * 20. V. 1825 v Železnikih, † 2. III. 1912 na Dunaju — izvoljen za častnega člana 11. II. 1907).
- † **Levec Franc**, c. kr. dvorni svetnik, c. kr. dež. šol. nadzornik v pok. itd. v Ljubljani (literarni historik in slavist; * 4. VII. 1846 na Ježici pri

Ljubljani, † 2./XII. 1916 v Ljubljani. — Izvoljen za častnega uda 15. II. 1915).

Dr. Kos Franc, šolski svetnik, in profesor, Dunaj, (izvoljen 11./II. 1907).

Dr. Luschin Arnold, vitez pl. **Ebengreuth**, dvorni svetnik in univ. prof. v Gradcu (za dopis. člana voljen še od društva „Hist. Verein f. Krain“, za častnega pa 11./II. 1907).

Prof. Paulin Alfons, šolski svetnik in vodja botaničnega vrta v Ljubljani (izvoljen 21./II. 1911).

Prof. Seidl Ferdinand, vladni svetnik v Rudolfovem, dopisujoči član Jugoslovanske akademije v Zagrebu, poverjenik osrednjega zavoda za meteorologijo in geodinamiko na Dunaju; (izvoljen 15./II. 1915).

Dopisujoči člani.

- † **Dr. Elze Theodor**, cer. svet. itd. (* 17. VII. 1823 v Alten-u pri Dessau-u, † 27. IV. 1900 v Benelkah — izvoljen za dopis. uda še od društva „Hist. Verein f. Krain“ 6./VII. 1895).
- † **Dr. Wretschko Matija**, vitez pl., dvor. svetnik. (botanik, * v Jurkloštru, 23./II. 1834, † 18. XI.

1918 v Aichgrabnu pri Dunaju — izvoljen za dopisujočega člana še od društva „Hist. Verein für Krain“).

Dr. Schmid Walter, deželni arheolog in univ. doc. v Gradcu (izvoljen 11./II. 1910).

Redni člani.

- Abram Anton, župnik, Košana.
- Achtschin Rudolf, svetnik, Kostanjevica.
- Andrejka dr. Rud. pl. Livnogradski, okr. glavar, Ljubljana.
- Apfaltrern Otto, baron, posest. na Križu, Kamnik.
- Archiv der steier. Statthaltereie, Gradec.
- Arhiv mestni, Ljubljana.
- Arko Mihael, Nj. Sv. častni komornik, duh. svetnik, dekan, Idrija.
- Bajc Ludovik, župnik, Št. Janž.
- Bamberg Otmar, knjigar, Ljubljana.
- 10 Barle Janko, stolni kanonik, Zagreb.
- Belar Albin, šol. nadzornik, Ljubljana.
- Beuk dr. St., gimn. ravnatelj, Ljubljana.

- Birolla Gvidon, posestnik, Zagorje.
- Bizjan Janez, kanonik in dekan, Moravče.
- Blasnika J. nasl., tiskarna, Ljubljana.
- Böhm dr. Lud., profesor, Mirna na Dolenjskem.
- Breznik dr. Ant., gimn. prof., Št. Vid nad Ljubljano.
- Breznik Jos., realčni prof., Ljubljana.
- Bučar dr. Franjo, gimn. prof. Zagreb.
- Bučar Jos., gimn. prof., Ljubljana.
- Bulovec Anton, sodni svetnik, Ljubljana.

20

- Cankar dr. Izidor, prefekt, Ljubljana.
- Chorinsky Rudolf, grof, sekc. šef v p., Dunaj.

Čadež Viktor, župnik, Mekinje.

- Čebašek Iv., župnik, Polhov Gradec.
 Čekal dr. Ferd., kanonik, Ljubljana.
 Černe dr. Iv., ravnatelj Ljudske posojil, Ljubljana.
 Čik Karol, župnik, Žabnica.
 Čok dr. Iv. M., odv. koncp., Trst.
 30 Čuk Karol, župnik, Škocijan p. Mokronogu.
 Debevec dr. Jos., gimn. prof., Ljubljana.
 Derganc dr. Fr., primarij, Ljubljana.
 Detela dr. Fr., vladni svetnik, Ljubljana.
 Detela Oton pl., vlad. svetnik, Ljubljana.
 Doganoc Nande, posest. sin, Vel. Lašče.
 Dolenc Ivan, gimn. prof., Ljubljana.
 Dolšak dr. Fr., zdravnik, Ljubljana.
 Dolžan Franc, realni prof., Ljubljana.
 Domicelj Silv., okr. glavar v p., Černomelj.
 40 Dostal Jožef, ravnatelj kn. šk. pisarne, Ljubljana.
 Epih Jos., župnik, Stara cerkev.
 Erker Jos., stolni kanonik, Ljubljana.
 Finžgar Franc, župnik, Ljubljana.
 Flere Jos., poštni nadoskrbnik, Ljubljana.
 Foerster Jaroslav, ing., Ljubljana.
 Foerster dr. Vlad., sod. svetn., Rudolfovo.
 Funtek Feliks, župnik, Šinkov Turn, p. Vodice.
 Furlan dr. Josip, odvetnik, Ljubljana.
 Fürsager L., trgovec, Radovljica.
 50 Gärtner Sl., škotist, Ljubljana.
 Giontini Rafael, knjigarnar, Ljubljana.
 Gliebe Jos., župnik, Gotenice.
 Goršič Ivan, sodnik, Kamnik.
 Gorup Josip M. pl. Slavinjski, Ljubljana.
 Gorup Lia pl. Slavinjska, Ljubljana.
 Grafenauer Ivan dr., višji šol. nadzornik, Ljubljana.
 Grasselli Peter vitez, ravnatelj užitninsk. davka, Ljubljana.
 Gregorič dr. Vinko, primarij, Ljubljana.
 Grivec dr. Franc, vseuč. prof., Zagreb.
 60 Grošelj dr. Pavel, lic. prof., Ljubljana.
 Gruden dr. Jos., kanonik, Ljubljana.
 Gspan Alf., vitez, višji geom., Ljubljana.
 Gutmansthal Nik., vitez, posestnik, Novi dvor pri Radečah.
 Hafner Iv., pošt. nadkontrolor, Ljubljana.
 Hafner Mate, notar, Ljubljana.
 Heric P. dr. Grac., frančiškan, Kamnik.
 Herle dr. Vlad., gimn. prof., Kranj.
 Hiersche Fr., župnik, Radeče ob Savi.
 Hiša misijonska pri cerkvi Sreca Jezusovega, Ljubljana.
 Hočevnar Alojzij, sodnik, Novomesto. 70
 Horvat Urban, tiskarnar, Novomesto.
 Hribar Ivan, minister. poslanik države SHS, Praga.
 Hybášek Vojtěh, glasb. prof., Št. Vid nad Ljubljano.
 Huss Herman, knjigovodja, Ljubljana.
 Hešič dr. Fran., vseuč. prof., Ljubljana-Zagreb.
 Jakl Andrej, veletovar., Rupa-Karlovac.
 Janesch J., zasebnik, Ljubljana.
 Janežič dr. Iv., konzist. svetnik, prof., Ljubljana.
 Janša Jos., okr. sodnik, Kamnik.
 Jare Evgen, posestnik, Ljubljana. 80
 Jeglič dr. Anton Bon., knezoškof, Ljubljana.
 Jemec Ant., župnik, Sv. Jakob ob Savi.
 Jeraj Franc, gimn. prof., Ljubljana.
 Jere dr. Fr., gimn. profesor, Št. Vid nad Ljubljano.
 Jeretin Martin, okr. tajnik, Litija.
 Jerše dr. Jos., gimn. prof., Ljubljana.
 Jugovic Fr., vodit. dekl. lj. šole, Kranj.
 Jurec Adolf, posestnik, Postojna.
 Justin Rajko, nadučitelj, Trnje p. Št. Peter.
 Kalan Andrej, prelat, Ljubljana. 90
 Kalan Janez, kaplan, Postojna.
 Karlin dr. Andr., ekse. msg. škof tržaškopoperski, Trst.
 Kaspret Anton, profesor v Gradcu.
 Kavčič Viktor, Grahovo-Primorje.
 Kersnik dr. J., bančni ravnatelj, Ljubljana.
 Kimovec dr. Fran., kanonik, Ljubljana.
 Klinar Ant., ravnatelj stavb. urada SHS, Ljubljana.
 Kljun Janez, duh. svetnik, Kamnik.
 Knific dr. Iv., gimn. prof., Št. Vid nad Ljubljano.
 Knific Jos., župnik, Tomišelj p. Ljubljani. 100
 Knjižnica učit., okr. Gorenji Logatec.
 " " slov. gimn., Gorica.
 " " mošk. učitel., Gorica.

- Knjižnica Dekanijska, Kamnik.
- 110 " Narodne čitalnice, Kranj.
 " učit. gimn., Kranj.
 " " okr., Kranj.
 " " " Krško.
 " " " Litiija.
 " bogoslovcev, Ljubljana.
 " IV. deške lj. šole, Ljubljana.
 " dekl. osemrazrednice pri sv. Jakobu, Ljubljana.
 " mestn. deklisk. liceja, Ljubljana.
 " učit. l. humanist. gimnazije, Ljubljana.
 " učit. realn. gimn., Ljubljana.
 " " okrajna (mesto), Ljubljana.
 " " " (okolica), Ljubljana.
 " " mošk. učiteljišča, Ljubljana.
 120 " višje realce, Ljubljana.
 " III. reda, Ljubljana.
 " bogoslovcev, Maribor.
 " moškega učiteljišča, Maribor.
 " učit. mešč. šole, Postojna.
 " " okrajna, Postojna.
 " " " Radovljica.
 " dekl. lj. šole, Ribnica.
 " deške " " "
 " učit. okrajna, "
 " " gimn., Rudolfovo.
 130 " okrajna, Rudolfovo.
 Kobal dr. Al., odv. koncip., Ljubljana.
 Koblar Anton, duh. svetnik, dekan, Kranj.
 Komatar Franc, realčni prof., Ljubljana.
 Komisija jamska, Postojna.
 Komljanec dr. Jos., gimn. prof., Ptuj.
 Konvent Nemškega viteš. reda, Ljubljana.
 Kos Fran, trgovec, Ljubljana.
 Kos Franc, meščanski učitelj, Trst.
 Kosler Josip, veleposestnik, Ljubljana.
 140 Kozina dr. P., gimn. prof., Ljubljana.
 Kožuh Josip, gimn. profesor, Celje.
 Krajec Janko, gimn. profesor, Ljubljana.
 Krek dr. Bogomil, odvetnik, Dunaj.
 Krisper Fran, not. kand., Ljubljana.
 Kržič Ant., častni kanonik itd., Ljubljana.
 Kržišnik Josip, gimn. prof., Št. Vid nad Ljubljano.
- Kušar Fran, nadžupnik, Mengeš.
 Kušcer dr. Ljudevit, prof., Dunaj.
- Ladstätter Chrysant, tovarnar, Domžale.
 Lavtižar Jožef, župnik, Rateče. 150
 Lazarini Fr., baron, okr. glavar, Kamnik.
 Lazarini Ludvig, baron, posest. na gradu Weissenstein pri Grosupljem.
 Lebar Jakob, župnik, Čermošnjice.
 Lekše Fr., župnik, Luče pri Ljubnem, Štajersko.
 Lesar dr. Josip, prelat, Ljubljana.
 Levec Pavla, zasebnica, Ljubljana.
 Levičnik Alb. pl., sodn. preds., Ljubljana.
 Levičnik Alf., gimn. prof., Ljubljana.
 Lichtenberg Marija, Hyp., bar. pl. Ljubljana.
 Lindtner Henrik, knjigovod. ravnatelj, Ljubljana. 160
 Lovrenčič dr. Ivan, odvetnik, Ljubljana.
 Lovšin Franjo, šolski vodja, Vinica.
 Luckman Anton, zasebnik, Ljubljana.
- Maister Rudolf, general, Maribor.
 Majaron dr. Danilo, odvetnik, Ljubljana.
 Majdič Josip, veletržec, Kranj.
 Mal dr. Jos., muz. kustos, Ljubljana.
 Mantuani dr. Jos., prof., ravnatelj dež. muzeja, Ljubljana.
 Marinček Fran, meščanski učitelj, Trst.
 Markič Jos., kaplan, Boštanj, p. Radna. 170
 Maselj Ivan, gimn. profesor, Ljubljana.
 Mayerhofer Iv., župnik, Planina.
 Mazovec Iv., gimn. profesor, Ljubljana.
 Mejač Andrej, posestnik, Komenda.
 Melik Anton, gimn. prof. Ljubljana.
 Mihelčič Al., posestnik, Zgor. Lokvica, p. Metlika.
 Mlakar Janko, licejski prof., Ljubljana.
 Molè dr. Rudolf, lic. prof., Ljubljana.
 Mrak Matija, duh. svetnik, dekan, Stara Loka.
 Mrkun Ant., župnik, Homec, p. Radomlje. 180
 Müller Ivan, župnik pri D. M. v Polju.
- Nadrah Ignacij, kanonik, Ljubljana.
 Napotnik dr. Mihael, eksc., knezoškof, Maribor.
 Nardin Julij, gimn. profesor, Ljubljana.
 Nebenfürher Gustav, dež. nadupravitelj, Ljubljana.

- Novak Mihael, deželni sodni svetnik, Gradec.
- Oblak Janez, duh. svetnik, župnik, Bled.
- Oblak dr. Jos., odvetnik, Ljubljana.
- Omerza dr. Niko, prof. na obrtni šoli, Ljubljana.
- 190 Opeka dr. Mihael, višji dež. šolski nadzornik v p., Ljubljana.
- Pajnič dr. Edv., sodni svetnik, Ljubljana.
- Papež dr. Oto, sodni predsedn., Ljubljana.
- Pavlin Jernej, gimn. prof., Št. Vid nad Ljubljano.
- Pavšlar Helena, posestnica, Kranj.
- Pečjak dr. Gregor, gimn. prof., Ljubljana.
- Pernat dr. Arnold, sodnik, Lož.
- Perne dr. Fr., konz. svetnik, Ljubljana.
- Pesek Anton, tiskarnar, Ljubljana.
- Pettauer Leop., gimn. prof., Celovec.
- 200 Peterlin dr. V., profesor, Ljubljana.
- Petrič Janko, župnik, Ljubljana.
- Pick Karel, nadinženir, Ljubljana.
- Pilgram Jos., mešč. učitelj, Wolfsberg.
- Pire Ciril, trgovec in posestnik, Kranj.
- Pire Gustav, gen. ravnatelj Kmetijske družbe, Ljubljana.
- Pire Matija, prof. na učit., Maribor.
- Plantan Ivan, notar, Ljubljana.
- Pleiweiss Karol, notar, Rudolfovo.
- Pleiweiss Mirko, freg. poročnik, Kotor.
- 210 Plesničar Pavel, učitelj, Ajdovščina.
- Pleteršnik Maks, gimn. prof., Ljubljana.
- Podkrajšek Dušan Kazimirovič, kr. uradnik, Beograd.
- Podružnica Slov. planin. društva, Idrija.
- Pokorn Franc, župnik, Besnica.
- Polec dr. Jan., v. sodni tajnik, Ljubljana.
- Pollak Jean B., tovarnar, Ljubljana.
- Pollak Karl, veleindustrijalec, Ljubljana.
- Ponebšek dr. J., višji fin. svetnik, Ljubljana.
- Porenta Gašper, gimn. prof., Št. Vid nad Ljubljano.
- 220 Potokar Jos., župnik, Tržič.
- Prebil Andrej, gimn. prof., Ljubljana.
- Preizkuševališče kmet-kemič, Ljubljana.
- Premelr Stanko, korni dirigent, Ljubljana.
- Premrov Svitoslav, ravnatelj G. Z., Ljubljana.
- Prossinagg dr. Rob., zdravnik, Ljubljana.
- Puš Gustav, polic. komisar, Maribor.
- Rahne J., notar, Brdo, p. Lukovica.
- Ramor Rud., mag. pharm., Ljubljana.
- Repčič Fr., nadrev. juž. žel., Ljubljana.
- Ribnikar Adolf, tržni ravnatelj, Ljubljana. 230
- Rihtaršič J. Ev., župnik, S. Helena p. Dol.
- Robida Iv., polic. nadkom. v p., Ljubljana.
- Rohrman Jožef, notar, Kostanjevica.
- Rudarsko ravnateljstvo, Idrija.
- Rudež dr., Vladimir, zdravnik, Ljubljana.
- Sabothy dr. Beno, odvetnik, Kranj.
- Sadnikar Jos. N., višji živinozdravnik, Kamnik.
- Sajovic dr. Gv., gimn. prof., Ljubljana.
- Sajovic Josip, kapetan, Ljubljana.
- Samostan Cistercijancev, Stična. 240
- " frančiškanov, Brezje na Gor.
- " " Kamnik.
- " " Ljubljana.
- " uršulinski, Gorica.
- " " Škofja Loka.
- Sbrizaj Ivan, deželni stavb. nadsvetnik, Ljubljana.
- Schoeppel dr. Ant., vitez pl. Sonnwalden, ravnatelj kranj. hranilnice, Ljubljana.
- Schollmayer-Lichtenberg Henrik, pl., gozdni in domen. ravnatelj, Snežnik pri Rakeku.
- Schwegel dr. Viktor, min. tajnik, Dunaj.
- Schwentner Lav., knjigarnar, Ljubljana. 250
- Sedej dr. Fr. B., ekse., knez in nadškof, Gorica.
- Sedej Fr. S., kaplan, Dobrova.
- Seliškar Albin, kand. fil., Zagreb-Vrhnika.
- Seneković Andr., ravnatelj mestne plinarne, Ljubljana.
- Sevar Hinko, trgovec, Ljubljana.
- Sič Albert, lic. profesor, Ljubljana.
- Sila Matija, čast. kanonik in dekan, Tomaj.
- Sinković Davorin, šolski svetnik, Zagreb.
- Sitar Val., župnik, Št. Gothard, p. Trojane.
- Skabernè Minka, profesorica, Ljubljana. 260
- Skabernè Viktor, dež. stavbni nadkomisar, Ljubljana.
- Slavik dr. Edv., odvetnik, Trst.
- Souvan Leo, veletržec, Ljubljana.
- Splihal Ivan, davčni uprav., Ljubljana.
- Srebrnič dr. Jos., prof. bogosl., Ljubljana,

Zupan Tomo, Nj. Sv. komornik, konzist.
svet. in prof. v p., Okroglo p. Kranju.
Zupančič Jakob, realčni ravnatelj, Gorica.
Zupanec Jernej, župnik, Goriče p. Kranju.
Zupanec Urban, trgovec, Ljubljana.

Žigon dr. Avg., bibliotekar, Ljubljana.
Žmave dr. Jakob, gimn. prof., Ljubljana.
Žolger dr. Iv., vitez, eksc., Ljubljana. 350
Zupančič Oton, mestni arhivar, Ljubljana.
Žužek Frane, župnik, Kopanj, p. Grosuplje.

Naročniki.

Kleinmayer - Bamberg, knjigarna, Ljub-
ljana. (2 izv.)

Sax Hinko, knjigarnar, Idrija. (1 izv.)

„Muzejsko društvo za Kranjsko“

oddaja nečlanom stare letnike po naslednjih cenah:

Izvestja VII.—XVII. in Mitteilungen I.—III, X.—XIX. . . po 5— K.
Izvestja III, VI in Mitteilungen V., VI, IX, XX. . . po 8— K.
Carniola n. v. I, II, IV.—VIII. . . po 15— K.

Nepopolni so letniki Izvestja: IV., V., XVIII. XIX. — Mitteilungen
VI. (samo zgodovinski del, cena 3.75 K). VIII. — Carniola I., Carniola n. v. III.
Posamezni zvezki teh letnikov, kakor tudi nadštevilni ostalih se oddajajo po
1.50 K, dvojni po 3— K — Sešitki Izvestij XVIII. in XIX. po 2.50 K, dvojni
po 4— K — Carniola I (seš. III./IV.) in Carniola n. v. posamezne številke po
4— K, dvojne po 6— K.

Razprodani so: Izvestja I, II, — Mitteilungen IV., VII. — Car-
niola II. — Kot separati odtisi so v zalogi po naslednjih cenah:

Gratzy, **Repertorium zur 50jährigen Geschichtsschreibung Krains**
3— K.

Gratzy, **Repertorium zu Valvasors »Ehre des Herzogtums Krain«.**
2— K.

Dr. Jos. Gruden, **Šola pri sv. Nikolaju in ljubljansko nižje šolstvo**
po reformaciji . . . 3— K.

Viktor Steska, **Cerkev sv. Primoža nad Kamnikom** (umetnostno-
zgodovinska študija s 13 podobami in 1 umetniško prilogo) . . . 4— K.

Ferd. Seidl, **Širokočelni Jos v starejši diluvijalni naplavin** Ljub-
ljanskega barja. S podobami . . . 2— K.

Dr. Gv. Sajovic, **Herpetološki zapiski za Kranjsko** (popis kranjskih
kač in kuščaric). S podobami . . . 2.50 K.

Dr. Gv. Sajovic, **Kranjski mehkužci**. S podobami . . . 2.50 K.

Dr. J. Ponebšek, **Naše ujede**. I. del: (I. Sove). S podobami . 7— K.
s pošto . 7.30 K.

Na razpolago je tudi nekaj posebnih odtisov nekaterih zgodovinskih in pri-
rodopisnih razprav. Interesentom se pošlje na zahtevo seznam.

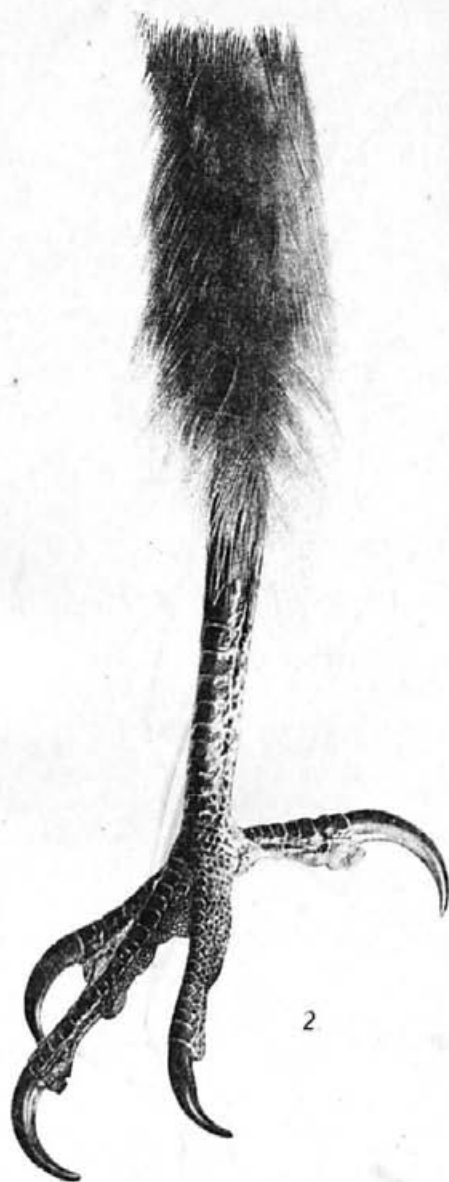
Člani in oni, ki naroče več kot 10 letnikov, dobe primeren popust.

Izdaja in zalaga „Muzejsko društvo za Kranjsko“ v Ljubljani.

Tisk J. Blasnika nasl.

Noga lunja beloritca,
Circus pygargus (L.), sl. 1.

Noga lunja dolgorepca,
Circus macrourus (Gm.), sl. 2.

